

805.011
ส.ร.ล.
83

สุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง : การศึกษาเชิงวิเคราะห์

ปริญญานิพนธ์

ของ

สมศักดิ์ ทองช่วย

19 ก.ย. 2537

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย

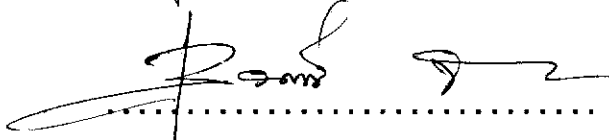
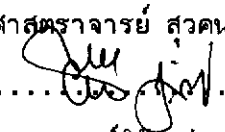
มีนาคม 2537

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

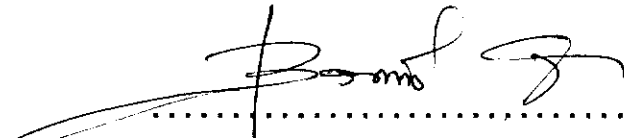
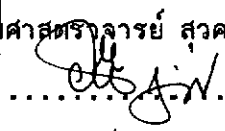
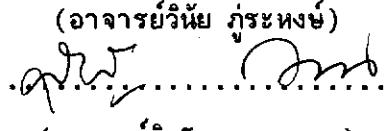
189993

คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบได้พิจารณาปริญญานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชา เอก
ภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้

คณะกรรมการควบคุม

..... ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุวคนธ์ จงตระกูล)

..... กรรมการ
(อาจารย์วินัย กุระหงษ์)

คณะกรรมการสอบ

..... ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุวคนธ์ จงตระกูล)

..... กรรมการ
(อาจารย์วินัย กุระหงษ์)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(อาจารย์กัญญา กองทอง)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ดร.ศิริยา พูลสุวรรณ)

วันที่... 4 ... เดือน... สิงหาคม ... พ.ศ. 2537

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยความกรุณาจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุวคนธ์ จงตระกูล ประธานกรรมการ และอาจารย์วินัย ภูระหงษ์ กรรมการ ที่ได้กรุณาปรับปรุง แก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณา และขอกราบขอบพระคุณอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ภิญโญ กองทอง ที่ให้ความอนุเคราะห์เป็นกรรมการ สอบปากเปล่า และคอยให้คำแนะนำในด้านต่าง ๆ ที่ทำให้ปริญญานิพนธ์นี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณ ดร.จันทิส ทองช่วย ที่ได้กรุณาให้การช่วยเหลือด้านการจัดหา ต้นฉบับที่จะนำมาศึกษาวิเคราะห์และให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ตลอดจนให้ความ เอื้ออาทรแก่ผู้วิจัยด้วยความรักความเมตตา

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิพุธ โสภวงศ์ ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ที่กรุณาให้ข้อคิด ให้คำแนะนำและให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอมา

ขอขอบคุณ คุณวิไลลักษณ์ ทองช่วย ผู้คอยให้กำลังใจและคอยดูแลช่วยเหลือผู้วิจัย ตลอดเวลา ขอขอบใจสัทธิพงษ์ สมบุญธรรม ที่เป็นกำลังใจและห่วงใยผู้วิจัยด้วยความรักและ เคารพ

ท้ายที่สุดนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณความดีอันพึงมีจากปริญญานิพนธ์ให้กับคุณพ่อผู้ล่วงลับ และ คุณแม่ผู้คอยอบรมเลี้ยงดูให้ความรักความห่วงหาอาทรแก่ผู้วิจัยอย่างหาที่สุดมิได้

สมศักดิ์ ทองช่วย

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	4
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	4
ข้อตกลงเบื้องต้น	5
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	6
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า	7
2 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์	20
ผู้แต่ง	20
สมัยที่แต่ง	25
จุดมุ่งหมายในการแต่ง	27
เนื้อเรื่อง	29
ที่มาของเรื่อง	37
ลักษณะของหนังสือชุดเรื่องสุวรรณหงส์	45
ลักษณะอักษร	46
อักษรวิธี	49

บทที่	หน้า
3 วิเคราะห์องค์ประกอบและสุนทรียภาพในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์	55
องค์ประกอบของวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์	55
โครงเรื่อง	55
แนวคิด	59
ตัวละคร	69
ฉาก	120
รูปแบบคำประพันธ์	129
สุนทรียภาพในคำประพันธ์	144
สุนทรียภาพในคำ	145
สุนทรียภาพในความ	175
4 วิเคราะห์สภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเรื่องสุวรรณหงส์	203
ลักษณะความเป็นอยู่	204
การเมืองการปกครอง	258
ค่านิยมของสังคม	267
ความเชื่อ	288
ประเพณี	317
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	334
บรรณานุกรม	340
ประวัติย่อของผู้วิจัย	345

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ

หน้า

1	แผนภูมิตัวละครในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์	32
2	แสดงรูปพยัญชนะที่พบในต้นฉบับเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง	47
3	แสดงรูปสระที่พบในต้นฉบับเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง	48

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

วรรณกรรมเป็นผลิตผลทางความคิดที่มนุษย์แสดงออกโดยใช้ภาษาเป็นสื่อ เรื่องราวต่าง ๆ ในวรรณกรรมจึงสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตและสภาพสังคมของกลุ่มชนในยุคสมัยที่วรรณกรรมนั้น ๆ ได้ถูกสร้างขึ้นอย่างแยบยล การศึกษาวรรณกรรมจึงช่วยให้ได้รับประโยชน์อย่างกว้างขวางคือ นอกจากจะได้รับความรู้ทางด้านศิลปะการใช้ภาษาแล้ว วรรณกรรมยังเป็นกระจกเงาสะท้อนให้เห็นสภาพชีวิต สภาพสังคม วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดของกลุ่มชนในชาติได้เป็นอย่างดี ดังที่ วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (2531 : 130) กล่าวว่า วรรณกรรมเป็นเสมือนพยานหลักฐานว่า ชนชาติมีความเป็นอยู่ มีความคิดเห็นเป็นอย่างไร ซึ่งเป็นหลักฐานที่ไม่อาจศึกษาได้จากประวัติศาสตร์ เพราะประวัติศาสตร์บันทึกได้แต่เฉพาะเหตุการณ์ภายนอกที่เกิดขึ้นแล้ว แต่วรรณกรรมสามารถชี้ให้เห็นถึงอำนาจสำคัญที่อยู่ในจิตใจของประชาชาติ อันเป็นสมุฏฐานของเหตุการณ์ที่ปรากฏออกมาภายนอก วรรณกรรมจึงมีความสำคัญทั้งในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติและ เป็นแหล่งความรู้ที่มีคุณค่าควรแก่การศึกษาอย่างยิ่ง

การศึกษาวรรณกรรมของไทยที่เป็นมาแต่เดิม ส่วนใหญ่มุ่งศึกษาวรรณกรรมแบบฉบับ ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่กวีในราชสำนักแต่งขึ้นในแต่ละยุคสมัย ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพสังคมและวิถีชีวิตของคนไทยในอดีตที่ปรากฏในวรรณกรรมเหล่านั้นนั้น ไม่อาจสรุปได้ว่าเป็นสภาพสังคมและวิถีชีวิตของคนไทยโดยส่วนรวม เพราะหนังสือวรรณคดีไทยถูกจำกัดจำนวนไว้ตามที่ผู้เขียนตำราประวัติศาสตร์ไทยเสนอรายชื่อเอาไว้ให้ บางยุคมีวรรณคดีเพียง 2-3 เล่มเท่านั้นและยังเป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่าทางวรรณคดีเพียงเล็กน้อยอีกหลายเล่ม (สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, 2519 : 1-20) นอกจากนั้นวรรณกรรมแบบฉบับก็เป็นเพียงผลงานสร้างสรรค์ของคนเพียงบางกลุ่ม และส่วนมากเป็นกลุ่มชนในสังคมเมืองหรือถูกหล่อหลอมโดยสังคมเมือง ดังนั้นจุดประสงค์ในการแต่งวรรณกรรมจึงอาจเบี่ยงเบนไปเพราะระบบเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง เข้ามามีส่วนในการสร้างงานวรรณกรรมของกวีด้วย ซึ่งต่างจากวรรณกรรม

ท้องถิ่นที่มักเกิดจากความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ในอันที่จะถ่ายทอดมโนทัศน์ของตนเองเป็นงานศิลปะ เพื่อก่อให้เกิดความสมดุลทางจิตใจเท่านั้น กุหลาบ มลลิกะมาส (2516 : คำนำ) กล่าวถึงเรื่องนี้ในทำนองเดียวกันว่า วรรณคดีหรือวรรณกรรมแบบฉบับเกิดจากบุคคลกลุ่มน้อย ซึ่งมีอัจฉริยภาพพิเศษและได้รับการอบรมพิเศษ เพื่อสร้างผลงานให้มีคุณภาพพิเศษ ส่วนวรรณกรรมท้องถิ่นซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของคติชาวบ้าน เป็นสมบัติของคนธรรมดาตามพื้นบ้านพื้นเมืองทั่วไป และเป็นพลเมืองส่วนใหญ่ของประเทศ จึงถือเป็นเครื่องบอกลักษณะของสภาพชีวิตและสังคมของคนในถิ่นต่าง ๆ ตามกาลเวลาที่ล่วงมา เป็นที่ประมวลไว้ซึ่งความเป็นชาติอย่างแท้จริงของแต่ละชาติแต่ละภาษา

จากเหตุผลดังกล่าว ทำให้ขอบเขตของการศึกษาวรรณกรรมไทยขยายออกไป ไม่จำกัดอยู่แต่เฉพาะวรรณกรรมแบบฉบับเท่านั้น วรรณกรรมท้องถิ่นเริ่มได้รับความสนใจมากขึ้น หน่วยงานของรัฐบาล ตลอดจนนักวิชาการสาขาต่าง ๆ ได้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของวรรณกรรมท้องถิ่นมากขึ้น มีการเก็บรวบรวม พิมพ์เผยแพร่และศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมประเภทนี้ในแง่มุมที่กว้างขวาง

กิ่งแก้ว อรรถากร (2513 : 1) กล่าวถึงคุณค่าที่จะได้รับจากการศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นว่าการค้นคว้าและเผยแพร่วรรณกรรมพื้นเมืองของไทยนั้น เป็นงานที่น่าสนใจอย่างยิ่ง เพราะเมื่อศึกษาโดยไม่มียอคติแล้ว จะพบว่าวรรณกรรมพื้นเมืองมีลีลาโวหารและเนื้อหาที่มีคุณค่าในทางวิชาการหลายด้าน เช่น ด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์ มนุษยสัมพันธ์ จิตวิทยา ศาสนาและภาษา ดังนั้นความตื่นตัวในการศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นจึงเป็นไปอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันนี้

ความเปลี่ยนแปลงในวงการศึกษาวรรณกรรมไทย ที่ครอบคลุมไปถึงวรรณกรรมท้องถิ่นดังกล่าวแล้ว เป็นการช่วยขยายขอบเขตจากที่เคยศึกษาแต่เฉพาะวรรณกรรมของภาคกลาง ไปสู่วรรณกรรมของภาคอื่น ๆ อย่างทั่วถึง ซึ่งเท่ากับเป็นการขยายความรู้ ความเข้าใจให้กว้างขวางยิ่งขึ้นด้วย แต่วรรณกรรมท้องถิ่นมีเป็นจำนวนมากและกระจัดกระจายอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ ในทุกภาคของประเทศไทย ดังนั้นการศึกษาและเผยแพร่วรรณกรรมท้องถิ่น แม้จะตื่นตัวเพียงใดก็ยังไม่ถึงระดับที่ถือว่าได้รับความสนใจจากบุคคลทั่วไป อีกทั้งมีข้อจำกัดต่าง ๆ ในการศึกษาและการเก็บรวบรวมข้อมูลอยู่หลายประการ เช่น บางเรื่องไม่สามารถ

หาดันฉบับได้กล่าวแต่ว่าเคยมีการเล่า การอ่านกันในสมัยนั้น ๆ ดังที่ ปราณี ขวัญแก้ว (2518 : 1) กล่าวว่า วรรณกรรมท้องถิ่นส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ แม้จะมีการเขียนบันทึกบ้าง หนังสือเหล่านั้นก็เป็นสมบัติเฉพาะของบุคคลบางคนที่รักการอ่านในห้องเท่านั้น ๆ และเป็นของมีค่าที่เจ้าของหวง ปัญหาเหล่านี้ล้วนเป็นอุปสรรคที่ทำให้การศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นไม่รุดหน้าเท่าที่ควร

ภาคใต้ของประเทศไทย มีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านวัฒนธรรมและมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์มาเป็นเวลานาน ตลอดระยะเวลาเวลาดังกล่าวมีการสร้างสรรค์วรรณกรรมไว้เป็นจำนวนมากและคงได้กระทำการกันมาโดยตลอด แต่ด้วยเหตุที่ขาดผู้สนใจศึกษาและเก็บรวบรวม จึงทำให้วรรณกรรมรุ่นเก่า ๆ สูญหายไปมาก ที่คงเหลืออยู่เฉพาะรุ่นหลังไม่เกินสมัยอยุธยาตอนปลาย (อุดม หนูทอง. ม.บ.ป. : 2) จากการสัมภาษณ์ทางวิชาการเรื่องวรรณกรรมภาคใต้จากหนังสือชุด (สมุดข่อย) ณ สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา ทำให้ทราบว่าวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ที่เก็บรวบรวมไว้ตามศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด ต่าง ๆ และที่สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา มีจำนวนถึง 5,626 เล่ม (สถาบันทักษิณคดีศึกษา. 2528 : 8) ทั้งนี้ไม่ได้รวมถึงวรรณกรรมประเภทมุขปาฐะ และวรรณกรรมท้องถิ่นที่เก็บไว้ตามบ้าน วัด และแหล่งอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงระดับความเจริญทางวัฒนธรรมของภาคใต้ได้ชัดเจนทางหนึ่ง

แม้วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้จะมีจำนวนมากดังกล่าว แต่สภาพที่ปรากฏในปัจจุบันวรรณกรรมเหล่านั้นเพียงแต่ได้รับการเก็บรวบรวมไว้เท่านั้น ส่วนการนำมาศึกษาวิเคราะห์ยังมีเพียงจำนวนน้อย ทั้งที่วรรณกรรมเหล่านั้นมีลักษณะ เนื้อหาและคุณค่าที่น่าสนใจเป็นอันมาก โดยเฉพาะวรรณกรรมประเภทลายลักษณ์ที่จารไว้ในหนังสือชุด ดังที่ สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (ม.บ.ป : คำปรราก) กล่าวว่า "... วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทที่จารเป็นลายลักษณ์มีรูปแบบ เนื้อหา และคุณค่าเป็นที่ท้าทายให้วิเคราะห์วิจัยเป็นอย่างยิ่ง แต่ทว่าเวลาและเหตุการณ์บางอย่างได้ทำลายหลักฐานให้เหลือน้อยลงทุกขณะ ..." นอกจากนั้นยังกล่าวถึงวิธีการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ว่า ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในมุมกว้าง ไม่ได้กระทำในลักษณะลึกลงถึงข้อมูลขั้นต้นมากพอ จึงไม่อาจสรุปประเด็นที่เป็นแกนหรือฐาน

ในการวิเคราะห์ขั้นต่อไป กล่าวได้ว่า ความเคลื่อนไหว ในการศึกษาและวิจัยวรรณกรรม ห้องถิ่นภาคใต้ยังมีน้อยทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ (สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. 2528 : 4, 8)

ในบรรดาวรรณกรรมห้องถิ่นภาคใต้ทั้งหลาย เรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง เป็นเรื่องที่มีคุณค่าน่าสนใจหลายประการ ทั้งด้านเนื้อหาและรูปแบบการประพันธ์ อีกทั้งเป็นวรรณกรรมเรื่องยาว ที่กล่าวถึงช่วงชีวิตของตัวละครถึง 4 ช่วงอายุคน ทำให้สามารถมองเห็นวิถีชีวิตและสภาพสังคมห้องถิ่นในมิติที่กว้างไกล เรื่องสุวรรณหงส์เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในห้องถิ่นภาคใต้ดังปรากฏในเพลงร้องเรือ การละเล่นพื้นเมือง บทสาส์ตราและสำนวนพูด นอกจากนี้ยังใช้เป็นหนังสือแบบหัดอ่านของกุลบุตร หลังจากได้เรียน น.โม ก.ข. ทั้งภาษาไทยและภาษาขอมจนอ่านออกเขียนได้แล้ว (พระพิศาลธรรมรังสี. 2512 : ก-ข) วรรณกรรมฉบับนี้ยังไม่มีผู้ใดศึกษาวิเคราะห์มาก่อน ผู้วิจัยจึงเลือกมาศึกษาวิเคราะห์ เพื่อเป็นการเผยแพร่วรรณกรรมห้องถิ่นภาคใต้ให้เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายมากขึ้น และเพื่อให้ประจักษ์ในคุณค่าของวรรณกรรมห้องถิ่นในฐานะ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาติ

จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบและสุนทรียภาพของเรื่องสุวรรณหงส์
2. เพื่อวิเคราะห์สภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเรื่องสุวรรณหงส์

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. ทำให้ทราบถึงองค์ประกอบและสุนทรียภาพของเรื่องสุวรรณหงส์ ซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจโครงสร้างและมองเห็นคุณค่าด้านความงามในศิลปะการประพันธ์ของวรรณกรรมเรื่องนี้
2. ทำให้ทราบถึงสภาพสังคมและวัฒนธรรมภาคใต้บางลักษณะที่ปรากฏในเรื่องสุวรรณหงส์ และช่วยให้เข้าใจถึงวิถีชีวิตของคนไทยในห้องถิ่นภาคใต้ อีกทั้งทำให้เห็นอิทธิพลของสังคมและวัฒนธรรมห้องถิ่นที่มีต่อการสร้างสรรค์งานวรรณกรรม

ข้อตกลงเบื้องต้น

เรื่องสุวรรณหงส์ ฉบับจังหวัดพัทลุง ซึ่งแต่งโดยหลวงพทุธราชคึกคักดา มี 3 ฉบับ คือ ฉบับวัดประจิมทิศาราม ฉบับบ้านลำปำ และฉบับวัดโพธิ์ตำนาน ผู้วิจัยได้สำรวจข้อมูลชั้นต้นพบว่า แต่ละฉบับได้คัดลอกมาจากต้นฉบับของผู้แต่งคนเดียวกัน ดังนั้นในการวิเคราะห์ครั้งนี้ ได้คัดเลือกฉบับวัดโพธิ์ตำนานเป็นข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) เนื่องจากเป็นฉบับที่มีความสมบูรณ์มากที่สุดทั้งสภาพของหนังสือชุด เนื้อหาและภาษา และใช้ฉบับที่พระพิศาลธรรมรังสีปริวรรต มอบให้โรงพิมพ์พัทลุงพิมพ์เผยแพร่ เมื่อ พ.ศ. 2512 เป็นแนวเทียบเพื่อตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติม

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จะศึกษาวิเคราะห์เรื่องสุวรรณหงส์ ฉบับวัดโพธิ์ตำนาน ตำบลลำปำ อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง ซึ่งเป็นหนังสือชุดขาว จำนวน 5 เล่ม โดยใช้ฉบับที่ถ่ายเอกสารจากต้นฉบับ

นิยามศัพท์เฉพาะ

องค์ประกอบของเรื่อง หมายถึง ส่วนต่าง ๆ ที่ประกอบกันเข้าเป็นวรรณกรรมแต่ละเรื่อง ได้แก่ โครงเรื่อง แนวคิด ตัวละคร ฉาก เป็นต้น

สุนทรียภาพ หมายถึง ความงามของวรรณกรรม ซึ่งเกิดจากศิลปะการใช้ภาษาในการประพันธ์ที่ทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์สะเทือนใจ เกิดภาพพจน์ตามจินตนาการและประสบการณ์ของแต่ละคน ประกอบด้วย

สุนทรียภาพในคำ คือ ความไพเราะอันเกิดจากเสียงของคำ การเล่นคำ การเล่นสัมผัส เป็นต้น

สุนทรียภาพในความ คือ ความงามอันเกิดจากการสร้างภาพพจน์ การใช้สัญลักษณ์ การใช้โวหาร เป็นต้น

สภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเรื่องสุวรรณหงส์ หมายถึง สภาพความเป็นอยู่ การเมืองการปกครอง ความเชื่อ ประเพณี ค่านิยม คติธรรมและคำสอนที่ศึกษาได้จากเรื่อง

สุวรรณหงส์

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

1. รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการวิเคราะห์วิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นจากหนังสือ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดแนวทางและวิธีวิเคราะห์ในครั้งนี้ แล้วจึงคัดเลือกหนังสือ บุคเรื่องสุวรรณหงส์ ฉบับที่สมบูรณ์ที่สุด เพื่อนำมาศึกษาวิเคราะห์
2. ศึกษาความรู้ทั่วไปจากเรื่องสุวรรณหงส์ เกี่ยวกับผู้แต่ง จุดมุ่งหมายในการแต่ง สมัยที่แต่ง และที่มาของเรื่อง
3. วิเคราะห์เรื่องสุวรรณหงส์ ตามลำดับหัวข้อดังนี้
  - 3.1 วิเคราะห์องค์ประกอบของเรื่องสุวรรณหงส์
    - 3.1.1 โครงเรื่อง
    - 3.1.2 แนวคิด
    - 3.1.3 ตัวละคร
    - 3.1.4 ฉาก
  - 3.2 วิเคราะห์สุนทรียภาพในเรื่องสุวรรณหงส์
    - 3.2.1 สุนทรียภาพในคำ
    - 3.2.2 สุนทรียภาพในความ
  - 3.3 วิเคราะห์สภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเรื่องสุวรรณหงส์
    - 3.3.1 สภาพความเป็นอยู่
    - 3.3.2 การเมืองการปกครอง
    - 3.3.3 ค่านิยมของสังคม
    - 3.3.4 ความเชื่อ
    - 3.3.5 ประเพณี
4. เสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสุวรรณหงส์ ฉบับจังหวัดพัทลุง มีดังนี้

พระพิศาลธรรมรังสี (2512 : ก-ค) ได้ปริวรรตเรื่องสุวรรณหงส์จากหนังสือบุดซึ่งเขียนด้วยสำนวนภาษาไทยถิ่นใต้เป็นภาษาไทยกลาง แล้วมอบให้โรงพิมพ์พัทลุง จังหวัดพัทลุงจัดพิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2512 พระพิศาลธรรมรังสีเขียนคำนำไว้ว่า "... เรื่องสุวรรณหงส์ซึ่งแต่งโดยหลวงพุทธราชคัสดาหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า ท่านจอมพุทธ นี่เป็นหนังสือที่แต่งดีถึงขนาด และเป็นหนังสือที่ครูบาอาจารย์สมัยก่อนใช้เป็นแบบหัดอ่านสำหรับกุลบุตรที่เริ่มอ่านหนังสือได้แล้ว นอกจากนั้นยังได้สืบค้นเกี่ยวกับประวัติของผู้แต่งและที่มาของการแต่งตามคำบอกเล่าของผู้รู้ซึ่งท่านสอบถามมาโดยตั้งเข

อุดม หนูทอง (2529 : 3868-3871) ศึกษาเรื่องสุวรรณหงส์ สรุปว่าเรื่องสุวรรณหงส์ที่ปรากฏในหนังสือบุด ซึ่งค้นพบในขณะนี้มีฉบับเดียวคือฉบับที่หลวงพุทธราชคัสดาเป็นผู้แต่ง และพระพิศาลธรรมรังสีเป็นผู้ปริวรรต เรื่องนี้น่าจะแต่งในช่วงสมัยรัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 4 คำประพันธ์ที่ใช้แต่งคือ กาพย์ยานี 11 กาพย์ฉก 16 และกาพย์สุรางคนางค์ 28 เนื้อเรื่องสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมภาคใต้ไว้หลายแง่มุม สอดแทรกคติสอนใจและแนวคิดไว้หลายเรื่อง มีศิลปะในการแต่งเข้าแบบ ทั้งด้านการใช้คำ โวหารและภาพพจน์ นอกจากนั้นเรื่องนี่ยังเป็นที่รู้จักของชาวภาคใต้ทั่วไป ด้วยปรากฏในเพลงร้องเรือ การละเล่น และสำนวนพูด เป็นต้น

ชัยวุฒิ พิชะกุล (2528 : 4-6) เขียนบทความเกี่ยวกับการรวบรวมและศึกษาวรรณกรรมภาคใต้ประเภทหนังสือบุดของศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง ได้กล่าวถึงประเภทของหนังสือบุดที่ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพัทลุงเก็บรักษาไว้ และเสนอรายละเอียดของหนังสือบุดบางเรื่องเพื่อเป็นตัวอย่าง สำหรับเรื่องสุวรรณหงส์นั้น สรุปว่าเรื่องนี้แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกาพย์ ต้นฉบับเป็นหนังสือบุดขาว เนื้อเรื่องให้แง่คิดในการดำเนินชีวิตหลายประการ

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทั่วไปของวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีดังนี้

ธวัช ปุณโณทก (2525 : 287) เขียนหนังสือเรื่องวรรณกรรมท้องถิ่น โดยเสนอเนื้อหาและแนวคิดในการศึกษาทางด้านวรรณกรรมท้องถิ่นของภาคต่าง ๆ อย่างกว้าง ๆ ทั้ง

ด้านลักษณะการบันทึก ลักษณะวรรณกรรม ตลอดจนสังคมวัฒนธรรมของแต่ละภาคที่มีอิทธิพลต่อการสร้างงานวรรณกรรม ในส่วนของวรรณกรรมภาคใต้ ได้กล่าวถึงลักษณะของวรรณกรรมว่า ส่วนใหญ่มีลักษณะคล้ายกับวรรณกรรมภาคกลางมากกว่าภาคอื่น ๆ ทั้งนี้เนื่องจากได้รับอิทธิพลทางวรรณกรรมที่ติดมากับชนชั้นผู้ปกครอง แต่ก็ได้ประสมประสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ จนทำให้วรรณกรรมเหล่านี้มีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของภาคใต้ไป นั่นคือ รูปแบบการประพันธ์ โครงเรื่อง ธรรมเนียมนิยมในการประพันธ์มีลักษณะคล้ายภาคกลาง แต่ปรัชญาชีวิตอันสอดแทรกอยู่ในวรรณกรรมภาคใต้ เป็นไปตามวิถีชีวิตและสภาพสังคมของภาคใต้ทั้งสิ้น นอกจากนี้ผู้เขียนได้บริหารศัณวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ไว้หลายเล่ม ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการกำหนดแนวทางในการวิเคราะห์วิจัยครั้งนี้ได้พอสมควร

สมหมาย ปันพุทศศิลป์ (2528 : 19) ศึกษาถึงลักษณะคำประพันธ์ในหนังสือชุดจำนวน 319 เล่ม สรุปผลการศึกษาไว้ดังนี้

1. คำประพันธ์ในหนังสือชุด ปรากฏร้อยละสูงสุดคือ กาพย์สุรางคนางค์ 28 รองลงมา ได้แก่ กาพย์ยานี 11 กาพย์ฉบัง 16 และร่ายแก้ว ตามลำดับ
2. คำประพันธ์ที่เป็นบทเริ่มเรื่อง ปรากฏร้อยละสูงสุด คือ กาพย์สุรางคนางค์ 28 รองลงมา ได้แก่ กาพย์ยานี 11 ร่ายแก้วและกลอนตามลำดับ
3. คำประพันธ์ที่เป็นบทจบเรื่อง ปรากฏร้อยละสูงสุดคือ กาพย์สุรางคนางค์ 28 รองลงมา ได้แก่ ร่ายแก้ว กาพย์ยานี 11 กาพย์ฉบัง 16 และกลอน ตามลำดับ

ประพนธ์ เรืองณรงค์ (2528 : 1-12) ศึกษาลักษณะอักษร และอักษรวิธีในการเขียนหนังสือชุด โดยศึกษาเกี่ยวกับการใช้รูปสระ รูปพยัญชนะ และรูปวรรณยุกต์ สรุปว่าอักษรวิธีในหนังสือชุดมีหลักเกณฑ์ไม่แน่นอน คือบันทึกตามสำเนียงภาษาไทยภาคใต้ โดยยึดถือเอาเสียงเป็นสำคัญ แต่มีข้อสังเกตว่าอักษรวิธีที่ใช้บันทึกนั้นคล้ายคลึงกัน คือเมื่ออ่านเล่มหนึ่งแล้วสามารถเอาหลักการไปใช้อ่านเล่มอื่น ๆ ได้ สำหรับลักษณะคำประพันธ์ พบว่าวรรณกรรมประเภทลายลักษณ์ของภาคใต้นิยมแต่งด้วยร้อยกรองประเภทกาพย์ ได้แก่ กาพย์ยานี กาพย์ฉบัง และกาพย์สุรางคนางค์ โดยเฉพาะกาพย์สุรางคนางค์ ซึ่งเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ร่ายเป็นที่นิยมมากที่สุด นอกจากนี้ประพนธ์ เรืองณรงค์ ยังได้สรุปถึงสำนวนภาษา ประเภทของวรรณกรรม ผู้แต่ง จุดมุ่งหมายในการแต่ง สมัยที่แต่ง ตลอดจนคุณค่าของวรรณกรรม

ลายลักษณ์ของภาคิได้อันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวិเคราะห์ในครั้งนี

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาองค์ประกอบและสุนทรียภาพของวรรณกรรม มีดังนี้

พระยาอรรณราชชน (2533 : 103-139) เสนอแนวทางในการศึกษาวรรณคดีไว้ในหนังสือการศึกษาวรรณคดีแนววรรณศิลป์ กล่าวถึงความรู้พื้นฐานทางวรรณคดีและการวิจารณ์วรรณคดีไว้หลายลักษณะในเรื่องการศึกษาคองค์ประกอบของวรรณคดี ได้อธิบายไว้ว่าองค์ประกอบหมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่ประกอบกันเป็นรูปหรือองค์ขึ้น แบ่งออกได้เป็นสองภาคคือภาคประธานและภาครองภาคประธาน ได้แก่ ส่วนที่เป็นโครงร่าง หรือเป็นเนื้อหา หรือเป็นตัวเรื่องภาครอง ได้แก่ ถ้อยคำ ที่เป็นพลความ ซึ่งช่วยให้เนื้อเรื่องมีความไพเราะ น่าอ่านยิ่งขึ้น

กุหลาบ มลลิกะมาส (2528 : 103-139) ได้กล่าวถึงการวิเคราะห์วรรณคดีประเภทเรื่องเล่าอาจริเคราะห์ออกเป็นส่วนต่าง ๆ ที่ประกอบกันเข้าเป็นวรรณคดีเรื่องนั้น ๆ ได้ดังนี้

1. โครงเรื่อง (Plot) คือส่วนของเนื้อเรื่องที่แสดงถึงปัญหาข้อขัดแย้ง (Conflict) ควรพิจารณาในเรื่องการอธิบายถึงสถานการณ์ตอนเปิดเรื่อง ปัญหาเริ่มปรากฏการขยายตัวคลี่คลายของปัญหา การแก้ไขปัญหาคคลี่คลายเข้าสู่จุดจบ และจุดจบของปัญหา
2. สารัตถะหรือแก่นของเรื่อง (Theme) คือทัศนะที่ผู้แต่งแสดงให้เห็นถึงธรรมชาติของชีวิตอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างของมนุษย์ แล้วนำมาแสดงให้ประจักษ์ต่อผู้อ่านจึงควรพิจารณาว่า แก่นของเรื่องนั้นมีความสมจริงหรือไม่ ทำให้ผู้อ่านเข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์ลึกซึ้งเพียงใด แสดงลักษณะมนุษย์ได้ชัดเจนแจ่มแจ้งหรือไม่ เป็นไปในทางสร้างสรรค์หรือช่วยให้เกิดความเข้าใจชีวิตและโลกเพียงใด
3. ฉาก (Setting) คือเวลาและสถานที่ที่เรื่องนั้น ๆ เกิดขึ้น ควรพิจารณาว่าฉากมีความถูกต้องชัดเจนหรือไม่ มีการใช้ฉากในการดำเนินเรื่องหรือไม่ อย่างไร
4. ตัวละคร (Characters) ให้พิจารณาว่าตัวละครมีลักษณะนิสัยเป็นอย่างไรอุปนิสัยเปลี่ยนแปลงหรือไม่ การเปลี่ยนแปลงอุปนิสัยเป็นไปอย่างสมเหตุสมผลหรือไม่
5. บทสนทนา (Dialogues) ให้พิจารณาว่าผู้แต่งนิยมวิธีการอย่างไร มากน้อยเพียงใด บทสนทนามีประโยชน์อย่างไรในเรื่อง และผู้แต่งมีความสามารถเพียงใดในการ

สร้างบทสนทนาให้สอดคล้องกับฐานะและลักษณะนิสัยของตัวละคร

6. กลวิธีในการแต่ง (Techniques) พิจารณากลวิธีที่ผู้แต่งนำมาใช้ในแง่มุมต่าง ๆ กัน เช่น กลวิธีเกี่ยวกับการดำเนินเรื่อง การสร้างตัวละคร ฉาก เป็นต้น

7. ท่วงทำนองแต่ง (Style) พิจารณาและประเมินค่าในเรื่อง การเลือกใช้คำ การเล่นคำการใช้สำนวนโวหาร ภาพพจน์ ตลอดจนท่วงทำนองในการบรรยาย และพรรณนาความ

8. ทางเสียงของผู้แต่ง (Tone) พิจารณาถึงทัศนคติหรือท่าทีของผู้แต่งที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ซึ่งปรากฏในวรรณกรรมเรื่องนั้น ๆ

9. แนวคิดหรือปรัชญาในการแต่ง (Philosophy) พิจารณาว่าผู้แต่งต้องการเสนอแนวคิดอย่างไร สอดคล้องกลมกลืนกันระหว่างเจตนากับปรัชญาในการแต่งหรือไม่เหมาะสมกับลักษณะเนื้อเรื่องเพียงใด

วิภา กงกะนันทน์ (2523 : 62-69) ได้ให้แนวทางในการศึกษาองค์ประกอบของวรรณคดีว่า ผู้ศึกษาจะต้องพิจารณารายละเอียดขององค์ประกอบต่าง ๆ คือ พิจารณาลักษณะและศิลปะในการใช้ภาษาของผู้ประพันธ์ พิจารณารายละเอียดของเนื้อหาและพิจารณาลักษณะของรูปแบบ สำหรับการพิจารณาองค์ประกอบของเนื้อหา ให้พิจารณาในเรื่องต่อไปนี้

1. เรื่องราว (Story) คือการศึกษาถึงส่วนที่บอกว่ามีอะไรเกิดขึ้นกับใคร ที่ไหน เมื่อไร และอย่างไร วรรณกรรมบางชนิด เช่น สุภาษิต เรื่องราว คือข้อคิดนั่นเอง ดังนั้นเรื่องราวและ/หรือข้อคิด ก็คือใจความในงานประพันธ์เรื่องหนึ่ง ๆ นั่นเอง

2. คน (People) หรือตัวละคร (Character) การศึกษาตัวละครก็เช่นเดียวกับการศึกษาสรรพสิ่งต่าง ๆ นั่นคือ ต้องศึกษาถึงธรรมชาติ พฤติกรรมและบทบาทต่าง ๆ ที่ผู้เขียนกำหนดให้

3. เวลาและสถานที่ (Time and Place) หรืออาจเรียกรวมกันเป็นฉาก (Setting) คือการศึกษาสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติหรือภูมิศาสตร์ และสภาวะทางสังคมของเรื่องทุกด้าน จะต้องศึกษาว่าผู้เขียนมีความประสงค์จะสร้างฉากแบบศิลปะประเภทอุดมคติ (Idealistic) ฉากแบบเหนือจริง (Surrealistic) หรือฉากแบบมีเหตุผลและควรวางกายให้ได้ว่าส่วนไหนของฉากจำลองมาจากของจริง ส่วนไหนมาจากจินตนาการ

4. ทัศนคติ (View) คือความคิดเห็นหรือปรัชญาของเรื่อง การศึกษาทัศนคติในวรรณคดี คือการศึกษาทัศนคติของกวี ทัศนคติของตัวละคร และทัศนคติของสังคม ผู้ศึกษาจะต้องแยกให้ออกว่าทัศนคติไหนเป็นของใครโดยเฉพาะ หรือเป็นทัศนคติร่วมกัน

เจือ สตะเวทิน (2518 : 146-149) กล่าวถึงแนวทางการวิจารณ์วรรณกรรมไว้ดังนี้

1. โครงเรื่อง ผู้วิจารณ์ต้องบอกให้ผู้อ่านทราบว่า อะไรคือการผูกบม ตรงไหนคือสุดยอดของเรื่อง ตรงไหนคือตอนหนึ่งของเรื่อง ผู้แต่งบิดเรื่องอย่างไร เรื่องนี้สมจริงหรือไม่
2. แก่นของเรื่อง ควรพิจารณาว่าแก่นเรื่องคืออะไร จะเขียนแนวความคิดของเรื่องทั้งเรื่องด้วยประโยคเดียวได้อย่างไร แก่นของเรื่องเห็นได้ชัดในตอนจุดสุดยอดหรือซ่อนกันอย่างสนิทกับจุดสุดยอด
3. ตัวละคร ผู้วิจารณ์ต้องชี้ตัวเด่นที่สุดหรือตัวกลาง แล้วแสดงให้เห็นว่าผู้แต่งเปิดเผยอุปนิสัยตัวละครโดยวิธีใด ผู้แต่งแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครดีหรือไม่ บทบาทของตัวละครขัดแย้งตรงไหนหรือไม่
4. ฉาก ผู้วิจารณ์ควรพิจารณาในแง่ที่ว่าสถานที่และเวลาที่เกิดเหตุขึ้น มีอิทธิพลต่อเรื่องอย่างไร ผู้แต่งพรรณนาฉากได้ชัดเจนหรือไม่ ฉากที่พรรณนาก่อให้เกิดบรรยากาศอะไรเพียงไร

จิตกรลดา สุวัติกุล (2532 : 209-233) เขียนเอกสารประกอบการสอน หน่วยที่ 4 เรื่องวรรณคดีวิจารณ์แนวสุนทรียศาสตร์ ในเอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 7 สรุปได้ว่าสุนทรียศาสตร์ที่นำมาใช้ในการศึกษาวรรณคดี ได้แก่ สุนทรียะเชิงประพันธ์ ซึ่งแยกออกได้เป็น 2 องค์ประกอบคือ องค์ประกอบด้านเนื้อหา และองค์ประกอบด้านรูปแบบ องค์ประกอบด้านเนื้อหา ประกอบด้วยสุนทรียภาพในคำ ซึ่งเกิดขึ้นใน 3 ลักษณะ ได้แก่ เสียงของคำ การเล่นคำ จังหวะและลีลาของคำ กับสุนทรียภาพในความ ซึ่งเกิดขึ้นใน 4 ลักษณะ คือ ภาพพจน์ สัญลักษณ์ทางวรรณคดี รสทางวรรณคดีและโวหารต่าง ๆ ส่วนองค์ประกอบด้านรูปแบบให้พิจารณาจากความสัมพันธ์สอดคล้องระหว่างเนื้อหากับรูปแบบคำประพันธ์ที่เลือกใช้

ดวงมน จิตรจันทน์ (2527 : 202-203) ได้เสนอแนวคิดในการศึกษาวรรณคดีแนวสุนทรียะ ไว้ในหนังสือ สุนทรียภาพในภาษาไทย โดยกล่าวว่า การศึกษาสุนทรียภาพใน

วรรณคดีนั้นเป็นการศึกษาถึงความงามของภาษาที่แสดงออกซึ่งความคิดและอารมณ์ของมนุษย์ แม้สิ่งที่แสดงออกนี้อาจงดงามหรือไม่ก็ตาม ดังนั้นขั้นต้นของการศึกษาสุนทรียภาพในภาษาก็ คือ การวิเคราะห์ความหมายของถ้อยคำหรือกลุ่มต่าง ๆ ของถ้อยคำนั่นเอง อาจกล่าวได้ว่า สุนทรียภาพนั้นคือตัวความหมาย ซึ่งเป็นผลจากความประสาณกลมกลืนอย่างเป็นเอกภาพของ รูปแบบและเนื้อหาซึ่งเป็นสื่อแห่งความคิดและอารมณ์ของมนุษย์ เป็นความหมายที่ประณีตซับซ้อนและมีลักษณะเฉพาะของผู้แสดงออก

เอกสารการสอนชุดวิชา ภาษาเพื่อการสื่อสารของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2525 : 294-298) ได้กล่าวถึงความหมายและชนิดของภาพพจน์ไว้สรุปได้ว่า ภาพพจน์ (Figure of speech) หมายถึง ถ้อยคำที่ทำให้เกิดภาพในใจที่นิยมใช้มี 8 ชนิดคือ

1. อุปมา (Simile) คือ การเปรียบเทียบสิ่งที่เหมือนกันหรือแตกต่างกัน อุปมาเป็นสิ่งที่นำมากล่าวเปรียบเทียบ อุปไมยคือเนื้อความที่ต้องการกล่าว มักใช้คำเชื่อมระหว่างอุปมาอุปไมย
2. อุปลักษณ์ (Metaphor) เป็นการกล่าวเปรียบเทียบที่ต่างจากอุปมาตรงที่อุปลักษณ์ไม่กล่าวเปรียบเทียบตรง ๆ ใช้วิธีกล่าวเป็นนัยให้เข้าใจเอาเอง ไม่มีคำเชื่อมให้เห็นชัดอย่างอุปมา
3. บุคลาธิษฐาน (Personification) หมายถึง ภาพพจน์ที่กล่าวถึงสิ่งที่ไม่มีชีวิตไม่มีวิญญาณ เสมือนเป็นสิ่งมีชีวิตมีวิญญาณ มีความรู้สึกนึกคิด
4. อนุมาณัย (Synecdoche) คือ การนำเอาส่วนน้อยส่วนน้อยหรือส่วนที่เด่นชัดมากกล่าวโดยหมายถึงส่วนทั้งหมด
5. นามนัย (Hetonymy) หมายถึง การเรียกชื่อสิ่งหนึ่งโดยใช้คำอื่นแทนไม่เรียกตรง ๆ แต่ต้องเป็นคำที่รู้จักกันทั่วไป เมื่อกล่าวถึงก็รู้ได้ทันทีว่าหมายถึงสิ่งใด
6. อธิพจน์ (Hyperbole) คือการกล่าวเกินจริง อาจมากเกินจริงหรือน้อยเกินจริงก็ได้
7. ปฏิพจน์ (Paradox) คือการใช้ถ้อยคำที่มีความหมายตรงข้ามหรือขัดแย้งกันมากล่าวอย่างกลมกลืนกัน
8. สัทพจน์ (Onomatobocia) หมายถึง ภาพพจน์ที่เลียนเสียง หรือแสดงลักษณะอาการต่าง ๆ

ไอ เอ ริชาร์ดส์ (I.A. Richards) (1966 : 12-17) ได้กล่าวถึงหลักในการวิจารณ์วรรณคดีไว้ในหนังสือ Practical Criticism ว่า วิธีวิจารณ์ที่สำคัญที่สุดก็คือ ผู้วิจารณ์ต้องศึกษาและวิเคราะห์ความหมายของคำแต่ละคำ ทุก ๆ คำ และอาจจะรวมไปถึงทุก ๆ จังหวะ และความเคลื่อนไหวในบทประพันธ์หนึ่ง ๆ อย่างละเอียด โดยวิเคราะห์ถึงลงไปว่า คำ เสียง จังหวะ และลีลาหนึ่ง ๆ ให้ความรู้สึก แสง สี เสียง ภาพ จินตนาการ ฯลฯ แก่ผู้อ่านอย่างไรบ้าง ลึกซึ้งเพียงใด หรือมีลำดับของความหมายที่ขึ้น นอกจากนี้ ริชาร์ดส์ ได้สรุปถึงหลักและข้อควรคำนึงสำหรับผู้วิจารณ์วรรณคดีไว้ 10 ประการ ดังนี้

1. ต้องทำความเข้าใจในเนื้อหา ความรู้สึก น้ำเสียง และความตั้งใจ (Sense, Feeling, Tone and Intention) ของผู้แต่งให้แจ่มแจ้งและชัดเจน มิฉะนั้นจะเข้าใจวรรณคดีผิดพลาดและไม่ได้รับรสวรรณคดีก็ได้
2. จังหวะ และความเคลื่อนไหว (Rhythm and Movement) ที่แฝงอยู่ในถ้อยคำหรือเสียงที่ใช้ในบทประพันธ์ ย่อมก่อให้เกิดความเพลิดเพลิน ผู้อ่านและผู้วิจารณ์จึงควรระมัดระวังในเรื่องนี้
3. จินตภาพ (Imagery) หรือภาพในความคิดของผู้อ่านกับผู้แต่งควรจะตรงกัน เพื่อจะทำให้การวิเคราะห์ความหมายของคำได้ตรงกับความคิดของผู้แต่ง
4. การพิจารณาความหมายของบทประพันธ์ ให้พิจารณาเฉพาะคำและเสียงซึ่งมีรสต่าง ๆ มาประกอบเชื่อมโยงถึงกัน ไม่ควรนำประสบการณ์ส่วนตัวที่ไม่เกี่ยวข้อง (Irrelevant Association) เข้าไปเกี่ยวข้อง เพราะจะทำให้เข้าใจบทประพันธ์คลาดเคลื่อนได้
5. การวิเคราะห์ความหมายของคำ ผู้อ่านจะต้องไม่ใช้ความหมายตามที่ตนมักคุ้นไว้ในใจ (Stock Response) มาช่วยในการวิเคราะห์คำ เพราะจะทำให้เข้าใจความหมายบทประพันธ์ผิดพลาดได้
6. การมีอารมณ์อ่อนไหวง่าย (Sentimentality) มีความสะเทือนใจรุนแรงเกินไปอาจทำให้ผู้อ่านวิเคราะห์บทประพันธ์นั้นผิดพลาดได้ เช่น อาจเกลียดหรือรักตัวละครมากเกินไปจนลืมวิจารณ์คุณสมบัติที่ดีและไม่ดีในแง่อื่น ๆ ของตัวละครนั้น และสรุปว่าตัวละครนั้นดีหรือไม่ดีเร็วเกินไป ดังนั้นการมีอารมณ์อ่อนไหวดังกล่าวจึงเป็นข้อที่ควรระมัดระวังในการวิจารณ์วรรณคดีประการหนึ่งด้วย

7. ปฏิกริยาต่อต้านอันเกิดจากสภาพจิตที่เข้มแข็ง (Inhibition) ของผู้อ่าน ไม่ยอมมีความรู้สึกคล้อยตามรสวรรณคดี ปฏิกริยาเช่นนี้อาจมีผลให้ไม่เข้าใจความหมายที่แท้จริงของบทประพันธ์ได้เช่นกัน ดังนั้นในการวิเคราะห์วรรณคดี ผู้อ่านไม่ควรมีความรู้สึก

8. การอ่านบทประพันธ์หนึ่ง ๆ ความคิดเห็นของผู้อ่านกับความคิดเห็นของกวีอาจไม่ตรงกัน ผู้อ่านก็ไม่ควรสรุปเร็วเกินไปว่าบทประพันธ์นั้น ๆ ไม่ดี หรือไม่มีคุณค่า เพราะความคิดในบทประพันธ์นั้นไม่สอดคล้องกับความเชื่อของสังคมและของตน (Doctrinal Presupposition) แต่ควรประเมินคุณค่าของวรรณคดีในแง่รสความงามทางศิลปะมากกว่า

9. การยึดมั่นอยู่กับแบบแผนโบราณในเรื่องฉันทลักษณ์ (Technical Adhesion) แสดงถึงความใจแคบของผู้อ่านวิเคราะห์วรรณคดี ริชาร์ดส์มีความเห็นว่า แบบแผนทางฉันทลักษณ์มิใช่สิ่งสำคัญที่สุด นักวิจารณ์ควรมุ่งไปที่เนื้อแท้ของวรรณคดีหรือความงามทางศิลปะของวรรณคดีโดยตรง

10. ผู้อ่านไม่ควรตั้งความหวังไว้ล่วงหน้า (Critical Preconception) ว่าบทประพันธ์ที่อ่านนั้นต้องมีคุณค่าแฝงอยู่ และพยายามวิเคราะห์ถึงคุณค่าเหล่านั้น เพราะการกระทำเช่นนั้นจะทำให้ประเมินคุณค่าของวรรณคดีสูงเกินไป

เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 7 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2529 : 16-17) ได้ศึกษาเกี่ยวกับสุนทรียภาพในการประพันธ์ และได้สรุปไว้เป็นแนวในการวิเคราะห์ว่าแยกเป็น 3 ลักษณะ คือ เสียงของคำ การเล่นคำ จังหวะและลีลาของคำส่วนสุนทรียภาพในความเกิดจากลักษณะต่าง ๆ คือ ภาพพจน์ หมายถึงศิลปะการเลือกสรรถ้อยคำมาใช้เพื่อให้เกิดภาพ ที่นิยมใช้มี 8 ชนิด ได้แก่ อุปมา อุปลักษณ์ บุคลาธิษฐาน อนุนามนัย นามนัย อธิพจน์ ปฏิพจน์ และสัทพจน์ รสวรรณคดี หมายถึงภาวะแห่งอารมณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในวรรณกรรม รสวรรณคดีมี 2 แบบ คือ รสวรรณคดีไทยมี 4 รส ได้แก่ เสาวรส นิราศ บราhma พิศาล และกลอนกลอนกลอน รสวรรณคดีสันสกฤตมี 9 รส ได้แก่ สิงคารรส รุทสรส พิกตสรส ภยานกรส อัทธฤตส วิรสร คานทรส กรูณกรส และหาสยรส โวหารหมายถึงกระบวนการใช้ถ้อยคำอย่างประณีตเพื่อสื่อความหมายที่ลึกซึ้งกินใจช่วยทำให้เกิดภาพพจน์และจินตนาการ โวหารมี 5 ชนิด ได้แก่ อุปมาโวหาร บรรยายโวหาร พรรณนาโวหาร เทศนาโวหารและสาธกโวหาร สัญลักษณ์ หมายถึงการกำหนดใช้สิ่งหนึ่งแทนอีกสิ่งหนึ่งเพื่อให้เกิด

ภาพและความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ส่วนใหญ่จะใช้สิ่งที่เป็นรูปธรรมแทนสิ่งที่เป็นนามธรรม สัญลักษณ์แบ่งเป็น 2 ประเภทคือ สัญลักษณ์ตามแบบแผนกับสัญลักษณ์ส่วนตัว

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสภาพสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ มีดังนี้

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา (2521 : 17-28) โดยศูนย์ส่งเสริมภาษา และวัฒนธรรมภาคใต้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่องโลกทัศน์ของชาวไทยภาคใต้ ซึ่งศึกษาจากแหล่งข้อ 3 แหล่ง คือ ข้อมูลจากวรรณกรรมและภาษา ข้อมูลจากศาสนาและความเชื่อ ข้อมูลจากศิลปะและวัฒนธรรมประเด็นที่ศึกษาคือ โลกทัศน์ที่มนุษย์มีต่อมนุษย์ โลกทัศน์ที่มนุษย์มีต่อธรรมชาติ และโลกทัศน์ที่มนุษย์มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ผลการประชุมได้สรุปถึงเรื่องค่านิยมพื้นฐานของชาวไทยภาคใต้ โลกทัศน์ที่ปรากฏในภาษาและวรรณกรรม การละเล่นพื้นเมือง วรรณกรรมมุขปาฐะและวรรณกรรมลายลักษณ์ ข้อสรุปที่ได้เป็นประโยชน์ในการศึกษาสภาพสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ในโอกาสต่อไป

สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา (2529 : 7) จัดทำสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 ขึ้น โดยการประมวลข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับวัฒนธรรมทุกแนวของกลุ่มชนในภาคใต้ ทั้ง 14 จังหวัด วัฒนธรรมที่รวบรวมไว้ในสารานุกรมฉบับนี้ มีนัยครอบคลุมถึงสิ่งทั้งปวงที่กลุ่มชนภาคใต้สืบทอดและสร้างเสริมต่อ ๆ กันมา ทั้งที่ปรากฏเป็นรูปธรรมให้มองเห็นได้ และที่เป็นรูปซึ่งเชื่อกันและแสดงออกร่วมกัน ตลอดถึงกิจกรรมหรือพฤติกรรมของกลุ่มชนน้อยใหญ่ในภาคใต้ รวมทั้งทรัพยากรบุคคลและงานประดิษฐ์คิดค้นที่สัมพันธ์ต่อวิถีชีวิตของกลุ่มชนในภาคใต้ สารานุกรมชุดนี้มี 10 เล่ม ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางในการศึกษาสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชาวภาคใต้ได้ส่วนหนึ่ง

เอกสารการสอนชุดวิชาสังคมศึกษา 5 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2529 : 392-422) ได้ศึกษาเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมและได้สรุปผลการศึกษาว่า ในด้านสภาพความเป็นอยู่ไม่แตกต่างจากสมัยอยุธยา โครงสร้างของสังคมมีบุคคล 4 ประเภท คือ เจ้านาย ขุนนาง ไพร่และทาส ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมแบบยังชีพ การศึกษา ประเพณี การสาธารณสุขและการคมนาคมยังไม่เจริญเท่าที่ควร ประเพณี หมายถึงสิ่งที่กลุ่มชนในสังคมยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาแบ่งเป็น 3 ประเภทคือ จารีตประเพณี ขนบประเพณีและ

ธรรมนิยมประเพณี ค่านิยม หมายถึง ความคิดที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แล้วส่งผลให้บุคคลแสดงพฤติกรรมต่อสิ่งนั้นสืบต่อ ๆ กัน มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ค่านิยมในชนบทไทยโดยเฉพาะภาคใต้อาจแบ่งได้เป็นหลายประเภทเช่น ค่านิยมทางสังคม ค่านิยมทางศาสนา ค่านิยมทางเศรษฐกิจ ค่านิยมทางวิชาการ เป็นต้น ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือ ยึดมั่นและเห็นตามด้วยในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่อยู่จะพิสูจน์ได้หรือพิสูจน์ไม่ได้ก็ตาม ทั้งยังมีการสืบทอดปลูกฝังต่อ ๆ กันมาด้วย ความเชื่อแบ่งได้หลายประเภทได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับลัทธิ ศาสนาความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ ความเชื่อไสยศาสตร์ ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้าน และการรักษาอาการเจ็บป่วย เป็นต้น สำหรับการปกครองในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นการปกครองระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข แบ่งการปกครองเป็น 3 ส่วนคือ การปกครองส่วนกลางมี 6 หน่วยงาน ได้แก่ กลาโหม มหาดไทย กรม เมือง กรมวัง กรมคลังและกรมนา การปกครองส่วนภูมิภาค ได้แก่ หัวเมืองเอก โท ตรี จัตวา และการปกครองประเทศราช

งานวิจัยที่ใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ มีดังนี้

ปราณี ขวัญแก้ว (2518) วิเคราะห์วรรณคดีชาวบ้านจากบุดำ ตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยศึกษาเกี่ยวกับ ที่มาของเรื่อง ธรรมนิยม นิยมในการแต่ง ลักษณะคำประพันธ์ การดำเนินเรื่อง คุณค่าทางสุนทรีย์ ค่านิยมทางสังคม วัฒนธรรม และประเพณีจากวรรณคดี 3 เรื่อง คือพระรถเมรี หอยสังข์และวันदार อีกทั้งได้เปรียบเทียบวรรณคดีท้องถิ่นทั้ง 3 เรื่อง กับวรรณคดีแบบฉบับเรื่องกาพย์พระไชยสุริยาของสุนทรภู่ บทพระราชนิพนธ์เรื่องสังข์ทอง และสุวรรณสังข์ จากปัญญาสชาดกในแง่มุมต่าง ๆ

เดือนใจ สีนะเกิด (2520) ศึกษาวรรณคดีชาวบ้านจากวัดเกาะ รวม 6 เรื่อง คือเรื่องไกรทอง ปลาบู่ทอง โสนน้อยเรือนงาม พระรถเมรี พระสุธนธัมมะโนราและนางอุทัย ซึ่งเป็นหนังสือที่พิมพ์จากโรงพิมพ์วัดเกาะ กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาสรุปว่า เรื่องส่วนใหญ่มาจากนิทานพื้นบ้านและนิทานชาดก องค์ประกอบของเรื่องไม่ซับซ้อน เนื้อเรื่องเกี่ยวกับ กษัตริย์และคนชั้นสูง ตัวละครและฉาก มีทั้งลักษณะสมจริง และเป็นฉากในจินตนาการของผู้เขียน ซึ่งได้แบบอย่างมาจากวรรณคดีรุ่นเก่าในด้านสำนวนภาษา พบว่ามีคุณค่าทางสุนทรีย์ภาพ

ไม่มากนักวรรณกรรมทั้ง 6 เรื่อง มีความดีเด่นในเชิงคุณค่าทางสังคมและศีลธรรม

ประพนธ์ เรื่องณรงค์ (2523) ศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี เรื่อง พระวรวงศ์ โดยวิเคราะห์ในด้านลักษณะอักษร อักษรวิธี ตลอดจนการวิเคราะห์ในเชิงวรรณกรรม เชิงวรรณกรรม เชิงสังคม นอกจากนั้นได้เปรียบเทียบขนาดที่ต่างกันอย่างของวรรณกรรมท้องถิ่นที่ศึกษากับวรรณกรรมแบบฉบับ ผลการศึกษาพบว่า กวีพยายามเลือกสรรคำง่าย ๆ ในการแต่งมีการซ้ำคำอย่างเป็นระบบ ส่วนการวิเคราะห์ด้านสังคมพบว่าวรรณกรรมเรื่องพระวรวงศ์ สะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคม ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนประเพณีท้องถิ่นภาคใต้ที่น่าสนใจ

รัตนา พันธุ์สุริยาฉาย (2530) ศึกษาเรื่องโคบุตร ฉบับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ โดยศึกษาวิเคราะห์ลักษณะอักษร อักษรวิธี คุณค่าทางด้านวรรณกรรมและสังคม ผลการศึกษาสรุปได้ว่า อักษรที่ใช้บันทึกเป็นอักษรสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น อักษรวิธีเป็นการเขียนตามแบบภาษาถิ่น แต่ระบบไม่แน่นอนตายตัว เรื่องนี้เป็นนิทานประโลมโลกแบบจักร ๆ วงศ์ ๆ เค้าโครงเรื่องตอนต้นได้มาจากวรรณกรรมของภาคกลาง ตอนหลังได้จากนิทานรามเกียรติ์ของพื้นบ้าน เนื้อเรื่องผสมผสานกลมกลืนกันดี แม้กวีจะมุ่งเน้นด้านความสนุกสนาน เพลิดเพลินแต่ได้แทรกคติธรรมคำสอนไว้มาก รูปแบบการประพันธ์ใช้ร้อยกรองประเภทกาพย์ กวีมีความสามารถในการใช้ภาษาทั้งการใช้ถ้อยคำและโวหาร อันก่อให้เกิดอรรถรสทางวรรณคดี นอกจากนี้ได้สะท้อนสภาพสังคม ค่านิยม ความเชื่อ ประเพณี และชีวิตความเป็นอยู่ของชาวภาคใต้ไว้อย่างน่าสนใจ

ชลธิรา กัดออยู่ (2517) ศึกษาเรื่องสุนทรียภาพในลิลิตพระลอ โดยศึกษาเชิงปรัชญา และได้กล่าวถึงสุนทรียภาพทางด้านเนื้อหาว่า แก่นสำคัญที่สุดของสุนทรียภาพทางด้านเนื้อหาของลิลิตพระลอ คือศีลธรรมและคุณธรรม ส่วนเรื่องสุนทรียภาพทางด้านรูปแบบ กล่าวว่า รูปแบบการแต่งลิลิตพระลอ มีคุณลักษณะพิเศษสองด้านคือ ด้านการแต่งตามกฎเกณฑ์และการแต่งตามความสามารถเฉพาะตน คือผู้แต่งแต่งตามฉันทลักษณ์ ตามขนบนิยม ส่วนความสามารถเฉพาะตนปรากฏทางด้านศิลปะการประพันธ์ที่ผู้แต่งใช้ โดยเฉพาะความสามารถทางด้านการสร้างภาพพจน์ ซึ่งมีทั้งภาพพจน์ที่เกิดจากการเลียนเสียงธรรมชาติ อุปมา (Simile) ภาพพจน์เปรียบเทียบ (Metaphor) ภาพพจน์เกินจริง (Hyperbole) ภาพพจน์บุคลาธิษฐาน

(Personification) และภาพพจน์ประเภท Synecdoche กับ Metonymy

ชลดา ศิริวิทย์เจริญ (2519) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาลิขิตตะเลงพ่ายในแนวสุนทรียศาสตร์ โดยศึกษาในแนววิเคราะห์ วิเคราะห์และเปรียบเทียบ เน้นการศึกษาแนวสุนทรียศาสตร์เป็นสำคัญ ได้แก่ การศึกษาเกี่ยวกับการใช้ถ้อยคำในลักษณะต่าง ๆ คือการใช้คำให้เหมาะสมกับข้อบังคับทางฉันทลักษณ์ การใช้คำกะทัดรัด ความประณีตในการใช้คำ และศึกษาคำบางคำที่น่าสนใจ นอกจากนี้ได้ศึกษาเกี่ยวกับวรรณศิลป์ในลิตตะเลงพ่าย โดยพิจารณาเรื่อง การใช้คำที่ก่อให้เกิดอาการทางด้านเสียง ความหมาย หรือทั้งเสียงและความหมาย การวิเคราะห์โวหารและภาพพจน์นั้นได้กล่าวถึงลักษณะเด่นของรสความในลิตตะเลงพ่ายไว้โดยละเอียด

สุรีย์ โรจน์สกุลพานิช (2520) วิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองที่ชนะการประกวดของธนาคารกรุงเทพ จำกัด 3 เรื่อง คือ นิราศขุนช้างขุนแผน ลิลิตสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และเรื่องนางบาป โดยวิเคราะห์ด้านรูปแบบ ลีลาการเขียน แนวความคิด และจุดมุ่งหมายในการแต่งตลอดจนคุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์ ได้แก่ การใช้คำในลักษณะต่าง ๆ เช่น การสรรหาคำ การใช้คำซ้ำ การใช้คำกระชับและความหมายเด่น คำเลียนเสียง คำแฝง การใช้คำ เพื่อให้เกิดโวหาร อุปมาอุปไมย ภาพพจน์ การสะท้อนความรู้สึกและการสร้างบรรยากาศ รวมทั้งประติมากรรมของกวี

วงเดือน สุขบาง (2524) ได้ศึกษาเรื่องพระปฐมสมโพธิกถาในแนวสุนทรียะ โดยวิเคราะห์ในด้านรสคำ รสความ และท่วงทำนองเขียน ผลการศึกษาพบว่า คำที่ใช้ในเรื่องพระปฐมสมโพธิกถา มีลักษณะดีเด่นทั้งในด้านความหมายที่เหมาะสมกับเนื้อเรื่อง บุคคล เหตุการณ์ สถานที่ เวลาและโอกาส เสียงของคำมีความไพเราะสละสลวย มีการเล่นคำแบบต่าง ๆ การใช้คำให้เกิดภาพพจน์และอารมณ์สะเทือนใจแก่ผู้อ่าน มีการบรรยายความด้วยโวหารประเภทต่าง ๆ เช่น โวหารอุปมา เปรียบเทียบ บุคลาธิษฐาน อุทาหรณ์ อติพจน์ เป็นต้น ซึ่งทำให้เกิดรสวรรณคดีทั้ง 9 รส ตามคัมภีร์สุโขทัยถึงการ ส่วนทางด้านท่วงทำนองเขียน พบว่า มีท่วงทำนองเขียนสูงส่ง มีความประณีตในการเลือกสรรคำใช้ ตลอดจนการใช้โวหารบรรยายและพรรณนาได้ไพเราะเหมาะสม

นงเยาว์ หนูรัตน์แก้ว (2534) ได้ศึกษาเรื่องจันทะฆาตฉบับภาคใต้ในด้านองค์

ประกอบของเรื่อง ศิลปะการประพันธ์ ภาพสะท้อนสังคมวัฒนธรรม และเปรียบเทียบขนาด กับเรื่องจินตนาชาดกในปัญญาชาดก ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมเรื่องจินตนาชาดกฉบับ ภาคใต้ มีโครงเรื่องชวนติดตาม แนวคิดของเรื่องเกี่ยวกับปรัชญาชีวิต มีบทสนทนาเหมาะสม กับเรื่อง กวีสร้างฉากจากจินตนาการและฉากสมจริง ในด้านศิลปะการประพันธ์วรรณกรรม เรื่องจินตนาชาดก มีคุณค่าด้านสุนทรียภาพครบถ้วน ทั้งสุนทรียภาพในคำ และสุนทรียภาพใน ความ นอกจากนั้นยังสะท้อนสภาพสังคมและวัฒนธรรมในยุคสมัยที่แต่งได้อย่างส่วนการเปรียบเทียบขนาดระหว่างเรื่องจินตนาชาดกฉบับภาคใต้ กับจินตนาชาดก พบว่า มีความแตกต่างกัน ในเนื้อหาของตัวละคร อนาคตเกี่ยวกับวัตถุหรือของวิเศษและอนาคตเกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญ

บทที่ 2

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์

การศึกษาวรรณกรรม นอกจากจะมุ่งศึกษาเนื้อหาที่ปรากฏอยู่ในตัวของวรรณกรรมแล้ว ผู้ศึกษาควรจะได้ศึกษาถึงภูมิหลังของวรรณกรรมเรื่องนั้น ๆ ควบคู่กันไปด้วย ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจในเนื้อหาและมีความซาบซึ้งไปกับสุนทรียภาพในวรรณกรรมได้ดียิ่งขึ้น ดังที่ กุหลาบ มลลิกะมาส (2528 : 89) กล่าวว่า ในการวิเคราะห์วิจารณ์วรรณกรรม นอกจากผู้วิจารณ์ต้องมีความรู้พื้นฐานในทางวรรณคดีเพื่อวิจารณ์ให้ได้ผลดีแล้ว ผู้วิจารณ์ควรมีความรู้เรื่องอื่น ๆ เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการวิเคราะห์วิจารณ์ให้ได้ผลดียิ่งขึ้นอีก เพราะในการวิเคราะห์วิจารณ์นั้นจะต้องพิจารณาวรรณกรรมเรื่องนั้น ๆ อย่างเป็นบูรณาภาพ

การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ เรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง ผู้วิจัยได้ศึกษาถึง ความรู้ทั่วไปด้านต่าง ๆ ของวรรณกรรมเรื่องนี้ ดังต่อไปนี้

1. ผู้แต่ง
2. สมัยที่แต่ง
3. จุดมุ่งหมายในการแต่ง
4. เนื้อเรื่อง
5. ที่มาของเรื่อง
6. ลักษณะของหนังสือชุดเรื่องสุวรรณหงส์

เนื่องจากต้นฉบับของวรรณกรรมที่ศึกษานั้นติดด้วยภาษาถิ่นใต้ ดังนั้นเพื่อความสะดวกในการเสนอผลการศึกษา ผู้วิจัยได้บรรณาธิปไตยข้อความภาษาถิ่นใต้ที่ยกมาประกอบการอธิบายเป็นภาษากลาง โดยใช้อักษรตัวเอนกำกับไว้ ต่อจากข้อความภาษาถิ่นที่ยกมาเป็นตัวอย่างและได้วงเล็บบอกที่มาของข้อความนั้น ๆ ว่าอยู่ในเล่มใด หน้าใด ของต้นฉบับที่นำมาศึกษา เช่น "ล.1/น.36" หมายถึง ยกข้อความมาจากต้นฉบับวรรณกรรม เล่ม 1 หน้า 36 เป็นต้น

1. ผู้แต่ง

วรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง ผู้แต่งได้ระบุชื่อไว้ในตอนท้ายของ

เรื่อง หลังจากที่ได้ดำเนินเรื่องจบลงแล้ว ดังคำประพันธ์ว่า

นิทานวันทรงษ์พงศรา

หลวงพ่สีกดา

แต่งไว้ให้เปลืองสงไส

(ล.5/น.7)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

นิทานวรรณหงส์พงศรา

หลวงพ่สีกดา

แต่งไว้ให้เปลืองสงสัย

การระบุชื่อผู้แต่งไว้ชัดเจนดังคำประพันธ์ข้างต้น เป็นลักษณะที่แตกต่างไปจากวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้โดยทั่วไป ซึ่งไม่นิยมระบุชื่อผู้แต่งไว้ ทั้งนี้เนื่องจากผู้แต่งมักถ่อมตนมุ่งสร้างวรรณกรรมเพื่อประโยชน์ของสังคมมากกว่าจุดมุ่งหมายอื่น ดังนั้นการที่ผู้แต่งระบุชื่อในการแต่งเรื่องนี้ อาจเป็นเพราะได้รับอิทธิพลจากจาริกวัดพระเชตุพน ซึ่งเมื่อนำผลงานของกวีท่านใดมาจาริกไว้ ก็จะระบุชื่อกำกับไว้ทุกเรื่อง และผู้แต่งวรรณกรรมยุคหลังมักถือปฏิบัติต่อ ๆ กันมา โดยการระบุชื่อของตนไว้ในการแต่งวรรณกรรมเรื่องต่าง ๆ

"หลวงพ่สีกดา" หรือหลวงพ่สีกดา ซึ่งมีความระบุว่า เป็นผู้แต่งเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุงนี้ ชาวบ้านทั่วไปเรียกว่า "ท่านจอมพ่สีก" เป็นบุคคลที่ได้รับการยกย่องว่าแต่งกาพย์กลอนได้ดีถึงขนาด เป็นที่เลื่องลือของชาวพัทลุงโดยทั่วไป มีภรรยาชื่อนางอ่อนจันทร์ อยู่บ้านลำปำ อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง มีลูกชาย 2 คน ชื่อ เพ็ง และศรีภักดิ์ (สถาบันทักษิณคดีศึกษา. 2529 : 712)

จากคำบอกเล่าของพระธรรมเมธาจารย์* วัดภูมามิขว่า นายเพ็งซึ่งเป็นบุตรชายคนโต มีบุตรชายคนหนึ่ง ชื่อจันทร์ และมีบุตร 2 คน ชื่อ โนรีและกั้ง นายจันทร์นี้เล่ากันว่า เป็นผู้ชำนาญทางโหราศาสตร์ คนทั่วไปเรียกว่า "จันทร์โหร" จันทร์โหรมีภรรยาชื่อทิม มีบุตรด้วยกัน 1 คน เป็นหญิงชื่อหนูเอม นางหนูเอมได้นายเผือก มณีนครวงศ์เป็นสามี มีบุตร

---

*พระธรรมเมธาจารย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมศักดิ์ ทองช่วย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ศาลาธรรมาธรรม วัดภูมามิข อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ.2533.

ด้วยกัน 2 คน หญิงชื่อคำผัน ชายชื่อสุขุม ส่วนโนรีได้นายเชิงเข้าเป็นสามี มีบุตรด้วยกัน 3 คน หญิงชื่อนาค ชายชื่อยกและย่อง นางนาคมีบุตร 3 คน หญิงชื่อชม ชายชื่อขาวและปุย สำหรับนางกิ้งไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีบุตรหลานก็คน

ท่านจอมพุทธฯ หรือหลวงพุทธราชคึกดา สันนิษฐานว่าเป็นชาวบ้านลำปำ อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง ต่อมาได้ไปอยู่กรุงเทพมหานคร โดยเข้าไปรับราชการอยู่ในราชสำนักคณะโหรหลวง ช่วงสมัยปลายรัชกาลที่ 3 หรือต้นรัชกาลที่ 4 หรือพันกันกับท่านสุนทรโวหาร (ภู่) (พระพิศาลธรรมรังสี. 2521 : ค) จนได้รับบรรดาศักดิ์เป็น “หลวงพุทธราชคึกดา”

นอกจากความชำนาญทางโหราศาสตร์แล้ว หลวงพุทธราชคึกดา ยังมีความสามารถในการแต่งกลอน กาพย์ และสนใจในทางโหราศาสตร์ เวชศาสตร์ ได้แต่งหนังสือไว้หลายเล่ม หิ้งนิทาน ตำราทางโหราศาสตร์ ตำราทางเวชศาสตร์หรือตำรายา เท่าที่ทราบคือ

1. เรื่องสุวรรณหงส์	2. ตำราโหราศาสตร์
3. ตำราดูลักษณะวัว	4. ตำราดูลักษณะแมว
5. ตำราเวชศาสตร์หรือตำรายา	

เมื่อท่านอายุมากแล้วได้เดินทางกลับไปอยู่ที่พัทลุงบ้านเดิมของท่าน โดยตั้งบ้านเรือนอยู่ทางทิศตะวันออกของวัดยาง ตำบลลำปำ อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง และมีตำแหน่งเป็นพิธีการของเมืองพัทลุง (พระเทพสารสุธี. 2512 : 67) ส่วนประวัติโดยละเอียดของท่านไม่สามารถสืบค้นได้เพราะคนเก่าแก่ที่รู้จักได้เสียชีวิตไปหมด เหลือแต่ญาติพี่น้องรุ่นหลังก็ไม่มีใครทราบประวัติของท่าน หลักฐานอีกชิ้นหนึ่งที่เชื่อได้ว่าท่านมีตัวตนจริง ๆ คือมีโกศสำหรับเก็บกระดูกของท่านอยู่ที่วัดป่าขอม ตำบลลำปำ อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง ซึ่งจารึกชื่อของท่านไว้ชัดเจน

ข้อสังเกตประการหนึ่งเกี่ยวกับหลวงพุทธราชคึกดา ผู้แต่งวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุงนี้ คือการที่ท่านได้เปลี่ยนแปลงขนาด* บางตอน จากบทละครนอกเรื่อง

*ขนาด หมายถึงรายละเอียดของเนื้อเรื่องอันเป็นองค์ประกอบส่วนเล็กที่สุดของนิทาน ซึ่งอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ กล่าวคือ เมื่อนิทานตกไปอยู่ในสิ่งแวดล้อมใหม่ อนุภาคบางอนุภาคอาจสูญหายไป และมีอนุภาคใหม่เข้ามาแทน แต่อนุภาคหลักของเรื่องจะคงอยู่ อนุภาคที่คงอยู่นั้นมักเกี่ยวข้องกับตัวละครที่เด่น ของวิเศษ และเหตุการณ์ที่สำคัญ.

สุวรรณหงส์ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ท่านได้ระบุเหตุผลที่ได้เปลี่ยนแปลง
อนาคตดังกล่าว ดังคำประพันธ์ว่า

นิทานท่านแต่งแต่ไหร	ว่าวว่างว่าวไป
ท้าวไต่สายว่าวถึงปราง	
ข้าคิดส่งใส่ในทาง	ไกลนักจักวาง
ว่าวไปถึงปรางโหมยง	
ทางไกลกลัวจะไปติดคง	หนึ่งเล่าวันหงษ์
มิได้ตรึกสาไ้ตหนึ่ง	
กลัวจ้ไต่สายขาดพลาดห้ปลั่ง	คนเฝ้าไ้ตหนึ่ง
ก็ยังพลาดตกธรรณี	
ส่งใส่ใจบงบงวาที้	แม่นมิดไหมดี
เมห้ผู้ปรีชาคิด	
ให้ต้องห่านองชอบมิด	โดยธรรมสุจริจ
ตรองคิดก็เห็นทางความ	

(ล.5/น.7)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

นิทานท่านแต่งแต่ไหร	ว่าวว่างว่าวไป
ท้าวไต่สายว่าวถึงปรางค์	
ข้าคิดส่งใส่ในทาง	ไกลนักจักวาง
ว่าวไปถึงปรางค์โหมยง	
ทางไกลกลัวจะไปติดคง	หนึ่งเล่าวรรณหงส์
มิได้คึกษาไ้ตหนึ่ง	
กลัวจะไต่สายขาดพลาดห้ปลั่ง	คนเฝ้าไ้ตหนึ่ง
ก็ยังพลาดตกธรรณี	
ส่งใส่ใจบงบงวาที้	แม่นมิดไม่ดี
เมห้ผู้ปรีชาคิด	

ให้ต้องทำนองชอบผิด   โดยธรรมสุจริต
ตรองคิดก็เห็นทางความ

จากข้อความข้างต้น แสดงว่าผู้แต่งได้คำนึงถึงหลักความเป็นจริงทางวิทยาศาสตร์ มากกว่าที่จะคิดว่าตนกำลังอยู่ในโลกของวรรณกรรม ดังนั้น ในขณะที่ท่านแต่งวรรณกรรม เรื่องนี้ไปแล้วส่วนหนึ่ง ผู้อ่านที่รู้จักเรื่องสุวรรณหงส์สำนวนเก่าคงได้ห้วงคิดถึง ท่านจึงได้ ตำนานผู้อ่านที่ห้วงถึงเหล่านั้น ในตอนท้ายของเรื่อง ดังคำประพันธ์ว่า

ผู้ฟังถึงคนโฉดเขลา	นิลหาว่าเรา
แต่งเรื่องราวผิดโบราณ	
อันกล่าวเรื่องราวนิทาน	ตามมั่วควาจารย์
ให้ชอบวิบัติจัดลง	
ให้ถูกข้อความตามประสง	โดยจิตจำนง
นิทานโดยการอันควน	
(ล.5/น.6)	

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ผู้ฟังถึงคนโฉดเขลา	นิลหาว่าเรา
แต่งเรื่องราวผิดโบราณ	
อันกล่าวเรื่องราวนิทาน	ตามมั่วควาจารย์
ให้ชอบวิบัติจัดลง	
ให้ถูกข้อความตามประสงค์	โดยจิตจำนง
นิทานโดยการอันควน	

ลักษณะอุปนิสัยของผู้แต่งดังกล่าว ยังปรากฏในช่วงการดำเนินเรื่องตอนที่ นางเกสรियงตามไปช่วยสุวรรณหงส์ ซึ่งตายมาแล้ว 7 วัน ให้ฟื้นขึ้นมาได้ ผู้แต่งได้พักเรื่อง ไว้ แล้วมาอธิบายถึงเหตุผลว่าทำไมคนที่ตายไปแล้วถึง 7 วัน จึงฟื้นคืนชีวิตมาได้ อีก ดังคำ ประพันธ์ว่า

ผู้ใจถามว่า   วัฒนธรรมหงส์หงษ์ฟ้า   ชีวาปราโหล
 ถึงเจ็ดราตรี   หมิเสวยสิ่งใด   ขาดลมหายใจ   โฉนใหม่มรณา
 ...
 พุชเจเลียผืนอัด   ว่าผู้สรพสัษว์   วิบัติมรณัง
 มีอยู่สองปรกาม   จงทานสดับพึง   หนึ่งม้วยชีวัง   ด้วยอาหุไชย
 ...
 แกไขใหม่ใด   อย่างหนึ่งเล่าโส   ตายด้วยปรุจัน
 ต้องพิศมเขี้ยวเงา   สลพมาหลายวัน   รูปพระทมิขัน   ด้งพรอมปรุบุณ
 (ล.1/น.47)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ผู้ใจถามว่า   วรรณหงส์หงษ์ฟ้า   ชีวาประลัย
 ถึงเจ็ดราตรี   มิเสวยสิ่งใด   ขาดลมหายใจ   โยไม่มรณา
 ...
 พุชเจเลียผืนอัด   ว่าผู้สรพสัษว์   วิบัติมรณัง
 มีอยู่สองประการ   จงทานสดับพึง   หนึ่งม้วยชีวัง   ด้วยอายุชัย
 ...
 แกไขไม่ได้   อย่างหนึ่งเล่าไชรี   ตายด้วยปัจจุบัน
 ต้องพิศมเขี้ยวเงา   สลพมาหลายวัน   รูปพระธรรมขันธ   ยังพร้อมบริบูรณ์

จากคำประพันธ์ที่ยกมา แสดงถึงอุปนิสัยของผู้แต่งซึ่งคอยคิดถึงความเป็นไปได้ตามความจริงตลอดเวลา ซึ่งอาจทำให้ขาดอิสระในการสร้างจินตนาการทางวรรณกรรมไปก็เป็นได้ และทำให้มองเห็นขั้นตอนในการแต่งเรื่องนี้ว่า ผู้แต่งคงไม่ได้แต่งตั้งแต่ต้นจนจบเล่ม แต่คงจะแต่งเป็นช่วง ๆ แล้วผู้อ่านก็จะนำไปอ่านหรือไปสวดกัน จนมีการวิพากษ์วิจารณ์ และโต้ตอบกันหลายครั้ง ซึ่งมีข้อความแทรกอยู่ในการดำเนินเรื่องเป็นช่วง ๆ

2. สมัยที่แต่ง

วรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุงที่นำมาศึกษาวิเคราะห์นี้ เป็น

หนังสือที่นิยมอ่านกันมาก ส่วนใหญ่มักอ่านกันตามวัด เพราะเป็นหนังสือที่วัดใช้เป็นแบบฝึกอ่าน เขียนสำหรับศิษย์วัดที่พ่อแม่นำไปฝากให้ศึกษาเล่าเรียน นอกจากนี้ยังเป็นหนังสือที่ประชาชนนำไปสวด (อ่าน) ฟังกันตามบ้านเรือน บางบ้านมีผู้มาร่วมฟังกันเป็นจำนวนมาก เจ้าของบ้านต้องทำอาหารว่างเลี้ยงดูผู้ที่ไปร่วมฟัง บ้างก็จัดจำ นำไปอบรมลูกหลานที่บ้านเรือนของตนด้วย พระพิศาลธรรมรังสี (2521 : ข) กล่าวไว้ในการปริวรรตเรื่องสุวรรณหงส์เมื่อ พ.ศ.2512 ว่า "... หนังสือแต่ก่อน ๆ ที่นิยมว่าแต่งดีมีคติธรรมหลายเรื่องเท่าที่นึกได้ เช่น หนังสือวรรณศิลป์ โคลบุตร มโนห์รา พิมพ์พิลลิกชาติ สุทธิกรรม สุวรรณหงส์ เป็นต้น ..."

การศึกษาสมัยที่แต่งวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุงนั้น ไม่สามารถทราบข้อมูลที่แน่นอน เพราะผู้แต่งไม่ได้ระบุไว้ แต่เข้าใจว่าคงแต่งในช่วงปลายรัชกาลที่ 3 หรือต้นรัชกาลที่ 4 คือหลังจากที่ท่านจอมพลฯ หรือหลวงพุทธราชคึกคากลับจากกรุงเทพฯ ไปอยู่บ้านที่จังหวัดพัทลุง คือหลังจากที่ได้รับบรรดาศักดิ์เป็น "หลวงพุทธราชคึกคาก" แล้ว ดังที่แต่งไว้ในร้อยกรองว่า

นิทานวันหงษ์พงศรา

หลวงพ่คึกคาก

แต่งไว้ให้เบื่องสงไส

(ล.5/น.7)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

นิทานวรรณหงส์พงศรา

หลวงพ่คึกคาก

แต่งไว้ให้เบื่องสงสัย

ในต้นฉบับเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับที่นำมาศึกษา มีข้อความที่ผู้คัดลอกได้ระบุวัน เดือน ปี ที่คัดลอกเสร็จไว้ดังนี้

" เขียนจบ ๔-๓ คำนิมเมียพสุทศกษัตริย์แล้วได้ ๒๕๖๑ พ้นสา
๑๑

ข้าวจานายแดงเด็กโยมวัช หัดเขียน ไหมแนบเนียน กาไครอิมไปยา
ได้นินหาตัวงานเหลี่ย มิศอยมกนั้ ไปชาดนา ช้ไทกเจารูหาของพระ

ทั้งแปดหมื่นสี่พันพระท้าวชั้น ทั้งผู้คิดสร้างและผู้เขียน : นาคะเตกาเล ฯ:"

(ล.2/น.77)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

" เขียนจบ ๔+๓ ปีมะเมีย พุทธศักราชล่วงแล้วได้ ๒๔๖๑ พรรษา
๑๑

ข้าพเจ้านายแดงเด็กโยมวัด หัดเขียน ไม่แนบเนียน ถ้าใครยืมไปอย่า
ได้นินทาตัวฉันเลย ผิดอยู่มากนัก ไปชาติหน้าขอให้ข้าพเจ้า รู้ธรรมะของพระ
ทั้งแปดหมื่นสี่พันพระธรรมชั้น ทั้งผู้คิดสร้างและผู้เขียน : นาคะเตกาเล ฯ:"

จากข้อความข้างต้นที่ว่า "เขียนจบเมื่อวันพุธ แรม 11 ค่ำ เดือน 3 ปีมะเมีย
พ.ศ.2461 ข้าพเจ้าสามเณรแดงเด็กโยมวัด หัดเขียน ไม่แนบเนียน ถ้าใครยืมไปอย่าได้
นินทาตัวฉันเลย ผิดอยู่มากนัก ไปชาติหน้าขอให้ข้าพเจ้ารู้ธรรมะของพระทั้งแปดหมื่นสี่พันพระ
ธรรมชั้น ทั้งผู้คิดสร้างและผู้เขียน" เป็นการบอกเวลาที่คัดลอกเสร็จ ซึ่งน่าจะเป็นช่วง
เวลาที่เรื่องสุวรรณหงส์ฉบับนี้ เป็นที่รู้จักแพร่หลายมานานพอสมควรแล้วทั้งในหมู่ลูกศิษย์วัด
และชาวบ้านทั่วไป จึงได้คัดลอกไว้ เพราะเห็นว่าเป็นหนังสือที่แต่งดีมีประโยชน์

3. จุดมุ่งหมายในการแต่ง

วรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ ฉบับจังหวัดพัทลุง มีข้อความที่บอกจุดมุ่งหมายในการ
แต่งไว้ในตอนจบของเรื่อง ดังคำประพันธ์ว่า

นิทานท่านแต่งแต่ไหน	ว่าวางว่าวไป
ท้าวโตสายว่าวถึงปราง	
ข้าคิดส่งใสในทาง	ไกลนักจักวาง
ว่าวไปถึงปรางโคมยง	
ทางไกลกลัวจะไปติดคง	หนึ่งเล่าวันหงษ์
มิได้ตรึกสำไตหนึ่ง	
กลัวโตสายขาดพลาดหน้หลัง	คนฝึกไตหนึ่ง

ก็ยังพลาดตกชรัณี

สงไสใจแบลงวาที

แม้นผิดไม่ดี

เมที่ผู้ปรีชาคิด

ให้ต้องทำนองชอบผิด

โดยธรรมสุจริจ

ตรองคิดก็เห็นทางความ

ชอบผิดก็คิดโดยตาม

อะโนมัจจิตความ

โดยสขติปัญญาคิดเห็น

แดงไว้ให้เด็กอ่านเล่น

ประโยคความตามเป็น

เมชยายาโตเย้ยหยัน

ผู้อ่านท่านผู้ฟังนั้น

ข้าขอโทษัน

ฉันทงใหม่ประเศริชเพร่า

(ส.5/น.7,8)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

นิทานท่านแต่งแต่ไร

ว่าวางว่าวไป

ท้าวได้สายว่าวถึงปรางค์

ข้าคิดสงสัยในทาง

ไกลนักจักวาง

ว่าวไปถึงปรางค์โฉมยง

ทางไกลกลัวจะไปติดตง

หนึ่งเล่าวรรณหงส์

มิได้ศึกษาได้หนึ่ง

กลัวได้สายขาดพลาดพลั้ง

คนเฝ้าได้หนึ่ง

ก็ยังพลาดตกชรัณี

สงสัยใจแบลงวาที

แม้นผิดไม่ดี

เมธีผู้ปรีชาคิด

ให้ต้องทำนองชอบผิด

โดยธรรมสุจริต

ตรองคิดก็เห็นทางความ

ชอบผิดก็คิดโดยตาม

อนมัตติจิตความ

โดยสติปัญญาคิดเห็น

แต่งไว้ให้เด็กอ่านเล่น   ประโยคความตามเป็น
 เมฆอย่างได้เย้ยหยัน
 ผู้อ่านท่านผู้ฟังนั้น   ข้าขอโทษ
 ฉันทแต่งไม่ประเสริฐเพราะ

"แต่งไว้ให้เด็กอ่านเล่น" ตามที่ผู้แต่งบอกไว้ น่าจะเป็นจุดมุ่งหมายหลักของการแต่งเรื่องสุวรรณหงส์ ฉบับจังหวัดพัทลุง เพราะการแต่งหนังสือในห้องถิ่นภาคใต้ นั้น ผู้แต่งมักแต่งขึ้นสำหรับใช้สวดสูกันฟัง เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน หรือที่เรียกกันในท้องถิ่นว่า "สวดหนังสือ"* ซึ่งถือเป็นมหรสพประเภทหนึ่งของชาวบ้านในสมัยโบราณ

อนึ่ง พระพิศาลธรรมรังสี (2512 : ค) อธิบายถึงจุดมุ่งหมายในการแต่งเรื่องสุวรรณหงส์อีกประการหนึ่งว่า "... พระเทพสารสุธี ทราบว่าการประพันธ์เรื่องสุวรรณหงส์นี้ มีการแต่งประกวดกัน 3 เมือง คือบราชญ์เมืองสงขลา เมืองนครศรีธรรมราช และเมืองพัทลุง แต่สำนวนโวหารของท่านจอมพุทธฯ เมืองพัทลุงเป็นเอก ชนะได้ที่ 1...." ดังนั้นหากมีการประกวดกันจริงตามคำบอกเล่านี้ ก็นับว่าเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับนี้ มีจุดมุ่งหมายในการแต่งอีกประการหนึ่ง คือ แต่งขึ้นเพื่อใช้ประกวดแข่งขันทางวรรณกรรม ดังที่มีการเล่ากันเป็นตำนาน

4. เนื้อเรื่อง

ท้าวสุทนต์กับนางรัตมาลีครองกรุงไอยรัตน์ ไม่มีโอรสธิดาสืบสันตติวงศ์ ราชบุรุษร้องขอให้ทำพิธีบวงสรวงขอบุตร ท้าวสุทนต์จึงให้ประกาศว่า สนมใดมีบุตรจะมอบสมบัติให้ เหล่านางสนมจึงทำพิธีขอบุตร แต่นางรัตมาลีไม่ได้ทำพิธีอื่นใด คงแต่ภาวนารักษาศีลอย่างที่เคยทำมาโดยตลอด พระอินทร์เห็นใจในการทำดีของนางจึงให้เทพบุตรจุติสู่ครรภ์นางรัตมาลี เมื่อ

*สวดหนังสือ คือการอ่านหนังสือให้ผู้อื่นฟัง โดยมีผู้สวดคนหนึ่ง และมีผู้ฟังหลายคน คนสวดหรืออ่านจะเป็นผู้ที่อ่านหนังสือได้คล่อง น่าเสียงไพเราะ หมู่บ้านหนึ่ง ๆ จะมีผู้สวดเพียงหนึ่งหรือสองคน มีผู้ว่าจ้างให้ไปสวดตามบ้านหรือวัด มีการจัดอาหารว่างเลี้ยงทั้งผู้สวดและผู้ฟัง เรื่องที่นิยมนำมาสวดมักเป็นเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ.

นางประสูติได้ตั้งชื่อว่า สุวรรณหงส์

กล่าวถึงเมืองหริตน์ ยักษ์วิมฤต เป็นเจ้าเมือง มีมเหสีชื่อนางรัตณี ประสงค์จะให้นางเกษสุริย ซึ่งเป็นธิดาอภิเษกกับยักษ์ นางเกษสุริยไม่ปลงใจด้วยจึงลอบเสี้ยมมาลักรักหาคู่ สุวรรณหงส์เก็บมาลัยได้ จึงทูลลาบิดามารดาเพื่อไปตามหานาง แม้จะถูกทัดทานก็ยังต้องดีด การเดินทางไปเมืองหริตน์ลำบากมากเพราะระยะทางไกล พระอินทร์จึงให้พระวิษณุกรรมลงมาสร้างหงส์ย่นให้สุวรรณหงส์ขี่ไปหานาง

สุวรรณหงส์ลัดลอบได้เสียวกับนางเกษสุริย จนความล่องรู้ไปถึงนางพี่เลี้ยงทั้ง 4 นางพี่เลี้ยงจึงดักหอกย่นไว้ที่หน้าต่างทางเข้า สุวรรณหงส์ต้องหอกย่นที่เฝ้าสิ้นใจตายที่เมืองไอยรตน์

ฝ่ายนางเกษสุริยปลอมเป็นพราหมณ์ติดตามไปช่วยชุบชีวิตสุวรรณหงส์ให้คืนดังเดิม โดยใช้น้ำมันวิเศษที่พระอินทร์ประทานมาชุบตัว ฝ่ายสุวรรณหงส์เข้าใจว่านางเกษสุริยเป็นผู้ดักหอกย่น และสงสัยว่าพราหมณ์คงเป็นนางเกษสุริยปลอมตัวมาจึงแต่งกลพิสูจน์หลายครั้ง แต่นางเกษสุริยรู้กลก่อนล่วงหน้าทุกครั้ง จึงไม่สำเร็จ และนางได้หนีกลับเมืองหริตน์สร้างหุ่นขี้ผึ้งรูปตัวนางวางหลอกไว้บนต่าหนัก ฝ่ายสุวรรณหงส์ด้วยความที่เข้าใจผิด ให้เคียดแค้นนางเกษสุริยมาก ออกติดตามไปยังเมืองหริตน์ หันรูปขี้ผึ้งด้วยโทะ ครั้นสำนึกผิด จึงคิดสังหารตัวเอง แต่เกษสุริยช่วยไว้ทัน ต่อมาทั้งสองได้อภิเษกสมรสกัน

สุวรรณหงส์พาเกษสุริยกลับเมืองไอยรตน์ ระหว่างทางสายบังคับหงส์ย่นขาด หงส์ย่นตกลงริมแม่น้ำ นางยักษ์สนทราแกล้งปลอมตัวเป็นหญิงชรา อาสาพาไปส่ง พอถึงกลางน้ำแกล้งแสร้งให้หามีดครีมี แล้วเข้าจับเกษสุริยทั้งน้ำเสีย แบ่งตนเป็น 2 ภาค ภาคหนึ่งเป็นหญิงชรา อีกภาคหนึ่งเป็นเกษสุริย สุวรรณหงส์พาเกษสุริยปลอมไปถึงเมืองไฉยครองกัน ส่วนเกษสุริยตัวจริงได้รับการช่วยเหลือจากปลาตะเพียน พาไปอยู่กับนางเมขลา

ยักษ์กุมภภท ทหารคนสนิทของเกษสุริยรู้สึกลังเลใจ จึงออกเดินทางจะไปเยี่ยมเกษสุริยที่เมืองไอยรตน์ ได้พบหงส์ย่นหักทำลายอยู่จึงออกค้นหา พบเกษสุริยอยู่กับเงือกปลาและนางเมขลา ยักษ์กุมภภทออกเดินทางต่อไปยังเมืองไอยรตน์ได้ฆ่าสนทราตาย แล้วเชิญสุวรรณหงส์ไปรับนางเกษสุริยกลับเมือง ต่อนี้สุวรรณหงส์ได้นางสุนทรีซึ่งเป็นเงือกปลาเป็นชายาอย่างลับ ๆ ฝ่ายนางเมขลา ก็มอบนางพิมพ์พาธิดาพญานาคให้เป็นชายาอีกคนหนึ่ง

เมืองรัตนาเกิดไข้ห่า นาห์สดินเที่ยวกินซากศพ ผู้คนตายหมดเมือง เหลือแต่นาง

อรพิมพ์คนเดียวที่รอดชีวิตอยู่ เพราะท้าวพรหมจักรวรรดิซึ่งเป็นบิดาใส่นางไว้ในกลองกล แล้วให้ภาวานาจาศีล พระอินทร์เห็นเหตุการณ์ ให้ส่งสารนางมากจึงตัดสินใจให้สุวรรณหงส์ออกประพาสนา แล้วให้พระมาตุลีแปลงเป็นกวางไปล่อ สุวรรณหงส์ตามกวางไปถึงเมืองรัตนา ได้นางอรพิมพ์เป็นชายาและพากลับเมืองไอยรธน์

เมืองเนินจักรวาล ยักษ์จักรกฤษณ์ บรรดาจะให้นางสุพันธุลิกา ซึ่งเป็นธิดาอภิเษกกับยักษ์รามสูตร นางสุพันธุลิกาไม่ลงใจด้วย จึงแค้นนางาให้พี่เลี้ยงทั้ง 4 ไปเที่ยวขับเพลงยอโฉมของนางยังเมืองต่าง ๆ จนถึงเมืองไอยรธน์ สุวรรณหงส์ทราบเรื่องเกิดประติพัทธ์ จึงออกอุบายลาชายาทั้ง 3 คือเกษสุริยง พิมพ์ และอรพิมพ์ ว่าไปเพื่อเรียนวิชาเสร็จแล้วได้เดินทางไปหานางสุพันธุลิกา ได้อยู่กินกันอย่างลับ ๆ อยู่ในปราสาท ครั้นถึงวันอภิเษกระหว่างรามสูตรกับสุพันธุลิกา เรื่องจึงถูกเปิดเผยขึ้น สุวรรณหงส์จึงต้องออกรบกับรามสูตรเพื่อชิงนาง ทั้ง 2 รบไม่แพ้ไม่ชนะกัน สอบถามได้ความเป็นศิษย์ร่วมอาจารย์เดียวกันจึงหย่าศึก รามสูตรให้สุวรรณหงส์ได้นางไว้ครอง ตอนนั้นสุวรรณหงส์หลงนางสุพันธุลิกามากไม่ยอมกลับเมืองนางเกษสุริยงและนางอรพิมพ์ปลอมเป็นพราหมณ์ติดตามมา แต่ถูกนางสุพันธุลิกาใส่ความว่า 2 พราหมณ์ปลุกปล้ำนาง สุวรรณหงส์ตัดสินใจเข้าข้างนางสุพันธุลิกา นางเกษสุริยงและนางอรพิมพ์โกรธจึงเขียนสารทิ้งไว้แล้วหนีกลับเมือง สุวรรณหงส์อ่านสารแล้วสำนึกได้รับติดตามกลับเมืองไอยรธน์ พร้อมกับนางสุพันธุลิกา

จากนั้นชายาของสุวรรณหงส์ประสูติโอรสธิดา คือนางเกษสุริยงและนางพิมพ์ประสูติโอรสชื่อ ศิลป์ธนู และวิสุทธิวงศ์ นางอรพิมพ์ นางสุพันธุลิกาและนางสุนทรีย์ประสูติธิดาชื่อ วรดี เกษธำภา และมณีสาคร ตามลำดับ

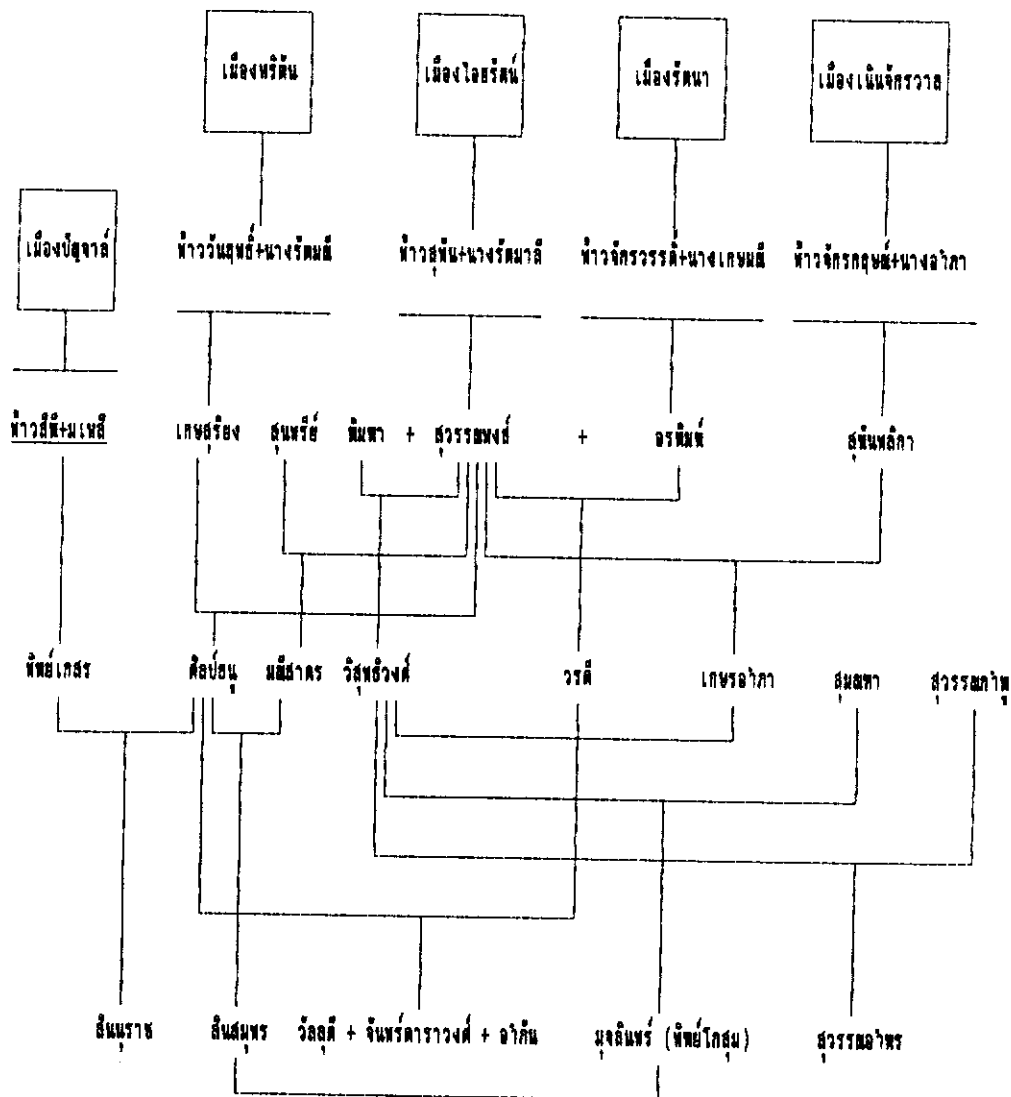
เหตุการณ์จากนั้นเป็นเรื่องราวของตัวละครชั้นลูกและชั้นหลาน เริ่มด้วยศิลปินและวิสุทธิวงศ์ออกเรียนวิชา ท้าวสิทธินทรีย์เมืองปัญจาล์ เป็นกษัตริย์ที่ชอบล่าเมืองขึ้น ยกทัพไปตีเมืองต่าง ๆ จนกระทั่งถึงเมืองไอยรธน์ แต่ต้องแพ้แก่ศิลปิน จึงยกนางทิพย์เกษมผู้เป็นธิดาให้ศิลปิน

โอรสและธิดาของสุวรรณหงส์ได้อภิเษกกันระหว่างพี่น้องแต่ละมารดา มีโอรสธิดาสืบต่อกันมา ฝ่ายสุวรรณหงส์กับนางเกษสุริยง ครั้นอายุล่วงเข้ามาปัจฉิมวัยก็ได้ออกบวชบำเพ็ญศีลบริวารมี ครั้นสิ้นชีวิตก็ไปเกิดเป็นพระพรหม

ตอนจบเรื่องผู้แต่งตั้งข้อสังเกตในสุวรรณหงส์ฉบับเดิม ซึ่งใช้สายว่าวเป็นพาหนะ

ว่าไม่น่าเป็นไปได้ ตนจึงได้ดัดแปลงให้ใช้หงส์ย่นเป็นพาหนะ และกล่าวออกตัวว่า ฝีมือการประพันธ์ของตนยังไม่ดีเท่าที่ควร

จากเนื้อเรื่องย่อดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่าวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ ฉบับจังหวัดพัทลุง มีเนื้อหาสลับซับซ้อนเพราะมีเมืองและตัวละครมากมาย แต่ผู้แต่งสามารถผูกเรื่องให้น่าสนใจ ทำให้อ่านยากอ่านง่ายติดตาม สำหรับชื่อเมืองและชื่อตัวละครในเรื่องสรุปเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

ภาพประกอบ 1 แผนภูมิตัวละครในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์

จากการศึกษาเรื่องสุวรรณหงส์ ฉบับจังหวัดพัทลุง พบว่าเหตุการณ์หลายตอนในวรรณกรรมเรื่องนี้ พ้องกับเหตุการณ์ในวรรณกรรมโบราณหลายเรื่อง ดังนี้

เหตุการณ์ตอนเมืองรัตนาเกิดไข้ทำ นักสตันมากินศพ นางอรพิมพ์เข้าอยู่ในคลองกล พ้องกับเหตุการณ์ในเรื่องเสื่อโค

เหตุการณ์ตอนพระมาตุลีแปลงเป็นนางทองมาล่อให้พระสุวรรณหงส์ติดตามไปยังเมืองรัตนา พ้องกับเหตุการณ์ในเรื่องรามเกียรติ์ตอนมาริตแปลงเป็นนางทองล่อพระราม

เหตุการณ์ตอนที่นางสุพันทิกาให้พี่เลี้ยงหึ่ง 4 ไปขับเพลงยอโฉมของนาง พ้องกับเหตุการณ์ในเรื่องพระลอ ตอนคนค้าเที่ยวขับชอโฉมพระเพื่อนพระแพง

เหตุการณ์ตอนนางเกษสุริยงปลอมเป็นพราหมณ์ติดตามพระสุวรรณหงส์ไปยังเมืองเนนจักรวาล ถูกนางสุพันทิกาใส่ความว่าพราหมณ์ปลุกปล้ำ พระสุวรรณหงส์ตัดสินความเข้าข้างนางสุพันทิกา พ้องกับเหตุการณ์ในเรื่องลักษณวงศ์ ตอนนางเกษรปลอมเป็นพราหมณ์ไปเป็นข้าพระลักษณวงศ์ ถูกนางยี่สุนใส่ความว่าพราหมณ์ปลุกปล้ำจนถูกพระลักษณวงศ์สั่งประหาร

เหตุการณ์ตอนที่นางเกษสุริยงร้อยดอกไม้เป็นพวงมาลัยแล้วลอยไปในอากาศ พ้องกับเหตุการณ์ในเรื่องสุบินชาดก ตอนนางปาลิตาใช้พวงมาลัยลอยน้ำหาคู่หรือจากเรื่องโลวัตตร ตอนนางประทุมวดีใช้พวงมาลัยเสี่ยงทาย

เหตุการณ์ตอนที่พระสุวรรณหงส์ถูกหอกยนต์ พ้องกับเหตุการณ์ในบทละครนอกเรื่อง การเกิด หรือเรื่องไชยหัต

เหตุการณ์ตอนที่พระอินทร์ลงมาช่วยแปลงตัวนางเกษสุริยงให้เป็นพราหมณ์พ้องกับเหตุการณ์ในละครนอกเรื่องมณีพิไชย

เหตุการณ์ตอนที่พระสุวรรณหงส์กับนางเกษสุริยง อาศัยเรือของนางยักษ์สนทรา ซึ่งปลอมตัวเป็นหญิงชรากลับเมืองไอยรธานี นางเกษสุริยงถูกนางสนทราผลักตกน้ำ พ้องกับเหตุการณ์ในเรื่องสุวรรณวงศ์ชาดก ตอนพระสุวรรณวงศ์กับนางเอกบุรณีอาศัยเรือยักษ์ปลอมตัวเป็นหญิงชรา ข้ามผาก

เหตุการณ์ตอนที่ท้าววัฒนุชแห่งเมืองหริตน์ให้สุวรรณหงส์ยกศิลาบิณฑู สุวรรณหงส์ยกได้ พ้องกับเหตุการณ์ในเรื่องพากลชาดก บทละครในเรื่องรามเกียรติ์ หรือบทละครนอกเรื่อง การเกิด

เหตุการณ์ตอนที่พระสุวรรณหงส์และนางเกษสุริยงออกบวช ท้าวโกสีย์ให้พระวิสุทธรรม

เนรมิตบรรณศาลาถวาย มีกฎ 2 หลัง พร้อมเตรียมเครื่องบริวาร และย่องระยะทางให้สั้น เข้า พ้องกับเหตุการณ์ในเรื่องภาพยนตร์มหาชาติ ตอนที่พระเวสสันดรและนางมัทรีถือเพศเป็นดาบส ดาบสินี พระอินทร์ได้ย่องระยะทางและ เนรมิตบรรณศาลาถวาย

เหตุการณ์ตอนที่พระฤาษีถือวิญญานของจันทร์ดาราวงค์ไว้ในพระขรรค์ ซึ่งเป็นอาวุธประจำตัว พ้องกับเหตุการณ์ในเรื่องดาวิ

การที่เนื้อเรื่องในวรรณคดีไทยบางเรื่องมีเหตุการณ์พ้องกับเรื่องสุวรรณหงส์ ฉบับจังหวัดพัทลุงนี้ แสดงให้เห็นถึงการสืบทอดของวรรณกรรมเรื่องต่าง ๆ ที่สามารถผสมกลมกลืนเข้าด้วยกัน และชี้ให้เห็นถึงความรอบรู้ของผู้แต่งว่าได้อ่านและศึกษาวรรณคดีไทยเรื่องต่าง ๆ มากมาย ดังนั้นเมื่อได้มีโอกาสแต่งหนังสือก็จะเก็บเอาเหตุการณ์ต่าง ๆ มาผสมผสานไปในเรื่องที่ตั้งอย่างกลมกลืน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้วรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ เป็นที่รู้จักในหมู่นักอ่านวรรณกรรมในภาคใต้ทั่วไป

อีกประการหนึ่งที่ทำให้เรื่องสุวรรณหงส์ เป็นที่รู้จักกันกว้างขวางในภาคใต้ เป็นเพราะการเรียนหนังสือตามวัดในสมัยโบราณ หลังจากที่ถูกบุตรรู้จักผันอักษร และอ่านได้บ้างแล้ว ครูอาจารย์ก็จะสรรหาวรรณกรรมพื้นบ้านมาให้อ่าน ซึ่งเรื่องสุวรรณหงส์ก็เป็นเรื่องหนึ่งที่วัดมีไว้ใช้เป็นแบบฝึกอ่านของบุตรหลานนั้น นอกจากนี้เรื่องสุวรรณหงส์ยังปรากฏในเพลงร้องเรือ (เพลงกล่อมเด็ก) ในการละเล่นพื้นเมือง ในบทศาสนา และในสำนวนพูด เป็นต้น ความแพร่หลายของเรื่องสุวรรณหงส์ มีดังนี้

1. สุวรรณหงส์ที่ปรากฏเป็นหนังสือ ตามที่ศึกษาพบว่าทุกฉบับเป็นผลงานของผู้แต่งคนเดียวกัน คือหลวงพทุษราชศักดิ์ แต่มีการคัดลอกไว้ตามวัดและบ้าน 3 ฉบับ คือ

1.1 ฉบับวัดประจิมทิศาราม อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง เป็นบุตขาว มี 3 เล่ม สมุดข่อย

1.2 ฉบับวัดโพธิ์ตำนาน เป็นบุตขาว มี 5 เล่มสมุดข่อย โดย 4 เล่มแรกเขียนเรื่องสุวรรณหงส์ล้วน มีความกว้าง 10 เซนติเมตร ยาว 35 เซนติเมตรหนา 6 เซนติเมตร จำนวน 156 หน้าต่อเล่ม ส่วนเล่มที่ 5 เป็นตอนสุดท้ายเขียนรวมไว้ในเรื่องเทพลิ้นทอง ซึ่งเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ที่นิยมกันมากอีกเรื่องหนึ่ง มีจำนวน 8 หน้า

1.3 ฉบับบ้านลำบา อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง เป็นบุตขาว มี 5 เล่มสมุดไทย นอกจากนี้ จันท์ส หองช่วย (2536 : 300) อธิบายว่ายังมีเรื่องสุวรรณหงส์ ฉบับ

บ้านเกาะยอ อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา อีกฉบับหนึ่ง แต่ผู้วิจัยไม่สามารถค้นหาดัชนีฉบับได้

2. สุวรรณหงส์ที่ปรากฏเป็นหนังสือที่พิมพ์รวมเล่ม สุวรรณหงส์ฉบับนี้พระพิศาลธรรมรังสี ได้ปริวรรต และมอบให้โรงพิมพ์พิบูลย์ พิมพ์จำหน่ายเมื่อ พ.ศ.2512 โดยแยกพิมพ์เป็น 5 เล่ม ใช้ชื่อว่า สุวรรณหงส์ตอนที่...(1-5) ผู้ปริวรรตอธิบายว่าได้รวบรวมจากหนังสือชุดทั้ง 3 ฉบับข้างต้น

3. สุวรรณหงส์ที่ปรากฏในเพลงกล่อมเด็ก หรือที่ภาคใต้เรียกว่า เพลงร้องเรือหรือ เพลงชาโนง เพลงร้องเรือของภาคใต้หลายเพลงที่มีเนื้อหากล่าวถึงเรื่องสุวรรณหงส์ ดังที่ได้รวบรวมไว้ในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ.2529 เล่ม 10 (สถาบันทักษิณคดีศึกษา. 2529 : 3871) เช่น

ฮาเออ...	สุวรรณหงส์เจ้า
เล่นตามสายว่าว	พบเจ้าเทวี
สุวรรณหงส์	มาหลงด้วยนางโลกีย์
พี่เลี้ยงทั้งสี่	คิดเบียนสุวรรณ...หงส์

(อำเภอปากพะนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช)

เนื้อหาของเพลงร้องเรือเพลงนี้ กล่าวถึงพระสุวรรณหงส์ได้สายว่าวไปหานางเกษสุริยง และต่อมาไปลุ่มหลงนางบุณฑลิกาหรือนางโลกีย์ จนลืมนางเกษสุริยง จากเนื้อหาของเพลงแสดงว่าผู้ร้องรู้จักเรื่องสุวรรณหงส์สำนวนเก่า นอกจากนี้ยังมีเพลงอื่น ๆ เช่น

ฮาเอ้อ...	กล้วยน้ำว้ากาบดำ
โนราอายชา	รำถวายเทวดา
กล่าวบทสุวรรณหงส์	มาหลงด้วยนางโลกา
รำถวายเทวดา	กล่าวบทสุวรรณหงส์

(อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา)

หรือ

ไก่ขันเหอ
ตรงยามนกคูดร้อง
วันดีหรือไม่ดี
โนรา้องจอมขวัญ

ขันมาก็กก้อง
โนรา้องจอมขวัญ
มารำบ้านนี้สองสามวัน
กล่าวบทสุวรรณหงส์

(อำเภอบ้านลาด จังหวัดนครศรีธรรมราช)

หรือ

ไก่ขันเหอ
ยกขึ้นตะไถ
เล่นดีไม่ดี
โรราพันพัน

ขันมาก็กก้อง
ไปแลโรราพันพัน
ไปรำบ้านนี้สามสี่วัน
เล่นเรื่องสุวรรณหงส์..เหอหงส์*

เพลงทั้ง 3 เพลงนี้ กล่าวถึงการแสดงโนราสมัยนั้น ว่ามีการนำเรื่องสุวรรณหงส์ไปใช้แสดงด้วยเรื่องหนึ่ง

4. สุวรรณหงส์ที่ปรากฏในการละเล่นพื้นเมือง โดยเฉพาะการแสดงหนังตะลุงและโนรา ซึ่งเป็นการละเล่นที่เด่นที่สุดของภาคใต้ ได้นำเอาเรื่องสุวรรณหงส์มาแสดงให้ผู้คนได้ชมกันในงานเทศกาลต่าง ๆ

4.1 การแสดงหนังตะลุง นิยมแสดงตั้งแต่เริ่มตั้งเมืองไทรบุรี จนถึงตอนปลายของเรื่อง ซึ่งตัวละครได้แต่งงานกัน และเป็นช่วงรุ่งสว่างพอดี เรื่องสุวรรณหงส์นี้เหมาะสำหรับใช้เล่นหนังตะลุงมาก เพราะมีตัวละครหลายประเภท ทั้งฤาษี มนุษย์ ยักษ์ พระอินทร์ พระมาตุลี นางเมขลา นางเงือกปลา ฯลฯ มีทั้งบทรบ บทรัก บทโศก บทอภินิหารต่าง ๆ เรียกได้ว่าสมบูรณ์ด้วยนาฏการและอารมณ์ทุกแบบ

---

*นางสวน ทองช่วย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สมศักดิ์ ทองช่วย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 90/72 ซอยทรายทอง ถนนกาญจนวนิช อำเภอมะนัง จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 2 มกราคม พ.ศ. 2534.

4.2 การแสดงโนรา จะนำเรื่องสุวรรณหงส์มาแสดงเฉพาะบางตอน เรียกเป็นภาษาโนราว่า "จับบท" ตอนที่นิยมมากคือ ตอนสุวรรณหงส์ถูกหอกยนต์ และตอนสุวรรณหงส์หลงนางสุพันทีกา หรือนางโลกา จนนางเกษสรีรังต้องปลอมเป็นพราหมณ์ติดตามมาและถูกใส่ร้าย การแสดงตอนดังกล่าวนี้ พบมากในการรำ บทสิบสองในพิธีรำถวายเทวดาหรือเข้าโรงครู ซึ่งมีธรรมเนียมว่า พิธีครูจะสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อ โนราได้เล่นบทสิบสองให้เทวดาชม บทสิบสองนี้หมายถึง โนราต้องตัดตอนเอานิยาย 12 เรื่องมาแสดงอย่างสั้น ๆ (สถาบันทักษิณคดีศึกษา. 2529 : 3871)

5. สุวรรณหงส์ที่ปรากฏในบทศาสตร์หรือบทหานายโชดชะตาราตี บทศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสุวรรณหงส์ คือ บทศาสตร์จะนำเอาเหตุการณ์ตอนสุวรรณหงส์ถูกหอกยนต์มากล่าวถึง คือถ้าใครหาได้บทศาสตร์ในที่นี้ ก็จะพบคำทำนายในทำนองว่าโชดชะตาร้าย ต้องไล่ชะตาด้วยเครื่องถวายทานต่าง ๆ

6. สุวรรณหงส์ที่ปรากฏในสำนวนภาษา ซึ่งมักเป็นคำเปรียบเทียบกับเอาเหตุการณ์ที่สุวรรณหงส์ถูกหอก มาเปรียบเทียบกับให้เห็นถึงอาการ หลังจากถูกทำร้าย เช่น

"อย่าเข้ามานะ เดียวกูหง (ตี ตบ ยิง...) เทียวตีนวรรณหงส์หรือ"

สำนวน ตีนวรรณหงส์ นี้ คนพื้นเมืองภาคใต้ยังใช้กันจนทุกวันนี้

จะเห็นได้ว่าเรื่องสุวรรณหงส์เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายมากเรื่องหนึ่ง เพราะเป็นวรรณกรรมที่สะท้อนชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นภาคใต้ และเนื้อหาอ่านง่ายจำง่ายจนติดปากชาวภาคใต้ทั่วไป

5. ที่มาของเรื่อง

เรื่องสุวรรณหงส์ ฉบับจังหวัดพัทลุง ผู้แต่งได้บอกที่มาของเรื่องไว้ในตอนท้ายว่า ได้เค้าเรื่องมาจากเรื่องสุวรรณหงส์ของเก่าที่เป็นนิยายเล่ากันมานานในท้องถิ่นภาคใต้ แต่ผู้แต่งได้นำมาดัดแปลงองภาคบางตอน ดังคำประพันธ์ว่า

ซ่อมใส่ให้ไพเราะ

โลกจำเพาะขอระแวง

นิทานท่านดกแดง

แตกอนไว้มากหลายฉบับ

เรื่องราวพระวันหงษ์

ว่าเสด็จซงสายว่าวับ

ครั้นต้องหอกย่นกลับ	มาประทับแท่นทองตาย
เนื้อความยังกินแหว่ง	มิหายแคลงคำบ่นวาย
ผู้ฟังยังมวงาย	บ่มีหายความกังขา
นิกรจักใคร่เปลี่ยน	กลัวดีเตียนคนินทา
ว่าเอาคำเก่ามา	คัดตักแต่งความแย้งกัน
(ล.5/น.7)	

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ซ่อมใส่ให้ไพเราะ	ถูกจำเพาะข้อระวาง
นิทานห่าแตกแต่ง	แต่ก่อนไว้มากหลายฉบับ
เรื่องราวสุวรรณหงส์	ว่าเสด็จทรงสายว่าวับ
ครั้นต้องหอกย่นกลับ	มาประทับแท่นทองตาย
เนื้อความยังกินแหว่ง	มิหายแคลงคำบรรยาย
ผู้ฟังยังมวงาย	บ่มีหายความกังขา
นิกรจักใคร่เปลี่ยน	กลัวดีเตียนคนินทา
ว่าเอาคำเก่ามา	คัดตักแต่งความแย้งกัน

จากการศึกษาเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง ปรากฏว่าโครงเรื่องคล้ายคลึงกับบทละครนอก เรื่องสุวรรณหงส์ที่ใช้แสดงละครนอกตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แต่เหตุการณ์บางตอน รวมทั้งอนุภาคและชื่อตัวละคร ชื่อสถานที่ ได้เปลี่ยนไปตามความนิยมของท้องถิ่น ซึ่งอาจเกิดจากการเล่าต่อ ๆ กันไป จึงทำให้เรื่องราวเปลี่ยนไป ทั้งเนื้อหา และอนุภาคต่าง ๆ ดังจะเห็นได้จากเนื้อเรื่องย่อของเรื่องสุวรรณหงส์ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ ดังนี้

เรื่องสุวรรณหงส์ที่เป็นบทละครนอกมีเนื้อเรื่องดังนี้

พระสุวรรณหงส์เป็นโอรสท้าวสุทนต์ราชและนางตรีสุวรรณ ครองเมืองไวยรัตน์ คืนหนึ่งพระสุวรรณหงส์นอนฝันไปว่ามีดอกบัวผุดขึ้นมาที่หน้าพระลาน พระองค์เฝ้ามาเชยชมแล้วถูกอสรพิษในดอกบัวกัดเสียชีวิต ก็เอาเกสรดอกบัวมาทาพระองค์แล้วฟื้นขึ้น โหรทำนายฝันว่าพระสุวรรณหงส์จะได้คู่ครองแล้วถูกศัตรูฆ่าตาย คู่ครองจะเอาเยาแก้วให้พื้น

พระสุวรรณหงส์ไปสงวนน้ำ เห็นมอภองมาลยวนอยู่ ผู้ใดจะเก็บเอาก็ไม่ได้ จึงเก็บมาเปิดดูเห็นพวงมาลัยร้อยเป็นตัวอักษร ความว่า นางเกศสุริยง อยู่เมืองมัตตังอัครนาถ เสียงพวงมาลัยมาหาคู่ครอง ถ้าใครเก็บมอภองนี้ได้ขอให้ไปตามหานาง พระสุวรรณหงส์หลงใหลนางอย่างมาก แต่ไม่รู้จักเมืองมัตตัง ท้าวสุทนต์นุราชจึงแนะนำให้ชักว่าวเสียงไป ถ้าว่าวลอยไปตกเมืองไหนก็แสดงว่านางอยู่เมืองนั้น พระสุวรรณหงส์อธิษฐานแล้วชักว่าว ว่าวไปตกเมืองมัตตังอัครนาถ พันอยู่กับยอดปราสาทของนางเกศสุริยง พระสุวรรณหงส์ก็ไต่สายป่านไปหานาง

เมื่อพระสุวรรณหงส์ได้นางเกศสุริยงเป็นเมียแล้ว พี่เลี้ยงทั้งห้าของนางเกศสุริยง มาเห็นเข้าจึงคบคิดกันเอาหอกยนต์มาผูกไว้ที่หน้าต่าง พระสุวรรณหงส์ไต่สายป่านมาหาตอนดึก ก็ถูกหอกกลทงที่หน้าต่าง จึงแจ้งพระทัยไต่สายป่านกลับมาสิ้นพระชนม์ที่เมืองไอยร์ตัน

ฝ่ายนางเกศสุริยงคอยหาพระสุวรรณหงส์ไม่เห็นมาจนรุ่งเช้า นางสงสัยจึงเปิดหน้าต่างดูเห็นหอกผูกสายยนต์มีเลือดติดก็ทราบเรื่องราว นางลอบหนีออกจากเมืองตามพระสุวรรณหงส์ไปถึงในป่าดงไพรครวญจนสลับ พระอินทร์ทราบเรื่องก็ลงมาประทานน้ำมันสำหรับชุบชีวิตให้นางไปและแปลงร่างนางเป็นพราหมณ์ ให้อาวุธสำหรับป้องกันตัว นางได้ไปสู้กับยักษ์กุมภคณีกับนนิเวกได้ชัยชนะ ยักษ์กุมภคณียอมเป็นบริวาร นางแปลงร่างยักษ์เป็นพราหมณ์แล้วเดินทางไปด้วยกันถึงยังเมืองไอยร์ตัน

ท้าวสุทนต์นุราชกำลังจะทำพิธีเผาศพพระสุวรรณหงส์ นางเกศสุริยงรับอาสาชุบให้ฟื้น พระสุวรรณหงส์ฟื้นชีวิตขึ้นเห็นนางก็คิดว่า เป็นเมียตามมา จึงไล่ตามไขว่คว้าพิสูจน์ดูว่าเป็นหญิงหรือไม่ นางปฏิเสธ เมื่อท้าวสุทนต์นุราชถามเรื่องราวที่เกิดขึ้น พระสุวรรณหงส์โกรธคิดว่านางเกศสุริยงทำหอกยนต์ผูกไว้ก็ตำหนิว่านาง ต่าง ๆ นานา นางเกศสุริยงในรูปของพราหมณ์ก็พูดแก้ให้

พระสุวรรณหงส์ได้ยินเสียงพราหมณ์ก็คิดว่า ช่อมะเหลืงของพระองค์ จึงหาทางพิสูจน์ด้วยการพาไปชมสวน ถ้านางเป็นหญิงก็จะเขยชมดอกไม้ ถ้าไม่สำเร็จจะพาไปถ้ำทองซึ่งมีเพชรนิลจินดามากมาย หรือยังพิสูจน์ไม่ได้ก็จะพาไปสระน้ำกรด สระนี้ถ้าผู้ชายลงไปจะไม่มีอะไรเกิดขึ้น แต่ถ้าผู้หญิงลงไป โลหิตจะไหลออกมาจากร่างกาย

กุมภคณีลอบไต่ยินพระสุวรรณหงส์ปรึกษากับท้าวสุทนต์นุราช จึงเตือนให้นางระวังตัว นางก็ไม่ชมดอกไม้และเพชรนิลจินดา ครั้นไปถึงสระน้ำกรด กุมภคณีก็นิยมนำให้นาง นางจึง

ปีกไก่อ้นเลือดไก่ไหลปนกับโลหิตของนาง พระสุวรรณหงส์พิสูจน์ไม่ได้จึงค้นพระทัยมาก

เมื่อกลับมาถึงปราสาท พระสุวรรณหงส์บรรทมหลับไป นางเกศสุริยาก็เขียนสารเล่าเรื่องว่านางคือเกศสุริยงตามมาช่วย แล้วขอลากลับเมือง นางหนีกลับไปในป่า แผลงร่างเป็นหญิงแล้วกลับไปคอยอยู่ที่ปราสาทของนาง ความกลัวว่าพระสุวรรณหงส์จะตามมาฆ่าก็ให้นายช่างหล่อรูปขี้ผึ้งเป็นรูปนาง เอาน้ำผึ้งกรอกใส่ข้างในและวางรูปนั้นให้นอนบนแท่นบรรทม ส่วนตัวนางแฝงม่านคอยดูอยู่ พระสุวรรณหงส์ตื่นขึ้นมาทราบเรื่องราวจึงโกรธมากตามไปถึงเมืองมัตตังอัคนาถ เข้าไปพันรูปหุ่นคอขาด แล้วสูบเลือดกินจนหมด พอจะหันคอตัวเองตามไปด้วยความเสียใจ นางเกศสุริยงก็ออกมาทูลทัดทานและปรับความเข้าใจกัน พี่เลี้ยงทั้งห้าเห็นเข้าก็นำความไปกราบทูลท้าวสุวรรณวิก บิดานางเกศสุริยง ท้าวสุวรรณวิกมารบกับพระสุวรรณหงส์ ถูกพระสุวรรณหงส์ฆ่าตาย แล้วพระสุวรรณหงส์ขึ้นครองเมืองมัตตังอัคนาถ

ต่อมาพระสุวรรณหงส์จะพานางเกศสุริยงกลับเมืองไอยรธน์ จึงให้กุมภกัทรักษาเมือง แล้วขี่ม้าพาเข้าไปพักอยู่ในศาลาในป่า วิรุณยเมษย์กษัตริย์เจ้าของศาลามาเห็น ก็เข้าไปจับตัวม้าเข้าต่อสู้กับวิรุณยเมษ แต่แพ้ วิรุณยเมษขี่ม้าไปถึงเมืองมัตตังอัคนาถ กุมภกัทรออกมาเห็นจวนม้าได้ก็ฆ่าวิรุณยเมษตายแล้วพาม้าเข้าไปในเมือง

พระสุวรรณหงส์ตื่นขึ้นมาไม่เห็นม้า ก็พานางเกศสุริยงเดินไปจนถึงแม่น้ำใหญ่ ที่แม่น้ำนั้นแม่น้ำมีเลือน้ำกับนางผีเสื้อผืนหนึ่ง ถูกสาบให้เฝ้าอยู่ พอผีเสื้อน้ำเห็นพระสุวรรณหงส์ก็อยากได้เป็นพระสวามี จึงแปลงตัวเป็นยายแก่เจ้าของเรือ พาพระสุวรรณหงส์กับนางเกศสุริยงข้ามไป พอไปถึงกลางน้ำ นางผีเสื้อบันดาลให้เกิดพายุจัด ผีเสื้อน้ำก็ผลักนางเกศสุริยงตกเรือไป ตัวนางแปลงร่างเป็นนางเกศสุริยง ติดตามพระสุวรรณหงส์ไปถึงเมืองไอยรธน์

นางเกศสุริยงว่ายน้ำอยู่เป็นเวลา 7 วัน 7 คืน พระอินทร์สงสารจึงดลใจให้นางเงือกน้ำมาช่วย นางเกศสุริยงได้ไปอยู่กับเงือกน้ำ จนกระทั่งกุมภกัทรกับม้าตามมาแล้วพานางไปเมืองไอยรธน์ นางผีเสื้อน้ำถูกกุมภกัทรฆ่าตาย พระสุวรรณหงส์กับนางเกศสุริยงจึงเอาข้าวของรางวัลไปให้เงือกน้ำ พระสุวรรณหงส์ก็ได้นางจันทร์เงือกน้ำเป็นเมีย

เรื่องในสมัยไทยมีข้อความไม่ติดต่อกัน

ท้าวโกยมาศ มีราชธิดาชื่อนางบุณฑลิกา ได้ยกนางให้เป็นคู่ครองของวิรุณยมุข แต่

ยังไม่ได้ทำการอภิเษกสมรส นางก็ประชวรเสียก่อน ต่อมาท้าวโกยมาศให้มีการยกศพ ถ้าใครยกได้ก็จะยกนางบุณฑลิกาให้ วิรุณมุขไม่ได้ไปร่วมพิธี ครั้นพระสุวรรณหงส์ยกศพได้ ก็ได้อภิเษกสมรสกับนางและจะพานางไปอยู่ที่เมืองไอยรธาพร้อมกับมเหสีสององค์คือ นางเกศสุรียกับนางอรพิมพ์ วิรุณมุขตามมาทวงนางคืน ได้สู้รบกับพระสุวรรณหงส์ วิรุณมุขตายแล้วไปอยู่กับนางบุณฑลิกาที่เมืองโกยมาศ พอนางบุณฑลิกาครรภ์แก่จวนจะคลอด พระสุวรรณหงส์ก็กลับไปหามเหสีสององค์ที่เมืองไอยรธา

เรื่องในสมุทไทยมีข้อความไม่ติดต่อกัน

พระสุวรรณหงส์ฝันว่า พระจันทร์กับพระอาทิตย์ตกลงมาตรงหน้าพระองค์ว่าไว้ได้เอามาเซยชม โหรทำนายว่าถ้าไปประพาสป่าจะได้ลาภทั้งบุรุษและสตรี วันที่จะได้พบโอรสธิดานั้น พระองค์ออกไปประพาสป่า ตั้งพลับพลาแล้วไปเดินเที่ยวเล่น พบนางยักษ์แปลงเป็นมนุษย์ก็เข้าไปเกี่ยวพาราสี ครั้นพอรู้ว่าเป็นยักษ์จึงเดินหนี หลงทางไปจนกระทั่งเหนื่อยนอนหลับไปได้ตื่นไม่

นางกาก็ราชธิดาของนางบุณฑลิกา ซึ่งถูกนกกาภานาสุรคาบมาเลี้ยงไว้ตั้งแต่อายุเจ็ดปี อยู่บนต้นไม้ต้นนั้น เห็นพระสุวรรณหงส์นอนหลับอยู่ก็เป็นห่วงกลัวจะถูกบิดาเลี้ยงทำร้าย จึงปลุกขึ้นบอกให้หนีไป พระสุวรรณหงส์ไม่รู้ว่าเป็นราชธิดาจึงเกี่ยวพาราสีนาง จนเห็นแหวงของพระองค์ทำให้นางบุณฑลิกาไว้อึ้งจำได้ ก็แสดงตัวว่าเป็นบิดาแล้วพานางหนีไป กากาภานาสุรตามมาจะแย่งนางคืน พอรู้ว่าพระสุวรรณหงส์เป็นใครก็ขอโทษ แล้วคืนนางกาให้ พระสุวรรณหงส์พานางเดินไปในป่า นางกาก็หิวน้ำ พระองค์จึงให้นางคอยอยู่แล้วไปหาน้ำมาให้

พระไชยสุวินเป็นโอรสของนางเงือกน้ำอยู่ในน้ำแก้ว ในวันที่จะพบกับบิดานั้นเหวดดาตลใจให้พระไชยสุวินถามนางเงือกน้ำถึงพระบิดาของพระองค์ เพราะพระไชยสุวินมีความเป็นอยู่ผิดแปลกไปจากนางเงือกน้ำทั้งหลาย นางจันทร์จึงเล่าให้ฟัง พอพระไชยสุวินทราบเรื่องราวก็ขึ้นมาตามหา เดินทางไปพบนางกานั่งคอยพระสุวรรณหงส์อยู่ ก็เข้าไปเกี่ยวพาราสี พระสุวรรณหงส์กลับมาเห็นพระไชยสุวินกำลังยืนอยู่ดูจุดมือนางกาก็โกรธ แผลงศรจะโบฆ่า แต่ลูกศรไม่ยอมออกจากแหล่ง พอเห็นผ้าทรงของพระองค์ที่ให้นางเงือกน้ำไว้ที่ตัวพระไชยสุวินจึงรู้ดีว่าเป็นโอรส ทั้งสามองค์เดินทางไปด้วยกันจนถึงสระมัจฉลินทร์ พระสุวรรณหงส์ไปพบนางกนิษฐก็เข้าไปเกี่ยวพาราสี พระไชยสุวินกับนางกาก็ตื่นขึ้นไม่เห็นพระสุวรรณหงส์ก็ร้อง

สุวรรณหงส์ฉบับหอสมุดแห่งชาติ	สุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง
8. บุตรธิดาของสุวรรณหงส์ มี 2 คน คือ พระไชยสุวิน (มารดาคือนางบุณฑลิกา) กับ นางกาگی (มารดาคือนางเงือกน้ำ)	8. บุตรธิดาของสุวรรณหงส์ มี 5 คน คือ ศิลป์ชนู (มารดาคือนางเกษสุริยง) วิสุทธิวงศ์ (มารดาคือนางพิมพ์) มณีสาคร (มารดาคือนางเงือกสุนทรีย์) วรดี (มารดาคือนางอรพิมพ์) และ เกษรอำภา (มารดาคือนางสุพันธุลิกา)
<u>เนื้อเรื่อง อนาคตและเหตุการณ์</u> 1. สุวรรณหงส์ฝันว่ามีดอกบัวผุดขึ้นที่หน้าพระลาน พอเก็บมาดมก็ถูกอสรพิษในดอกบัวกัดเสียชีวิต ใช้ เกสรดอกบัวทาจึงฟื้น โหรทายว่าจะได้คู่ครอง แต่ ถูกศัตรูฆ่าตาย คู่ครองจะเอายามาช่วยให้ฟื้น 2. สุวรรณหงส์ได้สาวยาวไปหานางเกษสุริยง 3. ท้าวสุวรรณวิกรมโกรธสุวรรณหงส์ที่แอบมีความสัมพันธ์กับนางเกษสุริยง จึงต่อสู้กันและถูก สุวรรณหงส์ฆ่าตาย 4. สุวรรณหงส์พาเกษสุริยงขึ้นมาวิเศษเพาะกลับ เมืองไอยราตน์ ต่อสู้กับยักษ์วิรุณเมฆ และยักษ์ วิรุณเมฆแย่งฆ่าไป	1. นางรัตมาลีฝันว่าดวงอาทิตย์ติดตาม ดวงจันทร์อยู่ ก็มีราหูมาไล่จับพระจันทร์ไป กินแล้วหายไป คงเหลือแต่พระอาทิตย์ นางจึงกอดพระอาทิตย์ไว้ โหรทำนายว่า จะได้โอรส แต่จะมีคนอิจฉาฆ่าโอรสตาย 2. สุวรรณหงส์ขึ้นหงส์ย่นต์ที่พระวิษณุกรรม หมายให้ ไปหานางเกษสุริยง 3. ท้าวจักรกฤษณ์โกรธสุวรรณหงส์ที่แอบ มามีความสัมพันธ์กับนางเกษสุริยง จึงให้ ยกศิลป์ชนู ถ้ายกไม่ได้จะฆ่า แต่สุวรรณหงส์ ยกได้ จึงยกธิดาให้ และให้ครองเมือง 4. สุวรรณหงส์พาเกษสุริยงขึ้นหงส์ มากลาง ทางหงส์เสียหลักตกลงปีกหัก

สุวรรณหงส์ฉบับหอสมุดแห่งชาติ	สุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง
5. ผีเสื้อน้ำอาสาพาสุวรรณหงส์และ เกศสุริยงข้ามแม่น้ำ แล้วมลักเกศสุริยงตกน้ำ ว่ายอยู่ 7 วัน 7 คืน พระอินทร์ให้นางเงือกน้ำมาช่วย	5. ยักษ์สนทราอาสาพาสุวรรณหงส์และ เกศสุริยงข้ามแม่น้ำ แล้วมลักเกศสุริยงตกน้ำ ปลาดตะเพียนทองมารับไว้ พาไปให้นางเมขลา
6. ท้าวโกยมาศยกธิดาคือนางบุณฑลิกาให้วิรุณมยุข แต่ยังไม่ได้นแต่งงาน นางบุณฑลิกาบ่วยหนัก ท้าวโกยมาศประกาศให้มีพิธียกสร สุวรรณหงส์ยกได้ จึงได้นางบุณฑลิกา	6. ท้าวจักรกฤษณ์ยกกษิดา คือนางสุพันธุลิกา ให้รามสูร แต่นางไม่ประสงค์จะมีคู่เป็นยักษ์ จึงให้พี่เลี้ยงไปขัชมโณนาง สุวรรณหงส์ ได้นกโกลนโกล แอบมาหานางและมีความสัมพันธ์กัน
7. สุวรรณหงส์สู้รบกับวิรุณมยุข เพื่อชิงนางบุณฑลิกา สุวรรณหงส์ฆ่าวิรุณมยุขตาย	7. สุวรรณหงส์สู้รบกับรามสูรเพื่อชิงนางสุพันธุลิกา แต่รบไม่แพ้ชนะกันเพราะเป็นศิษย์อาจารย์เดียวกัน รามสูรจึงยกนางให้สุวรรณหงส์
8. สุวรรณหงส์กับโอรสธิดา ไม่เคยเจอกัน พระอินทร์ต้องดลใจให้มา เจอกัน	8. สุวรรณหงส์กับบุตรธิดา ไม่เคยจากกัน เว้นแต่นางมณีสาคร ธิดาของเงือกปลาที่สุวรรณหงส์ไปมีความสัมพันธ์ นางเมขลาพามาให้เจอกันภายหลัง
9. เรื่องสุวรรณหงส์ฉบับหอสมุดแห่งชาติ จะมีเนื้อเรื่องอย่างไร ไม่ปรากฏหลักฐานอีก	9. บุตรธิดาของสุวรรณหงส์อภิเษกสมรสกันระหว่างพี่น้องต่างมารดา และมีบุตรธิดาอีกมากมาย ดำเนินเรื่องโดยการผจญภัย เรียนวิชา พบคู่ครอง และครองเมือง โดยมีเหตุการณ์คล้ายกับช่วงชีวิตของสุวรรณหงส์ จบโดยการที่สุวรรณหงส์ออกบวช

เนื่องจากสุวรรณหงส์ฉบับหอสมุดแห่งชาติมีเนื้อความไม่สมบูรณ์ และเนื้อความไม่ติดต่อกัน หึ่งนี้อาจเป็นเพราะการแต่งของผู้แสดงละครนอกแต่ละคณะ เลือกเนื้อหาที่ตนสนใจนำไปแต่งเพื่อใช้ในการแสดง เพราะสังเกตจากการเขียนแต่ละเล่มมีลักษณะลายมือ และความปราณีตแตกต่างกัน เนื้อเรื่องแต่ละตอนก็ไม่ได้แยกจากกันโดยเด็ดขาด ตามแต่เจ้าของละครจะพอใจเลือกจับเรื่องจากช่วงใดไปจนจบช่วงใด การเปรียบเทียบความแตกต่างจึงทำได้เฉพาะเหตุการณ์สำคัญ ๆ เท่านั้น

6. ลักษณะของหนังสือชุดเรื่องสุวรรณหงส์

วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทที่บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรส่วนมากบันทึกลงในหนังสือชุด ซึ่งบางท้องถิ่นอาจเรียกว่า หนังสือข่อย หนังสือปริดหนา หรือ กริดหนา ตามวัสดุที่นำมาใช้บันทึก สำหรับในภาคกลางเรียกว่า สมุดไทย หรือ สมุดข่อยนั่นเอง

หนังสือชุด แบ่งเป็น 2 ประเภท ตามสีของกระดาษ คือ บุดขาว ใช้กระดาษสีขาวเขียนด้วยอักษรสีดำ และบุดดำใช้กระดาษสีดำ เขียนด้วยตัวอักษรสีขาวหรือสีเหลือง

ฉันทส หองช่วย (2536 : 263) แบ่งขนาดของหนังสือชุดไว้ 3 ขนาด คือ

หนังสือชุดขนาดเล็ก กว้างประมาณ 6 เซนติเมตร ยาวประมาณ 12 เซนติเมตร มีลักษณะคล้ายสมุดพก นิยมใช้บันทึกเรื่องประเภทเวทมนต์คาถา ตำรายา บทศาสนา (ตำราเสียงหาย) ตำราดูฤกษ์ยาม เป็นต้น

หนังสือชุดขนาดกลาง กว้างประมาณ 12 เซนติเมตร ยาวประมาณ 36 เซนติเมตร นิยมใช้บันทึกเรื่องประเภทแบบเรียน ตำนาน นิทาน บทสวด ในพิธีกรรมต่าง ๆ ตำราดูลักษณะบุรุษสตรี หรือสัตว์ต่าง ๆ เป็นต้น

หนังสือชุดขนาดใหญ่ กว้างประมาณ 15 เซนติเมตร ยาวประมาณ 60 เซนติเมตร นิยมใช้บันทึกเรื่องประเภทพระอภิธรรมในพุทธศาสนา รวมทั้งวรรณกรรมทางพุทธศาสนา เป็นต้น

วรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ ฉบับจังหวัดพัทลุงที่นำมาวิเคราะห์นี้ มีลักษณะเป็นหนังสือบุดขาว เขียนด้วยหมึกสีดำ ต้นฉบับมีจำนวน 5 เล่ม เล่มที่ 1-4 มีความหนาเล่มละ 156 หน้า ส่วนเล่มที่ 5 นั้น ผู้คัดลอกได้เขียนรวมไว้ในหนังสือเทพลั่นทอง จำนวน 12 หน้า ดังนั้น จำนวนหน้าของหนังสือเรื่องนี้ประมาณ 636 หน้า แต่ละหน้ามี 6 บรรทัด เป็นหนังสือ

บุคชนาดกลาง คือมีความกว้าง 12 เซนติเมตร ยาว 36 เซนติเมตร อักษรที่ใช้บันทึกมีลักษณะอย่างอักษรสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ดังนี้คือ

1. ลักษณะอักษร

1.1 รูปพยัญชนะ พยัญชนะที่ปรากฏในเรื่องสุวรรณหงส์ มีทั้งสิ้น 43 รูป พยัญชนะในปัจจุบันที่ไม่มีใช้ในด้านฉบับที่นำมาศึกษา คือ ฮ

ลักษณะอักษร ที่ใช้ในปัจจุบัน	ลักษณะอักษร ที่พบในต้นฉบับ	ลักษณะอักษร ที่ใช้ในปัจจุบัน	ลักษณะอักษร ที่พบในต้นฉบับ
ก	ก	ท	ท
ข	ข	ธ	ธ
-	ข	น	น
ค	ค	บ	บ
-	ค	ป	ป
ฆ	ฆ	ผ	ผ
ง	ง	ฝ	ฝ
จ	จ	พ	พ
ฉ	ฉ , ญ	ฟ	ฟ
ช	ช	ภ	ภ
ซ	ซ	ม	ม
ณ	ณ	ย	ย
ด	ด	ร	ร , ฎ
ด	ด	ล	ล
น	น	ว	ว
ด	ด	ศ	ศ
ด	ด , ฎ	ษ	ษ
ท	ท	ส	ส
ณ	ณ	ห	ห
ณ	ณ	ฬ	ฬ
ด	ด	อ	อ
ด	ด	ฮ	-
ถ	ถ		

ภาพประกอบ 2 แสดงรูปพยัญชนะที่พบในต้นฉบับ เรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง

1.2 รูปสระ สระที่พบในเรื่องสุวรรณหงส์ มี 29 รูป สระ อี อื อี้ ใช้
 ผนทอง (') นิดทิต (°) พันหนุ (") กวักบไว้กึ่งกลางพันทอี่ ดังนี้ ๑ ๒ ๓

สระปัจจุบัน	สระที่พบ	สระปัจจุบัน	สระที่พบ
อะ	:	เออะ	๑-๒:
อา	๑	เออ	๑-๒ , ๑-๑
อึ	๑	เอียะ	-
อื	๑	เอีย	๑-๒ , ๑-๒
อฺ	๑	เอือะ	-
อฺ	๑	เอือ	๑-๒ , ๑-๒
อ	๑ , ๑	อัวะ	-
อุ	๑	อัว	๑-๑
เอะ	๑-๑ , ๑-๑	ฤ	๑
เอ	๑	ฤา	๑
แอะ	๑-๑	ฤ	๑
แอ	๑	ฤ	๑
โอะ	๑-๑	อำ	๑-๑ , ๑-๑
โอ	๑	โ	๑ , ๑
เออะ	๑-๑	โ	๑ , ๑-๒
ออ	๑	เอา	๑-๑

ภาพประกอบ 3 แสดงรูปสระ ที่พบในต้นฉบับเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง

1.3 รูปวรรณยุกต์ วรรณยุกต์ที่ปรากฏในเรื่องสุวรรณหงส์ มี 2 รูป ดังนี้

๑ รูปวรรณยุกต์เอก

๒ รูปวรรณยุกต์โท

2. อักษรวิธี

ลักษณะการใช้อักษรวิธีในเรื่องสุวรรณหงส์ มีหลักเกณฑ์ไม่แน่นอน คำที่ใช้เขียนมักเขียนตามสำเนียงภาษาถิ่นได้ โดยมีงเอาการออกเสียงเป็นสำคัญ การสะกดการันต์จึงแตกต่างไปจากอักษรวิธีในปัจจุบัน ดังนี้

2.1 การใช้พยัญชนะ ได้แก่ การใช้พยัญชนะต้น การใช้พยัญชนะควบกล้ำ อักษรนำ พยัญชนะตัวสะกด มีการใช้ที่แตกต่างไปจากปัจจุบัน ดังนี้

2.1.1 การใช้พยัญชนะต้น ลักษณะการใช้คือ พยัญชนะต้นที่มีเสียงเดียวใช้แทนกันได้ เช่น ขา (ข้า), ขา (ฆ่า), คัโมย (ขโมย), หง (ฮง), ณริน (นรินทร์) เนน (เนร) เป็นต้น

2.1.2 การใช้พยัญชนะควบ ทร เป็น ช เช่น ชุดโชม (หฺรุดโชม) จร เป็น จ เช่น ความจิง (ความจริง), สร เป็น ส เช่น ส้าง (สร้าง) และ การใช้ ฤ เป็นพยัญชนะควบ เช่น คฤา (คือ) เป็นต้น

2.1.3 การใช้อักษรนำ อย เป็น ย เช่น ยู (อยู่) ยาง (อย่าง), หย เป็น ย เช่น ยุต (หยุด) เยียบ (เหยียบ), ฃ เป็น ฃ เช่น ฃึง (หฺฃึง), หง เป็น ห เช่น เหือ (เหือ) เหา (เหา) เป็นต้น และในทางกลับกัน คือ ย เป็น อย เช่น หมออยา (หมอยา) อายู (อายุ)

2.1.4 การใช้พยัญชนะตัวสะกด

– พยัญชนะสะกดในคำไทย มีทั้งที่ใช้ตัวสะกดตรงตามมาตรา เช่น รัก (รัก) ปวด (ปวด) จับ (จับ) สอง (สอง) ยาย (ยาย) แล้ว (แล้ว) และใช้ตัวสะกดไม่ตรงมาตรา เช่น เทียร (เทียน) คล (คน) ชานาร (ชานาน) หัพ (หับ) ปลอฏ (ปลอด) เป็นต้น

– พยัญชนะสะกดในคำยืม มีทั้งที่ใช้ตัวสะกดตรงตามมาตราแบบไทย เช่น เมก (เมฆ) สุก (สุข) เดด (เดช) มัดฉา (มัจฉา) ขวัน (ขวัญ) และการใช้ตัวสะกดไม่ตรงตามมาตราของไทย เช่น เวหล (เวหน) สถาร (สถาน) โกรท (โกรธ) เป็นต้น

2.2 การใช้สระ มีการใช้สระแตกต่างไปจากปัจจุบัน ดังนี้

2.2.1 สระอะ เขียนได้ 4 แบบ คือ

- ประวิสรรชนีย์ เมื่อออกเสียงเต็มมาตรา เช่น กระหม่อม
(กระหม่อม) อะไฺร (อะไฺร) อะสะนี้ (อัสสี) เป็นต้น
- ไม่ประวิสรรชนีย์ เมื่อออกเสียงไม่เต็มมาตรา และใช้เครื่องหมายฝนทอง (') ทัดหมาด (') และจุลภาค (') กำกับไว้ข้างบน เช่น ส่นอง (สนอง)
จ (จะ) ทัฺเถ (ทะเถ) มัฺเหสี (มเหสี) ลัฺเอียด (ละเอียด) เป็นต้น
- ใช้ ั-น แทน รร เช่น ทัฺนษา (หรรษา) คัฺน (ครรภ์) พระ
ชั้น (พระขรรค์) เป็นต้น
- ใช้พยัญชนะตัวสะกดซ้อนแทนไม้หันอากาศ (ˇ) เช่น ส่นัฺน
(สนั่น) พง (พัง) ทงนัฺน (ทั้งนั้น) เป็นต้น
- 2.2.2 สระอา เมื่อมีพยัญชนะ ว สะกด ใช้สระ เอา เช่น เขา (ข้าว)
เขaban (ชาวบ้าน) ทัฺหหาร (ห้าวหาญ) เป็นต้น
- 2.2.3 สระอิ ใช้สระอื่นแทนสระอิ ในบางคำ เช่น ฬัฺรม (ภัรมย์) วิเสด
(วิเศษ) เป็นต้น
- 2.2.4 สระอี บางคำใช้เป็นสระอิ เช่น นั (นี้) ทั (ที่) เป็นต้น
- 2.2.5 สระอู คำที่ผสมกับสระอูบางคำจะใช้เครื่องหมายฝนทอง (')
กำกับบนสระอู เช่น จัฺง (จิง) ชัฺน (ขึ้น) นัฺก (นึก) ถัฺง (ถึง) เป็นต้น
- 2.2.6 สระเอ คำที่ผสมกับสระเอบางคำเมื่อมีตัวสะกดใช้สระ เ- เช่น
เพ็ (พื้น) เหมิน (หมื่น) เป็นต้น ซึ่งเป็นลักษณะการเขียนตามเสียงในภาษาถิ่นใต้
- 2.2.7 สระอุ คำที่เขียนด้วยสระอุ ใช้สระอูแทน เพราะเขียนตามเสียง
ภาษาถิ่นใต้ เช่น อัสสุรี (อัสรี) ยุรยาด (ยุรยาดร) กุฬมาร (กุมาร) เป็นต้น
- 2.2.8 สระเอือ มีที่ใช้ 3 ลักษณะคือ
  - ใช้รูปสระ เ- ือ เช่น เลือ (เลื้อ) เร็น (เรื่อน) เป็นต้น
  - ใช้รูปสระ เ- ือ เช่น เพือน (เพื่อน) เกือน (เกื่อน)
เหมือน (เหมือน) เป็นต้น
  - ใช้รูปสระ เอีย ตามสำเนียงภาษาถิ่นใต้ เช่น เขียก (เชือก)
 เป็นต้น
- 2.2.9 สระเอีย มีเพียงบางคำที่ใช้รูปสระ เ-ีย เช่น เลียก (เสียง)

เรียบ (เรียบ) เสงี่ยม (เสงี่ยม) เป็นต้น

2.2.10 สระเออ ใช้เป็นรูปสระ เ (เ) เมื่อมีตัวสะกด เช่น เล็ด (เลิศ)
เข็น (เชิญ) เท็ด (เกิด) เป็นต้น

2.2.11 สระ ออ ถ้าไม่มีตัวสะกด ไม่มี อ เพียง เช่น พลวง (ล่องลง)
ขำคนเดียว (ขอขำคนเดียว) พ้อย (พอใจ) เป็นต้น

2.2.12 สระ ไอ ไอ มีที่ใช้ไม่แน่นอน ปะปนกันไม่มีกฎเกณฑ์ เช่น ไน (ใน)
โด (ได้) ไคร (ใคร) เป็นต้น นอกจากนั้น สระ ไอ ยังใช้ ย ตาม เช่น อยู่ไนย
(อยู่ใน) ไตรย (ไตร) ใจย (ใจ) เป็นต้น

2.2.12 ตัวภา ใช้เขียนแทนพยางค์ ลือ เช่น เลภา (เล่าลือ) ภาลัน
(ลือลั่น) เป็นต้น

2.3 การใช้วรรณยุกต์ วรรณยุกต์ ที่ใช้ในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ มี
ลักษณะการใช้แตกต่างจากปัจจุบันดังนี้

2.3.1 การใช้วรรณยุกต์เอก (') มีการใช้ไม่แน่นอนตายตัว คำที่ใช้
วรรณยุกต์เอกที่หนึ่ง แต่บางที่กลับไม่ใช้ เช่น คำว่า "ว่า" บางแห่งใช้ ว่า บางแห่งใช้ วา
หรือบางแห่งใช้ ว้า เป็นต้น ซึ่งสรุปได้ดังนี้

- คำไทยปัจจุบันที่กำกับด้วยวรรณยุกต์เอก (') ในต้นฉบับไม่มี
รูปวรรณยุกต์ เช่น พี (พี) ฝ่าย (ฝ่าย) รัง (รัง) ยิง (ยิง)

- คำไทยปัจจุบันที่กำกับด้วยวรรณยุกต์เอก (') ในต้นฉบับใช้
วรรณยุกต์โท (ˊ) เช่น เร้ง (เร่ง) กล้าว (กล่าว) เป็นต้น

- ใช้วรรณยุกต์เอก (') หรือพันธุกำกับบนพยางค์ที่ต้องการออก
เสียงสั้น เช่น มุ่ยผ่ง (มุยม่วง) ค่นนะนา (คณนา) เป็นต้น

2.3.2 การใช้วรรณยุกต์โท (ˊ) ใช้แตกต่างออกไปจากอักขรวิธีปัจจุบันคือ

- คำไทยปัจจุบันที่มีรูปวรรณยุกต์โท (ˊ) กำกับในต้นฉบับ ไม่ใช้
รูปวรรณยุกต์ เช่น แจง (แจ้ง) เขา (เข้า) หัง (ทั้ง) ครัน (ครั้น) เป็นต้น

- คำไทยปัจจุบันที่ไม่มีรูปวรรณยุกต์โท (ˊ) กำกับ ในต้นฉบับ
เขียนรูปวรรณยุกต์โทกำกับ เช่น เลี้ย (เลย) เอ้ว (เอว) วอดว้าย (วอดวาย) เซินชวน
(เชิญชวน) กลางห้าว (กลางหาว) เป็นต้น

- ใช้วรรณยุกต์โท (ˊ) แทนไม้ไต่คู้ เช่น เร็ว (เร็ว) เจ็บ (เจ็บ) เห็น (เห็น) เป็น (เป็น) เป็นต้น

อักษรวิธีที่ศึกษาจากเรื่องสุวรรณหงส์ข้างต้น ไม่เป็นกฎที่แน่นอนตายตัว เพราะการสะกดการันต์ในแต่ละที่แม้จะเป็นคำเดียวกัน ความหมายเดียวกัน ระดับการออกเสียงเหมือนกัน แต่เขียนไม่เหมือนกัน การสำรวจจึงถือเอาคำส่วนใหญ่ หรือลักษณะที่ปรากฏบ่อย ๆ คำที่ใช้เพียงครั้งเดียว หรือใช้ติดต่อกัน 2-3 ครั้ง โดยที่ก่อนหน้านี้หรือหลังจากนั้นไม่ใช้อีกเลย ก็ไม่ได้นำมาเสนอไว้

2.4 การใช้เครื่องหมาย เครื่องหมายต่าง ๆ มีใช้น้อยมาก เท่าที่ปรากฏมีดังนี้

2.4.1 เครื่องหมายจุลภาค (') และฝนทอง (') ใช้เขียนกำกับบนพยัญชนะ เพื่อให้ออกเสียงเป็นสระ อะ เช่น ตลอด (ตลอด) ตวัน (ตะวัน) ฝริอี่สวัน (นเรศวร) มัจน (มจญ) จ (จะ) ปรงกาด (ประภาค) เป็นต้น

2.4.2 เครื่องหมาย _____ (ˊ) ใช้เขียนกำกับบนพยัญชนะ เพื่อให้ออกเสียงเป็นสระอะ เช่น แสดง (แสดง) ทว๊าน (ทวาร) อักขัเรศ (อักครเรศ) สักกิด (สะกิด) เชนย (เชนย) เป็นต้น

2.4.3 เครื่องหมายไม้ยมก (๗) ใช้เขียนซ้ำคำสุดท้ายของวรรคหน้าในคำประพันธ์ เช่น

ณลุชฌักกลองสองหน	๗	รกรกขึ้นบน	๗	กลางเวหาสบาย
				(ล.1/น.17)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ณลุชฌักกลองสองหน	๗	รกรกขึ้นบน	๗	กลางเวหาสบาย

2.4.4 ใช้เลขสอง (๒) เพื่อซ้ำคำในคำประพันธ์วรรคเดียวกัน เช่น
 ๒ กราบลาท้าวไทย (ต่างต่างกราบลาท้าวไทย) มงครุฑ๒คร่า (มงครุฑครุฑคร่า)
 จะนิเหาว่า๒ต่าง (จะนิเหาว่าต่างต่าง) เงินทองกุสา๒ระพัน (เงินทองกุสาสารพัน)
 นา๒สาระพรรณ (น่านาสารพัน)

2.4.5 เครื่องหมายพองมัน (๐) ใช้เขียนไว้ต้นบาทแรกของคำ
ประพันธ์แต่ละบท เช่น

๐ พี่เห็นความเข่นนี้	แม่นข้าวดีหมียกยหลัง
มีเรือนเชื่อนหลายครั้ง	ตั้งตัวมิดคิขจันตาย
๐ ตัสมมมิดคิขถึงเดือน	ถาบลูกเรือนมิดชลาย
ห่านาผิดคิขหมาย	จันเขากอกรวงเป็นฝล
	(ล.3/น.21)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

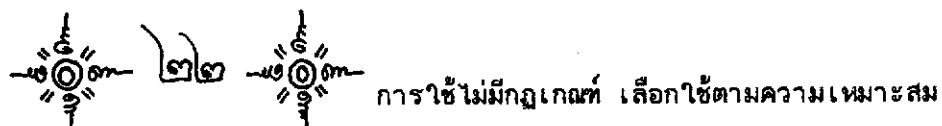
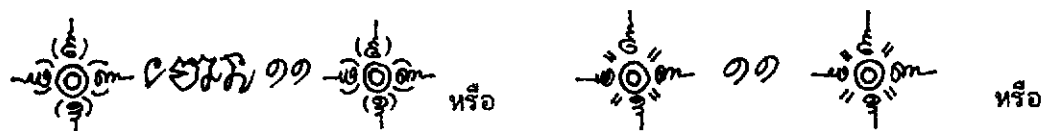
พี่เห็นความเข่นนี้	แม่นข้าวดีหมียกยหลัง
มีเรือนเชื่อนหลายครั้ง	ตั้งตัวมิดคิขจันตาย
ตัสมมมิดคิขถึงเดือน	ถาบลูกเรือนมิดชลาย
ห่านาผิดคิขหมาย	จันข้าวออกกรวงเป็นฝล

2.4.6 เครื่องหมาย : ๐ ใช้เขียนเมื่อสุดบรรทัดและจบข้อความช่วงนั้น
แต่ยังมีที่ว่างอยู่ทำให้แนวของข้อความแต่ละบรรทัดไม่เสมอกัน จึงใส่เครื่องหมายนี้ไว้ เช่น

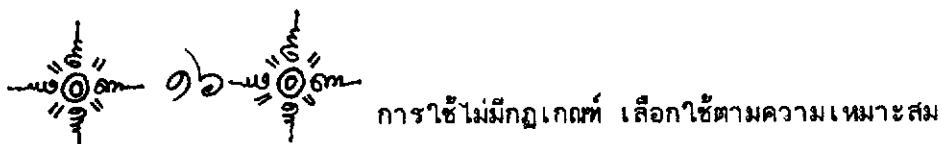
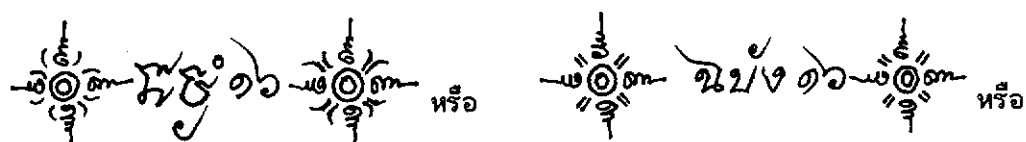
... จิตนางเกนแห รูปรอยร้อยแร่   เกนแหต๋ทรมวย   พันห้าร้อยนง
รูปทรงประไพ   เข่นเครื่องเนื่องไนย   ลวนเขาพนักงาน   นงหมสมสถาน : ๐
พนักงานหลายอยาง   เข่นเครื่องสร้อยุด   ปีนดาบยฤทธิ์   อาวุธม้าขาง
หอกกระบิปิยไสย   ปีนใหญ่ดักทาง   เงาม้วนเด่นข้าง   กฤตสันตบอง : ๐
(ล.2/น.21)

2.4.7 เครื่องหมายบอกลักษณะคำประพันธ์ คำประพันธ์ที่ใช้ในการแต่ง
เรื่องสุวรรณหงส์มี 3 ชนิดคือ

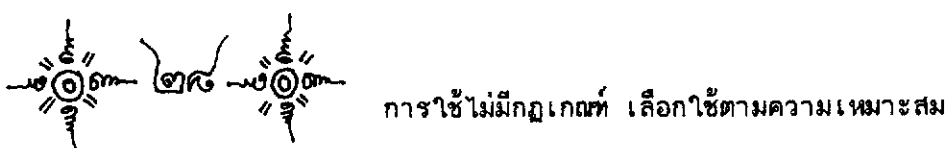
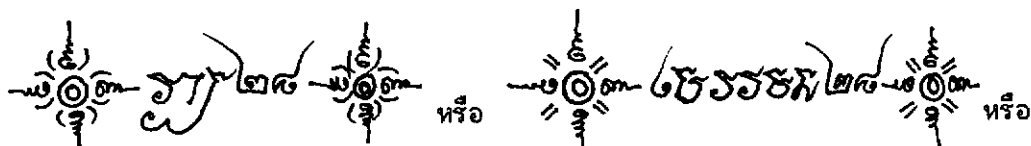
2.4.7.1 กาพย์ยานี 11 ใช้เครื่องหมาย ลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

2.4.7.2 กาพย์ฉบับ 16 ใช้เครื่องหมาย ลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

2.4.7.3 กาพย์สร้างคนางค์ 28 ใช้เครื่องหมายลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

บทที่ 3

วิเคราะห์องค์ประกอบและสุนทรียภาพในเรื่องสุวรรณหงส์

องค์ประกอบและสุนทรียภาพในเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง ผู้วิจัยได้แยกประเด็นในการศึกษาวิเคราะห์เป็น 2 ประเด็น ดังนี้

1. องค์ประกอบของเรื่องสุวรรณหงส์ ได้แก่ โครงเรื่อง แนวคิด ตัวละคร ฉาก และรูปแบบการประพันธ์
2. สุนทรียภาพในการประพันธ์ ได้แก่ สุนทรียภาพในคำซึ่งเกิดจากเสียงของคำ การเล่นคำ กับสุนทรียภาพในความซึ่งเกิดจากภาพพจน์ รสวรรณคดี

องค์ประกอบของเรื่องสุวรรณหงส์

องค์ประกอบของวรรณกรรม คือ โครงสร้างส่วนย่อยต่าง ๆ ที่ประกอบกันเข้าเป็นวรรณกรรมเรื่องนั้น ๆ ซึ่งประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังนี้

1. โครงเรื่อง (Plot)

โครงเรื่อง หมายถึงลำดับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบ เหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ประสานรับกันอย่างต่อเนื่อง โดยมีพฤติกรรมและข้อขัดแย้งต่าง ๆ ของตัวละครเป็นตัวทำให้เกิดเหตุการณ์

โครงเรื่องของวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง ประกอบด้วยเหตุการณ์สำคัญ ๆ ปัญหาหรือข้อขัดแย้ง (Conflict) ที่เกิดขึ้นกับตัวละคร ทั้งที่เกิดจากพฤติกรรมของตัวละครกับสิ่งแวดล้อม และข้อขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละครเอง ข้อขัดแย้งเหล่านี้ทำให้เกิดเหตุการณ์ซึ่งมีเหตุและผลที่ต่อเนื่องสัมพันธ์กันไปตามลำดับ ดังนี้

ผู้แต่งเปิดเรื่องโดยใช้เหตุการณ์ที่เมืองไอยราตัน คือ ประชาชนเห็นว่าท้าวสุทันผู้ครองเมืองไม่มีโอรสสืบสันตติวงศ์ จึงมาร้องขอให้ท้าวสุทันทำพิธีบวงสรวงขอบุตร ท้าวสุทันปฏิบัติตามมติของมหาชนจึงประกาศให้มเหสีทุกพระองค์ทำพิธีบวงสรวงขอบุตร แต่นางรัตมาลีมเหสีเอกไม่บวงสรวงสิ่งใด คงแต่ประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีลห้าศีลแปด อย่างที่เคยปฏิบัติมา

จนพระอินทร์เห็นใจจึงให้เทพที่ถึงคราวต้องจุติ ลงมาเกิดเป็นบุตรของนาง

เมื่อเปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์ข้างต้น ผู้แต่งก็ดำเนินเรื่องไปตามลำดับปฏิทิน สลับกับการเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่างสถานที่และทำให้เหตุการณ์เดิมกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่างสถานที่นั้น เชื่อมประสานกลมกลืนไปด้วยกัน ดังต่อไปนี้

นางรัตมาลีนั้นเห็นดวงอาทิตย์เดินตามดวงจันทร์ แล้วมีราหูมาจับดวงจันทร์กินแล้วหายตัวไป นางจึงกอดดวงอาทิตย์ไว้ โหรทำนายว่านางจะมีโอรสแต่เมื่อโอรสมีคู่ครอง จะถูกคนอิจฉาและฆ่าโอรสของนางตายแต่คู่ครองจะมาช่วยให้ฟื้น จากนั้นโอรสของนางจะมีเกียรติยศไปทั่วแผ่นดิน ผู้แต่งได้ใช้ความฝันของนางตอนนี้นำมาดำเนินเรื่องต่อไปตามลำดับ

เมื่อนางรัตมาลีถึงกำหนดคลอด พระอินทร์ก็นำหงส์ทองมาให้ ห้าวสุทนต์จึงตั้งชื่อโอรสว่าสุวรรณหงส์ ครั้นเมื่อสุวรรณหงส์โตเป็นหนุ่มก็ได้เที่ยวมัจฉกัยไปในที่ต่าง ๆ

เหตุการณ์ต่อไปผู้แต่งได้เล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่างสถานที่ คือ กล่าวถึงเมืองหริตน์ ห้าวฤทธิกับนางรัตมาลีมีธิดาชื่อเกษสุริย เมื่อโตเป็นสาวห้าวจักรกฤษณ์จึงคิดจะหาคู่ครองให้นาง แต่นางไม่ประสงค์จะมีคู่ครองเป็นยักษ์ จึงทำมาลาเป็นรูปของนางพร้อมเขียนสารบอกความประสงค์ลอยไปในอากาศ

ผู้แต่งสร้างให้เกษสุริย เกิดความขัดแย้งขึ้นภายในจิตใจของตนเองจึงนำไปเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ในตอนต้น คือ เมื่อสุวรรณหงส์เที่ยวมัจฉกัย ล่าสัตว์อย่างเพลิดเพลิน ก็ได้พบมาลา และเมื่ออ่านข้อความที่เขียนไว้ก็หลงรักในตัวนางเกษสุริย จึงขออนุญาตบิดามารดาไปหานางที่เมืองหริตน์

จากเหตุการณ์นี้ เกิดความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับธรรมชาติ คือระยะทางจากเมืองไวยรัตน์ถึงเมืองหริตน์ไกลมาก ประกอบกับเมืองหริตน์เป็นเมืองยักษ์เดินทางไปอาจเป็นอันตราย บิดามารดาจึงทัดทานไว้ แต่สุวรรณหงส์อ่อนน้อมขอไปหานางเกษสุริย พระอินทร์จึงให้วิษณุกรรมมาสร้างหงส์ยนต์ให้ขี่ไปหานาง

เมื่อความขัดแย้งข้างต้นคลี่คลายลง ผู้แต่งก็สร้างความขัดแย้งขึ้นใหม่ คือพี่เลี้ยงของนางเกษสุริย เห็นพฤติกรรมของเกษสุริยกับสุวรรณหงส์ก็เกรงจะมีความผิดที่ดูแลนางไม่ดี จึงคิดดักหอกยนต์ไว้ที่หน้าต่างเพื่อฆ่าสุวรรณหงส์

สุวรรณหงส์ถูกหอกยนต์ของพี่เลี้ยงนางเกษสุริย พยายามแข็งใจขึ้นหงส์ยนต์ไปตายที่

เมืองไอยธวัน ไครงเรื่องทั้งหมดในตอนนั้นจึงดำเนินมาถึงที่สุดในเหตุการณ์การตายของสุวรรณหงส์ แต่ผู้แต่งได้ใช้เหตุการณ์นี้เป็นปัญหาให้ผู้อ่านเกิดความอยากรู้ อยากติดตามผู้แต่งจึงนำเหตุการณ์ต่อไปเข้ามาบรรยายในตอนนี้ทันทีในขณะที่ผู้อ่านกำลังสนใจ

เหตุการณ์ต่อไป คือ นางเกษสุริยงตื่นขึ้นมาพบว่ามิโลหิตเบื่อนอยู่ตรงหน้าต่างและมีรอยหยดเป็นทางไป นางคาดเดาเหตุการณ์ได้จึงตัดสินใจตามรอยโลหิตไปเพื่อให้พบสุวรรณหงส์ ในช่วงนี้ผู้แต่งใช้ปฏิกิริยาตามจินตนาการ เพื่อให้เรื่องดำเนินไปได้เพราะระยะทางไกล และอันตรายมากสำหรับการเดินทางของสตรี จึงกำหนดให้พระอินทร์มาช่วยยอระยะทางให้ พร้อมกับให้ของวิเศษ เพื่อไปช่วยสุวรรณหงส์โดยไม่ต้องปลอมตัวเป็นพราหมณ์ไป และเมื่อช่วยได้สำเร็จก็กลับไปเมืองหริตวัน

ผู้แต่งวางโครงเรื่องช่วงนี้ในลักษณะเดิม คือ เมื่อจบเหตุการณ์ที่นางเกษสุริยงมาช่วยสุวรรณหงส์ให้พ้นได้ และกลับเมืองไป ปัญหาที่ผู้แต่งผูกไว้คือ สุวรรณหงส์ สงสัยว่าพราหมณ์ที่ไปช่วยตนเป็นนางเกษสุริยงปลอมไป และเข้าใจว่าการดักหอกยนต์เป็นแผนการของนางเกษสุริยง จึงตามไปจะฆ่านางก็ไปพบหุ้มขี้ผึ้งที่นางเกษสุริยงปั้นหลอกไว้ ก็เข้าใจว่าเป็นนางเกษสุริยงจึงหันเห และจะฆ่าตัวเองตายตามไปแต่เกษสุริยงห้ามไว้ ทั้งคู่จึงเข้าใจกัน

เมื่อความขัดแย้งและปัญหาคือคลคลายลง ผู้แต่งก็สร้างปัญหาและความขัดแย้งใหม่ขึ้นมา คือขณะที่สุวรรณหงส์พานางเกษสุริยงขึ้นหลังกลับเมืองไอยธวันหงส์เกิดเสียหลักปีกหักตกลงริมแม่น้ำ นางยักษ์สนทราอยากได้สุวรรณหงส์เป็นคู่ครองจึงอาสาพาเรือไปส่ง แล้วปลุกเกษสุริยงตกน้ำ นางยักษ์จึงแปลงร่างเป็นเกษสุริยงไปอยู่กับสุวรรณหงส์ ยักษ์กุมภกรัฐเข้าจึงตามไปฆ่ายักษ์สนทราตาย และพาสุวรรณหงส์ไปรับเกษสุริยงจากนางเมขลาที่ได้ช่วยไว้ ตอนตกน้ำ เหตุการณ์ความขัดแย้งและปัญหาตอนนี้คลคลายลงทั้งหมด คือ นางเมขลาคืนนางเกษสุริยงให้ พร้อมกับยกนางพิมพ์าธิดาพญานาคให้เป็นมเหสีของสุวรรณหงส์อีกคนหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุปกติตามลักษณะนิยายโบราณ สุวรรณหงส์ก็แอบไปได้เสียกับเงือกปลาชื่อสุนทรีย์ อีกคนหนึ่ง นางเกษสุริยงก็ไม่ได้หึงหวง ทุกอย่างจึงสงบเรียบร้อย

ผู้แต่งใช้กลวิธีเล่าเหตุการณ์ที่เกิดต่างสถานที่แทรกเข้ามา คือเมืองรัตนาเกิดไข้ห่านกัสดินมาकिनศพ บิดาของนางอรพิมพ์ทำกลองกลขึ้น ให้ธิดาเข้าไปจำศีลภาวนาซ่อนตัวอยู่ในกลองกล ในช่วงนี้ผู้แต่งเชื่อมเหตุการณ์ใหม่ เข้ากับเหตุการณ์เก่าโดยการใช้อำนาจของสิ่ง

เหนือธรรมชาติอีกครั้ง โดยให้มาตุลีแปลงร่างเป็นนางสาวสุวรรณหงส์ให้ไปพบนางอรพิมพ์ที่เมืองรัตน แล้วพานางไปยังเมืองไวยรัตน์ เหตุการณ์ที่ผู้แต่งแทรกเข้ามาใหม่ก็คลี่คลายลง

เหตุการณ์ในช่วงต่อไปผู้แต่งได้ใช้กลวิธีการเล่าเหตุการณ์ที่เกิดต่างสถานที่อีกครั้ง คือกล่าวถึงเมืองเนินจักรวาล ท้าวจักรกฤษณ์กับนางอำภามีธิดาชื่อ สุพันทลิกา บิดาได้ยกให้รามสูรแต่งงานไม่ประสงค์จะแต่งงานกับยักษ์ จึงให้พี่เลี้ยงไปขบชวยโหมนาง สุวรรณหงส์ ได้ยินก็เกิดประติพิธในตัวนาง จึงเดินทางไปเมืองเนินจักรวาล ได้นางเป็นเมียและเมื่อรามสูรมาขอแต่งงาน ท้าวจักรกฤษณ์จึงให้ทั้งคู่สู้รบกัน แต่เนื่องจากทั้งคู่เป็นศิษย์อาจารย์เดียวกัน จึงรบไม่รู้แพ้ชนะกัน พอทราบเรื่องรามสูรก็ยกนางสุพันทลิกาให้สุวรรณหงส์

ผู้แต่งได้สร้างปมปัญหาขึ้นโดยให้ความสำคัญกับตัวละครที่สร้างขึ้นใหม่คือนางสุพันทลิกา โดยการกำหนดลักษณะนิสัยให้เป็นผู้ที่เห็นแก่ตัว อิจฉาริษยาและหึงหวงคู่รัก ดังนั้นเมื่อนางเป็นเมียของสุวรรณหงส์ นางก็พยายามยื้อยุดไว้ไม่ให้จากไป ครั้นนางเกศสุริยมตาม นางก็ทำอุบาย จนเกิดความเสื่อมเสียแก่นางเกศสุริย แต่ต่อมาผู้แต่งก็เปลี่ยนอุปนิสัยของนางสุพันทลิกา เนื่องจากต้องพ่ายแพ้กับความดีของนางเกศสุริย เมียของสุวรรณหงส์จึงรักใคร่ปรองดองกัน จนมีโอรสธิดา ๓ คน ๑ องค์

โครงเรื่องของวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์นี้ น่าจะจบลงในช่วงนี้ แต่ผู้แต่งคงต้องการสร้างความหนักแน่นในเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่จะย้ำถึงแนวความคิดของเรื่องให้เห็นถึงความวุ่นวายของชีวิต ทุกรูปทุกนาม จึงได้ขยายโครงเรื่องต่อไป ให้โอรสธิดาที่เกิดจากต่างมารดาได้แต่งงานกัน และมีวิถีชีวิตในการเกิด การเรียนวิชา การผจญภัย ได้คู่ครองและได้ครองเมือง มีการชิงรักหักสวาท และมีโอรสธิดาต่อไปอีก ซึ่งลักษณะโครงเรื่อง เป็นไปคล้ายช่วงชีวิตของสุวรรณหงส์ จะแตกต่างกันเฉพาะลักษณะของเหตุการณ์ ปมปัญหาและข้อขัดแย้งซึ่งผู้แต่งเปลี่ยนไปตามลักษณะเรื่อง เพื่อให้เนื้อเรื่องชวนติดตาม แต่ก็ไม่ทำให้เนื้อเรื่องเดิมเด่นขึ้นแต่อย่างใด

อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์ในช่วงรุ่นลูกหลานของสุวรรณหงส์ช่วยส่งผลให้การปิดเรื่องมีความสำคัญต่อการเสนอแนวคิดของเรื่องหนักแน่นขึ้น เนื่องจากวิถีชีวิตของโอรสธิดาของสุวรรณหงส์ทุกคนล้วนสร้างความวุ่นวาย สืบสนมมาถึงสุวรรณหงส์ทั้งสิ้น

ผู้แต่งปิดเรื่องแบบสุขนากกรรม คือ โอรส ธิดาของสุวรรณหงส์รักใคร่สามัคคีกันเป็น

อย่างดี ทุกคนได้แยกย้ายไปครองเมืองต่าง ๆ มีโอรสธิดาอยู่กันอย่างสงบสุข สุวรรณหงส์ได้มองเห็นธรรมชาติแห่งชีวิตจึงตัดสินใจออกบวชพร้อมนางเกษสุรีย์ ตายแล้วก็ไปเกิดเป็นพรหมบนสวรรค์

จากโครงเรื่องดังกล่าวข้างต้น แสดงถึงกลวิธีของผู้แต่งในการวางโครงเรื่องให้ประสานสอดคล้องกัน โดยนำเอาเหตุการณ์หรือสิ่งแวดล้อม และพฤติกรรมตลอดจนความคิดความรู้สึกของตัวละคร มาเชื่อมโยงสัมพันธ์กันไปด้วยตั้งแต่ต้นจนจบ ตามแบบการแต่งวรรณกรรมประเภทนิทานทั่วไป คือ เริ่มต้นด้วยความขัดแย้ง เมื่อความขัดแย้งอันหนึ่งสิ้นสุดลง ความขัดแย้งอย่างใหม่ก็เกิดขึ้นแทนที่ ความขัดแย้งเหล่านี้ทำให้เกิดเหตุการณ์ต่อเนื่องขึ้นมาได้ เรื่องจะจบก็ต่อเมื่อปราศจากความขัดแย้ง หรือตัวละครสามารถเอาชนะความขัดแย้งนั้น ๆ ได้

2. แนวคิด (Theme)

แนวคิด คือ แก่นของเรื่องซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและเป็นอยู่โดยปรกติวิสัยในโลกและชีวิตมนุษย์ ซึ่งผู้เขียนมองเห็นและต้องการถ่ายทอดให้ผู้อ่านได้เห็นและติดตามสิ่งที่ตนได้เสนอผ่านเหตุการณ์ในเรื่อง

จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง พบว่าแนวคิดที่ผู้แต่งต้องการเสนอให้ผู้อ่านได้คิดคือ ชี้ให้เห็นถึงสภาวะของบุคคลที่ตกอยู่ในวังวนของกิเลสตัณหาหมกมุ่นอยู่กับความรัก โลภ โกรธ หลง จะส่งผลให้ชีวิตตกอยู่ในภาวะแห่งทุกข์ และต้องแสวงหาธรรมมาเป็นเครื่องดับทุกข์ในที่สุด เป็นการเสนอเส้นทางสองสายให้คิด ผู้แต่งถ่ายทอดแนวคิดนี้ผ่านตัวละคร 2 ตัว ที่ชัดเจนที่สุด คือ สุวรรณหงส์และนางเกษสุรีย์ นอกจากนั้นยังปรากฏแนวคิดนี้ในเหตุการณ์ต่าง ๆ และตัวละครอื่น ๆ อีก ดังมีข้อความที่แสดงถึงแนวคิดดังกล่าวเช่น ตอนที่สุวรรณหงส์เจริญวัยขึ้น เมื่อเก็บมาลาที่นางเกษสุรีย์ลอยมาได้ ก็มีคำประพันธ์ ใครงบไคร้ได้ก็คืนรวงหาจนเกิดทุกข์แทบเอาชีวิตไม่รอด ดังคำประพันธ์ที่แสดงให้เห็นแนวคิดในเรื่องนี้ว่า

เรียบพิชเห็นสาร	ฯโนนไพบตาร	ฯตานกรมเกรียม
ฯถึงเจ้าเกษ	ฯสุรีย์องเรียม	ฯหาคุเทียม
		ฯเรียมเกรียมกรม

โนยลักอักษร   ห่มพวงดวงสมร   บอกนามชามชม
ชื่อเกษศรีรุ่ง   ประสงค์นิยม   มาให้พิตรม   ระทมช้วนโน

...

เจ้าอยู่หริตัน   เป็รวงกุมพร   สูงศักดิ์กษมา
มรดาแสนไกล   จะไปกันดาร   ไม่รู้อการ   ราคาคิดถึง
เอาพวงมาลา   ประทับบุรา   สุกาคัน
สักกี่เดือนปี   พักไปถึง   เจ้าคิดราพิง   ถึงบิดมารดา
(ล.1/น.12)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

เรียบพิศเห็นสาร   สารในใบตาล   ตาตาสกรรมกรรม
กรรมถึงเจ้าเกษ   เกษศรีรุ่งองค์เรียบ   เรียบหาคุณเทียม   เทียมเรียบกรรมกรรม
โนยลักอักษร   ห่มพวงดวงสมร   บอกนามชามชม
ชื่อเกษศรีรุ่ง   ประสงค์นิยม   มาให้พิตรม   ระทมทรวงใน

...

เจ้าอยู่หริตัน   เป็นวงศ์กษัตริย์   สูงศักดิ์กษมา
มรดาแสนไกล   จะไปกันดาร   ไม่รู้อการ   ราคาคิดถึง
เอาพวงมาลา   ประทับบุรา   สุกาคัน
สักกี่เดือนปี   พักไปถึง   เจ้าคิดราพิง   ถึงบิดมารดา

ข้อความข้างต้นเป็นการแสดงให้เห็นความทุกข์ที่เกิดจากการไม่ได้ในสิ่งที่รัก ครั้น
เมื่อได้พบนางสมรัก ก็ต้องถูกพี่เลี้ยงของเกษศรีรุ่งดักหยอกจนสิ้นชีวิต ซึ่งเป็นความทุกข์
จากสาเหตุของความรักเช่นกัน ดังคำประพันธ์ว่า

เดินเอี้ยพลีรสายพาร	หอกขุนมารพุ่งมาต้น
แทงถูกกายจมพล	ทีเสี้ยวขวานฉมมาซ้าย
ชุดองฆ์ลงชักหอก	หมิหลุดออกพระไทยหาย
ร้องเรียกอ้อโรนฉาย	ช่วยพี่ชายเห็ดสุริรุ่ง

...

กูเอี่ยมมาหลงรัก	ๆหักทาบให้อัปะหร
รักเมียเสียกาญา	กำทามาติดตามสน้อง

(ล.1/น.32)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

เดินเหยียบถิ่นสายพาน	หอกย่นต์มารุ่งมาดล
แหงกุกายจุมพล	ที่สะแอะชวามั้มมาซ้าย
หุดองค์ลงชักหอก	มีหลุดออกพระทัยหาย
ร้องเรียกออโหมฉาย	ช่วยพี่ชายเกิดสุริยง

...

กูเอี่ยมมาหลงรัก	รักหักทาบให้อัปะรา
รักเมียเสียกายา	กรรมทามาติดตามสน้อง

แนวคิดที่แสดงให้เห็นถึงการหมกมุ่นอยู่กับความรักยอมนำความทุกข์มาให้ อีกแนวหนึ่ง คือ การพลัดพรากจากสิ่งที่รักทำให้เกิดทุกข์ เช่น ตอนที่สุวรรณหงส์จากนางเกษสุริยงและมารดาขอร้องไห้เล็กคืดที่จะไปหานางเกษสุริยงอีก สุวรรณหงส์ก็เสียใจเป็นทุกข์ นางเกษสุริยงก็เป็นทุกข์เพราะความคิดถึงสุวรรณหงส์ ดังคำประพันธ์ว่า

พงบิดมารดา	เจ้าชงโสกา	ลากลับไผยชล	
เขาห้องไสยญาติ	พระบาททุกทน	คิดถึงณิภามล	โหยหวนครวญคราง
กล่าวถึงสุริยง	คิดถึงวรรณง	นิมนงหมองหมาง	
เขาคำคัมนิง	นึกถึงผัวนาง	คอยมองช่องปราง	ไม่เห็นพัศดา

(ล.1/น.27)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

พ้งบิดมารดา	เจ้าทรงโสกา	ลากลับไผยชนด์	
เข้าห้องไสยาสน์	พระบาททุกทน	คิดถึงนิรมล	โหยหวนครวญคราง

กล่าวถึงศรียง   คิดถึงวรรณหงส์   นิ่มนงหมองหมาง
เข้าค่าคำนึง   คิดถึงมัวนาง   คอยมองช่องปรางค์   บ่มิเห็นนัสดา

นอกจากการแสดงให้เห็นความสับสนวุ่นวายที่เกิดจากความรัก คือ การไม่ได้ในสิ่งที่รักยอมเกิดทุกข์ และการพลัดพรากในสิ่งที่รักยอมเกิดทุกข์แล้ว ผู้แต่งยังแสดงให้เห็นถึงความสับสนวุ่นวายของชีวิตที่เกิดจากความโลภ เช่น การที่สุวรรณหงส์มีเมียแล้วถึง 3 คน แต่ยังไม่เพียงพอ เมื่อได้ยักตักตีทัพความงามของนางสุพันทลิกา ก็เกิดโลภอยากได้มาเป็นของตน จึงต้องโกหกเมียทั้ง 3 ว่าจะไปเรียนวิชา นางเกษสุริยง ต่ำหนิในความโลภของสุวรรณหงส์ ดังคำประพันธ์ว่า

สามนางกระสัตร   อดสาปริบัต   โดยสัตรฐริง
 พระยงเบือรัก   คัจหักใจถึง   คนไกลโนยปิง   เข้าวิฤตติพรรณ
 จับลาหนาหรัย   ของท้านเกือดัย   ไปยประจบพบกรร
 ยังเมียมัยหรัย   ไปสอยเดือนตะวัน   เขาไฉโพร   นรรฐแจ้งความ
 (ภ.2/น.43)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

สามนางกษัตริย์	อดสำทปฏิบัติ	โดยสัตย์จริง
พระยัง เบื่อรัก	คิดหักใจถึง	คนไกลในบึง
เข้าวัดติดพัน		
จับปลาหัว ไซ	ของท่านเพื่อใด	ไปประจบพบก้น
ยัง เมียมือร่อย	ไปสอยเดือนตะวัน	เขา ได้ให้ปัน
		นั้นรู้แจ้งความ

ความโกลาของสุวรรณหงส์ตอนนี้ ทำให้เกิดความสับสนวุ่นวาย ตามมามากมาย เช่น ทำให้หมั่นเหลืต้องคอยเป็นห่วง ทำให้บิดาของนางสุพันทลิกาต้องเสียคำพูดต่อรามสูร รามสูรต้องสูญเสียคู่หมั้นคือ นางสุพันทลิกา ตัวสุวรรณหงส์ก็ต้องสู้รบกับรามสูร นอกจากนั้นยังทำให้เสียเกียรติยศ ทั้งตัวเอง สุพันทลิกาและบิดาของสุพันทลิกาด้วย ดังคำประพันธ์ซึ่งท้าวจักรกฤษณ์กล่าวเสียดลี้ว่า

กุนีสุทโธาย	จันทรกายแก้วไหมโหว
จนจิตคิดจอนใจ	ไหมรู้ที่คิดคิดทางแก้
น้องนางนารวิว่า	ตัวเจ้ามาลอบหาแต่
ลัมพงค์ตั้งกองแกล	ให้พ่อแม่ได้ความอาย
จนเกิดศึกสงคราม	บัดนี้ความลามมากมาย
ความชั่วตัวมากหลาย	เพราะนายทำอำพองใจ
(ล.2/น.53)	

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

กุนีสุทโธาย	จันทรกายแก้วไหมโหว
จนจิตคิดจอนใจ	ไหมรู้ที่คิดคิดทางแก้
น้องนางนารวิว่า	ตัวเจ้ามาลอบหาแต่-
ลัมพงค์ตั้งกองแกล	ให้พ่อแม่ได้ความอาย
จนเกิดศึกสงคราม	บัดนี้ความลามมากมาย
ความชั่วตัวมากหลาย	เพราะนายทำอำพองใจ

ผู้แต่งได้แสดงให้เห็นถึงความทุกข์ ความสับสนวุ่นวาย จากความโลภอีกลักษณะหนึ่ง คือ ท้าวสีพีเป็นกษัตริย์ที่ไม่รู้จักพอในอำนาจและพยายามแสวงหาเมืองขึ้นไว้มากมาย ผู้แต่งได้กล่าวถึงความโลภของท้าวสีพี ดังคำประพันธ์ว่า

ท้าวสีพีราช	มีความประหมาท	โลโพนโหมหา	
เต็มท้ออาจารย์	คิดอ่านปฤกศา	ไวกับเราว่า	จำเริญ เป็นใหญ่
ท้าวทวีปชุมพู	ไหมมีคนคู่	ด้วยตุลีสืบไป	
เที่ยวตีพารา	ขัฒยานอยใหญ่	ใดสมตามใจ	ทานคิดประสง
(ล.3/น.56)			

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ท้าวสีพีราช	มีความประหมาท	โลโพนโหมหา

เดิมทีอาจารย์	คิดอ่านปรึกษา	ไว้กับเราว่า	จะให้ข้าเป็นใหญ่
ทั่วทวีปชมพู	ไม่มีคนสู้	ด้วยดุษีไบ	
เที่ยวตีพารา	ขัดียน้อยใหญ่	ได้สมตามใจ	ทานคิดประสงค์

ด้วยความโลภของท้าวสีพี จึงทำให้ต้องเสียเมืองทั้งหมดให้แก่สุวรรณหงส์ ท้าวสีพีทั้ง
อายุทั้งต้องเสียทรัพย์สินเพราะความหลง ท้าวสีพีกล่าวถึงความโลภของตนเอง ดังคำประพันธ์ว่า

ขามืดเพราะจิตโลภ	ความละโมภมากมาย
ดังสุนัขกินซากตาย	ในอุทอนคนาคิน
...	
ครั้งนีโหดถึงตาย	ถ้าเลี้ยงไวชีวิตคน
สุดแทนตพระองค์	จะโปรดทรงพระการุณ
	(ล.3/น.75)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ขามืดเพราะจิตโลภ	ความละโมภมากมาย
ดังสุนัขกินซากตาย	ในอุทอนคนาคิน
...	
ครั้งนี้โหดถึงตาย	ถ้าเลี้ยงไวชีวิตคน
สุดแทนตพระองค์	จะโปรดทรงพระการุณ

ความสับสนวุ่นวายจากการที่มนุษย์ต้องหมกมุ่นอยู่กับความรัก ความหลง ความโลภ
ดังกล่าวนี้อาจแล้ว ล้วนนำมาซึ่งความทุกข์ ความเดือดร้อนแก่ชีวิตทั้งสิ้น ในวรรณกรรมเรื่อง
สุวรรณหงส์นี้ ผู้แต่งได้เสนอทางอีกแห่งหนึ่งให้ผู้อ่านคิด เพื่อเปรียบเทียบชีวิตที่ผ่านมาทั้ง
หมด โดยการยึดเอาวิถีชีวิตของสุวรรณหงส์ และ เกษสุริยงเป็นแนวเทียบ เมื่อตัวเอกทั้งสอง
ต้องมาเจอกับกิเลสตัณหา ที่เกิดขึ้นกับตนเอง จนต้องดิ้นรนแสวงหาสิ่งที่จะมาตอบสนองตัณหา
ของตนด้วยวิธีการต่าง ๆ ก็ไม่พบว่าวิธีการเหล่านั้นจะทำให้ชีวิตสงบลงได้ นอกจากนั้น

บริวาร ลูกหลานยังนำเอาความสับสนวุ่นวายมายังตัวเอกทั้งสองตลอดเวลา สุวรรณหงส์ และเกษสุริยง จึงมองเห็นความจริงของชีวิตว่า หนทางที่เดินมาค่อนชีวิตเป็นเส้นทางที่ไม่สามารถช่วยใครให้สงบสุขได้ จึงตัดสินใจเดินไปสู่เส้นทางสายธรรมะ โดยผู้แต่งถ่ายทอดแนวคิดนี้ผ่านทัศนะของเกษสุริยง นางเอกของเรื่อง ดังคำประพันธ์ว่า

อันความปราถนา	จประทุกนาว่า	ห้าร้อยล้าลง	
ยังไม้ลึนคิด	ตามจิตรประสง	ยังคิจะ เลิงหลง	บ่มีรูสินสุด
เหตุตั้งนิหนา	อาจารย์พรณา	ชื่อตณหาสมุด	
เม่นำทั้งหา	โหลมาบ่อมียุต	ปราถนามนุท	ดูจนำบานัน
บมีรูจะอึมนำ	คิดทุกคืนคำ	กว่าล้ากำบัน	
ยังคิดยังหลง	ดูข้างลงมัล	เบลิยด้วยจิตอัน	หลงด้วยตันหา
بابพระธรรมลึบลี	ตัวท่านกล้าวชิ	ตามพุทติกา	
โมโหจิตหลง	จ้วยงงราคา	อะหิริกังท่านว่า	บมีอายแกบยาบ
อะโนตบั้ง	มัสตุงบาบยัง	อูกังหญงอยาบ	
อุทะจังฟงซาน	จิตรพานทาบ	โลโกโลพลาภ	เอ้าหรับท่านมา
ทิจิจิตรหัน	ถือมิดทางธรรม	บันทูลเทศนา	
มานจิตรกระต่าง	ทูลงอังกา	โหโสดังฟ้า	มาไม้ผดคลี
มัตตะริยัง	หวงหรับโกดัง	ครือดั่งพุตผี	
หวงหรับแผ่นดิน	ไว้กินเครียงพลี	ด้วยความตระหนิ	หมีได้ให้ทาน
กุกกัจงสงไต้	หมีเชอลงไน้	พระพุทบันทาน	
ถินนังเหงียบเหงา	ซบเข้าเกิรการ	ถ้ำฟงนิทาน	ซบเข้าเห้านอน
มิดทังหลังหลง	รันท้วยจ้วยงง	บมีจำคำสอน	
วิจิกิจฉา	กินแพนงอาวอน	มัตแคลงช่อซอน	สงโสสินทาน
بابทังลึบลี	ตัวท่านกลาวนิ	บมีได้พิศดาน	
กิเลศทังฟ้า	พาให้เวียนนาน	ตันห้าร้อยแปดประกาน	ท่านว่าสมุดไทย

(ล.5/น. 3-4)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

อันความปรารถนา จะประทูกนาว่า   ทำร้อยลาลง
 ยัง ไม่ถื่นคิด   ตามจิตประสงค์   ยังคิดละ เลิงหลง   บ่มีรู้สิ้นสุด
 เหตุตั้งนั้นหนา   อาจารย์พรรณนา   ชื่อัดมหาสมุทร
 แม่น้ำทั้งห้า   ไหลมาบ่มีหยุด   ปรารถนามนุษย์   ดุจน้ำปานกัน
 บ่มีรู้จะอ้อมหน้า   คิดทุกคืนค่ำ   กว่าล่ำก่ำบ่น
 ยังคิดยิ่งหลง   ดุจช้างลงมัน   เปรียบด้วยจิตอัน   หลงด้วยัดมหา
 บาปพระธรรมสิบสี่   ตัวท่านกล่าวชี้   ตามพุทธฎีกา
 โมโหจิตหลง   งวยงงราคา   อะหิริกังท่านว่า   บ่มีอายแก้บาป
 อะโนตัปปัง   มีสะดุ้งบาปยัง   โอหังย่งหยาบ
 อุทธัจจฟุ้งซ่าน   จิตพาศห่าบาป   โลภโลภลาภ   เอาทรัพย์ท่านมา
 หิฏฐิจิตหัน   ถือมิตทางธรรม   บัณฑุรเทศนา
 มโนจิตกระด้าง   หรั่งอหังการ   โทโสด้งฟ้า   มา ไม่ผิงคลี
 มัจฉริยะยัง   หวงทรัพย์โกล้ง   คือด้งภุมมี
 หวงทรัพย์แผ่นดิน   ไว่กินเครื่องพลี   ด้วยความตระหนี่   มิได้ให้ทาน
 กุกกัจจิงสงสัย   มิเชื่อลงใน   พระพุทธบรรหาร
 ถีนังเจียบเหงา   ขบเซาเกินการ   ถ้างั้นทาน   ขบเซาหาวนอน
 มิถังพลึงหลง   รันทวยงงวยง   บ่มีจำคำสอน
 วิจิกจฉา   กินหมองอาวรณ์   มักแคลงข้อซ้อน   สงสัยศีลทาน
 บาปทั้งสิบสี่   ตัวท่านกล่าวนี้   บ่มีได้พิศดาร
 ก็เลศทั้งห้า   พาให้เวียนนาน   ตัดหาร้อยแปดประการ   ท่านว่าสมุทัย

ข้อความที่แสดงถึงแนวคิดหลักของ เรื่องที่ชัดเจนที่สุด คือ ตอนที่สุวรรณหงส์รำพึงถึง
 ความเป็นไปของชีวิตว่า ไม่เที่ยงแท้แน่นอนย่อมเป็นไปตามวิถีแห่งไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง
 อนัตตา ซึ่งเป็นทางอีกสายหนึ่งที่ผู้แต่ง เสนอให้คิดหลังจากที่ได้เสนอความเป็นไปของชีวิตบน
 เส้นทางสายแรกให้ผู้อ่านได้พิจารณาไปแล้ว ดังคำประพันธ์ว่า

โอรูปประรูปา   หึงชายเกิดมา   เป็นอะหนัจจัง
 ยอมเวียนเกิดตาย   บ่มีไฉจั้ง   หึงก้องทุกซัง   บ่มียังบ่มียืน
 บ้างดีบ้างร้าย   ทุกรูปร่างกาย   ยักย้ายวันคืน
 เมื่อแรกยังหนุ่ม   เนื้อหนังชุ่มชื้น   ครั้นแก่เป็นอื่น   หลาตามัว
 หันห่างหลดกอน   เนื้อหนังเหี่ยวหย่อน   นั่งนอนเจ็บตัว
 เส้นเอ็นแข็งขึง   หูดังตามัว   ผมหงอกออกหัว   หัวขาวราวปูน
 อะนัตตาสุนเปลา   รูปรกายของเรา   สุนเปลาปัดกุน
 เนาเปื่อยสาทาน   วิญญานสาบสูญ   กระตุกมองมุล   เจือหนุสนุหา
 อันรูปะกายัง   ประกอบด้วยทุกซัง   อะหนัจจังอะนัตตา
 นิมลไตรลัก   เอกอัคชรธรรมา   เป็นหลักโลกา   แห่งพระไตรภุ

(ล.5/น.1)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

โอรูปประรูปา   หึงชายเกิดมา   เป็นอนิจจัง
 ย่อมเวียนเกิดตาย   บ่มีได้จั้ง   หึงก้องทุกซัง   บ่มียังบ่มียืน
 บ้างดีบ้างร้าย   ทุกรูปร่างกาย   ยักย้ายวันคืน
 เมื่อแรกยังหนุ่ม   เนื้อหนังชุ่มชื้น   ครั้นแก่เป็นอื่น   หลาตามัว
 หันห่างหลดกอน   เนื้อหนังเหี่ยวหย่อน   นั่งนอนเจ็บตัว
 เส้นเอ็นแข็งขึง   หูดังตามัว   ผมหงอกออกหัว   หัวขาวราวปูน
 อนัตตาสูญเปลา   รูปรกายของเรา   สูญเปลาปฏิกุล
 เนาเปื่อยสาธารณ   วิญญานสาบสูญ   กระตุกมองมุล   เจือหนุสนุหา
 อันรูปะกายัง   ประกอบด้วยทุกซัง   อนิจจังอนัตตา
 นิมลหะ ไตรลักขณ   เอกอัคชรธรรมา   เป็นหลักโลกา   แห่งพระไตรภุ

ในตอนอวสานของเรื่อง   ผู้แต่งก็สรุปแนวคิดโดยการชี้ให้เห็นเส้นทางที่ควรเลือก
 โดยแสดงให้เห็นว่า เมื่อเลือกเส้นทางธรรมะ ชีวิตก็จะไปสู่ความสุขโดยแท้จริง ได้แก่ ตอนที่
 สุวรรณหงส์และนางเกษสุริยงออกบวช กษัตริย์เมืองต่าง ๆ และชาวเมืองตามออกบวชอีก

มากมาย ดังคำประพันธ์ว่า

ชาวเมืองเนืองมาบ่มีชาติ	เหล่าพวกคณาญาติ
ตามมาบวชเป็นนาคา	
มากนักจักพรรณา	วันฤทธิอิสรา
กระสัตราทังร้อยเอ็ดองค์	
ตามมาหาพระวันหงษ์	บวชเป็นชีดง
ออกทรงบ้นพาสรางสม	
...	

บัพชารักสาคลันช	ประพศิทธิมจัน
หยิงชายไม้คิตอิฐฉา	
มิได้สองเสบกามา	ศิลปแปดศิลป์ห้า
รักษาบริสุตติุดกัน	
เมื่อตายได้ไปเกิดสวรรค์	ฉกามหกชั้น
พิทานโดณณอดม	
ได้ขึ้นไปเกิดชั้นพรหม	โดยถ้าวนิยม
อุตตมมัจฉิมไพบุรณ	

(ล.5/น.7)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ชาวเมืองเนืองมาบ่มีชาติ	เหล่าพวกคณาญาติ
ตามมาบวชเป็นนาคา	
มากนักจักพรรณา	วันฤทธิอิสรา
กษัตราทังร้อยเอ็ดองค์	
ตามมาหาพระวรรณหงส์	บวชเป็นชีดง
ออกทรงบรรพชาสร้างสม	
...	

บรรพชารักษาศีลชั้น	ประพาศิทธพรหมจรรย์
หญิงชายไม่คิดอิจฉา	
มิได้สืงเสพกามา	ศีลแปดศีลห้า
รักษาบริสุทธิ์ด้วยกัน	
เมื่อตายได้ไปเกิดสวรรค์	ณภามหชั้น
ที่ทานได้ภกณอดม	
ได้ขึ้นไปเกิดชั้นพรหม	โดยเล่านิยม
อดมมัยมมิไพบลย์	

จากแนวคิดดังกล่าว ผู้แต่งจึงกำหนดแนวเรื่องไปในทิศทางที่มุ่งชี้ให้เห็นถึงความสับสนวุ่นวายของชีวิตมนุษย์ และเสนอแนวทางอีกสายหนึ่งไว้ให้ผู้อ่านได้พิจารณา และในช่วงของการดำเนินเรื่อง ผู้แต่งได้สอดแทรกข้อคิดต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนแนวคิดของเรื่อง จึงทำให้วรรณกรรมเรื่องนี้มีคุณค่ายิ่งขึ้น

3. ตัวละคร (Character)

ตัวละคร เป็นองค์ประกอบสำคัญของเรื่อง มีบทบาททำให้เรื่องดำเนินไปได้ การศึกษาลักษณะนิสัยของตัวละครช่วยให้ผู้ศึกษาวรรณกรรม เข้าใจแนวคิดของเรื่องดีขึ้น อีกทั้งช่วยให้เข้าใจสาเหตุความเป็นไปของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่อง การกำหนดลักษณะนิสัยของตัวละครมีความสำคัญมาก ความสมเหตุสมผลของลักษณะนิสัย กับพฤติกรรมของตัวละคร เป็นสิ่งที่ทำให้คุณค่าของเรื่องนั้น ๆ เติบโตขึ้น

3.1 นิสัยตัวละคร ตัวละครในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์มีหลายประเภททั้งที่เป็นมนุษย์และอมมนุษย์ ตัวละครแต่ละตัวมีลักษณะนิสัยแตกต่างกันไปตามบทบาทที่ผู้แต่งกำหนดขึ้น การกำหนดลักษณะนิสัยตัวละครในวรรณกรรมเรื่องนี้ มี 2 ลักษณะดังนี้

3.1.1 ตัวละครที่มีนิสัยหลายลักษณะ (Round character) เป็นตัวละครที่มีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินเรื่อง ลักษณะนิสัยของตัวละครประเภทนี้เป็นนิสัยแบบคนจริง ๆ มีความต้องการในความรัก ต้องการอำนาจ และมีความเจ็บ ความกลัวอย่างคนทั่ว ๆ ไป ใน

วรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ มี 2 ตัวคือ สุวรรณหงส์และ เกษสุริยง ซึ่งเป็นตัวพระเอกและนางเอกของเรื่อง ตัวละครทั้งสองตัวนี้มีบทบาทต่อการดำเนินเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบ ผู้แต่งจึงสร้างตัวละครให้มีนิสัยหลายลักษณะ ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุการณ์และประสบการณ์ดังนี้

สุวรรณหงส์ มีลักษณะนิสัย ดังนี้

1) มีความเมตตากรุณา แม้ว่าสุวรรณหงส์จะเป็นผู้ที่ชอบผจญภัย รักความสนุกสนาน แต่ในส่วนลึกของจิตใจ เป็นผู้ที่มีความเมตตาสงสาร เช่นตอนที่ไปเที่ยวป่า เมื่อตอนเป็นวัยรุ่น ด้วยความคึกคะนองจึงยิงนาบัวตัวผู้ปักหัก แต่เกิดความเมตตาสงสาร จึงให้หมอรักษาปีกนาให้หาย ดังคำประพันธ์ว่า

กล่าวถึงวันหง	เสด็จขึ้นม้าทรง	เที่ยวประสงคพายั่ว	
ไพบูลย์ชลกัล	โสร่งนันทันพัว	แล้วยิงนกบัว	สองตัวมัวเมีย
ยิงถูกตัวผู้	ปักหักพลัดอยู่	พรวดคู่รักเสีย	
เจ้าคิดจะนิจจา	ซงม้าชั่วเขย	สงสารนกเมีย	เสาะเสียทีฤาไทย
เจ้าให้หมออย่า	ต่อปักสักคุน	เอออย่าทาสย	
นกพินเคินคง	คอยตำรงไป	เจ้าคิดฉุกใจ	กลัวไฟเวรา

(ล.1/น.11)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

กล่าวถึงวรรณหงส์	เสด็จขึ้นม้าทรง	เที่ยวประสงคควายั่ว	
ไพบูลย์ชกน	โสร่งนันทันพัว	แล้วยิงนกบัว	สองตัวมัวเมีย
ยิงถูกตัวผู้	ปักหักพลัดอยู่	พรวดคู่รักเสีย	
เจ้าคิดอนิจจา	ทรงม้าชั่วเขย	สงสารนกเมีย	เสาะเสียทุกข์
เจ้าให้หมออย่า	ต่อปักสักคุน	เอออย่าทาส	
นกพินเคินคง	คอยตำรงไป	เจ้าคิดฉุกใจ	กลัวภัยเวรา

ลักษณะนิสัย เรื่องความเมตตากรุณาของสุวรรณหงส์ปรากฏในเรื่องหลายตอน เช่น

ตอนที่ท้าวสีเพิกท้าวมาตีเมืองไอยรัตน์ และวางอุบายจับตัวสุวรรณหงส์ไปฆ่า แต่ศิลาบิณฑบาต
อุบายเสียก่อน จึงออกสู้รบแทน เมื่อจับท้าวสีเพิกมาได้สุวรรณหงส์ก็ไม่เอาโทษ แต่กลับเลี้ยง
โภชนาการยาหาร และให้ของรางวัลแก่ท้าวสีเพิกและบริวารอย่างดี ดังคำประพันธ์ว่า

ทรงฟังท้าวสีเพิก	พระจักรีมีบันฑูล
โหมล้อมเจ้าไอยสุน	จากพันนาทุกกระสัตร
...	
เสดแล้วทุกพระองค์	สู่วันทรงวิจาง
สั่งให้เลี้ยงทวยหาร	ด้วยไชยบานทุกตัวนาย
แล้วพระทานของรางวัล	แจกสิ่งสิ้นอันมากหลาย
แล้วเจ้ากล่าวบรรยาย	แก่ไทยท้าวเจ้าสีเพิก
	(ล.3/น.75)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ทรงฟังท้าวสีเพิก	พระจักรีมีบันฑูล
โหมล้อมเจ้า ไอ่สุรย์	จากพันนาทุกกษัตริย์
...	
เสร็จแล้วทุกพระองค์	สุวรรณหงส์ทรงวิจาง
สั่งให้เลี้ยงทวยหาญ	ด้วยชัยบานทุกตัวนาย
แล้วพระทานของรางวัล	แจกสิ่งสรรพอันมากมาย
แล้วเจ้ากล่าวบรรยาย	แก่ไทยท้าวเจ้าสีเพิก

จากลักษณะนิสัยดังกล่าว ส่งผลให้การดำเนินเรื่องในวรรณกรรมเรื่องนี้ ไม่ปรากฏ
ว่าตัวเอกของเรื่องฆ่าคนหรือสัตว์ใด ๆ เลย

2) มีความเชื่อมั่นในตนเอง สืบเกิดได้จากตอนที่เก็บมาลาของนางเกษสุริยง
ได้เกิดความกลัวหลงถึงเจ้าของมาลา ทั้ง ๆ ที่ยังไม่เห็นตัว แม้มารดาจะห้ามปรามอย่างไรก็
ไม่ยอมฟัง ดังคำประพันธ์ว่า

นงคราญมารดา ได้ฟังก็จفا ลูกยาทุลสาร
 ว่าโอแก้วแม่ าคิดจิตราน เจ้าไปเมืองมาร กันดารลูกอา
 ...
 ครั้นจะ ไปสู่ขอ กลัวท้าวแม่พ่อ จะก่อสงคราม
 ด้วยต่างภาษา มารดาขอห้าม เกรือกมีสงคราม ตามทางมาไป
 ...
 หลุขัตมารดา ญิง เอ็นเหม็นมา ขาไมประสง
 นอกแต่ยุพเรศ แก้วเกษสุริยง หลุความตามตรง สององค์เมตตา
 แม้นไมให้จร ลูกรักม้วยมอน ก่อนพระบิดุมารดา
 จิตลูกมุกพร กระสันเสนาหา แม้นมิเมตตา ลูกขลาตาย
 (ล.1/น.11)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

นงคราญมารดา ได้ฟังก็จفا ลูกยาทุลสาร
 ว่าโอแก้วแม่ แม่คิดจิตราน เจ้าไปเมืองมาร กันดารลูกอา
 ...
 ครั้นจะ ไปสู่ขอ กลัวท้าวแม่พ่อ จะก่อสงคราม
 ด้วยต่างภาษา มารดาขอห้าม เกรือกมีสงคราม ตามทางมา ไป
 ...
 หลุขัตมารดา ญิงเอ็นเหม็นมา ขาไมประสงค์
 นอกแต่ยุพเรศ แก้วเกษสุริยง หลุความตามตรง สององค์เมตตา
 แม้นไมให้จร ลูกรักม้วยมรณ์ ก่อนพระบิดุมารดา
 จิตลูกมุกพ่น กระสันเสนาหา แม้นมิเมตตา ลูกขอลาตาย

ตอนที่สุวรรณหงส์ไปอยู่กับนางสุพันทลิกา ที่เมืองเนนจักรวาล เมื่อรามสูรมาทวง
 สุพันทลิกา สุวรรณหงส์ก็แสดงความเด็ดเดี่ยว และมั่นใจว่าตนจะเอาชนะรามสูรได้ โดยไม่
 ต้องทำให้ทหารต้องเดือดร้อน ดังคำประพันธ์ว่า

สุริวงษ์ทรงดวงความ
ตัวพินิจถวิลมาร

บ่อหมี่ไหยเคื่องบาท
ยอดใจกลับไพบุน

• • •

เจ้าสองรบทองมีย
ยาให้พรร้อนรน
รบให้พรแลดู
ชนะกรรประจรรมีย

พระปฐมเจดีย์
พระปฐมเจดีย์
พระปฐมเจดีย์
พระปฐมเจดีย์

โหล่นลัยหัวสากร
 เจ้าสองคนประจัญเมีย
 หงสองสู่อื่นคูกระบือ
 ให้คนกาเจ้าสองนาย

(ส.2/พ.57)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

สุริยวงศ์ทรงฟังความ
ตัวที่มิกลัวมาร

บ่มให้เคื่องบาท
ยอดใจกลับใจพล

***

เราสองรบครองมือ
อย่าให้ไฟร้อนรน
รบให้ไฟแกลดู
ชนกันประชันมือ

พระโณงามมีบรรหาร
จะรบรากับรามสูร
พระบิดราชอย่าอาดูร
กราบบาทมุลพระบิดรงค์

ให้คนถือหัวเสาทุก
เราสองคนประจัญหน้า
ทั้งสองสู้ เช่นโคกระบือ
ให้คนถือเราสองนาย

การสร้างนิสัยตัวละครเอกให้เด็ดเดี่ยว กล้าหาญ มั่นใจในตนเองเช่นนี้ ทำให้เนื้อเรื่องสนุกสนานไม่อืดอาด อย่างไรก็ตามสูตรรณรงค์ก็มีคุณธรรม คือมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ความหน้าที่ความผู้นำให้กับครอบครัว ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงแนวคิดของเรื่องที่ผู้แต่งมุ่งเสนอต่อผู้อ่าน

3) เป็นคนเจ้าชู้ วรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์กำหนดให้ตัวเอกมีแม่ถึง 5 คน แม่ที่ 3 คนได้มาเพราะนิสัยเจ้าชู้ของสุวรรณหงส์ คือ นางเกษสุริยง นางสุพันทลิกา และนางเงือกสุนทรีย์ ส่วนนางพิมพ์า และนางอรพิมพ์ ได้มาเพราะนางเมขลายุภาให้และ พระอินทร์บันดาลให้เป็นคู่ครองกัน นิสัยเจ้าชู้ของสุวรรณหงส์ เช่น ตอนได้ฟังพี่เลี้ยงของนางสุพันทลิกาชบยอโฉมก็เกิดประติพิศในตัวนางสุพันทลิกาทั้งที่ยังไม่เห็นตัวตน ดังคำประพันธ์ว่า

พี่เลี้ยงสี่คน	เอา Rubin งามน	กับม่งคนसान
ออกจากหีบแก้ว	แล้วถวายปูพาน	สุริวงทรงอาณริย์
มีความประโมท	ในองค์นางโพช	มาโนภพทัญ
พิชรูปลักซิด	ปราศจิตพิศสมัย	พิศวาสบาทใจ
...		ในรูปฉายา
เราจักบียหา	สุพรรทลิกา	สามสิบหาพรรณ
พิชงกลับบีย	สุกรงอัยสุวรรณ	สงขาวจอมขวัญ
		สุพรรทลิกา

(ล.2/น.38)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

พี่เลี้ยงสี่คน	เอา Rubin งามน	กับม่งคนसान
ออกจากหีบแก้ว	แล้วถวายปูพาน	สุริวงค์ทรงอาณ
มีความประโมท	ในองค์นางโพช	มาโนภพทัญ
พิชรูปลักซิด	ปราศจิตพิศสมัย	พิศวาสบาทใจ
เราจักไปหา	สุพันทลิกา	สามสิบหาวัน
พิชงกลับไป	สุกรงไอศวรรย์	สงขาวจอมขวัญ
		สุพันทลิกา

นิสัยเจ้าชู้ของสุวรรณหงส์เห็นได้ชัดเจนอีกตอนหนึ่งคือ เมื่อสุวรรณหงส์ไปรับนางเกษสุริยง ซึ่งถูกมลักตักนำไปอาศัยอยู่กับนางเมขลา สุวรรณหงส์ขึ้นนางเงือกสุนทรีย์ข้ามน้ำไประหว่างทางเกิดความเสนาหาในตัวนางสุนทรีย์ จึงแสดงนิสัยเจ้าชู้ต่อนาง ดังคำประพันธ์ว่า

จักรีมีความสเหน้า	รักนางสุนทรา
กอนคว่า เต้าถันคันคล่า	
สุนทรีมีวาจาชา	โยทานมาทำ
เช่นนี้มีไชยคุณ	
มาคล่าชตองข้องสงวน	ตองเตาเ้ายยวน
เซยช้วนกลางหรกนโดย	

(ล.2/น.9)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

จักรีมีความสเหน้า	รักนางสุนทรา
กรคว่า เต้าถันครรรค์คล่า	
สุนทรีมีวาจาชา	โยทานมาทำ
เช่นนี้มีไชยคุณ	
มาคล่าชตองข้องสงวน	ตองเตาเ้ายยวน
เซยช้วนกลางหนกลใด	

จากนิสัยเจ้าชู้ของสุวรรณหงส์ จึงมีโอรสธิดาเกิดกับมเหสีต่าง ๆ อีกหลายองค์ ทำให้เนื้อเรื่องมีความยาวมากขึ้น เพราะตัวละครที่เป็นโอรสธิดาของสุวรรณหงส์ จะต้องดำเนินชีวิตต่อไป โคร่งเรื่องและเนื้อเรื่องจึงเพิ่มขึ้น

4) มีความกตัญญูต่อบิดา สุวรรณหงส์เป็นตัวละครที่มีความกตัญญูต่อชาติบ้านเมืองและผู้มีพระคุณ เช่น ทุกครั้งที่เดินทางไปต่างเมืองจะต้องเป็นห่วงบ้านเมืองและบิดามารดาเสมอ ดังนั้นเมื่อมีมเหสีก็จะพากลับมาอยู่กับพ่อแม่ทุกครั้ง ดังคำประพันธ์ว่า

บางเมื่อชงหันวันหง	ชมเกดสุริอุง
ชานารประหารเจ็ดวัน	
หน่อกระสัดตรัดแกจอมขวัน	พินาเจ็ดวัน
หมายจะรับพระนองครองเมือง	

กลับไปไวยรัตบุรีเรื่อง   จะ เสด็จนองครอง เมือง
เป็นปิ่นเอกอัครชายา
(ล.1/น.25)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ปางเมื่อทรงธรรม์วรรณหงส์   ชมเกษศรียง
ช้านานประมาณเจ็ดวัน   หีมา เจ็ดวัน
หน่อกษัตริย์ตรัสแก่จอมขวัญ   หมายจะรับพระนองครอง เมือง
กลับไปไวยรัตบุรีเรื่อง   จะ เสด็จนองครอง เมือง
เป็นปิ่นเอกอัครชายา

อีกตอนหนึ่งเป็นตอนที่สุวรรณหงส์อยู่กับนางสุพันทลิกาได้ 1 ปี ก็หนดคิดถึงบ้านเมืองและ
บิดามารดาไม่ไหว จึงต้องเดินทางกลับไปบ้านเมืองเพื่อเยี่ยมบิดามารดา ดังคำประพันธ์ว่า

ทูลราชาทังสอง   กราบมาลองสองทรงธรรม์
ลาไทยกลับไวยสวรรค์   แอี่ยมสองท้าวเกิดเกล้ามม
ลูกมาประหารปิย   บิดุชนี่บราหฺมกรรม
ลาไทยไปบังคม   บทบาทสองมาดุรง
(ล.3/น.22)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ทูลว่าข้าทังสอง   กราบมาลองสองทรงธรรม์
ลาไทยกลับไวยสวรรค์   แอี่ยมสองท้าวเกิดเกล้ามม
ลูกมาประมาณปี   บิดุชนี่บราหฺมกรรม
ลาไทยไปบังคม   บทบาทสองมาดุรงค์

เมื่อบิดามารดาสิ้นชีวิต สุวรรณหงส์ก็แสดงความกตัญญูทดแทนเวทียุติโดยการจัดทำศพให้

สมฐานะ ดังคำประพันธ์ว่า

ไปครองรัตนา	กับสองชាយ	เสนาจตุรง	
เจียนการนารวัน	สุทรสรวิง	ท้าวด้บซีพง	สวันคาไลย
วันหงหงพา	ปลงสบบิดา	กระทำการเมนใหญ่	
ตามรีตกระสัตรา	แล้วบูชาไฟ	ท้าวเห่อคิดเห็นไผ	ถึงความมรณัง

(ล.4/น.78)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ไปครองรัตนา	กับสองชាយ	เสนาจตุรงค์	
เจียนการนารวัน	สุทรสรวิงค์	ท้าวด้บซีพง	สวรรณาลัย
วรรณหงส์ทรงฟ้า	ปลงศพบิดา	กระทำการเมรุใหญ่	
ตามจารีตกษัตรา	แล้วบูชาไฟ	ท้าวเห่อคิดเห็นภัย	ถึงความมรณัง

ความกตัญญูทวาทีของสุวรรณหงส์ นอกจากแสดงออกต่อชาติบ้านเมืองและบิดามารดาแล้วยังแสดงออกต่อครูอาจารย์และผู้มีพระคุณทั่วไป เช่น ตอนที่เดินทางกลับจากเมืองเนินจักรวาลได้แวะ เยี่ยมญาติที่เวินอินทโคตมเป็นผู้อาจารย์ ดังคำประพันธ์ว่า

ทูลวาซาบหจร	ทางพ่อนาครจรลีย
ไปยเอี่ยมนระฤาสี	แล้วจไปยกรุงไอยุรตร
...	
สงงค์ไพรมหัพไซ	ภานางไปยหาโคตม
นาคาเห็นกระบม	นั่งบังคมภระลีทา
ถวายของประจงเจียน	ทั้งทุกเทียนดอกมาลา
นาคีมีวาจา	เจ้าหลานยาจไปยไไทย

(ล.3/น.25)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ทูลว่าข้าบพจร

ไปเยือนพระฤาษี

...

สั่งให้รมหัทธไชย

นำดาเห็นพระบรม

ถวายของประจงเจียร

นำคีมัวจา

ทางพนมตรจรี

แล้วจะ ไปกรุง ไอยรัตน์

พานางไปหา โคดม

นั่งบัณคมพระสีหศา

หั่งธูปเทียนดอกมาลา

เจ้าหลานยาจะ ไปไหน

5) มีความยุติธรรม สุวรรณหงส์มีนิสัยที่น่ายกย่องในเรื่องความยุติธรรมทั้งเรื่องครอบครัวและการปกครองบ้านเมืองเช่น ในเรื่องครอบครัวสุวรรณหงส์ให้ความรักความเอาใจใส่กับมเหสีโดยมอบหมายความไว้วางใจให้โดยถ้วนหน้า ดังคำประพันธ์ว่า

ตั้งให้เก็จสุริยงค์

หิมพาเป็นโทไบ

อรพิมพ์เป็นทีตริย

ประวัชทรายประวัชชว้า

เป็นเอกองค์นางใน

มเหสีที่ฝ่ายขวา

มเหสีฝ่ายซ้ายมา

ประวัชหนาประวัชหลังค์

(ล.2/น.31)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ตั้งให้เก็จสุริยงค์

หิมพาเป็นโทไบ

อรพิมพ์เป็นที่ตริ

ประวัชซ้ายประวัชขวา

เป็นเอกองค์นางใน

มเหสีที่ฝ่ายขวา

มเหสีฝ่ายซ้ายมา

ประวัชหน้าประวัชหลัง

ในการเลี้ยงดูบุตรธิดา สุวรรณหงส์ก็มีความยุติธรรมรักลูกเสมอกันทุกคนไม่ว่าจะเป็นโอรสธิดาจากมเหสีเอกหรือมเหสีรอง ดังคำประพันธ์ว่า

บัดนั้นนาถกิมภา	มีบุตรราชกุมาร
ถวายนามบุตรบุปผา	ชื่อวิสุทท์วงศา
อรรพนิมิตนาง	มีพระราชธิดา
ถวายนามตามลัคนา	ชื่อวรดีศรีสุนทร
สุพันธุลิกา	มีธิดาโสมอรชอน
ถวายนามชื่อไกรสร	อรอำภานาถนาถ
ท้าวจัดหาพระนม	อรหรามชมทั้งสามกีน
ขีระนักราชสีน	คนยี่สิบพระนมนาง
พี่เลี้ยงคนหาร้อย	รูปเน่งน้อยดูสำอาง
ให้เล่นรุมม้าช้าง	หม่อมกวางรูปตางกรร
	(ล.3/น.46)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

บัดนั้นนาถกิมภา	มีบุตรราชกุมาร
ถวายนามบุตรบุปผา	ชื่อวิสุทท์วงศา
อรรพนิมิตนาง	มีพระราชธิดา
ถวายนามตามลัคนา	ชื่อวรดีศรีสุนทร
สุพันธุลิกา	มีธิดาโสมอรช
ถวายนามชื่อไกรสร	อรอำภานาถนาถ
ท้าวจัดหาพระนม	อรหรามทั้งสามกีน
ขีระนักราชสีน	คนยี่สิบพระนมนาง
พี่เลี้ยงคนหาร้อย	รูปเน่งน้อยดูสำอาง
ให้เล่นรุมม้าช้าง	หม่อมกวางรูปตางกัน

เมื่อโอรสธิดาโตขึ้นก็สั่งเสริมให้ได้มีความรู้ เล่าเรียนวิชา และสนับสนุนให้มีฐานะทางสังคมตามหน้าที่ของพ่อแม่ ดังคำประพันธ์ว่า

ส่วแห่งทรงพังตรัด	ก็ทูลอ้อว่าตามใจ
ลูกรักจักเสด็จไป	ตามพระไทยของลูกยา
จงพาพระน้องไป	สู่เจ้าไทยเรียนสาตรา
จงเอ้ออชวรา	ของบิดาทรงเสด็จไป
แม่นได้วิชาอาคม	ลาโคดมกลับเวียงไชย
จักเสกสองหน่อไทย	ครองห่อเนินปิ่นกระสัตร

(ส.3/น.50)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

สุวรรณหงส์ทรงพังตรัด	ก็ทูลอ้อว่าตามใจ
ลูกรักจักเสด็จไป	ตามพระทัยของลูกยา
จงพาพระน้องไป	สู่เจ้าไทยเรียนสาตรา
จงเอ้ออชวรา	ของบิดาทรงเสด็จไป
แม่นได้วิชาอาคม	ลาโคดมกลับเวียงไชย
จักเสกสองหน่อไทย	ครองห่อเนินปิ่นกระสัตร

6) มีความยึดมั่นศรัทธาต่อคำสอนในพระพุทธศาสนา อุปนิสัยของสุวรรณหงส์ที่กล่าวมา เช่น เรื่องความเมตตากรุณา ความกตัญญูทวาที ความยุติธรรม ถ้วนตั้งอยู่ในหลักพระพุทธศาสนา ดังตัวอย่างที่กล่าวไปแล้ว ลักษณะนิสัยของสุวรรณหงส์ในเรื่องความศรัทธาในคำสอนของพระพุทธศาสนา เช่น จากคำพูดของสุวรรณหงส์ที่พูดกับมเหสีและโอรสก่อนที่จะออกบวช ดังคำประพันธ์ว่า

โอรสประรูปา	หญิงชายเกิดมา	เป็นอะหน็จจัง
ยอมเรียนเกิดตาย	บมิใดจริง	หนึ่งก้องทุกขัง
บ้างดีบ้างร้าย	ทุกรูปร่างกาย	ยกย้ายวันคืน
เมื่อแรกยังหนุ่ม	เนื้อหนังชุ่มชื้น	ครันแก่เป็นอื่น
พันพางหลุดถอน	เนื้อหนังเหี่ยวย่อน	นั่งนอนเจ็บตัว
เสนเอนแขงชิง	หูดังตามัว	ผมหอกออกหัว
		หัวข้าวรารบุน

อนัตตาสุนเปลา   รูปรกายของเรา   สุนเปลาปัดกัน
 เนาเปื่อยสาทาน   วิญญานสาบสฺย   กระตุกมองมุน   เจือหนุสฺหา
 อันรูปกายยัง   ประกอบด้วยทุกขัง   อะหนิจจังอนัตตา
 นิเลไตรลัก   เอกอัคชรธรรมา   เป็นหลักโลกา   แห่งพระไตรฎ
 (ส.5/น.1)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

รู้รูปรูปา	หญิงชายเกิดมา	เป็นอนิจจัง
ย่อมเวียนเกิดตาย	บมิได้จริง	หนึ่งกองทุกขัง บมียังบมียิน
บ้างดีบ้างร้าย	ทุกรูปร่างกาย	ยักย้ายวันคืน
เมื่อแรกยังหนุ่ม	เนื้อหนังข่มขึ้น	ครั้นแก่เป็นอื่น หลาตามัว
พันพางหลุดถอน	เนื้อหนังเหี่ยวหย่อน	นั่งนอนเจ็บตัว
เส้นเอ็นแข็งขึง	หึ่งตามัว	ผมหงอกออกทั่ว หัวขาวราวปูน
อนัตตาสุนเปลา	รูปรกายของเรา	สฺยเปลาปฏิกล
เนาเปื่อยสาธารณ	วิญญานสาบสฺย	กระตุกมองมุน เจือหนุสฺหา
อันรูปกายยัง	ประกอบด้วยทุกขัง	อนิจจังอนัตตา
นิเลไตรลักษณ์	เอกอัคชรธรรมา	เป็นหลักโลกา แห่งพระไตรฎ

สุวรรณหงส์ได้มองเห็นความจริงของชีวิตตามหลักไตรลักษณ์ และคำสอนอื่น ๆ ใน
 พุทธศาสนาจากนั้นจึงออกบวชพร้อมนางเกษสุริยง ดังคำประพันธ์ว่า

ชาวเมืองเนืองมาบมิขาด	เหล่าพวกคณาญาติ
ตามมาบวชเป็นนาคา	
มากนักจักพรรณา	วันฤทธิสรา
กระสัตราหังร้อยเอ็ดองค์	
ตามมาหาพระวันหงษ์	บวชเป็นชิตง
ออกทรงบันพชาสร้างสม	

...

บัพขารักสาคิลขันธ	ประพศัพมจัน
หญิงชายไม่คิดอริญา	
มิได้สอง เสพกามา	ศีลแปดศีลห้า
รักษาบรสิตชิตุดกัน	
เมื่อตายได้ไปเกิดสวรรค์	ฉกามหกชั้น
ที่ทานใดฉนอดม	
ได้ขึ้นไปเกิดชั้นพรหม	โดยถ้าวนิยม
อดดมมชฌิมโพบูน	
	(ล.5/น.7)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ชาวเมืองเื่องมามิชาด	เหล่าพวกคณาญาติ
ตามมามบวชเป็นนาคา	
มากเฝ้าจักพรรณา	วัณพธืออศรา
กษัตราทั้งร้อยเอ็ดองค์	
ตามมาหาพระวรวรรณหงส์	บวชเป็นชัณ
ออกทรงบรรพชาสร้างสม	

...

บรรพขารักสาคิลขันธ	ประพศัพมจรรย
หญิงชายไม่คิดอริญา	
มิได้สอง เสพกามา	ศีลแปดศีลห้า
รักษาบรสิตชิตุดกัน	
เมื่อตายได้ไปเกิดสวรรค์	ฉกามหกชั้น
ที่ทานใดฉนอดม	
ได้ขึ้นไปเกิดชั้นพรหม	โดยถ้าวนิยม
อดดมมชฌิมโพบูลย์	

ลักษณะนิสัยของสุวรรณหงส์ได้ถูกกำหนดขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับโครงเรื่องและเหตุการณ์ในเรื่อง เพื่อช่วยให้การเสนอแนวคิดที่ผู้แต่งต้องการถ่ายทอดสู่ผู้อ่านเป็นไปในทิศทางที่เหมาะสมเข้าใจง่าย เหตุการณ์ต่าง ๆ จึงมีความสัมพันธ์กับอุปนิสัยของสุวรรณหงส์ ทั้งที่คล้อยตามและขัดแย้ง

เกสรียิง

นางเกสรียิงเป็นธิดาของท้าวจักรกฤษณ์แห่งเมืองเนินจักรวาล นางมีลักษณะเป็นมนุษย์ จึงไม่ประสงค์ที่จะมีคู่เป็นยักษ์ จึงเสียดมาลาเพื่อหาคู่ จนสุวรรณหงส์เก็บมาลาได้และตามมามาหานาง นางเกสรียิงมีนิสัยดังนี้

1) มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง เนื่องจากนางเป็นธิดาแห่งเมืองยักษ์ บุคลิกส่วนหนึ่งของนางจึงเด็ดเดี่ยว กล้าหาญ ซึ่งแสดงถึงความเชื่อมั่นในตนเองสูง เช่นตอนที่นางทราบว่าบิดาจะยกนางให้เป็นมเหสีของยักษ์ นางตอบปฏิเสธทันที พร้อมทั้งตัดสินใจทำมาลาเพื่อลอบไปเสียดหาคู่ ตามบุพเพสันนิวาส ดังคำประพันธ์ว่า

ลูกนี้นารียุภา	มิได้ปราถนา
ในวงอะสุรามาส	
ลูกเป็นมนุษย์อดม	ใช้คู่สุสม
กัณฑ์ด้วยพวกรมารักษ์	
บิดตายาคิ้วยาทิ	ลูกไม่ฉินดี
กัณฑ์ด้วยอะสุนภูมาร	

(ล.1/น.8)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ลูกนี้นารียุภา	มิได้ปรารถนา
ในวงศ์อสุรามาส	
ลูกเป็นมนุษย์อดม	ใช้คู่สุสม
กัณฑ์ด้วยพวกรมารักษ์	

บิดายาคิดบ่วงที
กับด้วยอสรตระกมลมาร

ลูกไม่ยินดี

ลักษณะนิสัยที่แสดงถึงความเชื่อมั่นของนาง เกษสุริยงอีกตอนหนึ่งสังเกตได้จากตอนที่นางตัดสินใจเดินทางไปตามหาสุวรรณหงส์ซึ่งถูกพี่เลี้ยงของนางดักหอกย่นักกลับไปเมืองไอยธัญ์ ดังคำประพันธ์ว่า

ครันภูจะไต่ถาม
รู้ถึงพระบิดมาร
ควันภูจะติดตาม
ยากเย็นจะเป็นตาย

พี่เลี้ยงความจะแตกชาน
จะรู้ว่าความแพรพราย
ร่างับความชั่วให้หาย
จะตามชายไปยให้ถึง

(ล.1/น.35)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ครันภูจะไต่ถาม
รู้ถึงพระบิดมาร
ควันภูจะติดตาม
ยากเย็นจะเป็นตาย

พี่เลี้ยงความจะแตกชาน
จะรู้ว่าความแพรพราย
ร่างับความชั่วให้หาย
จะตามชายไปให้ถึง

นางเกษสุริยง เป็นตัวละครที่ผู้แต่งสร้างขึ้นเพื่อเป็นตัวละครสแกนภายในวงศ์ตระกูลของสุวรรณหงส์ ดังนั้นการกำหนดบุคลิกและอุปนิสัยของนางให้มีความเด็ดเดี่ยวกล้าหาญ จึงช่วยให้เนื้อเรื่องดำเนินไปโดยไม่ติดขัด ในบางครั้งผู้แต่งได้ใช้นิสัยที่มีความมั่นใจเด็ดเดี่ยวของนางในการดำเนินเรื่อง เช่น ตอนที่นางปลอมตัวเป็นพราหมณ์ไปตามหาสุวรรณหงส์ ซึ่งกลุ่มหลงนางสัพทลิกอาศัยที่เมืองเนนจักรวาล ดังคำประพันธ์ว่า

หกเดือนมิเสจวรรณ
พันซ์คำปติยา
จอมไตรยไปยหาดี

พระทรงธรรมหมิกกลับมา
ลูกขอลาตามสาหมิ
จึงชาอยู่ด้วยสัตว์

จ้ะรับกับอะสุรี

จิงจ้ะรื้อยนาวร

...

สืบถามความร้ายดี

พระจักรีทราบพระไท

มุลความตามแกลงไชย

ลูกจะตามไปให้แจ้งความ

(ส.2/น.62)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

หกเดือนมีเศษวัน

พระทรงธรรมมีกลับมา

พันต์ค่าปฏิญณ์

ลูกขอสาตามสามมี

จอมไตรยไปหาคู้

จิงข้าอยู่ด้วยสัตรี

จ้ะรับกับอะสุรี

จิงจ้ะรื้อยนาวัน

...

สืบถามความร้ายดี

พระจักรีทราบพระทัย

มุลความตามแกลงไช

ลูกจะตามไปให้แจ้งความ

2) มีจิตใจที่มั่นคงในความรัก ลักษณะนิสัยของเกสรियงในเรื่องความรัก เป็นนิสัยที่ผู้แต่งใช้ในการผูกเรื่อง โดยเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ภายในครอบครัวไว้ แม้ว่า สุวรรณหงส์จะมีนิสัยเจ้าชู้ และมักเดินทางไปหาคู่รักในเมืองต่าง ๆ แต่ครอบครัวก็ยังมั่นคง อยู่ได้เพราะมีนางเกสรियงคอยดูแล ดังที่ศิลปินกล่าวไว้ตอนหนึ่ง ดังคำประพันธ์ว่า

ถ้ายังมานดา	อยู่ในพารา	ลูกยาไม่พริ้น
เจ้าพระคุณสองไทย	เสด็จไปพร้อมกัน	ลูกคิดจิตหัวน
ถ้ายังสักข้าง	ภอเป็นที่อ้าง	อยู่ไกลได้เห็น
เปรียบดุจดวงตา	ของข้ากระเด็น	หมอกมีดมัวเซ็น
		เดิรในคูหา

(ส.5/น.2)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ถ้ายังมารดา

อยู่ในพารา

ลูกยาไม่พริ้น

เจ้าพระคุณสองไท   เสด็จไปพร้อมกัน   ถูกคิดจิตหวน   จะจากกันทั้งเป็น
 ถ้ายังสักข้าง   พอเป็นที่อ้าง   อยู่ใกล้ได้เห็น
 เปรียบจุดดวงตา   ของข้ากระเด็น   หมอกมืดมัว เช่น   เดินในคุหา

จากการที่นางเกษสรีรมย์มีจิตใจที่มั่นคงในความรัก และเป็นผู้ดูแลครอบครัว จึงทำให้เหตุการณ์ในเรื่องหลายตอนเกิดจากอุปนิสัยของนาง และสุวรรณหงส์มักจะมอบหน้าที่การดูแลครอบครัวไว้กับนางเสมอ ดังคำประพันธ์ว่า

บางนรสรวิงษ์ทรงริด	บอกแจ้งแสดงกิจ
สามนางต่างประสิทธิ์ยอมลง	
...	
สรีรมย์จงเอาใจช่วย	ทุกกรรมสนมใน
ใช้ป่วยแม่ช่วยบำรุง	
ขอฝากกิมพาอะนงค์	อรพิมพ์นิ่มผจง
บำรุงจงทุกตัวนาง	
	(ล.2/น.44)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

บางนรสรวิงษ์ทรงฤทธิ์	บอกแจ้งแสดงกิจ
สามนางต่างประสิทธิ์ยอมลง	
...	
สรีรมย์จงเอาใจใส่	ทุกกรรมสนมใน
ใช้ป่วยแม่ช่วยบำรุง	
ขอฝากกิมพาอานงค์	อรพิมพ์นิ่มผจง
บำรุงจงทุกตัวนาง	

การกำหนดนิสัยของนางเกษสรีรมย์ไว้เช่นนี้ เนื้อเรื่องจึงดำเนินไปตามโครงเรื่อง

ได้แนบเนียน เพราะนางรักสุวรรณหงส์มาก แม้ว่าสุวรรณหงส์จะมีเหลี่ยมมากนางก็ยอมได้ ไม่แสดงความหึงหวง สุวรรณหงส์ได้พูดถึงเกษสุริยถึงลักษณะนิสัยดังกล่าว ดังคำประพันธ์ว่า

เขานั่งร่มไศก	ไศกก็วิโยก	ไศกในใจหมาง
ถึงเกษสุริย	พิถีพิถังนาง	เป็นไหมชายร้าง เอวบางแต่สาว
จะหาครใดเหมือน	หงส์รักภักซ์เพื่อน	บ้านเหมือนเบ็ดราว
บึงหึงหวง	น้อยหลวงถ้วนกล่าว	จิตซ้องน้องขาว ราวกับเงินยวง

(ล.2/น.68)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

เขานั่งร่มไศก	ไศกก็วิโยค	ไศกในใจหมาง
ถึงเกษสุริย	พิถีพิถังนาง	เป็นไหมชายร้าง เอวบางแต่สาว
จะหาคนใดเหมือน	หงส์รักภักซ์เพื่อน	บ้านเหมือนเบ็ดราว
บึงหึงหวง	น้อยหลวงถ้วนกล่าว	จิตซ้องนางขาว ราวกับเงินยวง

นิสัยของนางเกษสุริยในเรื่องของความรักที่มั่นคงไม่หึงหวงสามีเป็นไปตามค่านิยมของสตรีไทยในท้องถิ่นภาคใต้ คือ ยกย่องสามีให้เป็นผู้นำของครอบครัว การกระทำของสามี ภรรยาต้องยอมรับ และรับเป็นภาระที่จะต้องดูแลให้เกิดความเรียบร้อย

3) มีความเฉลียวฉลาด นิสัยเฉลียวฉลาดของนางเกษสุริย ทำให้ปัญหาต่าง ๆ คลี่คลายลงได้ เช่นการที่นางปลอมตัวเป็นพราหมณ์ไปช่วยสุวรรณหงส์ถึง 2 ครั้ง จนสุวรรณหงส์รู้สึกละอายใจ ไม่อาจประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ไม่เหมาะสมอีก ซึ่งสุวรรณหงส์ได้พูดถึงนางไว้ ดังคำประพันธ์ว่า

ครูนั่งก่เพ็ญองค์	ว่ากู่หลงกลสตรี
สองครั้งกลังเสียหทัย	แก่มาญลีสุริย
คิดมาน่าบัดสี	กระสัตรี่มาลงหลง
อัคเรตเกิดสุริย	นางอ่องนี้มีบุญเกิด

งามคมสมถัดดา	หังบริษัทกะประเลิด
มีบุญอุดมเลิศ	เป็นบุตรเจ้าท้าวหัตสนัย
ควรภูกาจอมขรร	นางสุพรรณทลิกาไป
ช้โทษนางหรรณว้ย	แล้วไปเอียนสองบิดมา
	(ล.4/น.20)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ครุหนึ่งก็พี่น้อง	ว่ากหญิงกลศตรี
สองครั้งถึงเสีย	แก่มารศรีเกษสรี
คิดมาน่าบัดสี	กษัตริมาลงหลง
อัคเรศเกษสรี	นางองค์นี้มีบุญเลิศ
งามคมสมถัดดา	หังบริษัทกะประเลิด
มีบุญอุดมเลิศ	เป็นบุตรเจ้าท้าวหัตสนัย
ควรภูกาจอมขวัญ	นางสุพรรณทลิกาไป
ขอโทษนางหรรณว้ย	แล้วไปเอียนสองบิดมา

ความเฉลียวฉลาดของเกษสรี นอกจากจะทำให้หัตสนัยของสุวรรณหงส์เปลี่ยนไปแล้ว ยังทำให้นางสุพรรณทลิกาเปลี่ยนท่าทีไปได้ เพราะเมื่อเข้ามาอยู่ใกล้นางเกษสรี สุพรรณทลิกาก็ พ่ายแพ้ต่อความดีของนางเกษสรี จึงเปลี่ยนท่าทีไปดังกล่าว

นอกจากการกระทำที่เฉลียวฉลาดแล้ว การพูดของนางเกษสรีก็คมคายทำให้ผู้ฟัง ยำเกรง ดังนั้นเหล่าของสุวรรณหงส์จึงเกรงใจนาง และส่งผลให้การปกครองบ้านเมืองไม่ วุ่นวาย บุตรธิดารักใคร่สามัคคีกัน ตัวอย่างคำพูดที่แสดงให้เห็นอุปนิสัยของเกษสรีในเรื่องนี้ เช่น ตอนที่นางตัดพ้อต่อว่าสุวรรณหงส์ครั้งหนึ่ง ดังคำประพันธ์ว่า

เต็มครัยไหจิง	ไวแกมยุยง	วาไหมทึงถอน	
เต็มไครสัฎา	ไครยมาตัยทอน	ไครยทึงจิงถอน	ไครยจรเห็นเพลัน
ไครจอนพรัดพราก	ตัวไครมกมาก	ไครจากเมืองเดิน	

ใครทิ้งห่อใคร   ผู้ใดเห็นเพลิน   ใครไปยลวงเกิน   ใครเซ็นเพลินอยู่
 ใครเย็บเสียด   ใครทิ้งทอดหัด   ใครบัดไปสู่
 ใครเสียดตรกร   ใครจรหาคู่   ของพระภู   บอกข้าแจ้งความ
 (ล.3/น.34)

ถอดเป็นภาษามাত্রฐาน

เดิมใครให้จริง   ไว้แก่ผู้หนึ่ง   ว่าไม่ทิ้งถอน
 เดิมใครสัญญา   ใครมาตัดถอน   ใครทิ้งจริงก่อน   ใครจรเห็นเพลิน
 ใครจรพัดพราภ   ตัวใครมกมาก   ใครจากเมืองเดิน
 ใครทิ้งทอดใคร   ผู้ใดเห็นเพลิน   ใครไปลวงเกิน   ใครเซ็นเพลินอยู่
 ใครเย็บเสียด   ใครทิ้งทอดหัด   ใครบัดไปสู่
 ใครเสียดตรกร   ใครจรหาคู่   ของพระภู   บอกข้าแจ้งความ

ความเฉลียวฉลาดของนางเกษสุริยง เป็นลักษณะนิสัยที่ผู้แต่งกำหนดไว้ค่อนข้าง
 แนบเนียน คือนางไม่แสดงตนว่าเป็นคนฉลาดจนดูไม่งาม แต่เมื่อมีเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้น
 นางก็สามารถใช้ไหวพริบแก้ปัญหาได้ทุกครั้ง

4) มีความเมตตากรุณา เหตุการณ์แรกที่แสดงถึงความเมตตากรุณาของ
 เกษสุริยง คือ ตอนที่นางเดินทางไปช่วยสุวรรณหงส์ซึ่งถูกหอกยนต์ของพี่เลี้ยงหึงและต้องต่อสู้
 กับยักษ์กุมภคัต นางฆ่ายักษ์กุมภคัตตาย แต่เกิดความสงสาร และกลัวมลกรรมจะตามสนอง
 นางจึงเอาน้ำมันทาให้ยักษ์กุมภคัตฟื้นขึ้นมา ดังคำประพันธ์ว่า

ขนาดพาดพันกุ่มพน   คอขาดบาดตน
 นิรมลสดตัวกลัวกรรม   จักเป็นเวนกรรม
 อนิดจาอุกสามรรรม   จักเป็นเวนกรรม
 เวราจะมาตามสนอง   จักเป็นเวนกรรม
 ควันญเอน้ำมรรนของ   เจาวิมารทอง

หาสองฤติน้ำมัน

...

กมพรรณครันมีชีวิต
เสดกิดแล้วตักอู่ทกา

ชำระโลหิต

(ล.1/น.41)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

สงนาฎพาดพันกมภณท์
นรมลสะดังตัวกลักรรม

คอขาดบาดล

อนิจจายักษามรณัม

จักเป็นเวรกรรม

เวรามาตามสนอง

ควรกูเอน้ำมันของ

เจ้าวิมานทอง

หาสองฤติน้ำมัน

...

กมภณท์ครันมีชีวิต
เสร์จกิดแล้วตักอู่ทกา

ชำระโลหิต

นิสัยความเมตตากรุณาของนาง ทำให้เกิดตัวละครขึ้นมาอีก 1 ตัว คือยักษ์กมภณท์ ซึ่งเป็นทหารเอกที่คอยช่วยเหลือนางและครอบครัวยุคตลอดเวลา

อีกตอนหนึ่งที่แสดงถึงความเมตตากรุณาของนางและมีผลต่อการดำเนินเรื่องด้วยคือ การแสดงออกซึ่งความโอบอ้อมอารีที่นางมีต่อนางมณีสาคร ลูกของนางเงือกสุนหรี ภรรยาของ สุวรรณหงส์อีกคนหนึ่ง ดังคำประพันธ์ว่า

สวนพระวันหงษ์	ชวนเกดสุริยง	เสด็จขึ้นทรงรถ
นางมณีสาคร	จอนตามกรรมด	สุริยงทรงยจ
ทรงรถด้วยแหม	เทิดทนมหาราช	แมยาอาวอน
รักเจ้าเพ้าบุตร	เกิดโนยอุทอน	แม่เจ้าสหายสมอน
		เป็นเอกนารี

(ล.4/น.5)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ส่วนพระวรรมหงส์   ชวนเกษสรีรัง   เสด็จขึ้นทรงรถ
นางมณีสาคร   จรตามกันหมด   สรีรังทรงยศ   เรียมมณีสาคร
ทรงรถด้วยแม่   เกิดหนาสารแท้   แม่อย่าอาวรณ์
รักเจ้าเท่าบุตร   เกิดในอุทร   แม่จะให้สายสมร   เป็นเอนกนารี

ความเมตตากรุณาที่นางมีต่อตัวละครรุ่นหลัง มีอิทธิพลต่อนิสัยของตัวละครเหล่านั้น ด้วย ผู้แต่งจึงกำหนดให้ตัวละครรุ่นลูกหลาน มีความสัมพันธ์สามัคคี รักใคร่กันดีทุกคน นิสัยความเมตตากรุณาของนางเกษสรีรังยังได้แสดงออกโดยการทำบุญให้ทานอีก ทางหนึ่ง เช่น ตอนที่สุวรรณหงส์ขึ้นครองราชย์ ทั้งสองได้ทำบุญให้ทาน ดังคำประพันธ์ว่า

สองร่ำพองการณ์   ต่างกลับคืนสถาน   เชื้อบ้านสโมศร
เขาดั่งถว้ายคลั่ง   สิ้นหงษพระนคร   เจ้าทรงกุนชอน   โปรยปรายเงินทอง
ปล่อยนกปล่อยปลา   คนตองโสภา   ปล่อยพันจรมจอง
เบียดหัวผาเปีย   ให้ปีหนึ่งสอง   หมดแจกเงินทอง   เข้าของพระทาน
(ล.1/น.70)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

สองร่ำโองการ   แล้วยกลับคืนสถาน   เชื้อบ้านสโมศร
ชาวคลังถว้ายคลั่ง   สิ้นหงษพระนคร   เจ้าทรงกุนชอน   โปรยปรายเงินทอง
ปล่อยนกปล่อยปลา   คนตองโสภา   ปล่อยพันจรมจอง
เบียดหัวผาเปีย   ให้ปีหนึ่งสอง   หมดแจกเงินทอง   เข้าของพระทาน

นิสัยการทำบุญให้ทาน ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องนี้ค่อนข้างมาก เนื่องจากผู้แต่ง ต้องการเสนอแนวคิดทางธรรมะให้ผู้อ่านได้คิด โดยผ่านทางคำสอน คำพูด และพฤติกรรมของ ตัวละครตัวนี้มากเท่ากับตัวพระเอก

5) มีความยึดมั่นศรัทธาต่อคำสอนในพระพุทธศาสนา นิสัยเกี่ยวกับความยึด

มันศรัทธาต่อพุทธศาสนาของนางเกษสุริยงมีปรากฏจากพฤติกรรมที่ผู้แต่งกำหนดให้ เช่น การช่วยเหลือให้ยักษ์กุมภคณีคืนชีวิตมา เพราะนางกลัวบาปเวร หรือนิสัยความเมตตากรุณาของนางก็เกิดจากความศรัทธาในคำสอนของพุทธศาสนาทั้งสิ้น ตัวละครที่อยู่ใกล้ชิดนาง ผู้แต่งก็กำหนดให้ได้รับอิทธิพลจากนิสัยนางเช่นกัน เช่น คิลป์ธนูซึ่งเป็นบุตรของนางจะได้รับฟังคำสอนจากนางเสมอในเรื่องของศาสนา ดังคำประพันธ์ว่า

ตรัสแก่สินธุ	แม่จกไคร้อยู่	ด้วยบุตรสุดใจ	
อันว่าความตาย	ไม่ได้รักใคร่	ถึงวันจบันโล	ไปแต่ตัวเปล่า
หวั่นสิ้นเขาของ	แก้วแหวนเงินทอง	เป็นของของเข้า	
จพาไปมิได้	หงายมือไปเปล่า	บ่มีใช้ของเรา	สักสิ่งลูกอา
สินทานหาไว้	จักเป็นเพื่อนกาย	เราไปกายหนา	
ยศสักเงินทอง	ใช้ของอาตมา	บ่าวไพร่ซ้ายขวา	บ่มีใช้ของตัว
สินทานแม่ผล	นิลของตน	ดูเงาพันพัว	
แม่น้อยที่ใด	ตามไปกับตัว	แม่นี้คิดกลัว	แต่ความมรณา

(ล.5/น.4)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ตรัสแก่คิลป์ธนู	แม่จกไคร้อยู่	ด้วยบุตรสุดใจ	
อันว่าความตาย	ไม่ได้รักใคร่	ถึงวันจะบรรลัย	ไปแต่ตัวเปล่า
หวั่นสิ้นเข้าของ	แก้วแหวนเงินทอง	เป็นของของเขา	
พาไปมิได้	หงายมือไปเปล่า	มิใช่ของเรา	สักสิ่งลูกอา
คิลทานหาไว้	จักเป็นเพื่อนกาย	เราไปกายหนา	
ยศศักดิ์เงินทอง	ใช้ของอาตมา	บ่าวไพร่ซ้ายขวา	มิใช่ของตัว
คิลทานแม่ผล	นิลหะของตน	ดูเงาตามตัว	
แม่น้อยที่ใด	ตามไปกับตัว	แม่นี้คิดกลัว	แต่ความมรณา

จากการศึกษานิสัยของเกษสุริยง ทำให้เห็นว่าผู้แต่งกำหนดนิสัยของตัวละครที่อยู่

รอบข้างนางเกษสุริยง โดยให้ได้รับอิทธิพลจากลักษณะนิสัยของนางเกษสุริยงด้วยส่วนหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นศิโรต্থ หรือตัวละครอื่น ๆ ดังนั้นนิสัยของเกษสุริยง จึงถูกสร้างขึ้นด้วยความระมัดระวังเพื่อให้แนวคิดของเรื่องที่วางไว้ไม่สับสน และทำให้เรื่องมีเอกภาพน่าติดตาม

3.1.2 ตัวละครที่มีนิสัยน้อยลักษณะ (Flat character) เป็นตัวละครที่ผู้แต่งสร้างขึ้นเพื่อให้มีบทบาทในตอนหนึ่งตอนใดของเรื่องเท่านั้น เมื่อเหตุการณ์หรืออบบัตินั้น ๆ ผ่านไปตัวละครเหล่านั้นก็จะลบลบหายไปหรือไม่ถูกกล่าวถึงอีกเลย

ตัวละครลักษณะนี้มีมาก แต่ผู้แต่งไม่มุ่งอธิบายถึงลักษณะนิสัยของตัวละคร เพียงแต่กล่าวถึงบทบาทที่ตัวละครเหล่านั้นมีส่วนในการทำให้เกิดเหตุการณ์เกิดขึ้นและดำเนินไปเพียงช่วงสั้น ๆ จึงนำมากล่าวเพียงบางตัวเพื่อให้เห็นรูปร่างและลักษณะนิสัยโดยสังเขป ดังนี้

นางสุพันธุลิกา

ผู้แต่งกำหนด รูปร่างหน้าตา อายุ ของนางสุพันธุลิกา ไว้ในตอนแรกที่เลี้ยงของสุพันธุลิกา กล่าวชมโฉมให้พระสุวรรณหงส์ฟัง ดังคำประพันธ์ว่า

ปางนรพิเลียง   นิ่งแอบแนบเคียง   กล่าวเกลี้ยงประสาธน์
สุพันธุลิกา   เป็นบุตรพระยามาร   อยู่เนนจักกระวาน   รูปนางสาวสวรรค์
อายุสิบห้า   ทรงเป็นลักคณา   งามสพดรรชนี
ก้นนั่งตม   ดงงุ่มบงกชบรร   คิ้ววงษ์วงษ์คัน   สรเทพนร่าย
โอดแดงแสงสุกั   พระพรสิมกั   วิเชียรเจ็ดฉาย
พระศอกหงษ์   เน้นนงค์ดาทราย   อระผิงผาย   แก้มเกลี้ยงเพียงไชย
(ล.2/น.37)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ปางนั้นพิเลียง   นิ่งแอบแนบเคียง   กล่าวเกลี้ยงประสาธน์
สุพันธุลิกา   เป็นบุตรพระยามาร   อยู่เนนจักกระวาน   รูปนางสาวสวรรค์
อายุสิบห้า   ทรงเป็นลักคณา   งามสพดรรชนี
ก้นนั่งตม   ดงงุ่มบงกชบรร   คิ้วโค้งวงษ์คัน   สรเทพนร่าย

โอรุ์แดงแสงสุก   พระทนต์มุก   วิเชียรเจิดฉาย
พระศอกหงส์   เนตรนางดาทราย   อรุ่มมิงผาย   แก้มเก๋เลี้ยงเพียงไซ้

นางสุพันทลิกา มีนิสัยดื้อดั่ง ห่าอะไรเอาแต่ใจตัว ดังตอนที่ท้าวจักรกฤษณ์ยกให้
รามสูรนางก็ไม่ยอม ดังคำประพันธ์ว่า

แม่นท้าวจับลูกขวัง   ย่อมจ่ถามลูกยง   ส้มกรักใคร
นี้ท้าวไหมถาม   เนื้อความสิ่งดัย   เอาแต่ชอบจัย   ท้าวไทยประสงค์
(ล.2/น.33)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

แม่นท้าวจะปลุกขวัง   ย่อมจะถามลูกยง   ส้มกรักใคร
นี้ท้าวไม่ถาม   เนื้อความสิ่งใด   เอาแต่ชอบใจ   ท้าวไทยประสงค์

หรือตอนที่นางรู้เรื่องสุวรรณหงส์จากพี่เลี้ยง ว่าสุวรรณหงส์มีมเหสีทั้งสี่พระองค์อยู่
ก่อนแล้วนางก็ดื้อดั่งที่จะ ได้สุวรรณหงส์มาเป็นของนางคนเดียวและทำทุกวิถีทางที่จะ เห็นวร้าง
สุวรรณหงส์ไว้คนเดียว ดังคำประพันธ์ว่า

พงพิเลี้ยงทูน   จิตรนางอาตุณ   ทร์ทนต์นเดียว
นิภาในจัยถวิน   หมายกนิญเดียว   หิงหวงท่งเหี้ยว   แค้นชัตรหัตถ์
(ล.2/น.41)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

พ้งพี่เลี้ยงทูล   จิตนางอาตุร   ทรทนต์นเดียว
นิภาในใจถวิธ   หมายกนิญเดียว   หิงหวงท่งเหี้ยว   แค้นชัตรหัตถ์

นางสุพันทลิกา แม้จะมีนิสัยหยาบกร้านในตอนต้น แต่ด้วยอำนาจทางความรักและ
ความดีของคนรอบข้าง ทำให้นางเปลี่ยนความหยาบกร้านลงเมื่อมีชิตาและอายุมากขึ้น บทบาท

ของนางเข้มข้นแต่เฉพาะตอนนั้น เพราะหลังจากนางขอมาลาโทษแล้ว ผู้แต่งก็หยุดบทบาท
ของนางไว้แค่นั้น

ศิลป์ชัย

ศิลป์ชัยเป็นโอรสของสุวรรณหงส์กับนางเกษสุริยง มีความเฉลียวฉลาดเรียนรู้อ
ศิลปศาสตร์ได้รวดเร็วมาก ดังคำประพันธ์ว่า

สินทรูเจนนจบ	วิชารบไคแมนยา
ทนต์รูกีสอนหา	กษัตราการนรง
เจ้ายังชนจามะจุรี	แตกเจ็ดทีโดยจำนง
วิชานี้เที่ยงตรง	ชื่อว่าพาละเวที่
หนึ่งเล่าไคยินเสียง	สัทสาเนียงบ่หี
ไหมเห็นซึ่งกายี	ก็ยิ่งถูกไปตามเสียง
ชื่อว่าสัทเวที่	สินประสาตราไน้ดีเทเพียง
พาแลบแปลบประเปรี้ยง	ก็ยิ่งสอนไคเจ็ดครา
	(ล.3/น.53)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ศิลป์ชัยเจนนจบ	วิชารบไคแมนยา
ทนต์รูกีสอนหา	กษัตราการนรงค
เจ้ายังชนจามะจุรี	แตกเจ็ดทีโดยจำนง
วิชานี้เที่ยงตรง	ชื่อว่าพาละเวที่
หนึ่งเล่าไคยินเสียง	สัทสาเนียงบ่หี
ไม่เห็นซึ่งกายี	ก็ยิ่งถูกไปตามเสียง
ชื่อว่าสัทเวที่	ศิลปศาสตร์ไน้ดีเทเพียง
พาแลบแปลบประเปรี้ยง	ก็ยิ่งสอนไคเจ็ดครา

คุณลักษณะที่สำคัญของศิลปินคือความกตัญญูและรักใคร่บูชาผู้จะทำการสิ่งใดก็ต้อง
ขออนุญาตจากบิดามารดา ไม่ดื้อดึง นอกจากนั้นไม่ว่าจะไปอยู่ที่ไหนก็ตามจะต้องกลับไปดูแล
ปรนนิบัติบิดามารดามีได้ขาด

ศิลปิน เป็นผู้มีน้ำใจเป็นนักกีฬา ไม่เอาเปรียบศัตรู เช่น ตอนที่กลับไปหาสุวรรณ
หงส์เพื่อช่วยหาตีกสงครามกับท้าวสีพี เห็นกองทัพท้าวสีพีห้ำหั่นกันสนิท วิสุทธวงศ์น้องชายจะ
เข้าไปจับตัวท้าวสีพีในขณะที่ไม่ทันระวังตัวแต่ศิลปินกลับห้ามไว้ ดังคำประพันธ์ว่า

ราตรีเข้าตีก	เพลาดิกจ้เป็นเลาง
คนหลับจะอับปาง	กลางราตรีที่ตีกโจน
เขาลั่นคนนอนหลับ	พวกกองทัพบว่า เสือโผน
ผู้ดีหาที่โจร	เขาโพนนาวาลักหา
พรุ่งนี้เจ้าพ้อ	เร้าแดงตราว่าให้ฆ่า
ไหมให้ไพร่ระยำ	เร้าจ้ทำแค้นตัวนาย

(ล.3/น.68)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ราตรีเข้าตีก	เพลาดิกจะเป็นเลาง
คนหลับจะอับปาง	กลางราตรีที่ตีกโจน
เขาลั่นคนนอนหลับ	พวกกองทัพบว่า เสือโผน
ผู้ดีหาที่โจร	เขาโพนนาวาลักหา
พรุ่งนี้เจ้าพ้อ	เร้าแดงตราว่าให้ฆ่า
ไม่ให้ไพร่ระยำ	เราจะทำแค้นตัวนาย

ศิลปินมีความรับผิดชอบในการปกครองบ้านเมือง ดูแลครอบครัว และส่งเสริม
ให้บุตรธิดาได้ศึกษาเล่าเรียนและมีคู่ครอง ตามหน้าที่ของผู้นำทุกประการ ดังคำประพันธ์ว่า

กล่าวถึงสินทนต์พาน	ปกครองสฤงคาน
กับสามนงคราณแม่เหสี	
บรมสุขทุกกรงหานี้	ร้อยเอื้อบุญ
สงสวยพิทักษ์อดตรา	
บางถวายบุตรรับตรา	จ้าวควายช้างม้า
รัดรัดพัดเงินทอง	
เป็นจุนจักระพัฒน์มอมอง	ด้วยหีบเขาของ
เอนกกันพันพรรณา	
...	
วันหนึ่งบิดามารดร	ตรัดเรียกลูกอ่อน
ทั้งสองมา เคียงถาสาย	
ตรัดว่า เจ้าทั้งสองชาย	เที่ยวเล่นตามสบาย
บ่มีประโยชน์สักอรรถ	
เช่นเจ้า เขาโนไพรยสร	เลาเรียนเขียนทร
แต่พระนักสิดิษาน	

(ล. 4/น. 35-36)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

กล่าวถึงคัลป์ธนาบาล	ปกครองศฤงคาร
กับสามนงคราณแม่เหสี	
บรมสุขทุกหานี้	ร้อยเอื้อบุญ
สงสวยพิทักษ์อดตรา	
บ้างถวายบุตรรับตรา	จ้าวควายช้างม้า
รัดรัดพัดเงินทอง	
เป็นจุลจักรพรรดิเื่องนอง	ด้วยหีบเขี้ยวของ
เอนกกันพันพรรณา	
...	

วันหนึ่งบิดามารดา   ตรัสเรียกลูกอ่อน
 ทั้งสองมา เคียงภาสาย
 ตรัสว่า เจ้าทั้งสองชาย   เทียว เล่นตามสบาย
 บ่มีประโยชน์สักอัน
 เชิญเจ้า เข้าในไพรศักดิ์   เล่าเรียนเขียนอ่าน
 แต่พระนันทิทธิธิชาณุ

นอกจากนั้นศิลปินยังเป็นกษัตริย์นักประชาธิปไตย ไม่ทำอะไรตามใจตนเอง เช่น
 ตอนที่ทำวัดฤๅษี ประสงค์จะขอให้สินสมุทร ซึ่งเป็นโอรสของศิลปินไปครองเมืองหริตน์
 ศิลปินก็ไม่ได้ใช้อำนาจตัดสินใจ แต่ต้องให้ถามโอรสก่อน ดังคำประพันธ์ว่า

สินหนุพังอรธ   พระมารดาตรัส   ทูรอุดตบมา
 ลูกจ๋าใครให้ไป   กลัวใจลูกยา   จ้ะไหมเหมือนจิตข้า   ลูกคิดปราหม
 จ้ะถามลูกรัก   ถาเจายอมสมัคร   ตาจักชื่นชม
 มั่นเจ้าไหมไป   ใจตาปราหม   ถาเขานิยม   ลูกไหมได้ขัด
 (ล.4/น.54)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ศิลปินพังอรธ   พระมารดาตรัส   ทูลอรธตอบมา
 ลูกจะใครให้ไป   กลัวใจลูกยา   จะไม่เหมือนจิตข้า   ลูกคิดปราหม
 จ้ะถามลูกรัก   ถาเจายอมสมัคร   ตาจักชื่นชม
 มั่นเจ้าไหมไป   ใจตาปราหม   ถาเขานิยม   ลูกไม่ได้ขัด

บทบาทของศิลปินในช่วงลูกของตัวเอก แม้จะค่อนข้างเด่น แต่ก็มีลักษณะนิสัยไม่
 แตกต่างออกไป เพราะการกระทำใด ๆ ยังต้องขึ้นอยู่กับสุวรรณหงส์ผู้เป็นพ่อ

วิสุทธิวงศ์

วิสุทธิวงศ์ เป็นโอรสของสุวรรณหงส์กับนางพิมพ์า รูปร่างหน้าตาตลอดจนความสามารถต่าง ๆ เป็นรองคิลป์ชนอยู่ แต่ก็เป็นผู้ที่รักและ เชื้อหังคิลป์ชนผู้พี่ ดังคำประพันธ์ว่า

น้องชายบอกหลายครั้ง	จำพลาดพลึงยัง เวียนวงษ
ปัญามาสีมหลง	เจามาทรงซึ่งโสกา
พี่ชายให้สะตือนอง	เจายารองไหนองอา
ยอดสอยน้อยปันยา	จงอุสาหะพากเพียร
เจ้าจงอ่านทีละบท	จงกำหนดให้แนบเนียน
ยาโลกะโมบเรียน	จงพากเพียรแต่พอควร
...	
วิสุทธิวงศ์	พึงพิวากะลดผอน
เห็นงามตามพิสอน	เรียนทีละบทกำหนดจำ

(ล.3/น.53)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

น้องชายบอกหลายครั้ง	จำพลาดพลึงยัง เวียนวงษ
ปัญามาสีมหลง	เจามาทรงซึ่งโสกา
พี่ชายให้สะตือนอง	เจายารองไหนองอา
ยอดสอยน้อยปันยา	จงอุสาหะพากเพียร
เจ้าจงอ่านทีละบท	จงกำหนดให้แนบเนียน
อย่าโลกะโมบเรียน	จงพากเพียรแต่พอควร
...	
วิสุทธิวงศ์	พึงพิวากะลดผอน
เห็นงามตามพิสอน	เรียนทีละบทกำหนดจำ

ลักษณะนิสัยของวิสุทธิวงศ์ เป็นผูโอบอ้อมอารี ใช้ธรรมะ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ

และมีความสุขรอบคอบ ดังตอนที่ภัสสินโอบเอาธิดาไป พอทราบข่าวแม้จะโกรธและ
เสียใจปานใดก็วางเฉย ไม่หนัสนั่นแผ่นดิน ดังคำประพันธ์ว่า

เสียด้ายสายสุทสวาท	มานิราชวงประยูร
หาไทยคฤหาไฟกูร	มาเผาหรงด้วยหทัย
แมนกู่เอาผิด	หวัคคัลลชั้ดถึงข้าตี
ใช้ว่าพระบุตร	จะกลับหลังมาดังก่อน
มณเภาเจ้าทำไว	แต่ก่อนใส่ให้อาวอน
พลัดพรากจากลูกอ่อน	ด้วยเวรามาตามผ่น

(ล.4/น.42)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

เสียด้ายสายสุทสวาท	มานิราชวงประยูร
หฤทัยคือไฟกูร	มาเผาหรงด้วยหทัย
แมนกู่เอาผิด	พวกคนชดถึงข้าตี
ใช้ว่าพระบุตร	จะกลับหลังมาดังก่อน
ผลกรรมเราทำไว	แต่ก่อนใส่ให้อาวอน
พลัดพรากจากลูกอ่อน	ด้วยเวรามาตามผ่น

บทบาทของวิสุทธิวงศ์ในเรื่องนี้มีน้อย โดยมากจะกล่าวถึงศิลปินผู้ดำเนินการดำเนิน
เรื่อง เพราะเป็นธรรมเนียมของคนในท้องถิ่นภาคใต้จะให้เกียรติผู้อาวุโสเป็นผู้นำ พฤติกรรม
ของวิสุทธิวงศ์จึงมีน้อย และที่สำคัญวิสุทธิวงศ์ไม่มีโอรส มีแต่ธิดา ดังนั้นจึงไม่ค่อยมีบทบาทใน
สังคมมากนัก จะทำการใดเกี่ยวกับธิดาก็ต้องฟังผู้ใหญ่ทางฝ่ายชายเสมอ ซึ่งเป็นค่านิยมประการ
หนึ่งของคนในท้องถิ่นภาคใต้เช่นกัน

จันทร์ดาราวงค์

จันทร์ดาราวงค์ เป็นโอรสของศิลปินกับบรรดี มีนิสัยไม่เรียนตั้งแต่อายุ

ยังน้อย   ดังคำประพันธ์ว่า

จรรดาหาราง   กราบลาพระองค์   ไหว้ท้าวจ้าวตา
หลานขอลาไทย   ไปเรียนศาสตรา   ไหว้ท้าวยักษ์   บริดาพระไทย

...

สิ้นประสาธน์   เจ้าเรียนรื้อบรู   จำได้ไหมเพี้ยน
รู้จบไตรเพท   วิเศษสถิตเสถียร   คำเขาเล่าเรียน   สามเดือนช้านาน
(ล.4/น.56)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

จันทรดาราวงค์   กราบลาพระองค์   ไหว้ท้าวเจ้าตา
หลานขอลาไทย   ไปเรียนศาสตรา   ไหว้ท้าวยักษ์   บริดาพระทัย

...

ศิลปศาสตร์   เจ้าเรียนรื้อบรู   จำได้ไหมเพี้ยน
รู้จบไตรเพท   วิเศษสถิตเสถียร   คำเขาเล่าเรียน   สามเดือนช้านาน

จันทรดาราวงค์มีลักษณะนิสัยสุภาพอ่อนน้อมและเฉลียวฉลาดไหวพริบดี คุณลักษณะพิเศษคือ มีความกตัญญูกตเวที เช่นเมื่อครั้งไปเรียนวิชาและพลัดหลงเข้าไปในเมืองมยุรา ได้นางอำพันและนางวลลดีเป็นชายาก็ไม่มัวลุ่มหลงในความสุขส่วนตน รีบกลับไปบ้านเมือง เพื่อปรนนิบัติบิดามารดา ดังคำประพันธ์ว่า

จรรดาหาราง   ตรัดแกสองนง   อ่องอัคมเหสี
พินิจานาร   ประหมารขบปี   นึกถึงชลนี้   บิดราดา้าย
มาเรียนสิ้นประสาธน์   เลี้ยมาได้ขนาด   วรณชศุชชาย
สมรพิลาเจ้า   กลับदैพาพี่ชาย   ทั้งสองโฉมฉาย   ยาใดคร่าครว่น

(ล.4/น.73)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

จันทร์ดาราวงค์	ตรัสแก่สองนาง	องค์อัศรมเหสี
ที่มาช้านาน	ประมาณชวบี	นึกถึงชนนี้
มาเรียนศิลปศาสตร์	เสามาได้นาฏ	วรรณสุดชาย
สมรพี่ลาเจ้า	กลับดาวพี่ชาย	ทั้งสองโหมฉาย
		อย่าได้คร่ำครวญ

นั้สยเจ้าชู้ เป็นอีกลักษณะหนึ่งที่ผู้แต่งบรรยายให้เห็นในเรื่อง เช่นตอนที่จันทร์ดาราวงค์ปลอมตัวเป็นนางไปอยู่เมืองมยุราได้นางอำพันและวัลลภีสองพี่น้องเป็นเมเหสี ดังคำประพันธ์ว่า

ครันสั่งพี่เลี้ยงเส็จ	เจ้าจึงเสด็จบ่จรลี
บินมาหาเหวี	ขึ้นทรงรถบดโคลคลา
เวลาใกล้สายัน	ถึงปรากฏจรรวมสาริกา
เซาห้องสองกัลยา	ชมบัณฑาสัมรานไฉย
กลางคืนเป็นแม่นจ	เชยชมนุจสองหรามไวย
กลางวันนกลับไพบ	เป็นสาริกามานานวัน

(ล.4/น.66)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ครันสั่งพี่เลี้ยงเส็จ	เจ้าจึงเสด็จจรลี
บินมาหาเหวี	ขึ้นทรงรถบดโคลคลา
เวลาใกล้สายัน	ถึงปรากฏจันทร์อุ่มสาริกา
เข้าห้องสองกัลยา	ชมบัณฑาสำราญใจ
กลางคืนเป็นแม่นจ	เชยชมนุชสองหรามไวย
กลางวันนกลับไพบ	เป็นสาริกามานานวัน

ลักษณะนั้สยของจันทร์ดาราวงค์ เท่าที่ผู้แต่งเจตนาจะแสดงให้เห็นมี 2 ลักษณะ คือให้เป็นคนเก่งทั้งด้านการเรียน การรบ และเจ้าชู้ ทั้ง ๆ ที่จันทร์ดาราวงค์เป็นตัวละครใน

รันทานที่เด่นที่สุด แต่ผู้แต่งไม่ได้สร้างลักษณะนิสัยให้ปรากฏเด่นชัด ทั้งนี้คงเป็นเพราะผู้แต่งมีเจตนาจะเสนอเหตุการณ์ให้เข้มข้นเพื่อย้ำแนวคิดของเรื่อง คือการแสดงถึงความสับสนวุ่นวาย อันเป็นเหตุให้สุวรรณหงส์มองเห็นความจริงของชีวิตและออกบวช

ท้าวสุทนต์

ท้าวสุทนต์ เป็นกษัตริย์ครองกรุงไอยรุทรณ์ มีพระปรีชาสามารถปกครองบ้านเมืองร่มเย็นเป็นสุข ดังคำประพันธ์ว่า

เมืองน้อยร้อยเอ็จทานั้น	บริบูรณ์ทุกถิ่น
นิคมสมบูรณ์มณฑล	
กำพรส่ำเพ้า เพตรา	น้อยใหญ่ไปมา
สินค้ามากมายหล้าพร	

(ล.1/น.1)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

เมืองน้อยร้อยเอ็ดธานี	บริบูรณ์ทุกถิ่น
นิคมสมบูรณ์มณฑล	
กำปั่นสำเพ้า เพตรา	น้อยใหญ่ไปมา
สินค้ามากมายหล้าพร	

ท้าวสุทนต์ ปกครองบ้านเมืองด้วยระบอบประชาธิปไตย จะเห็นได้จากการที่พระองค์ไม่มีบุตรสืบสันตติวงศ์ ประชาชนก็ยกย่องไปทูลขอให้พระองค์ทำพิธีบวงสรวงขอบุตร พระองค์ก็ไม่ขัดประขามติ ดังคำประพันธ์ว่า

สุทนต์ราชา	พินธุมาตยา	ประชาทนต์ไชย	
ท้าวมิประโหมด	ถึงโทษพระไทย	ท้าวตรัดตอบไป	ว่าท่านทั้งปวง
คิดชอบนักหนา	เราจักบูชา	เทพดาบ่วงสวง	
ขอให้เทวบุท	จุติจากต์หรีวง	ลงมาสู่หวง	พินธุมาตยา

(ล.1/น.2)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

สุทันราชา	พังหนุมายา	ประชาทูลไช
ท้าวโมทย์	ถึงโศกพระทัย	แล้วตรัสตอบไป
คิดชอบนักหนา	เราจักบูชา	เหวบบวงสรวง
ขอให้เหวบุตร	จตุจากทรวง	ลงมาสู่ห้วง
		หิมาเนแห่งเรา

ท้าวสุทันเป็นพ่อที่ดีของลูก คอยดูแลเอาใจใส่ให้สุวรรณหงส์ได้ศึกษาเล่าเรียนและ
คอยช่วยเหลือเมื่อสุวรรณหงส์มีปัญหา

นางรัตมาลี

นางรัตมาลี เป็นสตรีที่ตั้งมั่นในคุณธรรม เป็นภริยาที่ดี เป็นมารดาที่ประเสริฐ
เพราะนางต้องทำหน้าที่ทุกอย่างในครอบครัว ตั้งแต่คอยจัดแจงดูแลบุตร ช่วยเหลือปกครอง
บ้านเมือง คอยตัดสินปัญหาต่าง ๆ ทุกครั้งที่สุวรรณหงส์เดือดร้อนนางจะเป็นผู้คอยดูแลและ
คอยช่วยแก้ปัญหาเสมอ ผู้แต่งบรรยายบุคลิก และนิสัยของนางไว้หลายตอน ดังคำประพันธ์ว่า

เอกอัครมเหสี

ชื่อรัตมาลี

เป็นที่ประโลมสงสาร

...

นางสมาทานสิน

แปดหาอาจณ

เทพินเขาไป

สุทองไสยาช

นางนักษประหมไนย

รักสำน้ามใจ

ไม่มีฉันทา

(ล.1/น.2)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

เอกอัครมเหสี

ชื่อรัตมาลี

เป็นที่ประโลมสงสาร

...

นางสมาทานศีล

แปดหาอาจณ

เทพินเขาไป

สู่ห้องไสยาสน์   นงนาฏประหม่น   รักษาหัวใจ   ไม่มีฉันทา

นางเลี้ยงดูลูกอย่างดี ไม่ให้ขาดตกบกพร่อง เมื่อเจริญวัยก็จัดหาคู่ครองให้ ตาม
หน้าที่ของแม่ที่ดีสมัยก่อน ดังคำประพันธ์ว่า

แล้วเลือกแม่หม   กำนันอุดม   นามเมหวานมัน
หกลีสนาง   สาวงามวรัน   บริรักษ์จอมขวัน   เจ้าสุนทรทอง
...

แม่จะให้สืบหา   บุตรีท้าวพญา   กระสัตราน้อยใหญ่
มาให้ลูกรัก   ส้มกด้วยอุ้งโดย   จะ เสกสองไทย   ให้ตามจำหนง
(ล.1/น.13)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

แล้วเลือกแม่หม   ตระกูลอุดม   นามเมหวานมัน
หกลีสนาง   สาวงามวรัน   บริรักษ์จอมขวัน   เจ้าสุนทรทอง
...
แม่จะให้สืบหา   บุตรีท้าวพระยา   กษัตริย์น้อยใหญ่
มาให้ลูกรัก   ส้มครด้วยอุ้งใด   จะ เสกสองไท   ให้ตามจำหนง

นางรัตมาลิ้นเป็นตัวอย่างของสตรีไทย ที่เปี่ยมด้วยคุณธรรม เป็นตัวละครที่ผู้แต่ง
สร้างขึ้นเพื่อดำเนินเหตุการณ์ในช่วงกำเนิดตัวเอกเท่านั้น

ท้าววันฤทธิ์

ท้าววันฤทธิ์ เป็นกษัตริย์ยักษ์ที่มีฤทธิ์เดชมากมาย แต่นิสัยของยักษ์วันฤทธิ์ไม่ได้ดุร้ายเหมือนยักษ์ในนิยายทั่วไป เป็นผู้มีจิตใจเยือกเย็นสุขุม สังเกตได้จากตอนที่ท้าววันฤทธิ์ต้องการหาคู่ให้เกษสุริยง แต่เกษสุริยงไม่เห็นด้วย ท้าววันฤทธิ์ก็ไม่ได้โกรธ แต่กลับเห็นด้วย
ดังคำประพันธ์ว่า

บิดายาคิดป่วยที่	ลูกไม่ยินดี
กันด้วยอุสณฺณมาร	
ลูกรักจักตั้งทิศถาน	แม่นเคยสมาร
ด้วยทารพฺพโดยไพยบุณ	
บุณข้าจะชักมาทูล	แม่นเคยณฺน
ก็พลผุได้ไผหา	
ฟังลูกทูลทูลกูรา	วันฤทธิบิดา
กลับมาบราบางเวไซยัง	

(ล.1/น.8)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

บิดายาคิดป่วยที่	ลูกไม่ยินดี
กันด้วยอุสฺรตระกูลมาร	
ลูกรักจักตั้งอธิษฐาน	แม่นเคยสมาน
ด้วยทํานุญใดไพยบุญ	
บุญข้าจะชักมาทูล	แม่นเคยณฺน
กับทํานุญใดไผหา	
ฟังลูกทูลทูลกูรา	วันฤทธิบิดา
กลับมาบราบางเวไซยัง	

ท้าววันฤทธิ ยังมีความมฤตธรรม ไม่แสดงอำนาจต่อผู้ใดแม้จะรู้ว่าสุวรรณหงส์เป็นชู้กับธิดาก็นำทางออกให้ ทำให้เรื่องร้ายกลายเป็นดี อีกทั้งยังยกเมืองให้สุวรรณหงส์ครอบครอง ตั้งคาประพันธ์ว่า

ฟังลูกทูลอ้อ	มองกาณตรัย	ด้วยชาติมาณยา	
ลูกชั่วมีวชาย	ทรมให้ข้ายหนา	กูเจ้าให้อัดสรา	หมิงกาไหมยินดี
คพชุสชชาย	ทำให้กูอ้าย	โพพ้าแผนดิล	

ไปเอาตัวมา   ฟ้าใหญ่กลิ่น   ยกโดยโทกึน   บ้านเมืองเวียงชัย
(ล.1/น.69)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ฟังลูกทูลรกร	มีโองการตรัส	ด้วยขัตติยมารยา
ลูกชู้มัวช่าย	ทำให้ช่ายหน้า	กู่จะให้อสุรา
คบชู้สั่วช่าย	ทำให้กู่ช่าย	ไพร่ฟ้าแผ่นดิน
ไปเอาตัวมา	มาให้ยกคัลป์	ยกได้ให้กิน
		บ้านเมืองเวียงชัย

เมื่อแก่ชราแล้วก็ยกเมืองให้สินสมุทรครอง ลักษณะนิสัยอีกอย่างหนึ่งของท้าววัฒนฤทธิ คือ มีความอ่อนโยน อารมณ์ดี เช่น เมื่อทูลขอสินสมุทรให้ไปครองเมืองหริตัน พอได้คำตอบว่า สินสมุทรตกลงก็ดีใจ พุดเอาใจเชิงสนุก ๆ ต่อหลาน ดังคำประพันธ์ว่า

ไทยท้าววันรัต	ฟังหลานทูลกิจ	ท้าวคิดปริดา
สวมกอดหลานรัก	จูบพักช่ายขวา	เจ้ายกหน้าตา
ไปอยู่ด้วยตา	ครองกรุงพารา	จ้หาเมียให้งาม
ลูกท้าวไกรยศ	เป็นนุชเฉลิมกาม	หนึ่งบุตรทรงนาม
		ท้าวเวร่าไพร

(ล.4/น.54)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ไทท้าววัฒนฤทธิ	ฟังหลานทูลกิจ	ท้าวคิดปริดา
สวมกอดหลานรัก	จูบพักตร์ซ้ายขวา	เจ้ายกหน้าตา
ไปอยู่ด้วยตา	ครองกรุงพารา	จ้หาเมียให้งาม
ลูกท้าว ไกรยศ	เป็นนุชเฉลิมกาม	หนึ่งบุตรทรงนาม
		ท้าวเวร่าภัย

ลักษณะการสร้างตัวละครประเภทยักษ์ในวรรณกรรมเรื่องนี้มีลักษณะพิเศษคือ ยักษ์ในเรื่องนี้ไม่ดุร้ายและรูปร่างหน้าตาไม่น่ากลัว เช่น ยักษ์วัฒนฤทธิ เป็นต้น

นางรัตมนี

นางรัตมนีเป็นแม่ของนางเกษสุริยง เป็นสตรีที่สงบเสงี่ยม สุขุม เป็นที่ปรึกษาของท้าววัฒนฤทธิ์ได้ เช่น เมื่อตอนที่ท้าววัฒนฤทธิ์รู้ว่าสุวรรณหงส์มาครองรักกับนางเกษสุริยงลับ ๆ ท้าววัฒนฤทธิ์โกรธมาก แต่นางก็ออกความเห็นที่เป็นประโยชน์ ดังคำประพันธ์ว่า

ตุกรเจ้าพิย	เจ้ารัตมนี	มาญสยัคคณนัย	
ลูกเราคบชาย	มาไวบรางค์ไย	เราดิชจรรัฐโดย	ให้ชอบทางความ
นางทนต์ตอบไป	จำจะหาหน้าไย	นรรตมาไถยถาม	
ถาวาความจริง	เราจึ่งคิดความ	กระแสบกตาม	อย่าให้ลามลวน
ให้ชายยกกลีฟ	สามรพ์แผ่นดิน	ยกไดไหนด	
ถาวาไม่ได้	ข้าให้เด็กดวล	มิให้ชายชวน	ลูกเราสืบไป

(ล.1/น.68)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ตุกรเจ้าพิย	เจ้ารัตมนี	มาญสยัคคณนัย	
ลูกเราคบชาย	มาไวบรางค์ไย	เราดิชฉินไย	ให้ชอบทางความ
นางทนต์ตอบไป	จำจะหาหน้าไย	นั้นมา ไถ่ถาม	
ถ้าวาความจริง	เราจึ่งคิดความ	กระแสบกตาม	อย่าให้ลามลวน
ให้ชายยกกลีฟ	สำหรับแผ่นดิน	ยกได้ให้หวล	
ถ้าวาไม่ได้	ข้าให้เด็กดวล	มิให้ชายชวน	ลูกเราสืบไป

จากข้อความที่ยกมาแสดงถึงความฉลาดเฉียบแหลมของตัวละคร ซึ่งผู้แต่งต้องการอธิบายถึงอุปนิสัยและบุคลิกภาพของนาง

อีกตอนหนึ่งที่แสดงถึงความคิดและลักษณะนิสัยของนางรัตมนี คือ ตอนที่นางสอนเกษสุริยง ก่อนที่จะเดินทางตามสุวรรณหงส์ไปยังเมืองไอยธวัน ดังคำประพันธ์ว่า

เจ้าพวญหงษ	ขอฝากสุริยงค์	บ่มวังสาข

มเหสีนาเรียพิน	อำพันารินฐ
เป็นเอกสรนางไนย	
มีราชธิดาประไพ	ทรงลักคณาไนย
ใครเห็นเป็นทียเสนหา	

(ล.2/น.32)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

เป็นยักษศักดิ์ากล้าหาญ	ครองเนนจักรวาล
ประเสริฐล้ำเลิศธานี	
มเหสีนาเรียพิน	อำพันารินทร
เป็นเอกสรนางไนย	
มีราชธิดาประไพ	ทรงลักขณาไน
ใครเห็นเป็นที่เสนหา	

ท้าวจักรกฤษณ์เป็นยักษที่เอาแต่ใจตัว คิดจะทำอะไรก็ทำโดยพลการ แม้แต่การยกธิดาให้รามสูร ก็ไม่ได้ถามใครทั้งสิ้น เป็นเหตุให้เกิดความยุ่งยากใจแก่สัพพันทลิกามาก ดังคำประพันธ์ที่ว่า

เสจกานตามเรื่องสำนไชย	จักรกฤษณ์ที่กรัย
ก็มีพระราชองค์กาน	
เหวี่ยง ๆ ราวตูดถีสาน	ไปยทูนอาภาณ
เจานายใหญ่ยุบล	
เดือนสี่จงกรีทาพัน	มาตงมั่งคัล
สยัมพรพรราชธิดา	

(ล.2/น.33)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

เสจการตามเรื่องสารไชย	จักรกฤษณ์ฤทธิ์ไกร
จึงมีพระราชโองการ	

เหวยเหวยราชทูตถือสาร   ไปทูลอาการ
 เจ้านายให้รู้ยศ
 เดือนสี่จกรทิพาทล   มาแต่งมงคล
 สยมพรวรราชธิดา

ท้าวจักรกฤษณ์ เป็นยักษ์ที่หยิ่งในศักดิ์ศรี จะเห็นได้จากตอนที่รามสูรจัดขบวนทัพมา
 เพื่อทำการวิวาห์ แต่นางสัพันท์ลิกาไม่ยอม อ้างว่านางมีสามีแล้ว ทำให้ท้าวจักรกฤษณ์รู้สึก
 อายมาก ที่ต้องมาเสียค่า聘 ดังคำประพันธ์ว่า

ครั่งนุกูเจบอ้าย เกราะไมถามบุญถาอ เลี้ยเกียจกู่เลี้ยยจ อสุราจะโยญไผยรีย	ชนทั้งหลายใหม่เชือกือ ลูกจึงคือคิชนอกจัย จะปรากฏหัวแดนไทร ไผยครั้งนยคงมีสิก (ล.2/น.52)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ครั่งนุกูเจบอ้าย เพราะไมถามบุญลือ เลี้ยเกียจกู่เลี้ยยจ อสุราจะโยไฟ	ชนทั้งหลายไม่เชือกือ ลูกจึงคือคิชนอกใจ จะปรากฏหัวแดนไพร ไผครั้งนยคงมีสิก

อย่างไรก็ตามท้าวจักรกฤษณ์ไม่ได้ใช้กำลังตามใจตน เมื่อผลเป็นไปไม่ตรงกับที่ตน
 อยากให้เป็นก็หาทางออกโดยการโอนอ่อนผ่อนไปตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นนิสัยของยักษ์
 ในวรรณกรรมเรื่องนี้

ท้าวสีพี

ท้าวสีพีเป็นกษัตริย์ที่กระหายเมืองขึ้น เทียวหาสงครามไปทั่วจนได้เมืองขึ้น

มากมาย นอกจากนั้นท้าวสีฟ้ายังมีจิตใจหยากบ้านใช้กลมารยาเล่าเมืองขึ้นจนไปถึงกรุงไอยรัตน์
ดังคำประพันธ์ว่า

ท้าวสีฟ้าราช	มีฤทธิ์อำนาจ	เจตียวฉลาดสาตรา
หนึ่งเล่าห้วยหาร	ชำนาญวิชา	อยู่คงบังตา
มีมากนับแสน	แทงฟันไหมแคลน	แหลนหลาวเงาหนู
ใครรบฤสาย	ฉิบหายหลายหมู่	ท้าวไชใหญ่
		ขามาทูลไทย

(ล.3/น.54)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ว่าท้าวสีฟ้าราช	มีฤทธิ์อำนาจ	เจตียวฉลาดสาตรา
หนึ่งเล่าห้วยหาร	ชำนาญวิชา	อยู่คงบังตา
มีมากนับแสน	แทงฟันไหมแคลน	แหลนหลาวเงาหนู
ใครรบฤสาย	ฉิบหายหลายหมู่	ท้าวไชใหญ่
		ขามาทูลไทย

ลักษณะนิสัยที่เด่นชัดของท้าวสีฟ้า คือมีความเชื่อมั่นในตนเองสูง ไม่ค่อยยอมให้
ใครขัดใจ เช่นเมื่อจะตีเมืองไอยรัตน์ อุปติขซึ่งเป็นอาจารย์หักท่วงห้ามปรามก็ไม่ยอมฟัง ดัง
คำประพันธ์ว่า

ท้าวสีฟ้าราช	มีความประมาท	โลโพนโหมหา
เดิมทีอาจารย์	คิดอ่านปฤกษา	ไว้กับเราว่า
...		จะให้เข้าเป็นใหญ่
ยังแต่ไอยรัตน์	เป็นเมืองกระสัตร	ทรงหันวันหง
ครั้นเราจักตี	ทหารมียอมลง	เราคิดยังสง
		ใส่ดาอาจารย์

(ล.3/น.56)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ท้าวสีฟ้าราช	มีความประมาท	โลโพนโหมหา
เดิมทีอาจารย์	คิดอ่านปฤกษา	ไว้กับเราว่า
		จะให้เข้าเป็นใหญ่

...

ยังแต่ไอยรธัน เป็นเมืองกษัตริย์ ทรงธรรม์วรรณหงส์
 ครั้นเราจักดี ทำน้อมยอมลง เราคิดยังสง สัยค่าอาจารย์
 เมื่อท้าวสีพันพิงศรตามแก่สุวรรณหงส์ ก็แสดงน้ำใจนักกีฬา รู้แพ้ชนะ ยอมยกธิดาให้
 ศิลป์ชนุโอรสสุวรรณหงส์ พร้อมทั้งยกเมืองให้ครองแต่โดยดี

นางอรพิมพ์

นางอรพิมพ์เป็นธิดาท้าวพรหมจักรวรรตกับนางเกษมณี มีรูปร่างหน้าตางดงาม
 แต่โชคร้าย เมื่อเกิดไข้ห่าขึ้นในเมือง นกหัสดีนามากินศพ ผู้คนตายไปสิ้นเหลือแต่นางผู้เดียว
 ดังคำประพันธ์ว่า

รูปทรงองค์นางนร	ดุจเขาสวรรค์ชั้นวิมาน
นารักภักดิ์เบิกบาน	บานกระพุ่มแย้มตมกัน
ชั้นสาสืบทาปีย	ปานกินรีวิไลวรรณ
ใครเห็นนอนเป็นขรร	มะ เมือจิตคิดนิ่งนาง

(ล.2/น.22)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

รูปทรงองค์นางนั้น	ดุจเขาสวรรค์ชั้นวิมาน
นารักพักตร์เบิกบาน	บานกระพุ่มแย้มตมกัน
ชั้นสาสืบทาปีย	ปานกินรีวิไลวรรณ
ใครเห็นนอนเป็นนั้	ละ เมือจิตคิดถึงนาง

นางอรพิมพ์ มีบาร์มจากการจำศีลภาวนาในชาตินี้และชาติก่อน พระอินทร์จึงให้
 มาตุลีแปลงเป็นนางว้างไปล่อให้สุวรรณหงส์เดินทางไปพบนาง ดังคำประพันธ์ว่า

อรกนิมเนื่อทอง	ออกจากกลองมองดูไทย
ชอบจิตรต์ติดต้อย	นางหรามไวกราบบ่มาร

(ล.2/น.25)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

อรพิมพ์พิมพ์เนื้อทอง
ขอบจิตติดต้องใจ

ออกจากคลองมอญไทร
นางหรรณวียกราบบทมาลย์

คุณลักษณะประการหนึ่งของนางอรพิมพ์ คือ มีความรักและกตัญญูต่อบิดามารดา เช่น เมื่อครั้งจะจากเมืองไปก็อาลัยอาวรณ์ถึงชนกชนนีที่สิ้นพระชนม์ไปแล้ว ดังคำประพันธ์ว่า

ครั้นนางสร้างโสภี	นางเหวี่ยงบงคมลมา
บิดรงพระชลมา	แลทเวาทุขุขราลีย
หลักเมืองทรงเวียงไชย	ขอลาไปส่วดี
แล้วนางจากปรางสีย	พระจักรีให้โถมปราง
	(ล.2/น.28)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ครั้นนางสร้างโสภี	นางเหวี่ยงบงคมลมา
บิดรงพระชนมา	และทเวาทุขุขราลีย
หลักเมืองทรงเวียงไชย	ขอลาไปส่วดี
แล้วนางจากปรางค์ศรี	พระจักรีให้โถมปรางค์

ลักษณะนิสัยของนางอรพิมพ์อีกประการหนึ่ง คือ นางมีความอ่อนน้อมถ่อมตน ดังจะเห็นได้จาก เมื่อพระสุวรรณหงส์พานางไปกรุงรัตน นางก็ฝากตัวต่อนางเกษสุริยและนางพิมพ์า ดังคำประพันธ์ว่า

อรพิมพ์นิมน่งนาท	ฟังประกาศนาดสองราช
ทูนว้าขานหน้า	โหมอดฉาสองนารีย
โหลตคำปรัตย้าน	เป็นนุชมานชาสองพีย
ทราบท้าวสิ้นอันทรีย	ฟังบานมียที่สององค์
	(ล.2/น.28)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

อรพิมพ์มันนงนาฏ	ฟังประกาศนาฏสองราช
ทูลว่าข้านี้หนา	ไม่อิงฉาสองนารี
ให้สัตย์คำปฏิญาณ	เป็นนุชมาลย์ข้าสองพี่
ทราบบทว่าสิ้นอินทรีย์	ฟังบารมีพี่สององค์

นางอรพิมพ์มีธิดาชื่อนางวรดี ซึ่งต่อไปได้เป็นแม่เหลืของศิลปิน

ยักข์กุมภภัก

ยักข์กุมภภักเป็นยักข์พเนจร ออกท่องเที่ยวล่าหาอาหารกินไปทั่ว ดังคำ
ประพันธ์ว่า

วันนรรคมพณชอุกศรี	เที่ยวล้ามฤกดี
มฤกดาในป่าดงดาน	

(ล.1/น.40)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

วันนั้นภุมภักยักข์	เที่ยวล้ามฤกดี
มฤกดาในป่าดงดาน	

ยักข์กุมภภักมีลักษณะนิสัยที่เด่นชัดในด้านของความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ เช่นเมื่อพบ
เกษสุริยงเกิดการต่อสู้กัน ยักข์กุมภภักแพ้ ถูกฆ่าตาย เกษสุริยงก็เอาน้ำมนต์ถวายให้หาให้คืน
ชีวิต ยักข์กุมภภักรู้สึกสำนึกในพระคุณที่เกษสุริยงให้ชีวิตตนอีกครั้ง ดังคำประพันธ์ว่า

กุมพพทูนุยมบลโสมฉาย	วาพิถึงตาย
แมช่วยชีวิตเป็นตัว	
คุณแมบุญไว เหนือหัว	จะอาสาพาตัว
แมไปยให้ถึงทานิ	

(ล.1/น.41)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

กุ่มกณฑ์ทูลขลุบโถมฉาย	ว่าพี่ถึงตาย
แม่ช่วยชีวิตเป็นตัว	
คุณแม่ยกไว้เหนือหัว	จะอาสาพาตัว
แม่ไปให้ถึงฮานี้	

ยักษ์กุ่มกณฑ์จึงคอยติดตามช่วยเหลือเกษสุริยด้วยความซื่อสัตย์ และมีความรักใคร่
เสมือนพี่น้อง ดังคำประพันธ์ว่า

กล่าวถึงยักษ์กุ่มกณฑ์	ไหรอนรนไนอินทรีย์
คิดถึงหญิงโถมสีย	สุริยงค์พิยเป็นฉันโดย
แตนางจากบราจมาจ	จิตพิสวาทหลาดทิฎาหัย
หญิงทองตอทุกชะไพล	ไฉยกุสรวรไพบร์นพราย
	(ล.1/น.77)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

กล่าวถึงยักษ์กุ่มกณฑ์	ให้รอนรนไนอินทรีย์
คิดถึงนางโถมศรี	สุริยงค์เป็นฉันใด
แตนางจากบราจมาศ	จิตพิสวาทหลาดหวาดทิฎาหัย
หรือน้องตอทุกชัย	ไฉยกุสรวรไพบร์นพราย

เมื่อรู้ว่าเกษสุริยกับสุวรรณหงส์เดือดร้อนเรื่องใด ยักษ์กุ่มกณฑ์ก็เป็นธุระให้ได้ทุก
ครั้ง จนกระทั่งถึงลูก ๆ ของเกษสุริย ยักษ์กุ่มกณฑ์ก็ไม่เคยละทิ้งหน้าที่ เช่น ตอนที่โอรส
ของเกษสุริยไปเรียนวิชา ก็เป็นหน้าที่ของกุ่มกณฑ์ที่จะต้องพาไปเรียนวิชา ดังคำประพันธ์ว่า

กุ่มกณฑ์สองเจา	จรไปเฝ้าพระโคตม
สองน้องถว้ยบังคม	แทบทบาทพระมุนี

นาคาว่าหลานขวัน
คนนั้นบุตรใครมี

บุตรวันหงษ์มูทรงสี
เจ้ากุ่มท่งจ้งการ
(ส.3/น.52)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

กุ่มกุ่มท่งท่งเจ้า
สองนั้งกวายบังคม
นาคาว่าหลานขวัน
คนนั้นบุตรใครมี

จรไปเฝ้าพระโคดม
ลงแทบบาทพระมุนี
บุตรวรรณหงษ์มูทรงศรี
เจ้ากุ่มกุ่มท่งจ้งการณ

ยักษ์กุ่มกุ่มท่งเป็นตัวอย่างของมิตรแท้ เป็นหาสที่ซื่อสัตย์ สุภาพ สุขุม เป็นพี่เป็นเพื่อน
แม้จะแก่เฒ่าก็ยังอาศัยอยู่แทบบาทเกษสรีรัง และสุวรรณหงส์ จนทั้งคู่ออกบวชจึงหมดหน้าที่

ฤาษีกาลเทวินอินทโกฏี

บทบาทของฤาษีกาลเทวิน มีมากเพราะเป็นอาจารย์ของสุวรรณหงส์จนถึง
จันทร์ดาราวงค์ หลานสุวรรณหงส์ แต่ผู้แต่งไม่ได้อธิบายลักษณะตัวละครตัวนี้มากนัก แต่จะ
กล่าวถึงตัวละครอื่นที่มาเกี่ยวข้องกับฤาษีองค์นี้ ดังคำประพันธ์ว่า

ปางนรบรรพตโคดม ยินดีนิยม
จึงบอกอาคมเค้ามูรต์

(ส.2/น.45)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ปางนั้นบรรพตโคดม
จึงบอกอาคมเค้ามูรต์

ยินดีนิยม

ฤาษีกาลเทวินมีความผูกพันกับลูกศิษย์ทุกคน สอนลูกศิษย์ด้วยใจรัก จะเห็นได้จาก
ตอนที่ศิษย์ชั้นกับวิสุทธีวงศ์มา เรียนวิชา ครั้นจะจากกันก็มีความอาลัยอาวรณ์ทั้งศิษย์และอาจารย์
ดังคำประพันธ์ว่า

สองนั่งหลังม้า   เหลียวดูศาลา   ชลนาถึงไหลย
 เคยอยู่เป็นสุข   บ่มีทุกข์โศก   ตาจ๋าได้อะไร   หินไฟถวาย
 ...
 โอแต้เจ้า   ตาจะสอนใครเล่า   คำเขาเฝ้าวอน
 บอกเวรคาถา   หลานยาจากจร   เทนหลานยังออร   นอนเคียงบาทา
 (ล.3/น.58-59)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

สองนั่งหลังม้า   เหลียวดูศาลา   ชลนาถึงไหล
 เคยอยู่เป็นสุข   บ่มีทุกข์โศก   ตาจะได้ใช้ใคร   หินไฟถวาย
 ...
 โอแต้เจ้า   ตาจะสอนใครเล่า   คำเขาเฝ้าวอน
 บอกเวรคาถา   หลานยาจากจร   เทนหลานยังออร   นอนเคียงบาทา

ภาษีกาลเหวินอันทโกฏี นับว่าเป็นตัวละครที่เป็นตัวแทนของครูที่มุ่งให้ความรู้และยัง
 จะต้องคอยเป็นสระให้ศิษย์เท่าที่โอกาสจะอำนวย เช่น ทุกครั้งที่มีการมงคล เกษสุริยงและ
 สุวรรณหงส์ จะต้องเชิญให้ฤาษีไปทำพิธีต่าง ๆ ให้ นับเป็นลักษณะหนึ่งของครู-ศิษย์ ในสังคม
 ไทย

3.2 การสร้างตัวละคร

วรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ ผู้แต่งใช้ตัวละครในการดำเนินเรื่องมาก
 มายโดยแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือตัวละครฝ่ายดี และตัวละครฝ่ายร้าย ตัวละครฝ่ายดี เช่น
 สุวรรณหงส์ ท้าวสุทัน นางเกษสุริยง นางรัตมาลี ศิลป์ธนู เป็นต้น ส่วนตัวละครฝ่ายร้าย
 ผู้แต่งจะสร้างขึ้นให้มีพฤติกรรม และอุปนิสัยขัดกับการกระทำของตัวละครฝ่ายดีหรือฝ่ายธรรมะ
 แต่เมื่อเหตุการณ์ดำเนินไป ปัญหาถูกคลี่คลาย ตัวละครฝ่ายร้ายหรือตัวละครที่มีพฤติกรรมขัดแย้ง
 กับตัวละครฝ่ายดี ก็จะกลับมีพฤติกรรมไปในทางดีเสมอ เหตุการณ์ในเรื่องจึงไม่มีการฆ่าฟันกัน
 เว้นแต่นางสนทรา ซึ่งเป็นยักษ์แปลง ผลักเกษสุริยงตกน้ำ และจับผู้คนกินเป็นอาหารมากมาย
 จึงถูกยักษ์กุมภคณีฆ่าตาย

ลักษณะตัวละครในเรื่องสุวรรณหงส์ส่วนใหญ่สร้างให้มีนิสัยน้อยลักษณะ (Flat Character) คือสร้างตัวละครให้มีลักษณะคงเดิม หากจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปก็เกิดจากเหตุผลที่ผู้แต่งเจตนา เช่น นางสุพันธุลีกา เดิมเป็นตัวละครที่เห็นแก่ได้ใช้เล่ห์กลมารยา กลั่นแกล้งผู้อื่น แต่เมื่อมาอยู่ในสังคมที่มีแต่ผู้ประพฤติดี คือครอบครัวของสุวรรณหงส์ นางก็กลับเป็นคนดีในที่สุด

ตัวละครในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์จึงอาจขาดความสมจริงไป เพราะตัวละครในลักษณะเดียว เช่นนี้มักมีน้อยในชีวิตจริง คือทำความดีก็ทำแต่ความดีตลอด คิดดี พูดดี จนผิดวิสัยของอารมณมนุษย์ การสร้างตัวละครในลักษณะนี้คงเป็นเจตนาของผู้แต่งที่ต้องการชี้ให้เห็นถึงผลของการทำความดี

ตัวละครอีกลักษณะหนึ่งที่ผู้แต่งสร้างขึ้นในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ คือตัวละครอมมนุษย์ ซึ่งก็เป็นตัวละครลักษณะเดียวเช่นกัน ตัวละครดังกล่าว เช่น เทวดา ยักษ์ และสัตว์ต่าง ๆ สำหรับเรื่องสุวรรณหงส์ ได้แก่ ท้าววิฆณุกรรม มาตลี ยักษ์กุมภภณฑ์ ท้าวจักรกฤษณ์ ยักษ์วรรณฤทธิ์ เป็นต้น

ลักษณะที่น่าสังเกตประการหนึ่งของการสร้างตัวละครในเรื่องสุวรรณหงส์คือ การใช้ยักษ์มาเป็นตัวละครเป็นจำนวนมาก แต่ยักษ์เหล่านั้นไม่ได้สร้างให้มีลักษณะแบบยักษ์ในวรรณคดีจักร ๆ วงศ์ ๆ ห้วนไปคือจะต้องโหดร้าย ชอบก่อกวนมนุษย์ หรือมีรูปร่างหน้าตาน่ากลัว แต่ผู้แต่งกลับสร้างตัวละครยักษ์ ให้มีลักษณะเหมือนมนุษย์ทั่ว ๆ ไป ทั้งรูปร่างและอุปนิสัยใจคอ

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือ วิถีชีวิตที่ผู้แต่งเสนอผ่านตัวละครนั้นเป็นวิถีชีวิตแบบวงล้อ คือทุกชีวิตจะมีเส้นทางเดินแบบมาตรฐานเดียวกันทั้งหมด สรุปได้ว่า ตัวละครชายทุกตัวมีกำเนิดเหมือนกัน คือเมื่อเกิดมาจะมีการเตรียมพิธีตามประเพณีจัดข้าหาสหญิงชายให้ในจำนวนที่เท่า ๆ กัน มีปาฏิหาริย์ หรือลางสังหรณ์ที่คล้าย ๆ กัน ต่อจากนั้นทุกคนก็จะได้ออกไปเรียนวิชา และจะต้องเรียนวิชาจากอาจารย์คนเดียวกัน วิชาคล้าย ๆ กัน เรียนเก่งพอ ๆ กัน ต่อไปก็ต้องผจญภัยต่อสู้กับปรปักษ์ต่าง ๆ จนเป็นเหตุให้ได้คู่ครอง พาคู่ครองกลับเมืองแล้วได้ครองเมืองต่อจากบิดา บิดามารดาหาคู่ครองที่เป็นวงศ์ญาติซึ่งเป็นที่น้องต่างมารดาให้อภิเษกสมรสกันอีก จะเห็นได้ว่าเป็นชีวิตที่ออกมาจากพิมพ์เดียวกัน ซึ่งอาจจะเป็นชนบทย่างหนึ่งในการแต่งเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ หรืออาจเป็นเจตนาของผู้แต่งที่ต้องการเน้นแนวคิดหลักคือต้อง

การให้เห็นถึงความเป็นไปของชีวิตว่าทุกชีวิตก็มีเพียงเท่านี้ ล้วนแต่เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา
ทั้งสิ้น

4. ฉาก (Setting)

ฉากเป็นองค์ประกอบของเนื้อหาอีกส่วนหนึ่ง คือเป็นส่วนที่กล่าวถึงสภาวะแวดล้อม
ของคนหรือตัวละครในวรรณกรรม สภาวะแวดล้อมนี้ หมายรวมถึงทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรมและ
นามธรรม อันได้แก่สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สภาพเหนือธรรมชาติตามจินตนาการของ
กวี และสภาวะทางวัฒนธรรมต่าง ๆ

ฉากในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง ประกอบด้วยฉากเมืองและ
ฉากป่า ซึ่งแต่ละฉากมีเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นพร้อมกันบนากฎการของตัวละคร ดังนี้

4.1 ฉากเมือง ในวรรณกรรมเรื่องนี้มีฉากเมืองที่เป็นสภาวะแวดล้อมของตัว
ละคร และมีเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้น ดังนี้

ฉากเมืองไอยรธานี เป็นฉากที่สำคัญที่สุด เพราะมีเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นมากที่สุด
เป็นฉากกำเนิดของตัวละครเอกฝ่ายชาย เหตุการณ์สำคัญ ๆ เกิดขึ้นที่เมืองนี้ เพราะไม่ว่า
สุวรรณหงส์จะผจญภัยไปในที่ใด ก็จะต้องกลับมายังเมืองไอยรธานีทุกครั้ง มีมเหสีก้องค์ก็จะ
พากลับมายังเมืองไอยรธานี โอรสและธิดาส่วนใหญ่เกิดที่เมืองไอยรธานี เว้นแต่มณีนีสาคร ธิดา
ของเงือกปลาสมุทรย์ที่เกิดในฉากป่า ผู้แต่งบรรยายฉากเมืองไอยรธานีให้เห็นสภาพบ้านเมือง
ความเป็นอยู่ของผู้คน การคมนาคม ความอุดมสมบูรณ์ อาชีพ เศรษฐกิจของผู้คน รวมทั้งการ
แนะนำตัวละคร ดังคำประพันธ์ว่า

ฉมวกกรงไกรยไพชาร	ไอยรธานีโกลาน
เปรียบพายัพพิภพดั่งสา	
ไทยหาญเจ้านักมรา	น้ามวงชงฟา
ชื่อว่าสหันหีบดี	

เอกอัครมเหสี	ชื่อรัตตะมาลี
เป็นที่ประโลมสังสาร	
...	
เมืองน้อยร้อยเอ็จหาเนิน	บริบูรณ์ทุกถิ่น
นิคมสมบูรณ์พูนผลา	
กำพรส่ำฟ้า เพตรา	น้อยใหญ่ไปมา
สินค้ามากมายหล้าพร	
เสนาพริกทานานัน	ช่างมาสาระพัน
จ้วควายไรนาบริบูรณ์	
ไทยท้าวผู้เจ้าโอยสุน	ขาดวงกร์กุน
เขาเมืองอาดูนทกน่าย	
จำเราเขาเมืองทั้งหลาย	ไปทูลญาสาย
ในท้าวปราชญ์นาหาบุตร	
	(ล.1/น.2)
<u>ถอดเป็นภาษามาตรฐาน</u>	
ยังมีกรุงไกรไพศาล	ไวยรัตน์โอฬาร
เปรียบบานฟ้าพดิ่งสา	
...	
ให้ท้าวผู้เจ้านครา	นามวงศ์ทรงฟ้า
ชื่อว่าสัณฑ์ธิดี	
เอกอัครมเหสี	ชื่อรัตมาลี
เป็นที่ประโลมสังสาร	
...	
เมืองน้อยร้อยเอ็ดหานินทร์	บริบูรณ์ทุกถิ่น
นิคมสมบูรณ์พูนผลา	
กำปั่นสำเภาเกตรา	น้อยใหญ่ไปมา

สินค้ามากมายหลายพรรณ

เสนาพุดกานาโนน

ช้างม้าสารพัน

วัวควายไธนาบริบูรณ์

ให้ท้าวผู้เจ้าโอยสุรย์

ขาดวงศ์ตระกูล

ชาวเมืองอาศุรทนาย

จำเราชาวเมืองทั้งหลาย

ไปทูลถวาย

ให้ท้าวปรารถนาหาบุตร

การบรรยายข้างต้น นอกจากจะเห็นภาพทางกายภาพแล้ว ยังมองเห็นภาพที่เป็น
สภาพสังคมวัฒนธรรมของผู้คนในเรื่องได้อีกด้วย การบรรยายฉากเมืองโอยรัตน์อีกตอนหนึ่ง
คือการต้อนรับสุวรรณหงส์กับมเหสีทั้ง 3 กลับเมืองโอยรัตน์ ทำให้เห็นลักษณะบ้านเมือง ผู้คน
และวัฒนธรรมต่าง ๆ ได้ชัดเจน ดังคำประพันธ์ว่า

ใกล้กรุงสุรียา

ทั้งสามกระสีตรา

ทรงเครื่องเรืองรอง

ขึ้นทรงรถเพ็ช

ท้าวเสด็จมรยมอง

พวงนางหงสมอง

ขึ้นข้างระวางไน

...

สืบทารตรีย

เขาแดนทานิ

นิคมร้ายทาง

เชาบานนิคม

มาชมสองนาง

ถว้ายของต่างๆ

พลางชมบุษนาย

ทุกบานถ่านถิน

เห็นสองยุพรี

ลืมนกเภาร้าง

ทั้งสองเพราเพรศ

งามเลิศเจิดฉาย

สองนางนั่งถว้าย

โฉมโฉมคนชม

...

พังเส็จข้าวสาร

ตรัชมืองค์กาน

ไทเบรียมจัดรง

กูจักออกไป

รับไทยสามองค์

แล้วจัดเครื่องทรง

ไปจงมากมาย

เสนาชาหลวง

ทุกหัวขบวน

ทั้งบวงมากมาย

ฝูงช่างมาร์ท

กำหนดมนนาย

ข้าวครั้งทั้งหลาย

จ่ายเครื่องสำตรา

เสื่อหมวกตาสี

หอกดาบกระบี่

เงาหัวนจายมา

เครื่องต้นผ้าทรง ถวายองค์ราชา ทานอาสา โยช้านับแสน
 จัดนางกษัตริย์ ทาร้อยนารี รูปดีอ่อนแอ
 ล้วนลูกผู้ดี มั่งมีปีกแผ่น นุ่งไหมยโสแหวน จรहुตัน
 (ล.2/น.17)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ใกล้รุ่งสุริยา หึ่งสามกษัตรา ทรงเครื่องเรียงรอง
 ขึ้นทรงรถเพชร ท้าวเสด็จมันมยอง พวงนางหึ่งมือง ขึ้นช้างระวางใน
 ...

สืบหาราตรี เข้าแดนธานี นิคมรายทาง
 ชาวบ้านนิคม มาชมสองนาง ถวายของต่างๆ พลาชมบุญนาย
 ทุกบ้านฐานันท์ เห็นสองยุพิน สัมกินเพลางาย
 หึ่งสองเพราเพริศ งามเลิศเจิดฉาย สองนางนึ่งถวาย โฉมให้คนชม
 ...

พึงเสร็จข่าวสาร ตรัสมีโองการ ให้เตรียมจัดรงค์
 กุ๊กออกไป รับโหสามองค์ แล้วจัดเครื่องทรง ไปจงมากมาย
 เสนาข้าหลวง ทุกหัวกระหวง หึ่งปวงมากมาย
 มุ่งช้างม้ารถ กำหนดมุนาย ชาวคลังหึ่งหลาย จ่ายเครื่องศาสตรา
 เลื่อนหมวกต่างสี หอกดาบกระบี่ จ้าวทวนจ่ายมา
 เครื่องต้นผ้าทรง ถวายองค์ราชา ทานอาสา โยช้านับแสน
 จัดนางกษัตริย์ ทาร้อยนารี รูปดีอ่อนแอ
 ล้วนลูกผู้ดี มั่งมีปีกแผ่น นุ่งไหมยโสแหวน จรहुตัน

จากที่กล่าวข้างต้น เป็นฉากที่บรรยายถึงสภาพสังคมวัฒนธรรม ทำให้มองเห็น
 ค่านิยมของสังคมรอบข้างตัวละคร จากลักษณะนี้ทำให้ผู้อ่านเข้าใจเหตุการณ์และพฤติกรรม
 ของตัวละครมากขึ้น คือรู้ว่าสาเหตุที่ตัวละครมีพฤติกรรมบางอย่างเพราะค่านิยมของสังคม
 ของตัวละครกำหนดให้เป็นไปนั่นเอง

ฉากเมืองอีกฉากหนึ่งในเรื่องสุวรรณหงส์ คือ ฉากเมืองหริตน์ ผู้แต่งไม่ได้บรรยายไว้มากนัก เนื่องจากมีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นน้อยมาก ลักษณะของฉากเมืองหริตน์ ผู้แต่งบรรยายไว้ดังคำประพันธ์ว่า

กล่าวถึงกรุงยักศักดิ์	วันฤทธิษรา
ครอบครองหริตน์ธานี	
นงลักเอกออแก้วเหสี	ซ้อรัตมะณี
เป็นที่ประโลมสงสรวาน	
...	
เมืองนรสาระพันอุดม	ทานิๆคม
สมบัติเขาปลาอาหาน	
เมืองนอยรอยเอ็จงูคาร	สงบันนาการ
มาถว้ายพิศัตถัตตรา	
พลมารห้วยหารอาสา	พลพิศลนา
ไพรพาแผนดินอันดี	
ไทยท้าวเจ้ากรุงธานี	กับพระมเหสี
ครอบครองพิศบกรงไกรย	
มีราชหิตาประไพ	บุณลักษณ์นาไน
ชงเป็นยาณีห่มล	
...	
ชื่อเกษสุริยงนงลัก	ผิดวงพ้งผู้ก
ตามสมักบิดุราชมารุรง	

(ล. 1/น. 7)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

กล่าวถึงกรุงยักศักดิ์	วันฤทธิษรา
ครอบครองหริตน์ธานี	

นงลักษณ์เอกอัศรมเหสี	ชื่อรัตมณี
เป็นที่ประโลมสังสาร	
...	
เมืองนั้นสารพันอุดม	ธานีในคม
สมบูรณ์ชาวปลาอาหาร	
เมืองน้อยร้อยเอ็ดศกุงการ	ส่งบรรณาการ
มาถวายพิศดัตตรา	
พลมารทวยหาญอาสา	พื้นที่คณา
ไพร่ฟ้าแผ่นดินยินดี	
ไทยท้าวเจ้ากรุงธานี	กับพระมเหสี
ครอบครองพิภพกรุงไกร	
มีราชธิดาประไพ	บุลย์ลักษณ์ใน
ทรงเบญจญาติพิมล	
...	
ชื่อเกษสรีนงลักษณ์	มิดวงค์พงศ์ยักษ์
ตามสมัครบิดราชมาตรง	

ฉากเมืองหริตน์ เป็นฉากที่เกิดตัวละครเอกฝ่ายหญิง ผู้แต่งบรรยายให้เห็น
บรรยากาศของบ้านเมือง ความอุดมสมบูรณ์ การติดต่อกับหัวเมืองต่าง ๆ อย่างคร่าว ๆ
แม้ว่าเมืองหริตน์จะเป็นเมืองยักษ์ แต่ในฉากนี้ไม่ปรากฏบรรยากาศของความน่ากลัวอยู่เลย
เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นกับฉากนี้คือ ตัวเอกฝ่ายชายและฝ่ายหญิงมาพบกัน รักกัน และจากกัน
โดยตัวเอกถูกหอกยนต์ ชมซานกลับไปตายยังเมืองไอยธัญ

ฉากขานเมืองหริตน์ ซึ่งเป็นบรรยากาศที่ผู้แต่งบรรยายให้เห็นสภาพสังคมวัฒนธรรม
ในฉากนี้มีบรรยายไว้เล็กน้อย ดังคำประพันธ์ว่า

เจ้าระตะมะนี้	จัดหาของดี	เรานี้จ้อออกไป
พิวกเหล่าอำมาต	แต่งปราสาทไชย	รานตลาดแหงโดย
		ทำถนนหนทาง

ปักรายรวไถย   ราชวัดหงไชย   ทำให้สำออง
 ปลุกต้นกล้วยอ้อย   เรียบร้อยไม่ง่ถาง   ขนทรายร้ายห่าง   หมอนน้ำใส่ต้ม
 ส่องฝ้ายมรดา   ใหลูกพุกสา   ต้นไชยใบชุม
 บาวพวกแมคา   แก่เถาสาวหมุ   หาของมาระเม   ตั้งร้านกว้านลง
 กระทำของไวถา   เหล้าพวกโยทา   มาต้องประสง
 กินของสิ่งโดย   ของใครยไหลง   บ้านชีชื้อตรง   มากินของใคร
 เราจะทำด้าให้   แมค้ำห้งหลาย   ชื้อขายเทาใด
 เหล้าเขาไถยหมุ   บุปลาหาไป   เร่งจัดจงไว   ในวันนี้หนา
 (ล.4/น.7)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

เจ้ารัตมณี   จัดหาของดี   เรายื่นจะออกไป
 พวกเหล่าอำมาตย์   แต่งปราสาทไชย   ร้านตลาดแห่งใด   ทำถนนหนทาง
 ปักรายรวไถ   ราชวัดตรงไชย   ทำให้สำออง
 ปลุกต้นกล้วยอ้อย   เรียบร้อยไม้กระถาง   ขนทรายรายทาง   หมอนน้ำใส่ต้ม
 ส่องฝ้ายมรดา   ใหลูกพุกสา   ต้นไทรใบชุม
 บ่าวพวกแมค้ำ   แก่เถาสาวหมุ   หาของมาระเม   ตั้งร้านกว้านลง
 กระทำของไวถา   เหล้าพวกโยธา   มาต้องประสงค์
 กินของสิ่งใด   ของใครให้หลง   บ้านชีชื้อตรง   มากินของใคร
 เราจะทำด้าให้   แมค้ำห้งหลาย   ชื้อขายเทาใด
 เหล้าขาวไถยหมุ   บุปลาหาไป   เร่งจัดจงไว   ในวันนี้หนา

ฉากเมืองในเรื่องสุวรรณหงส์มีปรากฏชัดเจนที่สุด 2 ฉาก คือฉากสภาพบ้านเมือง
 ของกรุงไอยร์ตัน และฉากสภาพบ้านเมืองของกรุงหริตัน การสร้างฉากมีทั้งที่ผู้แต่งสร้างจาก
 จินตนาการ และฉากสมจริงจากประสบการณ์ที่ผู้แต่งเคยพบเห็นมา

4.2 ฉากป่า เป็นฉากที่ปรากฏอยู่บางตอนในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ เป็น
 ฉากที่ไม่เด่นนัก เพราะเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่อง ไม่ได้เกิดในป่ามากนัก การเดินทางผจญภัย

ของตัวเอกก็ใช้หนังสือเหาะไปในอากาศ หรือไม่ก็จะใช้ปาฏิหาริย์ให้เทพเป็นผู้ย่อระยะทางให้สั้นลง สภาพป่าที่เป็นฉากของเรื่องมีบางตอน ดังนี้

ฉากป่าที่สุวรรณหงส์ออกไปล่าสัตว์ และเป็นเหตุให้พบมาลาที่นางเกษสุริยงเลี้ยงหาคู่ ทำให้ตัวเอกฝ่ายชายและตัวเอกฝ่ายหญิงในเรื่องได้พบรักกัน เพื่อนำไปสู่เหตุการณ์อื่น ๆ ในเรื่อง ดังคำประพันธ์ว่า

แล้วชวนนายไพร่	เที่ยวล่าป่าไม้	ตามชายเนินเขา	
บางนั้นเหวฤทธ	ณิรมิตกายา	เป็นรูปมฤคา	มาลาห้อยคอ
...			
เห็นเขาป่าชัฏ	ฯนอกกระสัด	ฯกัณมฤคิ	
ฯปล้ำห่าบัว	ฯชวนลาลิ	ฯลาดผาดหนี	ฯเล่นเล่นตัว
...			
สายพลอยดอกสร	ฯรันพันพอน	ฯภูมฤกหาย	
ฯเห็นมาลัย	ฯรูปช่อมาย	ฯจุนใจชาย	ฯยิบบมาลี
ลิตติดใจ	ฯวุ่นชวนไชย	ฯไปถึงสื่อ	
ฯใดใครทำ	ฯมาถึงพี่	ฯเหนเบนนี	ฯเปลี่มใจเรียม
...			
ไนยลักอักษร	ฯพั่งดวงสมอร	บอกน้ามชามชม	
ชื่อเกษสุริยง	ประสงนิมม	มาใหพิกรม	ระทมช่วงไนย

(ล.1/น.11-12)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

แล้วชวนนายไพร่	เที่ยวล่าป่าไม้	ตามชายเนินเขา	
บางนั้นเหวฤทธิ	นิรมิตกายา	เป็นรูปมฤคา	มาลาห้อยคอ
...			
เห็นเขาป่าชัฏ	ฯนอกกระสัด	ฯกัณมฤคิ	
ค้ำปล้ำห่าบัว	ชวนชวนลาลิ	ลาดผาดหนี	เล่นเล่นตัว

...

สายปล่อยดอกศร	ศรรันพันพอน	พอนถูกมฤคทาย	
หายเหินมาลัย	ลัยรูปช่อไม้	ไม้ฉุนใจชาย	ชายหิบบมาลี
สัพพิศตใจ	ใจวุ่นเหินไม้	ไม้ไปถึงสื่อ	
สื่อใดใครหา	หามาถึงพี่	พี่เห็นเป็นที่	ที่ปลื้มใจเรียม

...

ในลักษณะอักษร	พุ่มพวงดวงสมร	บอกนามทราชม	
ชื่อเกษสุริยง	ประสงค์นิยม	มาให้พี่ตรม	ระทมทรวงใน

ฉากป่าอีกฉากหนึ่งที่เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ขึ้น คือ ตอนที่นางเกษสุริยงตามไปช่วย
 สวรรคตหงส์ได้เดินทางในป่าโดยลำพัง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในฉากนี้คือ เกษสุริยงได้ของวิเศษ
 จากพระอินทร์เพื่อไปช่วยสวรรคตหงส์และได้ปลอมตัวเป็นชาย ตลอดจนได้พบยักษ์กุมภภท ซึ่ง
 คอยช่วยเหลือนางในททุก ๆ ด้าน ฉากดังกล่าวมีลักษณะดังคำประพันธ์ว่า

ออกจากกรุงไอยสวัน	ไทยเทวันม่อมรดา
คืนหนึ่งเดินถึงห้า	สิพโณชฌมาพัฒตณมาร
เข้าแควมตณไอนุรัต	นางกระสัดถัดดงดาน
ตามรอยเลื้อดพพาน	ไปยหายรอยเลื้อดยอยเสีย
ชุดนังรัมรุกข์ชาด	นางนงนาคล้อยเหี้ย
วาโอกรรมของเมีย	ไมรู้ทิดจะติดตาม
ขาดรอยยอยโลหิต	จะตามติดคิดเกรงขาม
ปาซรัสสัตลวดหนาม	จะลอดข้ามไปยเต็มที
นางอิงพิงรุกขา	ชงโลกาถึงสาหมี่
เมียมาทำพันปี	ไมรู้ที่หนทางไปย

(ล.1/น.36)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ออกจากกรุงไอยศวรรย์	ไทเหว้ยอุมรดา
คืนหนึ่งเดินถึงท่า	สิบโยชน์มาพัฒนามาร
เข้าแคว้นแดนไอยรัตน์	นางกษัตริย์ถัดคงดาน
ตามรอยเลือดภูบาล	ไปหายรอยเลือดน้อยเสีย
หุดนึ่งรุ่มรุษชาติ	นางนงนาฏละห้อยเหี้ย
ว่าไอกรรมของเมีย	ไม่รู้ทิศจะติดตาม
ขาดรอยย้อยโลหิต	จะตามติดคิดเกรงขาม
ป่าชฎักดลวดหนาม	จะลอดข้ามไปเต็มที
นางอิงพิงรุษขา	ทรงโคกมาถึงสามี
เมียมาหาพันปี	ไม่รู้ที่หนทางไป

เหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่องสุวรรณหงส์ เกิดขึ้นในระหว่างฉากป่าและฉากเมือง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในฉากป่าเป็นเหตุการณ์สั้น ๆ ตอนที่ตัวละครเดินทางและผจญภัยในที่ต่าง ๆ เหตุการณ์ส่วนใหญ่ของเรื่องเกิดขึ้นในเมือง ฉากเด่นของเรื่องจึงเป็นฉากเมือง โดยเฉพาะเมืองไอยรัตน์ ซึ่งมีเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย

5. รูปแบบคำประพันธ์

วรรณกรรมประเภทลายลักษณ์ของภาคใต้ส่วนใหญ่ นิยมแต่งเป็นร้อยกรอง โดยเฉพาะวรรณกรรมประเภทนิทาน หรือนิยาย ที่แต่งเป็นร้อยแก้วมักเป็นวรรณกรรมประเภท โหราศาสตร์ ความเชื่อ ตำนาน และกฎหมายชาวบ้าน คำประพันธ์ที่นิยมใช้ในการแต่ง ร้อยกรอง คือคำประพันธ์ประเภทกาพย์ ได้แก่ กาพย์ยานี 11 กาพย์ฉบัง 16 กาพย์สุรางคนางค์ 28 หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "ราบ" เพราะมีท่วงทำนองที่ราบเรียบ สม่่าเสมอ สำหรับรูปแบบคำประพันธ์ในเรื่องสุวรรณหงส์ ได้ศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

5.1 ลักษณะคำประพันธ์

5.2 ลักษณะการแต่ง

5.1 ลักษณะคำประพันธ์ คำประพันธ์ที่ใช้ในเรื่องสุวรรณทนต์ เป็นคำประพันธ์ประเภทกาพย์ ได้แก่ กาพย์ยานี 11 กาพย์ฉบัง 16 และกาพย์สุรางคนางค์ 28

กาพย์ยานี 11

กาพย์ยานี 11 ผู้แต่งมักใช้บรรยายเนื้อหาหรือเหตุการณ์ที่ดำเนินไปตามปกติ การบรรยายความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร และการบรรยายธรรมชาติ เป็นต้น

ตัวอย่างกาพย์ยานี 11 ในเรื่องสุวรรณทนต์

ไม้อ่อนบ่หอนหัก	จะผูกรักยาชักหาง
ผู้เฒ่ากล่าวเป็นอย่าง	เดินป่ากว้างจำทางเดิน
เข้าป่าระวังเสือ	ถือท้ายเรือตายเป็นัน
จะเกี่ยวสาวเส่หิน	ยาทางเห็นในไกลรัก

(ล.1/น.24)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ไม้อ่อนบ่หอนหัก	จะผูกรักอย่าชักหาง
ผู้เฒ่ากล่าวเป็นอย่าง	เดินป่ากว้างจำทางเดิน
เข้าป่าระวังเสือ	ถือท้ายเรือตายเป็นัน
จะเกี่ยวสาวสะเห็น	อย่าห่างเห็นให้ไกลรัก

หรือ

ลูกไพรให้รู้การ	ยอดคิดอันหาไรนา
เป็นขุนนายพ่อคา	คิดจัดหาของขายกัน
เขาประม่งล่งอวนแห	เขาเรือแพเที่ยววารี
บุต้าวเจ้าแผ่นดิน	คิดราชการบ้านแลเมือง

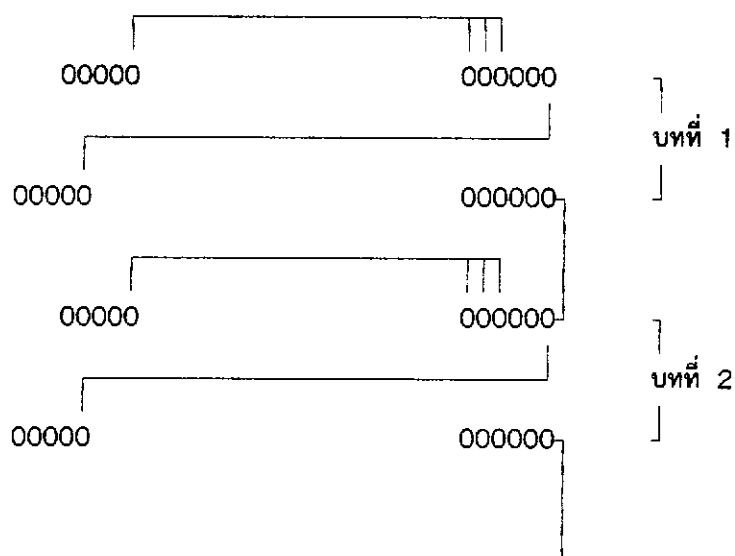
(ล.3/น.49)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ลูกไพร่ให้รู้การ	ย่อมคิดอ่านหาไร่นา
เป็นบุตรนายพ่อค้า	คิดจัดหาของขายกิน
ชาวประมงลงอวนแห	ชาวเรือแพเที่ยววาริน
บุตรท้าวเจ้าแผ่นดิน	คิดราชการบ้านเมือง

ภาพยำนี้นี้ยกมาเป็นตัวอย่าง เขียนเป็นแผนผังได้ดังนี้

แผนผัง ภาพยำนี 11

ภาพย้ง 16

ภาพย้ง 16 ในเรื่องสุวรรณหงส์ ผู้แต่งมักใช้บรรยายเหตุการณ์ที่ต้อง
การความดีดีลี้ลี้ เช่น พิธีกรรมต่าง ๆ บรรยายการสู้รบ หรือคำสอน คติเตือนใจ เป็นต้น

ตัวอย่างภาพย้ง 16 ในเรื่องสุวรรณหงส์

ชาวเมืองเลื่องลือตลอดนทง ห่มหันชั้นขง
 กองทัพยับยุมยุมง
 ที่เจ็บบางตายรายลง กองทัพอับบ่ง
 บ่มีอาจเขารบชิงชัย

(ล.3/น.62)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ชาวเมืองเลื่องลือตลอดนทง ห่มหันชั้นขง
 กองทัพยับยุมยุมง
 ที่เจ็บบางตายรายลง กองทัพอับบ่ง
 บ่มีอาจเขารบชิงชัย

หรือ

ท่านกล่าวไวโหว่หนึ่ง ประเล็ดเล็ดหนึ่ง
 ม่งค่นส่วสตรี้
 อันนางสาครอนมนี่ ลักค่นมาราดี
 ละมุนละม่อมพยอมพรู

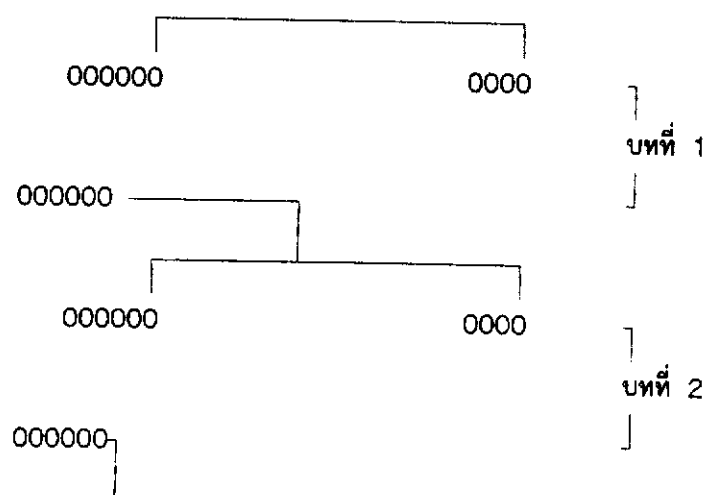
(ล.4/น.13)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ท่านกล่าวไว้ให้ดูหนึ่ง ประเสริฐเลิศยิ่ง
 มถคลส่วสตรี้
 อันนางสาครมณี ลักขณาราคี
 ละมุนละม่อมพยอมพรู

ตัวอย่างกาพย์บังทียกมา เขียนเป็นแผนผังได้ดังนี้

แผนผังภาพย้ง 16

ภาพย้งสร้างคนางค์ 28

ภาพย้งสร้างคนางค์ 28 ในเรื่องสุวรรณหงส์ มักนิยมใช้บรรยายเรื่องให้รวดเร็ว หรือใช้บรรยายพฤติกรรมของตัวละครให้เกิดความตื่นเต้น เร้าใจ เช่นการตัดพ้อต่อว่าหรือเพื่อบรรยายธรรมชาติที่มองเห็นอย่างผ่าน ๆ เช่น

ใครจอนพริตพราก ตัวใครมักมาก ใครจากเมืองเดิน
 ใครทิ้งทอดใคร ผู้ใดเห็นเพลิน ใครไปลวงเกิน ใครเซินเพลินอยู่
 ใครเยยเสียสัตย์ ใครทิ้งทอดหัด ใครปัทไปสู่
 ใครเสียสัตย์กัร ใครจรหาคุ ข่งกระภู บอกขานังความ
 (ส.3/น.34)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ใครจอนพริตพราก ตัวใครมักมาก ใครจากเมืองเดิน
 ใครทิ้งทอดใคร ผู้ใดเห็นเพลิน ใครไปลวงเกิน ใครเซินเพลินอยู่
 ใครเยยเสียสัตย์ ใครทิ้งทอดหัด ใครปัทไปสู่
 ใครเสียสัตย์ก่อน ใครจรหาคุ ข่งกระภู บอกขานังความ

หรือ

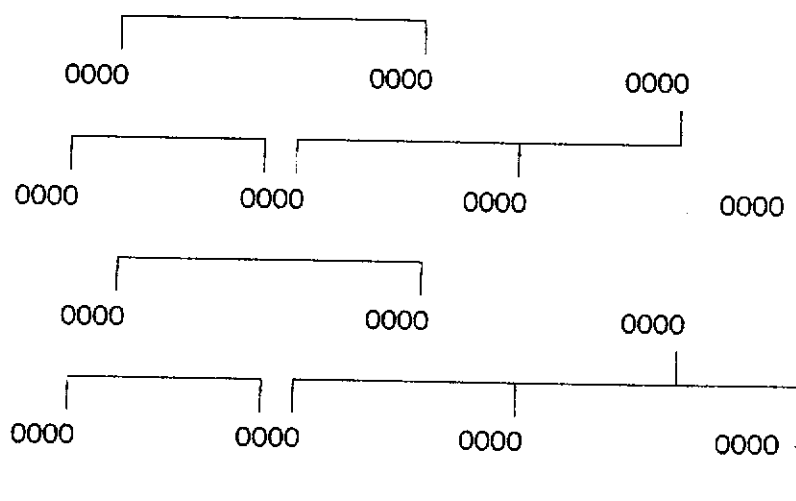
กระสากระสังข์ ลูกอ่อนนอนรัง แม่พุดอ้อย
 แยกเตาผกขวาน นางน่านกระลาพู สาริกาหาคู มยุรีนบินมา
 เห็นไหมร้ายทาง ต้นสูงยุ่งยาง มะทรงเภา
 เด็ดเค้าสาวหยุด มังคุดพุดรา พะยอมหอมมา ม่วงคล้าขานาง
 (ล.2/น.16)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

กระสากระสังข์ ลูกอ่อนนอนรัง แม่พุดอ้อย
 แยกเตาผกขวาน นางน่านกระลาพู สาริกาหาคู มยุรีนบินมา
 เห็นไหมร้ายทาง ต้นสูงยุ่งยาง มะทรงเภา
 เด็ดเค้าสาวหยุด มังคุดพุดรา พะยอมหอมมา ม่วงคล้าขานาง

จากตัวอย่างกาพย์สร้างคางค์ที่ยกมา เขียนเป็นแผนผังได้ดังนี้

แผนผังกาพย์สร้างคางค์ 28

จากการศึกษาลักษณะคำประพันธ์ในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง พบว่า ผู้แต่งไม่เคร่งครัดในเรื่องฉันทลักษณ์มากนัก จำนวนคำในแต่ละวรรคไม่คงที่สม่ำเสมอ สัมผัสระหว่างวรรคซึ่งเป็นสัมผัสบังคับ คลาดเคลื่อนไปบ้าง เสียงสระที่สัมผัสไม่เคร่งครัด และในบางครั้ง คำเดียวกันก็ใช้เป็นสัมผัสบังคับได้เช่นกัน ส่วนสัมผัสภายในวรรคเพื่อความไพเราะของคำประพันธ์นั้น ผู้แต่งสามารถทำได้ดีพอสมควร โดยเฉพาะ สัมผัสในช่วงต่อของการอ่านภาพยืมทั้งสัมผัสอักษรและสัมผัสสระไพเราะตลอดเรื่อง ลักษณะคำประพันธ์ที่ดูว่าไม่เคร่งครัดฉันทลักษณ์ อาจจะเป็นเพราะผู้แต่งมุ่งเอาเนื้อหาและการดำเนินเรื่องเป็นสำคัญ จึงละเลยในจุดนี้ไปบ้าง อีกทั้งผู้แต่งยึดเอาสำเนียงภาษากันภาคใต้เป็นสำคัญ การทอดเสียงก่อนเสียง จึงแตกต่างจากภาษากลาง จำนวนคำและการสัมผัสสระจึงแตกต่างกันไป นอกจากนี้ ผู้แต่งยึดเอาความเข้าใจของผู้อ่านหรือผู้ฟังเป็นเกณฑ์ จึงถือเป็นที่ยึดใจกันในกลุ่มผู้อ่านวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้

5.2 ลักษณะการแต่ง

การแต่งวรรณกรรมไทยสมัยโบราณ มีวิธีการแต่งที่เหมือน ๆ กัน โดยที่ผู้แต่งจะยึดวิธีการที่กวีรุ่นเก่าเคยใช้แต่งวรรณคดี มาเป็นแนวทางในการแต่ง โดยถือว่า ยึดผู้แต่ง และวรรณคดีฉบับก่อน ๆ เป็นครู หรือที่เรียกว่า ธรรมเนียมนิยมในการแต่ง

ธรรมเนียมนิยมในการแต่ง หมายถึง ลักษณะบางประการซึ่งเป็นที่ยอมรับยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาในการแต่งคำประพันธ์ เช่น การเริ่มต้นด้วยบทประณามพจน์ มีบทชมบ้านเมือง ชมรถ ชมนกชมไม้ บทกี่ยวพาราสิ บทคร่ำครวญ บทอัศจรรย์ การจบด้วยการออกตัวของกวี เป็นต้น การแต่งตามธรรมเนียม จึงถือเป็นลักษณะการแต่งอย่างหนึ่งที่กวีนำมาใช้ในการแต่งวรรณกรรม

การศึกษาเรื่องสุวรรณหงส์ พบว่าผู้แต่งได้นำเอาธรรมเนียมนิยมในการแต่งมาใช้หลายวิธี ดังนี้

5.2.1 มีโครงสร้างที่เป็นแบบแผน หมายถึง มีโครงสร้างเกี่ยวกับการขึ้นต้นเรื่อง การลงท้ายเรื่อง และการออกตัวของกวี ที่ถือปฏิบัติกันมาเหมือน ๆ กัน คือ

- 1) การเปิดเรื่อง วรรณกรรมไทยส่วนใหญ่มักเปิดเรื่องด้วยการ

ไหว้ครู แต่หลังจากอิทธิพลทางตะวันตกเข้ามาในช่วงต้นรัชกาลที่ 4 ชรามเนียมนิยมในการ แต่งวรรณกรรมเริ่มเปลี่ยนแปลงไปหลายอย่าง วรรณกรรมหลายเรื่องไม่มีบทไหว้ครู วรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์เปิดเรื่องโดยไม่มีบทไหว้ครูเช่นกัน โดยจะเริ่มด้วยการกล่าวถึง เหตุการณ์ในเมืองหนึ่งที่เป็นจุดเริ่มต้นของเหตุการณ์ต่าง ๆ และเป็นฉากสำคัญของเรื่อง มีการแนะนำตัวละคร ดังคำประพันธ์ว่า

ยังมีกรุงไกรยไพยธาร	ไอยรัตน์โอสถาน
เปรียบบานพิชพดิงสา	
ไทยท้าวผู้เจ้านครา	นามวงชงฟ้า
ชื่อว่าสุทันหิบัติ	
เอกอัครมเหสี	ชื่อรัตตะมาลี
เป็นที่ประโลมสงสาร	

(ล.1/น.1)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ยังมีกรุงไกรไพศาล	ไอยรัตน์โอสถาน
เปรียบบานพิชพดิงสา	
ไทยท้าวผู้เจ้านครา	นามวงศ์ทรงฟ้า
ชื่อว่าสุทันหิบัติ	
เอกอัครมเหสี	ชื่อรัตมาลี
เป็นที่ประโลมสงสาร	

2) การลงท้ายเรื่อง เมื่อเนื้อเรื่องจบลง กวีมักลงท้ายเรื่องด้วยการ บอกชื่อผู้แต่ง จุดมุ่งหมายในการแต่ง วันเดือนปีที่เขียนเสร็จ จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่อง สุวรรณหงส์ ปรากฏว่าผู้แต่งได้บอกชื่อไว้ชัดเจน ดังคำประพันธ์ว่า

นิทานวันหงษ์พงศรา	หลวงพหลัสดา
แต่งไว้ให้เปลืองสงไส	

(ล.5/น.7)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

นิทานวรรณหส์พงศ์นรา   หลวงพหุศักดา
แต่งไว้ให้เบื่องสงสัย

สำหรับจุดมุ่งหมายในการแต่ง ผู้แต่งได้บอกไว้ว่าตนไม่เห็นด้วยกับเนื้อเรื่องเดิมที่
ให้สุวรรณหส์ได้สายว่าวไปหาเกษสุริยง จึงแต่งเสียใหม่ มุ่งหวังให้เด็กอ่านเล่น ขอให้
ผู้อ่านให้อภัยที่ตนแก้ไขเรื่องจากเค้าเรื่องเดิม ดังคำประพันธ์ว่า

นิทานท่านแต่งแต่ไหร	ว่าวว่างว่าวไป
ท้าวไต้สายว่าวถึงปราง	
ข้าคิดสงไสในทาง	ไกลนักจักวาง
ว่าวไปถึงปรางโฉมยง	
ทางไกลกลัวจะไปติดคง	หนึ่งเลาวันหงษ
มิไต่ตริกสาไต้หน้ง	
...	

แต่งไว้ให้เด็กอ่านเล่น	ประโยชน์ความตามเป็น
เมธายาได้เย้ยหยัน	

(ส.5/น.8)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

นิทานท่านแต่งแต่ไหร	ว่าวว่างว่าวไป
ท้าวไต้สายว่าวถึงปรางค์	
ข้าคิดสงสัยในทาง	ไกลนักจักวาง
ว่าวไปถึงปรางค์โฉมยง	
ทางไกลกลัวจะ ไปติดคง	หนึ่งเลาวรรณหส์
มิได้ศึกษา ไต้หน้ง	
...	

แต่งไว้ให้เด็กอ่านเล่น   ประโยคความตามเป็น
เมฆาย่าได้เย็บหยัน

ส่วนการบอกวันเดือนปีที่เขียนเสร็จนั้น เนื่องจากตอนจบผู้เขียน (ผู้คัดลอก) เขียนไว้ในหนังสือชุด เรื่องเทพลิ้นทอง* จึงไม่ได้บอกวันเดือนปีที่เขียนเสร็จไว้ในตอนจบเรื่อง แต่ได้บอกไว้เมื่อเขียนจบเล่มที่ 4 ว่า

"วันทงแหลม ๔ หัวนิเขียนใหม่ทันกลับชาติ บุตสินเสียก่อน บับยังอยู่เลย บับที่ยัง
อยู่นั้นไต่เขี่ยไสววย ในหนังสือเทพลิ้นทองแหลม ๔ คมเหล็กขาดหลัก ๆ เขียนจบเดือน

๖
๔ ——— ๓ พุทธศักราช ๒๔๖๒ พันสา สำนวนแดงเขียน"

จากข้อความข้างต้น เข้าใจว่า "ผู้เขียน" หมายถึง ผู้คัดลอกจากต้นฉบับอีกต่อหนึ่ง
ข้อความข้างต้นความว่า เรื่องสุวรรณหงส์เล่ม 4 นี้ ยังเขียนไม่ถึงตอนกลับชาติ บุตหมด
เสียก่อน ต้นฉบับยังมีอีก ต้นฉบับที่ยังมีอีกนั้นได้เขียนใส่ไว้ในหนังสือเทพลิ้นทองเล่ม 4 ("คม
เหล็กขาดหลัก" น่าจะหมายถึง หนังสือเทพลิ้นทอง อยู่ในกล่องที่เป็นเหล็กหาลี่ขาด)

3) การออกตัวของกวี เป็นลักษณะของขนบธรรมเนียมอีกอย่างหนึ่งซึ่ง
กวีจะถ่อมตัว และอนุญาตให้ผู้รู้แก้ไขวรรณกรรมที่ตนแต่งได้ ในเรื่องสุวรรณหงส์ผู้แต่งออกตัว
ไว้เช่นกัน ดังคำประพันธ์ว่า

ผู้อ่านท่านผู้ฟังนั้น   ข้าขอโหล่น
ฉันทงใหม่ประเศริษเพ็รา

(ส.5/น.8)

* เทพลิ้นทอง เป็นวรรณกรรมประเภทนิทานประโลมโลกอีกเรื่องหนึ่งซึ่งเป็นที่นิยม
ของชาวจังหวัดพัทลุง.

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ผู้อ่านท่านหนึ่งนั้น

ข้าขอโทษ

ฉันแต่งไม่ประเสริฐเพราะ

ในระหว่างการเล่าเรื่อง ผู้แต่งได้ออกตัวโดยการขอภัยผู้อ่านที่แต่งเรื่องอย่างย่อ ๆ เพราะเรื่องข้างหลังยังมีอีกมาก ดังคำประพันธ์ว่า

งานดาหารว่าง	ปะนิตบันจง	งานล้วนถ้วนถี่
ดุจดานสิ้นท่อน	พึงรู้คดี	เรื่องหลังยังมี
จักว่าโดยหยอ	เถาแกแม่พ่อ	ยาต่อว่าขาน
แก่ข้าผู้แสดง	แต่งหย่อนทาน	สามเดือนเมือง
		งานของขัตติยา

(ล.4/น.77)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

งานดาหารว่าง	ปะนิตบันจง	งานล้วนถ้วนถี่
ดุจดานสิ้นท่อน	พึงรู้คดี	เรื่องหลังยังมี
จักว่าโดยย่อ	เถาแกแม่พ่อ	ยาต่อว่าขาน
แก่ข้าผู้แสดง	แต่งหย่อนทาน	สามเดือนเมือง
		การของขัตติยา

5.2.2 มีการบรรยายหรือพรรณนาเข้าแบบ คือการที่กวีใช้วิธีการบรรยายหรือพรรณนาตามวิธีที่ปรากฏในวรรณคดีโบราณ ซึ่งกวีรุ่นก่อน ๆ ถือปฏิบัติกันต่อ ๆ มา เช่น การชมเชยชมไม้ ชมกองทัพ บทคร่ำครวญ บทชมโฉม ตลอดจนการพรรณนาบทอัศจรรย์ ซึ่งในเรื่องสุวรรณหงส์ ผู้แต่งยึดถือแบบธรรมเนียมนี้เช่นกัน คือ

1) บทชมเชยชมไม้ ผู้แต่งบรรยายบทนี้ตามแบบการแต่งของกวีโบราณ ดังคำประพันธ์ว่า

ยุงยางนงยางจับ	ต้นมะพลับนงจับโพรง
แขกเต้าเคียงเคาโฌง	ต้นยูงโยงยูงจับกิ่ง

กะสาจับกาหลง	นกเปลาตงจับกระถิ่น
นกข่มินจับอินฮิน	นกกษบิณจับแกแฉ
นกเจ้าจับเตาร้าง	ชียาโหนางเจ้าเถิงแล
นกเขาจับเหล่าแซ	ขันซังแซ่คุเรียกกรรณ
	(ล.1/น.57)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ยุงยางนากายจับ	ต้นมะพลับนากจับโพรง
แยกเต้าเคียงเค้าโมง	ต้นยุงโยงยุงจับกิ่ง
กระสาจับกาหลง	นกเปลาตงจับกระถิ่น
ข่มินจับอินฮิน	นกกตบิณจับแกแฉ
นกเจ้าจับเตาร้าง	ชียาโหนางเจ้าเถิงแล
นกเขาจับเหล่าแซ	ขันซังแซ่คุเรียกกัน

คำประพันธ์ที่ยกมา มีทั้งการบรรยายแบบสมจริง และการบรรยายเพื่อให้เข้าแบบอย่างที่เคยทำกันมา เป็นธรรมเนียมนิยม

2) บทพรรณนากองทัพ ผู้แต่งบรรยายถึงการเตรียมทัพตามแบบฉบับการจัดทัพสมัยโบราณ มองเห็นถึงความ เป็นระบบระเบียบ ดังคำประพันธ์ว่า

ภวกรัฎฐเตรียมรฎ	พลค์ชมุคค์ช	พลบทแดงคาร
พลหอกดาบห้วน	แต่งกระบวนห้วยหาร	พันอาชาชาน
		ถือทวนเก้าหัน
ครุบกระบี่วนโพธิ์	สร้พลวนถ้วนถึ	เป็นเหล่าเป็นลัน
กองหน้าขวาทหาร	แยกย้ายขยายกัน	กองหลวงลี้วงมรร
		เสือปามั่วเข้า
สามหอกเจ้จหอก	ไปยกอนกองนอก	อาสาหกล้ำ
กองแอบแมงป	คอยถาหาเท้า	พันตครุบจับเอา
		ขาเสียโพธิ์
ตรวจพลเส้จสัพ	จัดพวกกองหับ	เส้จสัพถ้วนถึ
ทางขึ้นมาเผ้า	ทาวเจ้าทานิ	ว่าพลมนัตรี
		พร้อมเส้จเจ้จแสน

(ล.3/น.61)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

พวกกรรเดี๋ยมรณ	พลคชฌกคช	พลบต่งคาน	
พลหอกดาบหวน	ต่งกระบวนทวยหาญ	พลอาชาชาญ	ถือทวนเกาทัณฑ์
ครบกระบวนไพร	สรรพล้วนถ้วนนี้	เป็นเหล่าเป็นหลั่น	
กองหน้าขวาซ้าย	แยกย้ายขยายกัน	กองหลวงถ้วนมัน	เสือบ่ามวเซา
สามหอกเจ็ดหอก	ไปก่อนกองนอก	อาสาหกเหล่า	
กองแอบแฝงป่า	คอยถ้ำท่าเหา	พบตะครุบจับเอา	ฆ่าเสียไพร
ตรวจพลเสร็จสรรพ	จัดพวกกองทัพ	เสร็จสรรพถ้วนนี้	
ต่างขึ้นมาเฝ้า	ท้าวเจ้าธานี	ว่าพลมนตรี	พร้อมเสร็จเจ็ดแสน

3) บทคร่ำครวญ วรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ ผู้แต่งมักให้ตัวละครคร่ำครวญรำพึงถึงชีวิตในแง่ของวิญสสาร มากกว่าที่จะคร่ำครวญถึงการพลัดพราก ดังคำประพันธ์ว่า

แมนแม่จ้อย	ด้วยเจ้าสินธู	จู้กับมัจจุรา	
สุดรู้สุดคิด	สุดจิตมารดา	จู้ความมรณา	ยากนักแสนทวี
ลึกเกิดภายใน	สู้ยากสุดใจ	มีแต่จเสียที	
หาหวะดังสาการ	พัวกมารยา	จักเฝ้าเอ้าซี	วิดเร้าวายปราน
สามสิบสองสิ่ง	รูกายชายหญิง	สัพสัตกุประการ	
พลวงไพลอง	โนวัดสงสาน	อาโบโสทาน	ดินน้ำถมไฟ
พลวงให้เกิด	มาเอากำเนิด	เกิดแล้วดับไป	
ถาความปรารถนา	เรายังตราบไต่	ตายแล้วเกิดใหม่	เวียนโน้วตายเกิด

(ล.5/น.4)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

แมนแม่จ้อย	ด้วยเจ้าสินธู	จะสู้กับมัจจุราช	
สุดรู้สุดคิด	สุดจิตมารดา	จะสู้ความมรณา	ยากนักแสนทวี

ผิดเกิดภายใน   สู้ยากสุดใจ   มีแต่จะเสียที
 ท้าวตึงสาการ   พวกมารย่ำยี   จักเฝ้าอาชี-   วิตเราวายปราณ
 สามสิบสองสิ่ง   รุกายชายหญิง   สรรพสัตว์ทุกประการ
 ล่อลวงให้หลง   ในวิภูสสาร   อาโบโสธาร   ดินน้ำลมไฟ
 ล่อลวงให้เกิด   มาเอากำเนิด   เกิดแล้วดับไป
 ถ้าความปรารถนา   เรายังตราบไค   ตายแล้วเกิดใหม่   เวียนว่ายตายเกิด

จากบทควาครวญข้างต้น แสดงถึงวิธีการพรรณนาของผู้แต่งที่มุ่งเสนอแนวคิดของตน มากกว่าการดำเนินเรื่อง

4) บทชมโฉม นอกจากผู้แต่งจะเชี่ยวชาญในการบรรยายเชิงธรรมชาติแล้ว บทชมโฉมก็ทำได้ดีตามขนบนิยมของการแต่งคำประพันธ์ทั่วไป ดังคำประพันธ์ว่า

โอดแดงแสงสุก   พระทนต์สีมุก   วิเชียรเน็ดฉาย
 พระสรคองหงษ์   เนตรนงค์ดาทราย   อระมิงผาย   แกมเกลี้ยงเพียงไข
 หงสอหงษ์   คฤางวงไอยรา   บานีสัยไสย
 ดุจสีนาครง   งามคัลลิตหรั่มว้ย   ดุจเทียนเจียนใน   กลมกลิ้งเพียงย
 นักขามหาทราย   ดุจแก้วแว้วทราย   เกสดำอำพัน
 กฤดาบอย่างแผ่น   ทองคำกำปั่น   นาพินนิภามนต์   คฤากาบักทะสีย
 อูจงเงกกลม   อรุทราชม   ลากลิ้วสวยดี
 พระชงนงนุช   งามดุจรูปถีย   ปาทานารีย   คฤาหลงเต้าทอง
 อะว้ยวะจอมขวัญ   คฤาเฝ้าดาววรรณ   เนื่อนรรมจผอง
 พระจหวีสีตรง   ดงด้นปนทอง   ชายโดยใดครอง   พระนองลิมงาย

(ส.2/น.37)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

โอดรู้แดงแสงสุก   พระทนต์สีมุก   วิเชียรเน็ดฉาย
 พระสรคองหงส์   เนตรนงดาทราย   อระมิงผาย   แกมเกลี้ยงเพียงไข

หั่งสองหัตถา   คือวงไอยรา   ปาณีสีใส
 ดุจสีน้ำครึ่ง   อังคฤหามวัย   ดุจเทียนเจียรไน   กลมกลิ้งพิงยล
 นขาขาวซ้าย   ดุจแก้วแววทราย   เกศดำอำพัน
 ปฤษฎางค์อย่างแน่น   หองคำกำปั่น   นากีนรมล   คือกาบกัทหลิ
 อัจฉิงเกกกลม   อรุหรามชม   สากิ้วสวยดี
 พระขงคังนุช   งามดุจรูปลิ   บาทานารี   คือหิ้งเต้าทอง
 อวัยวะจอมขวัญ   คือเกลดาวัลย์   เนื่อนนุค่มอง
 พระฉวีศรีครึ่ง   ดังคนปนทอง   ชายใดได้ครอง   พระน้องสืมกาย

5) บทอัครรย์ วรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ ผู้แต่งบรรยายบทอัครรย์
 ตามแบบ โดยใช้สัญลักษณ์และความเปรียบ ดังคำประพันธ์ว่า

ตรึงพลางทางประคอง	ขอโตนองพิทองมืด
นางผลักพระกอนปีต	ท้าวแนบชิดพิศจูบนง
สองจิตพร้อมด้วยกัน	กันหับกันกระสันสง
พระชงกระวัดซง	เกิดสุริอุ่งก่หลงรัก
อันการสุกมไสยยาต	ณร์ชาตแจ้งประจักษ์
หิวเหิมเริ่มแรกรัก	ศฤาข้างหักบาระดม
มัตฉาเหล้นวาริน	กระโดดดินตามเคลิ้นลม
เปรียบสองพิรมสม	บมิเอมการชมเชย
เจ้าสมพิรมนาด	บ่มัดลาดเคียงเขนัย
จันรุ่งอะรุณแผย	รังสีสองพโถมมาต

(ล. 1/น. 24)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ตรึงพลางทางประคอง	ขอโชนองพิทองมืด
นางผลักพระกรบิด	ท้าวแนบชิดพิศจูบนง

สองจิตพร้อมด้วยกัน	กันทับกันกระสันส่ง
พระชงค์กระหวัดซังค์	เกษศรียงก็หลงรัก
อันการสุขไสยาสน์	นรชาติแจ้งประจักษ์
หัวเหิมแรกเริ่มรัก	คือข้างหักบารัชม
มัจฉาเล่นวาริน	กระโดดเดินตามคลื่นลม
เปรียบสองภริมย์สม	บ่มิอ้อมการชมเชย
เจ้าสมภริมย์นาฏ	บ่มิคลาดเคียงเขนย
จนรุ่งอรุณเผย	รังสีส่องโพยมมาศ

จากการศึกษารูปแบบคำประพันธ์ พบว่า วรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง แต่งเป็นร้อยกรองโดยใช้คำประพันธ์ 3 ประเภท คือ กาพย์ยานี 11 กาพย์ฉก 16 การพย์สุรางคนางค์ 28 ลักษณะการแต่งไม่เคร่งครัดฉันทลักษณ์ เพราะยึดเอาเสียงในการสวดหรืออ่านเป็นสำคัญ ลักษณะการแต่ง ส่วนใหญ่ผู้แต่งยึดตามขนบนิยมในการแต่งวรรณคดีทั่วไป คือมีโครงสร้างที่เป็นแบบแผน และมีการพรรณนาเข้าแบบ

สุนทรียภาพในคำประพันธ์

สุนทรียภาพในการประพันธ์ หมายถึง ความงามของภาษาซึ่งเกิดจากการที่กวีเลือกสรรคำอันเหมาะสมมาใช้อันที่เหมาะสม เพื่อให้งานประพันธ์มีความไพเราะทั้งทางด้านเสียงและความหมาย ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพและอารมณ์สะเทือนใจร่วมไปกับผู้ประพันธ์ สุนทรียภาพจึงเกี่ยวข้องโดยตรงกับศิลปะการประพันธ์ เพราะ เมื่อกวีมีความสามารถในการประพันธ์ สามารถใช้คำอย่างมีศิลปะทั้งทางด้านเสียง ความหมาย สีสานและจังหวะแล้ว งานประพันธ์นั้นก็จะมีคุณค่าไปด้วยสุนทรียภาพ

การศึกษาศิลปะการประพันธ์ในวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุงนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงองค์ประกอบของ เนื้อหาของวรรณกรรมที่ทำให้เกิดสุนทรียภาพ ซึ่งแยกได้ 2 ส่วน คือ

1. สุนทรียภาพในคำ

2. สุนทรียภาพในความ

ในส่วนขององค์ประกอบด้านรูปแบบนั้น ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ไว้ในบทที่ 2 เกี่ยวกับรูปแบบคำประพันธ์ แต่มีได้วิเคราะห์ในแง่ของสุนทรียภาพ เพราะในด้านรูปแบบนั้น ผู้แต่งใช้คำประพันธ์ประเภทกาพย์เพียง 3 ชนิด ซึ่งไม่แตกต่างไปจากวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้เรื่องอื่น ๆ

1. สุนทรียภาพในคำ

สุนทรียภาพในคำ คือความงาม ความไพเราะ ซึ่งเกิดขึ้นจากคำที่ผู้ประพันธ์เลือกสรรคำใช้อย่างมีศิลปะ ดังที่เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 7 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2529 : 213) อธิบายว่า สุนทรียภาพในคำเกิดจากการใช้คำใน 3 ลักษณะ คือ เสียงของคำ การเล่นคำ จังหวะและลีลาของคำ

ลักษณะการใช้คำให้เกิดสุนทรียภาพที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง มีดังนี้

1.1 เสียงของคำ วรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ ปรากฏวิธีการทำให้เกิดสุนทรียภาพจากเสียงของคำ 3 วิธี ดังนี้

1.1.1 การเล่นเสียงสัมผัส คือการสร้างคำคล้องจองขึ้นในคำประพันธ์ทำให้เกิดความไพเราะในการอ่าน ประกอบด้วย สัมผัสอักษรและสัมผัสสระ

1) สัมผัสอักษร ได้แก่ คำที่ใช้พยัญชนะต้นชนิดเดียวกันหรือตัวอักษรที่มีเสียงเดียวกันมาเรียงต่อกัน 2-5 คำ ซึ่งเรียกว่าสัมผัสขิด หรืออาจมีคำอื่นมาคั่นไว้ระหว่างคำที่สัมผัสก็ได้ซึ่งเรียกว่า สัมผัสคั่น สัมผัสอักษรที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ มีดังนี้

สัมผัสขิด

ก) สัมผัสขิด 2 คำ ได้แก่ คำที่ใช้พยัญชนะต้นตัวเดียวกันหรือเสียงเดียวกัน อยู่ชิดกัน 2 คำ เช่น

(1)	ทหาบมปราหม	เป็นไขเลือดลุ่ม	ระบมเสนสาย
ทหาคิตจะมีดู	สุสมชมหมาย	ไสยใบทองของชาย	ของแม่ขาดไผ

(ก.1/น.28)

ข) สัมผัสชนิด 3 คำ ได้แก่ คำคล้องจองที่เกิดจากพยัญชนะต้น
ตัวเดียวกันหรือเสียงเดียวกัน อยู่ชิดกัน 3 คำ เช่น

(1)   คองกล้องแตรสงปี   ประโคมตีขึ้นพร้อมกรร
อำมหัดหวาดไหวยหรร   ช้างม้าร้องก้องหานี้
(ล.3/น.24)

(2)   เกิดมาชาตินี้   นอยหรับอัปรี   มีแต่จขัดของ
กะหำบุณตามบาว   ดตกร้าวราวเสามอง   ให้หานหาวของ   บเนทาดหานหา
(ล.4/น.26)

(3)   ทรงโฉมบรจโลมดนหา   ดดดำไดาฟา
บมหิเบริยบเหียบสอง
(ล.2/น.49)

จากตัวอย่าง (1) คำว่า หวาด - ไหว - หรร เป็นการเล่นสัมผัสอักษรเสียง /w/ ตัวอย่าง (2) คำว่า หาด - หาน - ห่า เป็นการเล่นสัมผัสอักษรเสียง /th/ และตัวอย่าง (3) คำว่า ดต - ดา - ได เป็นการเล่นสัมผัสอักษรเสียง /t/ ซึ่งเป็นสัมผัสอักษรชิดกัน 3 คำ

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

(1)   ฆ้องกลองแตรสังข์บี้   บระโมดีชึนพรอมกร
อำมาดย์หวาดไหวยหรร   ชำงมำรองกองหานี

(2)   เกิดมาชาดนี้   นอยหรบ์อัปริ   มิเด่จขดของ
กะหำบุณตามบำว   ดตกรำวรำวเสามอง   ให้หานหาวอง   บเนทาสหานธรม

(3) ทรงโฉมประ โคมตัดหา แต่ดำได้ฟ้า
 นมีที่เปรียบเทียบสอง

ค) สัมผัสชนิด 4 คำ ได้แก่ คำที่ใช้พยัญชนะตัวเดียวกันหรือ
 เสียงเดียวกัน อยู่ชิดกัน 4 คำ เช่น

(1) สิ้นหนุจัดหม่นาถ โคมสอาดชาดสำอาง
 ทาร้อยน้อยนงนาง งามรูปร่างร่นราวกรร
 (ล.4/น.46)

(2) จึ่งรอชความตาย มาพบฤาสาย หมายจ่มากทรากผีย
 กับด้วยผิวมรร กราบท้าวสรริย เม้นเมี้ยมากมาย ขามิห้วงหึงษ
 (ล.2/น.63)

(3) นักสิทสามสืบสอง ก่ออันเวดสยมพอน
 ไชสายอุทก่จอน ออกจากโอชว่าสุกรี
 (ล.4/น.23)

จากตัวอย่าง (1) คำว่า รูป - ร้าง - รุน - ราว เป็นการเล่นสัมผัสอักษร
 เสียง /r/ ตัวอย่าง (2) คำว่า เม้น - เมี้ย - มาก - มีย เป็นการเล่นสัมผัสอักษร
 เสียง /m/ ส่วนตัวอย่าง (3) คำว่า สิท - สาม - สืบ - สอง เป็นการเล่นสัมผัสอักษร
 เสียง /s/ ซึ่งเป็นสัมผัสอักษรชิดกัน 4 คำ

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

(1) ศิรินทร์จัดหม่นาถ โคมสะอาดชาติสำอาง
 ทาร้อยน้อยนงนาง งามรูปร่างร่นราวกัน

(2)   จีงรอดความตาย   มาพบญาติาย   หมายถึงฝากซากผี
กับด้วยผ้าขาว   ตราบเท่าสัญญา   แม้นเมียมากมี   ข้ามิหลงหึง

(3)   นักสิทธิ์สามสิบสอง   ก็อ่านเวทสยมพร
ไชสายอุทกจร   ออกจากโอษฐ์ว่าสกุรี

การเล่นสัมผัสอักษรชิดกันเกินกว่า 4 คำ ไม่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณพงส์ฉบับที่ศึกษา

ง) สัมผัสชิด 2 คู่ คือคำที่ใช้พยัญชนะต้นตัวเดียวกันหรือเสียงเดียวกันอยู่ชิดกัน 2 คู่ แต่ละคู่เป็นสัมผัสพยัญชนะต่างกัน เช่น

(1)   ห้ว-เหิม-เริ่ม-รัก   เห็นจ้โหมหานหัก   ตัดรักหักห้วน
พระยากินแหนด   เคลือบ-แคลง-แหนด-น้าว   เห็นพิษกระบัวน   ไม่ควรแคลงไ নয়
(ล.1/น.49)

(2)   ตางคนตางรายญาติ   มาเป็นทาหพระพุพาน
ตางพรากจากวงษ์วาน   มาแต-ตัว-ทัว-ทูกนาง
(ล.2/น.31)

(3)   สุรียง-ค้อง-ค้อ-รพิมพ์   ประไพ-รย-พริ้ม-ยิม-ยัม-อย่าง
สุรียงสงคไสนาง   ผิดแต่ถรรนรรไมมี
(ล.4/น.45)

ตัวอย่าง (1), (2) เป็นลักษณะสัมผัสอักษร 2 คู่ อยู่ชิดกัน คือ ห้ว-เหิม/เริ่ม-รัก เป็นการสัมผัสอักษรเสียง /h/ ชุดหนึ่ง และเสียง /r/ อีกชุดหนึ่ง เคลือบ-แคลง/แหนด-น้าว เป็นการสัมผัสอักษรเสียง /kh/ ชุดหนึ่ง และเสียง /n/ อีกชุดหนึ่ง และ แต-ตัว/ทัว-ทูก

เป็นการเล่นสัมผัสอักษรเสียง /t/ชุดหนึ่ง และเสียง /th/ อีกชุดหนึ่ง

ตัวอย่าง (3) เป็นลักษณะสัมผัสอักษร 2 ชุด อยู่ชิดกัน ชุดแรกมี 2 คำ ชุดที่ 2 มี 3 คำ คือ ไพรย-พริ้ม/ยิม-ยิ้ม-อย่าง เป็นการเล่นสัมผัสอักษรเสียง [phr] ชุดหนึ่ง และเสียง /y/ อีกชุดหนึ่ง

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

(1) หัวเหิมเริ่มรัก เห็นจะไม่หาญหัก ดัดรักหักห้วน
พระอย่ากินแค้นง เดลือบแคลงแค้นงวล เห็นผิดกระบวน ไม่ควรแคลงใน

(2) ต่างคนต่างไร้ญาติ มาเป็นทาสพระภูบาล
ต่างพรากจากวงศ์วาน มาแต่ตัวทั่วทุกนาง

(3) สุริยงองค์อรหันต์ ประไพพริ้มยิ้มยิ้มอย่าง
สุริยงสงสัยนาง ผิดแต่ถันนั้นไม่มี

สัมผัสซ้อน

สัมผัสซ้อนมีทั้งสัมผัสอักษรที่มีคำอื่นคั่นกลาง 1 คำ และ 2 คำ

เช่น

(1) พระทานไททิพนามมัน ไททาซงหัน
กับพระขันสักดาพาดู

(ล.1/น.62)

(2) สิ้นตั้งด้วยสัตว์ธรา ถาสัตว์วัตร สิ้นจัดพริตถอน
คำมูสาวาท บ่หม้ออดตัดทอน ซึงสิ้นสังวร โหมทอนปรวนแปร :

(ล.3/น.77)

ตัวอย่าง (1) คำว่า หาน - ทิพ และ หา - หัน เป็นการเล่นสัมผัสอักษรเสียง /th/ โดยมีคำว่า ไห และ ชง คั่นอยู่ชุดละ 1 คำ ตามลำดับ

ตัวอย่าง (2) คำว่า สิน - สัตร์ เป็นการเล่นสัมผัสอักษรเสียง /s/ โดยมีคำว่า ตั้งด้วย คั่นกลางอยู่ 2 คำ

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

(1) พระท่านให้ทิพย์น้ำมัน ให้หาทรงธรรม

กับพระชรรค์คักดาพาดล

(2) ศิลตั้งด้วยสัตย์ ถ้าสัตย์วิบัติ ศิลจัดพลัดถอน

ควมสาวาท บ่มอาจตัดทอน ซึ่งศิลปสังวรณ ไม่ห่อนบรวนแบร

จากการศึกษาถึงการเล่นเสียงสัมผัสอักษรในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์พบว่า สัมผัสอักษรที่มีมากที่สุด คือสัมผัสชิดกัน 2 คำ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะคำประพันธ์ประเภทกาพย์ มักแบ่งจังหวะของคำเป็น 2 คำ หรือเป็นคู่ ๆ โดยเฉพาะกาพย์สุรางคนางค์ ซึ่งเป็นคำประพันธ์ที่มีมากที่สุดในเรื่องนี้ การเล่นสัมผัสอักษรดังกล่าวทำให้เกิดความงามในเรื่องเสียง คือทำให้เสียงกระชับขึ้น และเกิดความต่อเนื่องกลมกลืนระหว่างคำ

2) สัมผัสสระ ได้แก่ คำคล้องจองที่ใช้สระเสียงเดียวกันและมีตัวสะกดมาตราเดียวกันมาเรียงต่อกัน 2-4 คำ ที่เรียกว่าสัมผัสชิด หรืออาจมีคำอื่นมาคั่นกลาง 1-2 คำ ที่เรียกว่าสัมผัสคั่น มีที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ ดังนี้

สัมผัสชิด

ก) สัมผัสชิดกัน 2 คำ ได้แก่ คำคล้องจองที่ใช้สระเสียงเดียวกันและมีตัวสะกดมาตราเดียวกันวางไว้ชิดกัน 2 คำ เช่น

(1) ตรีพลันพันตาจึงแบลง กายกลายเป็นแมลง

พมรินทร์บินมาเร็วพลัน

(ล.1/น.60)

(2) ยืนดูทรงสัก   เน้นชั่นค้อนควัก   ดังจวกักตักความ
 พี้เลี้ยงเมี่ยงดู   พระพ่อยุหลาม   ดูตามพลมพลาม   พราหมนีกเกรงกลัว
 (ล.2/น.70)

(3) วิทยาภาสองทรามชม   ถ้าวดมมะโฬาร
 นิลเพ็ชเจ็จประการ   สีเขียวแดงแสงอินทน
 (ล.3/น.52)

จากตัวอย่าง (1) คำว่า พ้น - พัน เป็นการเล่นสัมผัสสระเสียง /a/ สกกดด้วยพยัญชนะในแม่กน คำว่า กาย - กลาย เป็นการเล่นสัมผัสสระเสียง /a:/ สกกดด้วยพยัญชนะในแม่เกย และคำว่า ริน - บิน เป็นการเล่นสัมผัสอักษรเสียง /i/ สกกดด้วยพยัญชนะในแม่กน ส่วนตัวอย่าง (2) และ (3) มีลักษณะการเล่นเสียงในทำนองเดียวกัน

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

(1) ตริพล้นพนตาจึงบลง   กายกลายไบเนมลง
ภมรินบินมาเร็วพล้น

(2) ยืนดูทรงศักดี   เนนชูนคอนควัก   ดังจวกักตักความ
 พี้เลี้ยงเมิยงดู   พระพอยุหลาม   ดูตามพลมพลาม   พราหมนีกเรงกลัว

(3) วิทยาพาสองทรามชม   ถ้าวดมมะโฬาร
 นิลเพชรเจ็ดประการ   สีเขียวแดงแสงอินทน

ข) สัมผัสชิดกัน 3 คำ ได้แก่คำคล้องจองที่ใช้สระเสียงเดียวกันและมีตัวสะกดมาตราเดียวกันวางไว้ชิดกัน 3 คำ เช่น

(1) โยธาตลาฟงมด ช่างม้ารทพจรผัน
คองกล้องก้องนครัน บรรลุถึงหรั่งอุทัยาร
 (ล.3/น.29)

(2) ถึงบุญเป็นจุลจอมจักร เสี่ยงกลเพราะรัก
รักนักหักหักกับกาย
 (ล.4/น.57)

(3) เมียท่านอยู่ไหน ชื่อชามน้ามโดย ใครให้ใดเสีย
 ลูกหาเดาโดย ใครให้เป็นเมีย พระมาไกลเกลี้ย พราหมณ์หมีค้วน
 (ล.2/น.69-70)

จากตัวอย่าง (1) คำว่า คอง - กล้อง - ก้อง เป็นการเล่นสัมผัสสระเสียง /อ:/ สะกดด้วยพยัญชนะในแม่กง ตัวอย่าง (2) คำว่า รัก - นัก - หัก เป็นการเล่นสัมผัสสระเสียง /า/ สะกดด้วยพยัญชนะในแม่กก ตัวอย่าง (3) คำว่า ใคร - ให้ - ใด เป็นการเล่นสัมผัสสระเสียง /า/ มีเสียง [-j] เป็นเสียงตัวสะกด

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

(1) โยธาตลาฟงมด ช่างม้ารทพจรผัน
คองกล้องก้องนครัน บรรลุถึงซึ่งอุทยาน

(2) ถึงบุญเป็นจุลจอมจักร เสี่ยงกลเพราะรัก
รักนักหักหักกับกาย

(3) เมียท่านอยู่ไหน ชื่อชามน้ามใด ใครให้ได้เสีย
ลูกหาตัวใด ใครให้เป็นเมีย พระมาไกลเกลี้ย พราหมณ์หมีค้วน

ค) สัมผัสชนิด 2 คู่ ได้แก่ คำคล้องจองที่ใช้สระเสียงเดียวกัน และมีตัวสะกดมาตราเดียวกัน วางเรียงกัน 2 คู่

(1)   คนด่านน้ำเมสึม เบรียว   ทรงตานลานเลี้ยว
เอาบุตรทรตลงทุกเดือน
(ล.3/น.45)

(2)   มีราชโอรชชาย   สามเพร็ดพรายด้วยสักดา
สินสมุทรบุดชายา   นางสาครอรนงค์นาถ
(ล.4/น.47)

(3)   เร่กงามยามดีมีไชย   พรอมมูรกุรไทย
ถวายน้ำมหรามไวยลุกรัก
(ล.1/น.7)

จากตัวอย่าง (1) เป็นการเล่นสัมผัสสระ 2 คู่ คือ ด่านน้ำ/เม-สึม ตัวอย่าง (2) คือ สมุด-บุด/ชา-ยา และตัวอย่าง (3) คือ งาม-ยาม/ดี-มี

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

(1)   คนด่านน้ำเมสึม เบรียว   ทรงตานลานเลี้ยว
เอาบุตรทรตลงทุกเดือน

(2)   มีราชโอรชชาย   สามเพร็ดพรายด้วยสักดา
สินสมุทรบุดชายา   นางสาครอรนงค์นาถ

(3)   เร่กงามยามดีมีไชย   พรอมมูรกุรไทย
ถวายน้ำมหรามไวยลุกรัก

สัมผัสคัน

สัมผัสคัน มีทั้งสัมผัสสระที่มีคำอื่นคั่นกลาง 1 และ 2 คำ เช่น

(1)	คิด <u>แล้ว</u> พระ <u>แก้ว</u> มายผัน	ไป <u>ดำ</u> หูกัง
	จอม <u>ขวัน</u> สุริ <u>ยง</u> นงนาง	
		(ล.1/น.8)
(2)	พระ <u>ม</u> นั้น <u>สิน</u> สมุ <u>จ</u> พี	เห็น <u>ส</u> นี้ <u>เจ้า</u> ปลง <u>ส</u> อน
	น <u>ก</u> ต <u>าย</u> ไ <u>ด</u> ส <u>าย</u> สม <u>ร</u>	ผู้ <u>ห</u> ึง <u>ก</u> าย <u>ป</u> ระ <u>พ</u> ราย <u>พ</u> รรณ
		(ล.4/น.47)
(3)	จะ <u>ไป</u> หา <u>ห</u> มัน <u>ไ</u> ย	คน <u>จ</u> ัง <u>ไ</u> หร <u>น</u> าม <u>จ</u> เ <u>น</u>
	ง <u>า</u> ม <u>ร</u> พ <u>ด</u> ร <u>น</u> จ <u>ู</u> บ <u>เ</u> หม <u>น</u>	เ <u>้า</u> เป็น <u>เ</u> หม <u>ย</u> เ <u>ย</u> ไ <u>ด</u> ย <u>ห</u> นา
		(ล.1/น.56)
(4)	โ <u>ส</u> ก <u>ส</u> ัน <u>เ</u> น <u>ป</u> ัน <u>พ</u> ัน <u>ห</u> วี	พ <u>น</u> ร <u>น</u> า <u>มา</u> ถ <u>ิ</u>
	พ <u>น</u> ที่ <u>จะ</u> ร <u>า</u> ร <u>า</u> พ <u>น</u>	
		(ล.1/น.62)

จากตัวอย่าง (1) และ (2) เป็นการเล่นเสียงสัมผัสสระ โดยมีคำอื่นคั่นกลาง 1 คำ คือ คู่แรก แล้ว - แก้ว มีคำว่า พระ คั่นกลาง คู่ที่ 2 ตาย - สาย มีคำว่า ได คั่นกลาง คู่ที่ 3 กาย - พราย มีคำว่า ประ คั่นกลาง

ตัวอย่าง (3) และ (4) เป็นการเล่นเสียงสัมผัสสระ โดยมีคำอื่นคั่นกลาง 2 คำ คือ คู่แรก ไป-โย มีคำว่า หาหมัน คั่นกลาง คู่ที่ 2 สัน-พัน มีคำว่า เป็นพัน คั่นกลาง

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

(1)	คิดแล้วพระแก้วมรกต	ไปตาหัวจันทร์
	จอมขวัญสุริยงนาง	
(2)	พระมณีนันสมุทร	เห็นสกุณีเจ้าปลงศร
	นกตายได้สายสมร	ผู้หนึ่งกายประพรายพรรณ
(3)	จะไปหามันโย	คนจัญไรน้ำใจเข็ญ
	งามรูปครั้นจูบเหิน	เอาเป็นเมียเย้ยไฉนา
(4)	โคกคัลยเป็นพันพันหัว	พรรณานากิ
	พื้นที่จะร่ำรำพัน	

จากการศึกษาเรื่องการเล่นเสียงสัมผัสสระในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ ปรากฏว่า ผู้แต่งนิยมเล่นเสียงสัมผัสสระ ชิดกัน 2 คำ มากที่สุด การเล่นเสียงสัมผัสสระทำให้เสียงของคำสั่นต่อกันไปไม่ขาดตอน เกิดความไพเราะในการอ่าน โดยเฉพาะการอ่านออกเสียง หรือที่เรียกกันในท้องถิ่นภาคใต้ว่า สวดหนังสือ

ข้อสังเกตเกี่ยวกับการเล่นเสียงสัมผัสในการแต่งวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ คือ ผู้แต่งนิยมเล่นสัมผัสสระในช่วงจังหวะของคำประพันธ์ประเภทกาพย์ยานี 11 และกาพย์ฉบัง 16 ส่วนสัมผัสอักษร นิยมใช้สัมผัสทั่ว ๆ ไป เพื่อความไพเราะของคำประพันธ์

(1)	สุริวงษทรงฟังถาม	ทูลแจ้งความตามนิทาน
	หนหลังฟังแฉงกาน	ลูกเหี้ยวดานพานพบวาง
		(ส.2/น.30)

จากตัวอย่าง (1) มีลักษณะสัมผัสสระตามช่วงจังหวะของกาพย์ยานี 11 คือ

กาพย์ยานี จะแบ่งช่วงจังหวะ ดังนี้

สอง	สาม	สาม	สาม
๐ ๐	๐ ๐ ๐	๐ ๐ ๐	๐ ๐ ๐
สุริวงษ์	/ ทรงพวงถาม	/ ทูลแจ้งความ	/ ตามนิทาน

(2) ยี่สุนบนขนาดมากม้วน พย้อมหอมห้วย

สาวยุคนางแย้มแฉ่มผม

(ล.4/น.62)

ตัวอย่าง (2) มีลักษณะสัมผัสสระ ตามช่วงจังหวะของกาพย์ฉบับ 16 คือ กาพย์ฉบับ 16 จะแบ่งช่วงจังหวะดังนี้

สอง	สอง	สอง	สอง	สอง
๐ ๐	๐ ๐	๐ ๐	๐ ๐	๐ ๐
ยี่สุน	/ บนาค	/ มากม้วน	พยอม	/ หอมหวาน

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

(1) สุริวงค์ทรงพวงถาม   ทูลแจ้งความตามนิทาน
ทนหลังพวงแจ้งการ   ลูกเหี้ยวด้านพานพบกว้าง

(2) ยี่สุนบนขนาดมากม้วน   พยอมหอมหวาน
สาวยุคนางแย้มแฉ่มผม

ส่วนกาพย์สุรางคนางค์นิยม เล่นเสียงสัมผัสสระในช่วงจังหวะของคำประพันธ์น้อยกว่าคำประพันธ์ทั้งสองชนิดที่กล่าว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้แต่งมักใช้กาพย์ชนิดนี้ในการบรรยาย

เพื่อดำเนินเรื่องให้รวดเร็ว จึงละเลยถึงการเล่นเสียงสัมผัสสระ แต่ผู้แต่งใช้วิธีการสัมผัสอักษรในภาพย่นนางคัมภีร์ที่สุด ทั้งสัมผัสในคำทั่วไป และสัมผัสในช่องจังหวะของคำประพันธ์ เช่น

เมื่อหน่อจักกริด	แจ้งธรรมทศพิศ	สุดจรัสทางธรรม
กระสัตร้อยเอ็จ	ฟังเส็ดลงพลัน	สาทุพร้อมกรร
ท้าวสีพีราช	สร้เสรินพวนาด	ว่าฉลาดแกล้งไซ
แล้วกราบทูลลา	ว่าจกลับเวียงไชย	จะภาสองทรมว้ย
แม่นเจ้าหมี่เจท	จรรวมรักอักคเรด	ทั้งสองยุพาน
จักพาสององค์	พระจงแจ้งการ	กำหนดสุพวาน
		มุงคณวิวา

(ล.3/น.77)

จากตัวอย่างคำประพันธ์ มีสัมผัสอักษร 11 แห่ง คือ ธรรม - ทศ ทาง - ธรรม เสียง - สนั่น สร้ - เสริน ฉลาด - แกล้ง สอง - ทราม แม้น...หมี่ เจา...เจท รวม - รัก จง - แจ้ง วิ - วา ส่วนสัมผัสสระภายในวรรค มี 2 แห่ง คือ สี - พี รัก - อักค สำหรับการเล่นเสียงสัมผัสในช่องจังหวะของคำประพันธ์ ทั้งสัมผัสอักษรและสัมผัสสระ มี 4 แห่งเท่านั้น คือ ธรรม - ทศ สอง - ทราม จง - แจ้ง และ รัก - อักค

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

เมื่อหน่อจักรกฤษณ์	ทรงธรรมทศพิศ	สุจริตทางธรรม
กษัตริย์ร้อยเอ็ด	ฟังเสร์ลงพลัน	สาธพร้อมกัน
ท้าวสีพีราช	สรเรรินพวนาด	ว่าฉลาดแกล้งไซ
แล้วกราบทูลลา	ว่าจะกลับเวียงไชย	จะพาสองทรมว้ย
แม่นเจ้าหมี่เจดน์	จะรวมรักอักเรศ	ทั้งสองยุพาน
จักพาสององค์	พระจงแจ้งการ	กำหนดสุพวาร
		มงคลวิวาห์

1.1.2 การเล่นเสียงวรรณยุกต์ คือการนำคำที่มีเสียงวรรณยุกต์ต่างกัน แต่มีพยัญชนะต้น สระ และตัวสะกดอย่างเดียวกัน มาเรียงไว้ในที่ชิดกัน ทำให้ได้เสียงของคำที่ไพเราะ มีจังหวะสูงต่ำแบบเสียงดนตรี การเล่นเสียงวรรณยุกต์ในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ มีที่ปรากฏใช้ ดังนี้

(1) นึกใดได้สมใจบอ ยารูเส้าหมอง

ไหยใดสมจิตคิดหนา

(ล.2/น.46)

(2) เหียวเก็บจำปาสะระพีย มะลิลามะลุดี

มะลิซ้อนชอนกลั่นประย่ง

(ล.2/น.67)

(3) ถ้าเจ้ารักใครยใครบอ อะสร่งทั้งมอ

เม้นตรองหาไทยใจบร่ง

(ล.1/น.8)

จากตัวอย่าง (1), (2) และ (3) คำแต่ละคู่ มีพยัญชนะต้น สระ และตัวสะกดเหมือนกัน ต่างกันเฉพาะเสียงวรรณยุกต์ คือ คู่แรก ได - ได้ เป็นการเล่นเสียงวรรณยุกต์ สามัญ-โท คู่ที่ 2 ชอน-ซอน เป็นการเล่นเสียงวรรณยุกต์ ตรี-สามัญ (ในภาษากลางจะเป็น มะลิซ้อนชอนกลั่น : ตรี-โท) ส่วนคู่ที่ 3 ใครย-ใคร เป็นการเล่นเสียงวรรณยุกต์ สามัญ-ตรี (ในภาษากลางจะเป็น รักใครใครบอ : สามัญ-โท)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

(1) นึกใดได้สมใจบอ อย่ารู้เส้าหมอง

ให้ได้สมจิตคิดหนา

(2) **เที่ยวเก็บจำปาสารภี** **มะลิสามะลุ**
มะลิซ้อนช่อนกคันทรงยางค์

(3) ถ้ารักใคร่ใคร่บง อสร้งทั้งผอง
แม้ต้องทกัทยใจปลง

ลักษณะการเล่นเสียงวรรณยุกต์ ในวรรณกรรมเรื่องนี้มีปรากฏใช้น้อย และที่มีใช้จะเป็นการเล่นเสียงวรรณยุกต์ติดต่อกัน 2 คำ ไม่มีปรากฏว่าผู้แต่งใช้วิธีการเล่นเสียงวรรณยุกต์มากกว่า 2 คำเลย

1.1.3 การกลายเสียงคำ คือการเปลี่ยนแปลงเสียงสระ พยัญชนะ หรือวรรณยุกต์ของคำหรือพยางค์ให้แตกต่างจากเดิม แต่คงความหมายเดิมไว้ ลักษณะการกลายเสียงคำมีปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ 4 แบบ ดังนี้

1) การยืดหรือหดเสียงสระ คือการทำให้เสียงสระของคำนั้น ๆ ยาวออกหรือสั้นเข้า เพื่อประโยชน์ในการสัมผัสเป็นสำคัญ เช่น

[illegible]

(2) เจ้ายังจำพิศุทกายา กับด้วยพราหมณา
ให้เห็นเท็จจึงสิ่งคันแสดง

(ส.3/น.8)

(3)   ถ้าไม่กลัวอาย   แกขนุนนาย   หมายถึงพาไป
เสียงไวโนยสะ   จัประสมชัย   ไชยคลาย   ไนทางโลกีย

(ล.2/น.15)

(4) สุริวงษ์เมืองการ กุมพะสิงหนาท่านรับโดย
ไปตมุดมัย จะโอยครางบางหาไฉน
(ต.3/น.73)

จากตัวอย่าง (1) และ (2) เป็นการยืมเสียงสระคือคำว่า สีนฺหุ (สินธุ) ยืมเสียงมาจากคำว่า สีนฺหฺ โดยยืมเสียงสระอู, เป็นสระอู /u → u:/ คำว่า โกรธา ยืมเสียงมาจากคำว่า โกรธ คำว่า อินฺทรา ยืมเสียงมาจากคำว่า อินฺท คำว่า กายา ยืมเสียงมาจากคำว่า กาย คำว่า พราหมณา ยืมเสียงมาจาก คำว่า พราหมณ โดยยืมเสียงจากสระ -ะ เป็น สระ -า /a → a:/ ทั้ง 4 คำ

ตัวอย่าง (3) และ (4) เป็นการหัดเสียงสระ คือ คำว่า มุนนาย (มุลนาย) หัดเสียงสระจากคำว่า มุลนาย โดยหัดเสียงสระอุ เป็นสระอุ /u:—> u/ คำว่า อังการ หัดเสียงสระจากคำว่า อังการ โดยหัดเสียงสระ โอ เป็นสระ โออะ /o:—> o/

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

(1)   ต้องจักรัฆวา   ตัวขาดาตมา   กลางสระสินธุ
ว่าลักน้ำกิน   อัมรินทร์ข่มขู่   โกรธาราท   ดหมั่นอินทรา

(2) เจ้ายังจะพิสูจน์ไถ่ยา กับด้วยพราหมณา
ให้เห็นเท็จจริงสิ่งแสดง

(3) ถ้าไม่กลัวอาย   แก่ขุ่นมุลนาย   หมายถึงพาลาไป
 เสียงไว้ในสระ   จะประสมชมโย   ให้สบายคลายใจ   ในทางโลกีย์

(4) สำรวจเครื่องมือการ กุ่มกึ่งหารท่านรับโดย
ไปด้นขโมย จะโยยครางบ้างหรือโดน

ลักษณะการยึดเสียงในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ มีปรากฏใช้มาก ส่วนการหดยึดเสียงมีไม่มากนัก จดมุ่งหมายที่ใช้ส่วนใหญ่ เพื่อความไพเราะระในการรับสัมผัส และเพื่อให้มี

จำนวนคำครบตามฉันทลักษณ์

2) การเพิ่มเสียง คือ การเพิ่มจำนวนพยางค์ในคำเดิมให้มากขึ้น เพื่อความไพเราะในการออกเสียงหรือเพื่อให้ได้จำนวนพยางค์ครบตามข้อบังคับทางฉันทลักษณ์ วิธีการเพิ่มเสียงมีปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ เช่น

(1) เวศหนุมมีฤทธิไกรย   หม่อมมรรคาLOY
ทางไกลยให้ไกลแท้จริง

(ส.1/น.18)

(2) ข่ายทองรองรับ   พุษามาพับ   รับโอโรษา
ชำมระพระกาย   หายมนหินรา   พัวกแดตรสังมา   สามลาประโดมพลัน
(ส.1/น.5)

จากตัวอย่าง (1) คำว่า มรรคาLOY ผู้แต่งเพิ่มพยางค์ LOY เข้าไปเพื่อให้คำครบ 4 คำ ตามลักษณะบังคับของกาพย์บัง 16 วรรคที่ 2 และเพื่อประโยชน์ในการรับสัมผัสกับคำว่า ไกรย ด้วย ตัวอย่าง (2) คำว่า มนหินรา ผู้แต่งเพิ่มพยางค์ รา เข้าไปเพื่อให้มีคำครบ 4 คำ ตามลักษณะบังคับของกาพย์สุรางคนางค์ 28 คือ วรรคหนึ่งต้องมีคำ 4 คำ และเพื่อประโยชน์ในการรับสัมผัสเช่นกัน

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

(1) วิษณมีฤทธิไกร   ย่อมมรรคาLOY
ทางไกลให้ไกลแท้จริง

(2) ข่ายทองรองรับ   ภูษามาพับ   รับโอโรสา
ชำระร่างกาย   หายมหินรา   พวกแดตรสังมา   สามลาประโดมพลัน

เพื่อให้คำแต่ละวรรคกระชับขึ้น คือ คำว่า พิจณา กร่อนเสียงมาจากคำว่า พิจารณา โดยออกเสียง จาระ เลื่อนหายไป ส่วนคำว่า เพพดา กร่อนเสียงคำว่า เพพดา โดยออกเสียง ยะ หายไป

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

(1)	แล้วชมพระขรรค์ชูศร	ประดับเพชรงามงอน	
	วะวับจับแสงสุริยัน		
(2)	ให้พี่สบายใจ	เจ้าพราหมณ์ไปคำนึงถึง	
	พราหมณ์อยู่หัววันถึง	หายคิ่งอนงค์นาง	
(3)	พระองค์จงทรงพิจารณา	ให้เห็นสัจจา	
	เอานางคงคากับไฟ		
(4)	อาหารเพพดา	ละเอียดหนักหนา	รศชา(ติ)ถึงดี
	อาหารนุ่มนุชย์	หยาบสุดแสนทวี	คัวอ้วบึงจี
			แกงส้มต้มหวาน

วิธีกร่อนเสียงคำ มีปรากฏใช้ในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์น้อยมาก และคำที่กร่อนเสียงในพยางค์หลังไม่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องนี้

จากการวิเคราะห์เรื่องการกลายเสียงของคำจากวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ ปรากฏว่าผู้แต่งนิยมใช้วิธีการยัดเสียงมากที่สุด รองลงมาคือการเพิ่มเสียงและตัดเสียงตามลำดับ ส่วนการหดเสียงมีปรากฏใช้น้อยที่สุด เพราะการแต่งคำประพันธ์ผู้แต่งจำเป็นต้องใช้คำให้ได้ครบตามลักษณะบังคับ และมีคำสัมผัสที่ถูกต้อง อีกทั้งช่วยให้เกิดความไพเราะในคำประพันธ์ ดังนั้นวิธีการยัดเสียงและเพิ่มเสียงจึงมีความจำเป็นมากกว่าวิธีอื่น

1.2 การเล่นคำ การเล่นคำเป็นสุนทรียภาพอย่างหนึ่งของวรรณกรรม โดยผู้แต่งจะเลือกสรรคำมาจัดวางไว้อย่างมีศิลปะทำให้คำประพันธ์มีความไพเราะ ให้ความ

รู้สึกและอารมณ์ของผู้อ่านให้คล้อยตามความต้องการของผู้ประพันธ์

การเล่นคำลักษณะต่าง ๆ ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง ดังนี้

1.2.1 การเล่นคำซ้ำ ได้แก่ การใช้คำซ้ำกันในที่ต่าง ๆ ในการแต่งคำประพันธ์ เพื่อให้เกิดความรู้สึกมีชีวิตชีวา หรือเพื่อย้ำความหมายให้หนักแน่นขึ้น มีปรากฏในวรรณกรรมเรื่องนี้ ดังนี้

1) การซ้ำคำเพื่อให้มีความหมายหนักแน่นขึ้นหรือเบาลง คือ การซ้ำคำทั่ว ๆ ไป เหมือนการเขียนร้อยแก้วธรรมดา เช่น

(1)	ตรังเลือกเงือก <u>สาว</u>	ผมมวยยาวสาว <u>อ่อน</u>
	รูปร่างยางเมือง <u>มั่น</u>	ชื่อสุนทรีย์วิลา <u>วรรค์</u>
		(ล.2/น.8)

(2)	พระพายธรรม <u>เพี้ย</u> ทอง	ปีกหงทองไป <u>ย</u> ไร
	เช่นนกหกบิน <u>ไป</u>	พระหนัทยบิน <u>โลกา</u>
		(ล.1/ น.72)

(3)	เป็นนอนนอน <u>กัน</u>	เที่ยว <u>ครรณ</u> ปัต <u>๒</u>	นอนนัท <u>ถ</u> กล <u>ง</u> ค
	ยิง <u>ไ</u> โดย <u>จ</u> ย <u>เ</u> ียง	กลม <u>เก</u> ล <u>ย</u> ง <u>ช</u> ือ <u>ต</u> ร <u>ง</u>	ชาย <u>ร</u> ัก <u>ค</u> ง <u>ว</u> ย <u>ง</u> ง <u>ค</u>
			หลง <u>ด</u> ้วย <u>ค</u> ว <u>า</u> ม <u>ด</u> ิ <u>ย</u>
			(ล.1/น.72)

จากตัวอย่าง (1) เป็นการซ้ำคำเพื่อให้มีความหมายชัดเจนขึ้น คือ คำว่า สาว เป็นการบอกความหมายว่าเป็นหญิงโสดที่อายุน้อย

ส่วนตัวอย่าง (2) และ (3) เป็นการซ้ำคำเพื่อให้เกิดความรู้สึก และมองเห็นอาการ คือ คำว่า ไร ๆ เป็นการแสดงถึงความรู้สึกว่า เรื่อย ๆ เบา ๆ หรืออยู่ไกล ๆ และคำว่า ปัต๒ เป็นการบอกอาการที่ลึกลึกลุณ ไม่อยู่เฉย ๆ

คำหลัง หมายถึงความทุกข์ ความเศร้า

ตัวอย่างที่ (2) เป็นการซ้ำคำที่มีเสียงเหมือนกันคือ คำว่า (ก) สัต คำแรก ผู้แต่งใช้ในความหมายว่า กษัตริย์ ส่วนคำว่า สัต คำหลัง ผู้แต่งใช้ในความหมายว่า สัตว์ สำหรับตัวอย่างที่ (3) เป็นการเล่นคำซ้ำลักษณะเดียวกับตัวอย่าง (1) แต่คำที่ซ้ำกันอยู่ในวรรคเดียวกันคือ คำ ยาง-ยาง ทั้งสองคำเขียนอย่างเดียวกัน แต่มีความหมายต่างกัน ยาง คำแรกหมายถึง ต้นยาง ซึ่งเป็นชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง ส่วน ยาง คำหลังหมายถึงงาช้างชนิดหนึ่ง

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

(1)   เข้านั่งร่มไศก   ไศกวิโยค   ไศกในใจหมาง
ถึงเกษสุริยง   พื้หึงนางนาง   เป็นหม้ายชายร้าง   เอวบางแต่สาว

(2)   เห็นเข้าป่าชฎ   ขัดหน่อกษัตริย์   สัตว์กัณฐมฤดี
คิปล้ำท่าบวน   บวนชวนลาลิ   ลีลามาดหนี   หนีเล่นเล่นตัว

(3)   ยุงยางนยางจับ   ต้นมะพลับนงจับโพรง
แขกเต้าเคียงเค้าโฌง   ต้นยุงโยงยุงจับกิ่ง

ลักษณะการเล่นคำซ้ำแบบเล่นคำนี้ มีปรากฏในวรรณกรรมเรื่องนี้ไม่มากนัก แต่ผู้แต่งก็จะใช้วิธีนี้เป็นระยะ ๆ ตลอดเรื่อง แสดงถึงเจตนาของผู้แต่งในการที่จะแสดงฝีมือการประพันธ์ของตนให้ปรากฏ

1.2.2 การเล่นคำซ้อน ได้แก่การนำเอาคำเดียว 2 คำ ที่มีความหมายหรือเสียงใกล้เคียงกันมาเข้าคู่กัน โดยตำแหน่งของคำซ้อนอาจอยู่ติดกันหรือแยกจากกันก็ได้ ลักษณะการเล่นคำซ้อนมีปรากฏในเรื่องสุวรรณหงส์ เช่น

(1)   มานร้ายอุบายกน   พระจุมพณไมสงสัย
กุ่มภพที่รู้กันไฉน   รูว้ายกับลักปลอมแปลง

(ล.2/น.2)

(2)   หนทางไกลไกล   ทุกชิ้นเป็นโลหะ   บอกไปแจ้งการ
 ปางนรสร้อยข   หูลองค์บิดมาร   ลูกไปพบพาน   อาจารย์พระองค์
 (ล.3/น.18)

(3)   ความนี้พิกลขม   คงจะมีที่แห่ง
 เป็นเที่ยงเป็นแท้แน่นอน

จากตัวอย่าง (1) คำว่า ปลอมแปลง มาจากคำเดียว 2 คำ ซึ่งมีเสียงและความหมายใกล้เคียงกัน คือ ปลอม หมายถึง ทำให้เหมือนคนอื่นหรือสิ่งอื่น ส่วนคำว่าแปลง หมายถึง เปลี่ยนสิ่งเดิมให้ผิดแปลกออกไป เมื่อรวมกันมีความหมายว่า ทำเลียนแบบให้ดูเหมือนของจริง

ตัวอย่าง (2) คำว่า พบพาน มาจากคำเดียว 2 คำ ซึ่งมีเสียงและความหมายใกล้เคียงกัน คือ พบ หมายถึง เห็น ปะ ประสบ ส่วนคำว่า พาน หมายถึง พบปะ ปะทะ เมื่อรวมกันมีความหมายว่า ปะกัน เจอกัน

สำหรับตัวอย่าง (3) คำว่าเป็นเที่ยงเป็นแท้ มีความหมายว่า แน่นนอน มาจากคำซ้อนว่า เที่ยงแท้ โดยมีคำว่า เป็นคั่นกลางอยู่

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

(1)   มารร้ายอุบายกล   พระจอมพลไม่สงสัย
 กุมภกัฏฐ์กลั่น   รู้ว่ายักษ์ปลักปลอมแปลง

(2)   หนทางไกลไกล   ทุกชิ้นเป็นโลหะ   บอกไปแจ้งการณ
 ปางนรสร้อย   หูลองค์บิดมาร   ลูกไปพบพาน   อาจารย์พระองค์

(3)   ความนี้พิกลขม   คงจะมีที่แห่ง
 เป็นเที่ยงเป็นแท้แน่นอน

ลักษณะของคำซ้อนที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องนี้เป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็นคำ
2 คำซ้อนกัน ส่วนที่เป็นลักษณะแยกจากกันมีค่อนข้างน้อย

1.2.3 การเล่นคำชุด ได้แก่ การเล่นคำที่มีคำใดคำหนึ่งซึ่งเป็นพยางค์ที่
ไม่มีความหมายเป็นตัวยืม ส่วนพยางค์ที่เข้ามารวมเป็นชุดนั้น มีพยัญชนะต้นเหมือนกัน แต่สระ
กับตัวสะกดอาจจะต่างกัน เช่น คำว่า "ระวังระไว" มีพยางค์ ระ เป็นตัวยืม ส่วนพยางค์
วัง กับ ไว เป็นคำที่เข้ามารวมเป็นชุด เช่น

(1) ห้างค์เสด็จดำเนิน   แตรสังข์เคาะเดิน
สะเทือนสท้านดานดิน

(ล.3/น.43)

(2) กระดังพรนลุ่มห้วนพัดพา   ไบโยโหล่นวันนา
กระทบกระทั้งประนังเสียง

(ล.4/น.15)

(3) บุปผามาสาร้วยริน   เป็นนิจอาจัน
สำเร็จสำมรานบานภมล

(ล.4/น.15)

จากตัวอย่าง (1) คำว่าสะเทือนสท้าน หรือ สะเทือนสะท้าน เป็นคำชุดที่มี
พยางค์ สะ เป็นคำยืม ส่วนคำที่เข้ามารวมเป็นชุด คือ คำว่า เทือน กับ ท้าน ซึ่งมีสระต่างกัน

จากตัวอย่าง (2) คำว่า กระทบกระทั้ง หรือกระทบกระทั้ง เป็นคำชุดที่มีพยางค์
กระ เป็นคำยืม ส่วนคำที่เข้ามารวมเป็นชุด คือ คำว่า ทบ กับ ทั้ง ซึ่งมีสระ และตัวสะกดต่างกัน

สำหรับตัวอย่าง (3) คำว่า สำเร็จสำมราน หรือสำเร็จสำราญ เป็นคำชุดที่มี
พยางค์ สำ เป็นคำยืม ส่วนคำที่เข้ามารวมเป็นชุดคือคำว่า เร่ง กับ ราน ซึ่งมีสระและตัวสะกด
ต่างกัน

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

(1) ห้างค์เสด็จดำเนิน   แตรสังข์เคาะเดิน
สะเทือนสะท้านดานดิน

(2) กระตึงพรวนลมหวนพัดพา ใบโพธิ์สุวรรณ
กระทบกระทั่งประดังเสียง

(3) บุปผามาสารวยริน เป็นนิจาจิณ
สำเร็จสำราญบานมกล

การเล่นคำชุดนี้มีปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์นี้ไม่มากนัก ส่วนใหญ่จะใช้คำว่า ระ และ คำอื่นที่ประสมกับสระอะ เป็นคำย่น การเล่นคำชุดทำให้เสียงของคำพริ้วสะบัด มีจังหวะที่ไพเราะ และบางคำทำให้เกิดความหมายหนักแน่นขึ้น

1.2.4 การเล่นคำที่มีความหมายต่างระดับ ได้แก่ การนำคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันแต่ระดับภาษาต่างกันมาวางไว้ใกล้กัน เช่น

(1) ตาคิดน้อยใจย ด้วยแม่เจ้าไปย ชานานหลานอา
บ่มีรูข้าวเจ้า ตาเส่ออร่า บุตร์เดียวเอกา หมายว่าจ้ผากผี
(ล.4/น.9)

(2) วิหกนกจับกิ่ง ไม้รายวังร้องส่งเสียง
สาริกามามองเมียง เหล้านกเอียงเมียงทรายชน
(ล.3/น.24)

(3) กระทรงกรรแสงร่ำ วาโอกำมาจำผลาร
ภรัชพรากจากนงคราน นัยชลหาร์ยารวารี
(ล.2/น.4)

(4) ถึงบงคมบาด สองโทหัยราด อัยมเอียงเกรงกลัว
สองเทาค์เนืชม ว่าสมเมี้ยว ตรัดว่าเอี้ยตัว เจ้าไปยยกสิน
(ล.1/น.69)

จากตัวอย่าง (1), (2), (3) และ (4) เป็นลักษณะการนำคำที่มีความหมาย
 หันองเดียวกัน แต่ใช้ในภาษาต่างระดับกัน คือ

	ภาษาแบบแผน	ภาษาปาก
เดี่ยวเอกา	เอกา	เดี่ยว
วิหกนก	วิหก	นก
กรรแสงร่ำ	กรรแสง	ร่ำ
อัยมเอยงเกรงกลัว	อัยมเอยง (ย่าเอยง)	เกรงกลัว

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

(1)   ตาคิดน้อยใจ   ด้วยแม่เจ้าไป   ช้านานหลานอา
 บ่มีรู้ข่าวเจ้า   ตาเศร้าอร่า   บุตรเดี่ยวเอกา   หมายว่าจะฝากผี

(2)   วิหกนกจับกิ้ง   ไม้รายว้างร้องส่งเสียง
 สารีคามมองเมียง   เหล่านกเอี้ยเมียงใช้ชน

(3)   พระทรงกรรแสงร่ำ   โอ้อ่ากรรมมาจำแลดู
 พลัดพรากจากนงคราญ   ในขลฮารย่านาวรี

(4)   กึ่งบังคมบาท   สองไทรราช   ย่าเอยงเกรงกลัว
 สองท้าวในชม   ว่าสมเมียผัว   ตรัสว่าเอ๋ยตัว   เจ้าไปยกศิลับ

ลักษณะการเล่นคำที่มีความหมายต่างระดับ มีปรากฏอยู่มากในวรรณกรรมเรื่องนี้
 การเล่นคำวิธีนี้เป็นวิธีการอธิบายศัพท์ยากที่ใช้ในคำประพันธ์ ซึ่งเป็นกลวิธีของผู้แต่งอย่างหนึ่ง
 ที่จะช่วยให้ผู้อ่านไม่เบื่อหน่าย และเป็นการช่วยย้ำความรู้สึกและอารมณ์ของผู้อ่านได้ทางหนึ่ง

1.2.5 การเล่นคำในลักษณะการล้อความ ได้แก่ การกำหนดตำแหน่งที่จะ
 วางคำลงไป หรืออาจจะไม่คงตำแหน่งไว้ แต่ทำให้คำที่ใช้มีลักษณะล้อความกัน เพื่อช่วยให้

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

(1) ตัวเจ้าวรรรหงส์ หงส์ทำอาการ การผ่านหน้าไท
 ไทขึ้นสายสร สรเจ้าเนาไป ไปถึงสายไชย ไชยออกพาดสาย
 สายบ่ลอยดอกสร สรรันพันพอน พอนมฤคทาย
 ทายเห็นมาลัย ลัยรูปช่อไม้ ไม้ฉุนใจชาย ชายหยิบมาลี
 ลีพิศพิศใจ ใจจุ่นชุ่นไม้ ไม้ไปถึงสื่อ
 สื่อใดใครทำ ทำมาถึงพี่ พี่เห็นเป็นที่ พี่ลืมใจเรียม

(2) ตัวใครทำให้ ทำกูเองไซ้รี พุดไพล้าย้าย
 เจ็บจิตคิดค้น คิดอ่อนพิงหลัก พิงขอนศรบั๊ก ศรหักอยู่ใน
 ในทรวงกูเอง กูแกลึงทำเพลง ทำเลงหัวใจ
 หีนออกจากสื่อน หีนย่อนเข้าไซ ติดงาคั่วไขว่ จะคิดจั่นใดดี

ลักษณะการเล่นคำล้อความนี้ เป็นลักษณะของกาพย์กลอนคหบดีพันธ์ ดังที่ กาชัย
 ทองหล่อ (2530 : 547) อธิบายว่า "กาพย์กลอนคหบดีพันธ์ มี 2 ชนิด คือ สัมผัสคำ
 เกี่ยวข้องกันระหว่างบทอย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งสัมผัสคำเกี่ยวข้องกันทุก ๆ วรรคและทุก ๆ
 บท" จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่องนี้ ผู้แต่งใช้วิธีเล่นคำลักษณะนี้ 6 ครั้ง ครั้งละ 2 - 10
 บท นอกจากนั้นเมื่ที่ใช้เป็นช่วง ๆ ช่วงละ 2 - 4 บาท ซึ่งไม่ติดต่อกัน

1.2.5.2 ไม่กำหนดตำแหน่งของคำไว้ แต่จะวางคำไว้ในลักษณะที่
 ล้อความกัน เช่น

(1) จوابดก่บด จวาคชก่คช จวาสกก่สกาณ
จวาจิงก่จิง จวายิงก่ยิงก่ลาย จวาชายก่วาชาย จวาหายก่หายคา

(2) จวาหกก่หก จวายกก่ยก จวาบกก่บกชา
 เดิมไครไหสัตย ไครตระบัตตตคา เดิมไครชกนา ไครยทาไครกร

(3)   เดิมครัยให้จริง   ไขแก่มุขยั้ง   ว่าไหมหึงถอน
 เดิมใครสัญญา   ใครมาดัชthon   ใครหึงจริงถอน   ใครจรเห็นเพลิน

(4)   ใครจอนพรดพราก   ตัวใครมักมาก   ใครจากเมืองเดิน
 ใครหึงทอดใคร   ผู้ใดเห็นเพลิน   ใครไปลวงเกิน   ใครเซ็นเพลินอยู่
 (ล.3/น.34)

จากตัวอย่าง ผู้แต่งไม่ได้กำหนดตำแหน่งของคำไว้คงที่ทุกคำ จะเห็นว่าในบทที่ 1 และบทที่ 2 ผู้แต่งจะขึ้นต้นทุกวรรคด้วยคำว่า จว่า...ก็ (จะว่า...ก็) ประกอบคำที่นำมาสื่อความกันอีก 1 คำ ในตำแหน่งที่ 2 และ 4 ของแต่ละวรรค ส่วนในบทที่ 3 และ 4 ผู้แต่งเล่นคำว่า ใครย (ใคร) ตามตำแหน่งต่าง ๆ ไม่คงที่แต่คำที่ใช้เป็นการสื่อความกัน ทำให้คำประพันธ์เกิดเสียง และความหมายที่มีลีลา จังหวะ กระแทกกระทั้น มีชีวิตชีวาขึ้น

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

(1)   จะว่าบดก็บด   จะว่าคดก็คด   จะว่าหดก็หดกาย
 จะว่าจริงก็จริง   จะว่าหึงก็หึงกลาย   จะว่าชายก็ว่าชาย   จะว่าหายก็หายคำ

(2)   จะว่าหกก็หก   จะว่ายกก็ยก   จะว่าบกก็บกขำ
 เดิมใครให้สัตย์   ใครตระบัดตัดคำ   เดิมใครชักนำ   ใครหาใครก่อน

(3)   เดิมใครให้จริง   ไขแก่มุขยั้ง   ว่าไม่หึงถอน
 เดิมใครสัญญา   ใครมาดัชthon   ใครหึงจริงถอน   ใครจรเห็นเพลิน

(4)   ใครจอนพรดพราก   ตัวใครมักมาก   ใครจากเมืองเดิน
 ใครหึงทอดใคร   ผู้ใดเห็นเพลิน   ใครไปลวงเกิน   ใครเซ็นเพลินอยู่

การเล่นคำในลักษณะการล้อความ เท่าที่ปรากฏในเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับที่ศึกษามา นี้พบว่าผู้แต่งใช้ในการแต่งคำประพันธ์ทั้งสิ้น 7 ช่วง ซึ่งเป็นการใช้ตามแบบกาพย์กลอนฉบับนี้ 6 ช่วง และเป็นวิธีที่ผู้แต่งกำหนดขึ้น 1 ช่วง คำประพันธ์ที่นิยมใช้ในการแต่งโดยวิธีนี้ คือ กาพย์สุรางคนางค์ 28 กาพย์ฉิ่ง 16 ส่วนกาพย์ยานี 11 มีปรากฏใช้เพียงช่วงสั้น ๆ ไม่สม่ำเสมอทั้งบท

การเล่นคำในลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ทำให้เกิดความไพเราะทางด้านเสียง และความหมาย เช่น ทำให้เกิดเสียงสูงต่ำ เกิดลีลาที่อ่อนช้อยหรือกระชับขึ้น เป็นต้น นอกจากนี้เป็นการช่วยให้เข้าใจความหมายของคำ หรือข้อความบริบทได้ชัดเจนขึ้นด้วย

2. สุนทรียภาพในความ

สุนทรียภาพในความ หมายถึง ความงามซึ่งเกิดจากการจัดถ้อยคำในการประพันธ์อย่างมีศิลปะ เพื่อให้ข้อความหรือเนื้อหาที่ประพันธ์ขึ้นนั้นสื่อความหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง สุนทรียภาพในความเกิดขึ้นจาก ภาพพจน์ และรสวรรณคดี

ก. ภาพพจน์ คือการใช้ถ้อยคำเรียบเรียงขึ้นเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกทางด้านอารมณ์ นึกเห็นภาพที่เกิดขึ้นในข้อความที่ผู้แต่งต้องการจะถ่ายทอดออกมา

เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2528 : 294-298) ได้กล่าวถึงความหมายและลักษณะของภาพพจน์ไว้สรุปได้ว่า ภาพพจน์ (Figures of speech) หมายถึงถ้อยคำที่ทำให้เกิดภาพในใจ ภาพพจน์ที่มีปรากฏในวรรณคดีทั่วไปมี 8 ชนิด คือ อุปมา อุปลักษณ์ บุคลาธิษฐาน อนุนามนัย นามนัย อธิพจน์ ปฏิพจน์ และ สัทพจน์

ภาพพจน์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุงมีดังนี้

1) ภาพพจน์แบบอุปมา (Simile) คือการเปรียบเทียบความเหมือนกันของสิ่งสองสิ่ง มักใช้คำเชื่อมเพื่อการเปรียบเทียบว่า กล บาน เหมือน ดุจ ดัง ราวกับ เพียง เสมอ เปรียบ เป็นต้น ในวรรณกรรมที่ศึกษาวิเคราะห์นี้ปรากฏภาพพจน์แบบอุปมาอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น

มีราชบิดาประไพ

บุณลักษณ์นาไน

ซงเป็นยาถิพิณต

ผิวหนึ่งดั่งเนื้อทองปน	เนษทรายขาวนุ
ดั่งหนึ่งดวงเนษทรายทอง	
รัศมีสีงามผุดผ่อง	ดุจดวงจันทร์ส่อง
กลางพื้นโพยมอากาศ	

(ล.1/น.7)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

มีราชธิดาประไพ-	บุลย์ลักษณ์นัย
ทรงเบญจญาติพิมล	
ผิวหนึ่งดั่งเนื้อทองปน	เนตรซ้ายขวาคล
ดั่งหนึ่งดวงเนตรทรายทอง	
รัศมีสีงามผุดผ่อง	ดุจดวงจันทร์ส่อง
กลางพื้นโพยมอากาศ	

ผู้แต่งบรรยายความงามของนางสุพันธุลิกาโดยใช้คำน้อยแต่ทำให้เห็นความงามของนางสุพันธุลิกาได้ โดยการเปรียบเทียบกับความงามของสิ่งต่าง ๆ ที่บุคคลทั่วไปรู้จักและเป็นที่ยอมรับ วิธีการเปรียบเทียบลักษณะนี้ ผู้แต่งใช้บรรยายความงามของนางสุพันธุลิกามานสายตาของพี่เลี้ยงทั้ง 4 คน ดังคำประพันธ์ว่า

หงสองหัตถา	คฤางวงไอยรา	พานิเลียไสย
ดุจสีหน้าตรง	องค์คล้ายห่มว้ย	ดุจเทียนเจียนไนย
นักขฬาหรัย	ดุจแก้วแว้วหรัย	เกสตาอำพน
กฤจ่างอย่างแผน	ทองคำกำปั่น	นาพิยนิยามนั
อุงงงเกกกลม	อรุทรามชม	ล่ำกล้วยสวดยดี
พระชนงนุช	งามดุจรูปปลี	ปาหนาเรีย
อะว้ยวะจอมขวัน	คฤาแก้วดาวรรน	เนื่อนรรพจมอง
พระจันวีสีตรง	คองคนบ่นทอง	ชายโดยใดครอง
		พระน้องลิมงาย

(ล.2/น.37)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ทั้งสองหัตถา	คือวง ไอยรา	ปามีสี่ใส่	
ดุจสีน้ำครึ่ง	อังคสีทรมวย	ดุจเทียนเจียรระโน	กลมกลึงเพียงล
นขาขวาซ้าย	ดุจแก้วแววทราย		เกศดำอำพัน
ปฤษฎางค์อย่างแผ่น	ทองคำกำบน	นาภีนิรมล	คือกาบกัทลี
อุจจิง เกกกลม	อรุทรมชม		ล่ำกล้วยสวยดี
พระชงคังนุช	งามดุจรูปสี	บาทานารี	คือหลัง เต้าทอง
อ้วยระจอมขวัญ	คือเกล็ดดาววัลย์		เนื่อนั้นมุดม่อง
พระฉวีสีครึ่ง	ตั้งระคนปนทอง	ชายใดได้ครอง	พระน้องลึงกาย

จะเห็นว่าผู้แต่งบรรยายลักษณะต่าง ๆ ของนางสุพันธุลีกาไว้อย่างละเอียดโดยใช้ถ้อยคำไม่มาก แต่ทำให้ผู้อ่านรู้สึกได้ถึงความงามตามที่ผู้แต่งต้องการจะสื่อ นอกจากนี้ที่เสนอวิเคราะห์เป็นตัวอย่าง ยังปรากฏข้อความในลักษณะการเปรียบเทียบแบบอุปมาอีกมากมาย นับว่าเป็นกลวิธีที่ผู้แต่งนิยมใช้มากที่สุด

2) ภาพพจน์แบบอุปลักษณ์ (Metaphor) เป็นการเปรียบเทียบอีกวิธีหนึ่ง แต่จะกล่าวเปรียบโดยนัยที่ลึกซึ้งกว่า โดยให้สิ่งที่ต้องการเปรียบเป็นสิ่งนั้น ๆ ไม่ต้องมีคำเชื่อมเพื่อการอธิบาย มีปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์เป็นจำนวนมาก เช่น ตอนที่พี่เลี้ยงนางสุพันธุลีกา ไปยังเมืองไอยราต์น์ เพื่อขับขานโหมนางสุพันธุลีกาให้สุวรรณหงส์ฟัง แต่เมื่อเห็นว่าสุวรรณหงส์มีภรรยาแล้วถึง 4 คน จึงคิดว่าสุวรรณหงส์คงอึดในเรื่องความรัก ไม่ไยดีในหญิงอื่นอีก ผู้แต่งบรรยายเป็นอุปลักษณ์ดังคำประพันธ์ว่า

ถ้าแมวเบื่อหนู   กังพรเบื่อ   เพราะหนูไม่ดี
 อรหนูของเรา   แมวจะเมาสักที   ได้กินกลืนมี   รสชาติบาดจิต
 (ส.2/น.36)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ถ้าแมวเบื่อหนู   หังพอนเบื่อ   เพราะหนูไม่ดี
 หนูของเรา   แมวจะเมาสักที   ได้กินกลืนมี   รสชาติบาดจิต

จากตัวอย่าง ผู้แต่งพูดถึง แมว หนู หังพอน ู โดยไม่ได้หมายถึงพฤติกรรมของสัตว์เหล่านั้น แต่จะหมายถึง สวรรณหงส์ซึ่งอาจจะไม่ยอติดต่อผู้หญิงใด ๆ อีก และคำว่า "หนูของเรา" หมายถึงนางสัพันทลิกา เป็นต้น

ตัวอย่างภาพพจน์แบบอุปลักษณ์ อีกตอนหนึ่ง คือ ตอนที่จันทร์ดาวางค์ หลานของ สวรรณหงส์ เกี่ยวพาราสีนางอำพันและวัลลดี ผู้แต่งใช้โวหารเปรียบเทียบผ่านตัวละคร ดังคำประพันธ์ว่า

พระพี่เลี้ยงกล่าวตอบนก	พี่มีนกกล่าวประสาร
ดอกไม้ใกล้จะเบิกบาน	ยังมีพานแมงมุมริน
อยู่ในแม่น้ำกรวด	มีแมงมั่งมีจืดกิน
กุมราเรราบิน	มีอาจลงสู่บึงก่ด
สาริกาตอบว่าน้อง	มีจิตบงโคจรชมรส
กลัวประหม่อมก่ดสด	มีให้หมดชมมาลี
(ล.4/น.65)	

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

พระพี่เลี้ยงตอบนก	พี่มีนกกล่าวประสาร
ดอกไม้ใกล้จะ เบิกบาน	ยังมีพานแมงมุมริน
อยู่ในแม่น้ำกรวด	มีแมงมั่งมีจืดกิน
กุมรา เรราบิน	มีอาจลงสู่บึงกช
สาริกาตอบว่าน้อง	มีจิตบงโคจรชมรส
กลัวประหม่อมก่ดสด	มีให้หมดชมมาลี

จากตัวอย่าง คำพูดโต้ตอบของพี่เลี้ยงกับจันทร์ดาวางค์ที่ปลอมเป็นสาริกาไม่ได้กล่าวถึงนางอำพันและวัลลดีเลย แต่ผู้อ่านสามารถรู้ได้ว่า ดอกไม้ กุมรา คืออะไร และรู้ได้ว่า ตัวละครทั้งคู่กำลังพูดถึงความบริสุทธิ์ของนางทั้งสอง

ในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง ปรากฏการใช้อุปลักษณ์ในคำประพันธ์ดังนี้

(1) วาหาวผู้เจ้าสากล ทาวชาดพิษผล
 กลบุตหงิงายไม่มี
 (ล.1/น.1)

(2) บมีสัตจองส่งหา เม็นมาษนาวา
 จมแดก่แลกแพรพราย
 (ล.1/น.1)

(3) กลำจเ็นทองแดง ทำกนเียบแมง บลอมแบลงกายมา
 ทำผิดคิดกณ ดักหอกยน้ำ ผัวมั่วยมรณา กลำวาศรีนาง
 (ล.2/น.36)

(4) ถามั่วเบื่อหนอ กังพรเบื่องอ เพระหนุไมดี
 อรรหนุของเร้า มวจเ้าสักหีย ไดกเ็นกลเนมีย รทชาชบาหจิตร
 (ล.2/น.36)

(5) เ็นบุรเลือจากเ้า ดุจดงเา เลือหมือแล้
 ลูกไรอายพ้อแม่ ดังแผไพยไหิมเรือน
 (ล.2/น.52)

(6) นมยำนกลิงหับอก เ้าวิตกไดอับระหยด
 ไมบดก่เ็นบด ไมบลายคจหมดความคิด
 (ล.2/น.53)

(7) จัพปลาทนาไรกุ ทำจูมาสุสมณ์
 เมียเ้าเ้าแนบชม ทำขมเงหมเกรงมาญ
 (ล.2/น.53)

(8) ทำเลื่อหรอนเล็บ   ตบถูกเขาเจ็บ   เล็บกระหนาบหัว
 กนเถื่อนกำบังง   กลพงงเข้าจ้ว   บลารูปตักว   ยั่วปลากินตาย
 (ล.2/น.72)

(9) เจ้าลูกมาลิ่งพ้อ   ทำนกต่อพนักแก
ขัตยาพุดจ้อแหล   โกห่กค้ำห่าเกียดกล
 (ล.3/น.72)

(10) ปักสาธารับของ   ไมสมบองนองจ่าพี
หลิ่นมาไหกัถ   แล้วมาผัดหน้าบัดลี
 (ล.4/น.65)

(11) ดอกไมไกลจ่เบิกบาร   ยังมีพานแมงพมริน
อยู่ในแม่น้ำกรด   มุ่มงบ่มมีจัดกิน
 (ล.4/น.65)

(12) นักระจอกออกต๋ยค   กันกับครุดอรรรที่
แมงเม้าเขาอัคคี   เห็นชีวีจ่มร่นา
 (ล.4/น.67-68)

(13) ลูกร้ายอายพ่อแม่   ก้มแต่อายชายหน้า
กินน้ำเห็นวาลูกา   ครันอยากมาก่อจ่ากิน
 (ล.4/น.69)

ลักษณะการใช้อุปสรรคในคำประพันธ์ข้างต้นสรุปได้ดังนี้
 "พืชผล"   หมายถึง   ผู้สืบสันตติวงศ์

"นาวา" หมายถึง ผู้เป็นที่พึ่ง

"ทองแดง" หมายถึง การหลอกลวง เพราะทองแดงมีลักษณะ เหมือนทองคำ แต่ค่าของทองแดงน้อยกว่าทองคำ

"แมวเปื้อหนู" "แมว" หมายถึง ผู้ชาย "หนู" หมายถึง ผู้หญิง โดยปกติ เมื่อแมวเห็นหนูมันจะวิ่งไปหาเสมอ เว้นแต่แมวที่กินหนูจนอิ่มแล้ว ซึ่งใช้เปรียบเทียบว่า ผู้ชายยอมบารภนาจะได้ผู้หญิงคนใหม่เสมอ เว้นแต่เขาจะมีผู้หญิงอยู่มากจนเบื่อแล้ว

"พังพอนเปื้องู" "พังพอน" หมายถึง ผู้ชาย "งู" หมายถึง ผู้หญิง ใช้ในความหมายเดียวกับ "แมวเปื้อหนู"

"บุนเหลือจากเต้า" "บุน" หมายถึง ลูก "เต้า" หมายถึง พ่อแม่ คำว่า บุนเหลือจากเต้า คือลูกที่ชอบทำอะไรเกินคำสั่งพ่อแม่ คือไม่อยู่ในโอวาทของพ่อแม่

"จับปลาหน้าไซ" "ปลา" หมายถึง สิ่งที่เราคาดหวังว่าจะได้รับ ส่วน "ไซ" หมายถึง แผนการที่ได้กำหนดไว้ คำว่า จับปลาหน้าไซ จึงหมายถึง มาแย่งชิงเอาสิ่งที่คนอื่นเขากำลังจะได้รับ

"เลื้อยซ่อนเล็บ" หมายถึง คนที่ไม่แสดงให้ใครรู้ว่าตนมีพิษสงอะไรอยู่บ้าง

"นกต่อ" หมายถึง สิ่งของที่น่ามาล่อให้คนอื่นอยากได้

"นกแก๊ก" หมายถึง ชายชรา หรือชายที่มีอายุมาก

"ลิ้น" หมายถึง คำพูด ส่วนนี้หมายถึง การยื่นโมตรมาให้โดยการพูดดี

"ดอกไม้" หมายถึง ผู้หญิง

"กุมาริน" หมายถึง ผู้ชาย

"แม่น้ำกรด" หมายถึง ที่ ๆ มีภัยอันตราย

"นกกระจอก" หมายถึง ผู้มีกำลังหรือความสามารถน้อย

"ครุฑ" หมายถึง ผู้มีกำลังหรือความสามารถมาก

"วาสุกา" หมายถึง สิ่งที่น่าขยะแขยง

ลักษณะอุปลักษณ์ หรือความเปรียบเทียบกล่าวถึง มีทั้งที่เป็นความเปรียบเทียบตามธรรมเนียม และความเปรียบเทียบที่ผู้แต่งคิดขึ้น รวมทั้งความเปรียบเทียบที่ใช้อยู่ในท้องถิ่นภาคใต้

3) ภาพพจน์แบบนามนัย (Metonymy) หมายถึง การใช้คำเรียกชื่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือบุคคลหนึ่งบุคคลใด ซึ่งคำนั้นต้องเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป หรือผู้แต่งใช้คำนั้นเสมอ ๆ เมื่อต้องการเอ่ยถึงสิ่งนั้นหรือบุคคลนั้น คำที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องนี้ เช่น ฉายา ฤาสาย สุริวงศ์ โฉมยง ท้าวไท ท้าวพัฒนา เป็นต้น ดังคำประพันธ์ว่า

(1) ฉายากราบลามักคพาน อินทเจ้าวิมาน

กลับหลังไปยังไพยชล

(ล.1/น.39)

(2) นับถือสิ่งใด ทำตามชอบใจ จ่าให้มีลูกชาย

แต่นางมาลี มเหสีฤาสาย นางไหมชวนชวาย บ่วงสรวงสิ่งใด

(ล.1/น.2)

(3) ตรีพลันพันดาจึงแปลง กายกลายเป็นแมลง

ภุมรินบินมาเร็วพลัน

(ล.1/น.60)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

(1) ฉายากราบลามักคพาน อินทเจ้าวิมาน

กลับหลังไปยังไพยชล

(2) นับถือสิ่งใด ทำตามชอบใจ จะให้มีลูกชาย

แต่นางมาลี มเหสีฤาสาย นางไหมชวนชวาย บ่วงสรวงสิ่งใด

(3) ตรีพลันพันดาจึงแปลง กายกลายเป็นแมลง

ภุมรินบินมาเร็วพลัน

ตัวอย่าง (1) คำว่า ฉายา เป็นภาพพจน์แบบนามนัย ใช้เรียกสตรีผู้สูงศักดิ์ที่เป็นที่รักเคารพ ในคำประพันธ์บทนี้ ผู้แต่งหมายถึงนางเกษสุริยง ตัวอย่าง (2) คำว่า ฤาสาย

ผู้แต่งใช้เรียกชื่อภักษัตริย์ อันเป็นที่เคารพเทิดทูนของตัวละครอื่น ๆ ในเรื่อง

สำหรับตัวอย่าง (3) คำว่า พันดา เป็นการเรียกชื่อพระอินทร์ ตามลักษณะเด่นของพระองค์ คือเป็นผู้รู้เห็นเหตุการณ์อย่างกว้างขวาง คอยดูแลทุกข์สุขของมนุษย์ตลอดเวลา การใช้ภาพพจน์ลักษณะนี้ ผู้แต่งนิยมใช้เป็นสรพนามเรียกชื่อตัวละครแต่ละตัวตามลักษณะที่ผู้แต่งประสงค์จะให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกตอบหาของตัวละครนั้น ๆ อย่างไร

4) ภาพพจน์แบบอภิปจน์ (Hyperbole) คือการกล่าวเกินจริงซึ่งอาจจะมากกว่าความเป็นจริงหรือน้อยกว่าความเป็นจริงก็ได้ ภาพพจน์แบบอภิปจน์ที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องนี้ เช่น

(1)	ส่วนเจ้าสินหนู	ฤทธิเรื่องเฟื่องฟู	แปล็บเปรียงเสียงสนั่น
	คนล้มทั้งยืน	นับด้วยหมื่นพร	ยิ่งกว่าฟ้าสิ้น
	คนนั่งล้มผิง	คนนอนตกถลิ่ง	หึ่งจี้เสียง
	ช้างล้มม้าฟาด	ห้วนหวาดออนเอียง	ไฟในตะเกียง
	คนถืออาวุธ	ตกจากมือหลุด	ล้มชดลงนอน
	คาถาว่าประกับ	ส่วรับกับสร	เป็นนาศบาดจร
			รวบรัดมัดกาย

(ล.3/น.58)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

(1)	ส่วนเจ้าศิภุช	ฤทธิเรื่องเฟื่องฟู	แปล็บเปรียงเสียงสนั่น
	คนล้มทั้งยืน	นับด้วยหมื่นพัน	ยิ่งกว่าฟ้าสิ้น
	คนนั่งล้มผิง	คนนอนตกถลิ่ง	หึ่งจี้เสียง
	ช้างล้มม้าฟาด	ห้วนหวาดออนเอียง	ไฟในตะเกียง
	คนถืออาวุธ	ตกจากมือหลุด	ล้มทรุดลงนอน
	คาถาว่าประกับ	สำหรับกับสร	เป็นนาศบาดจร
			รวบรัดมัดกาย

จากตัวอย่าง (1) ผู้แต่งบรรยายฤทธิเดชของศิภุชว่ามีความร้ายกาจมากโดยใช้ภาพพจน์แบบกล่าวเกินจริง ซึ่งผู้อ่านจะไม่นึกถึงว่าจะเป็นจริงหรือไม่ แต่จะรับรู้ถึงฤทธิเดชของตัวละครที่ชื่อศิภุชมีมากเพียงใด

(2) แต่งสรรพทกสิ่งเสร็จ   เซ็นเจ้าเสด็จขึ้นรถทรง
ฝ่ายนางสามนาง   ขึ้นรถทรงงามบาดตา
(ล.4/น.22)

(3) ด้วยเจ้าจะไปหา บิดรชนนกา   ส่องราเป็นใหญ่
ครั้นจำห้ามสองนาง   ก้าวจะหมายงพระทัย   ครั้นจะปล่อยให้ไป   ใจหวิวปลิวหาย
(ล.4/น.74)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

(2) แต่งสรรพทกสิ่งเสร็จ   เซ็นเจ้าเสด็จขึ้นรถทรง
ฝ่ายนางสามนาง   ขึ้นรถทรงงามบาดตา

(3) ด้วยเจ้าจะไปหา บิดรชนนกา   ส่องราเป็นใหญ่
ครั้นจำห้ามสองนาง   ก้าวจะหมายงพระทัย   ครั้นจะปล่อยให้ไป   ใจหวิวปลิวหาย

การกล่าวเกินจริงในลักษณะตัวอย่าง (2) และ (3) คำว่า งามบาดตา และคำว่า ใจหวิวปลิวหาย ล้วนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นไม่ได้ แต่ทำให้ผู้อ่านรู้สึกได้ถึงความสุขของหญิงสาว และรู้ถึงความรู้สึกอาลัยรักของคนที่กำลังจะจากกัน

(4) ดับเทียนเฉลิมขวัญ   กระแฉ่น้ำมัน   กับควันเทียนสี
ปางนั้นนาคา   เอามะหามะนี้   คาควันทาตรี   ยืนเฝ้าพระหลาน
(ล.4/น.29)

(5) จงชำนะสิ   คิดใดสมนึก   ชะนะสิไฟริย
อายยุดอดสอย   ยืนร้อยพันปี   ปราชจากโรดี   ยามมีสัดตรู
(ล.4/น.53)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

(4)   ดับเทียนเฉลิมขวัญ   กระแจะน้ำมัน   กับฉนวนเทียนสี
 ปางนั้นนาคา   เอาหมามณี   ค่าควรชาชตรี   ยื่นให้พระหลาน

(5)   จงชำนะศึก   คิดใดสมนึก   ชนะศึก ไพร
 อายุยอดสร้อย   ยืนร้อยพันปี   ปราศจากโรค   อย่ามีศัตรู

จากตัวอย่าง (4) และ (5) ผู้แต่งใช้วิธีพจน์เพื่อให้เห็นราคาและจำนวน อายุ คำว่า ค่าควรชาชตรี คือ มีค่าเท่ากับโลก และคำว่า อายุยอดสร้อย ยืนร้อยพันปี นั้นไม่ใช่เรื่องจริง แต่ในความรู้สึกผู้อ่านจะรับรู้ได้ในสิ่งที่ผู้แต่งต้องการบอกคือ ราคาของอาวุธ และการอวยพรให้มีอายุยืน โดยผู้อ่านจะไม่คำนึงถึงความเป็นจริงในข้อความเหล่านั้นเลย

ข. รสวรรณคดี

รสวรรณคดี ได้แก่อารมณ์ หรือภาวะต่าง ๆ ที่ปรากฏในวรรณคดี เช่น อารมณ์รัก โศก โกรธ เป็นต้น รสวรรณคดีเกิดจากการใช้ถ้อยคำอย่างมีศิลปะ ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกทางด้านอารมณ์ และเกิดจินตนาการร่วมไปกับผู้ประพันธ์ แนวทางในการศึกษารสวรรณคดี ทั่วไป 2 แบบ คือ ศึกษาตามแนวรสวรรณคดีไทย ซึ่งมี 4 รส คือ เสาวรส นิราศราโมหย์ พิโรธวาทัง และสัลลาปังคพิสัย หรือจะศึกษาตามแนวรสวรรณคดีสันสกฤต ซึ่งมี 9 รส คือ ลิงคารรส วีรรส พิกตสรส อัหฤตรส รุหรรส หาสยรส ภยานกรส กรุณารส คำนตรส

การศึกษารสวรรณคดีในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง ผู้วิจัยได้ศึกษาตามแนวรสวรรณคดีสันสกฤต ทั้งนี้เพราะสามารถอธิบายให้เห็นความงามของวรรณกรรมได้ละเอียดขึ้น เนื่องจากการแยกย่อยลงไปมากกว่า

วาคัญ (ม.ป.ป. : 28-30) กล่าวถึงรสวรรณคดีสันสกฤตไว้ 9 รสดังนี้คือ ลิงคารรส คือรสของการที่สามีภรรยาปฏิบัติต่อกันและกันด้วยความรักใคร่ วีรรส คือรสแห่งความกล้าหาญความเพียร 3 ทาง ได้แก่ กล้าในทางธรรม การรบ หรือการให้ทาน กรุณารส

คือรสแห่งความเศร้าโศก ผู้ที่ตกอยู่ในภาวะอารมณ์เศร้าโศกจะแสดงอาการดังนี้ คือ ยกมือไหว้ หน้าซีด สลบ พุดก้อมตัว รำถึงรำพันและร้องไห้ หาสยรส คือรสแห่งความขบขัน ซึ่งเกิดจากกิริยาท่าทาง ร่างกาย หรือการแต่งตัวพิลึก อหฤตรส คือรสแห่งความประหลาดใจ ซึ่งเกิดจากการได้เห็นหรือได้ยินสิ่งที่ไม่น่าเป็นไปได้ ขณะรู้สึกประหลาดใจจะมีการตาเหลือก ขนลุก เหงื่อหยด ตาไม่กระพริบ พุดว่าสาธุ หรือพุดเสียงสั้น ภายนอกจะแสดงอาการกลัว ซึ่งเกิดจากการได้พบเห็นสิ่งที่สยดสยอง ความกลัวเป็นลักษณะของหญิงชั้นเลวและเด็ก อาการกลัวจะแสดงออกทางกายคือ ปากแห้ง ตัวสั่น พุดอ้อแอ้ หวาดหวั่น หน้าซีดและสลับไป รุหรส คือรสแห่งความโกรธซึ่งเกิดจากการถูกศัตรูดูหมิ่น ผู้ที่มีอารมณ์โกรธจะแสดงกิริยาท่าทางที่นรกกลัว ขุนเขี้ยวและไม่เคยโทษให้ ฝักตสรส คือรสแห่งความเกลียดชังซึ่งเกิดขึ้นจากการได้ยินถึงสิ่งที่ไม่ชอบและมีอาการถ่มน้ำลาย ทำหน้าบู๊ย ศาตรสคือรสแห่งความสงบ ซึ่งเกิดจากความไม่ปรารถนาสิ่งใด ๆ สละความรักและความเกลียดได้

รสวรรณคดีที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ มีดังนี้

1) สิ่งคารรส คือรสแห่งความรัก ความรู้สึกชื่นใจอันเป็นผลจากความยินดีปรีดา หรือเกิดจากการที่สามีภรรยาปฏิบัติต่อกันด้วยความรักใคร่ ในวรรณกรรมเรื่องนี้ปรากฏในตอนที่ว่าสุวรรณหงส์ได้นางเกษสุริยงเป็นภรรยา ผู้แต่งบรรยายบทอัศจรรย์เป็นสิ่งคารรส ดังคำประพันธ์ว่า

มือไวโยบายถูกถือ	เจ้าตมมือที่ตื้น
มือขมิโหดหัน	เจ้าจรงันยาไหเค็ย
บังออนเจ้าค้อนหัก	ตรัดหน้ารักเจ้าชาเอ็ย
ต้องเหล้นเช่นลูกเต็ย	พุดประเปรยเซนเจ้าของ
ของพี่มากไว้เจ้า	พระน้องท้าวยาเสราหมอง
เต้าตมประหมทอง	หังสองเตาเยาย่วนจิต
ตรัดพลาทางประคอง	ขอโหดนองพิตองผิด
นางมลักพระกอนบิต	ท้าวแนบชิดพิตจูบง
สองจิตพยอมด้วยกัน	ถันหับถันกระสันสง

พระชงกระวัดชง	เกิดสรีรย์ก็หลงรัก
อันการสกุไสยยาต	ณรัชดาแฉงประจักษ์
หิวเหิมเริ่มแรกรัก	คฤาชางหักบาระดม
มัตฉาเหล่นวาริน	กระโดดดินตามเคลิ้นลม
เปรียบสองพริ้มสม	บมิเอมการชมเชย
	(ล.1/น.24)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

มือไวไปถูกถือ	เจ้าตีมือที่ถือคัน
มือที่มิโทษทัณฑ์	เจ้าตีร้นอย่าให้เคย
บังอรเจ้าคือนควัก	ตรัสน่ารักเจ้าข้าเอ๋ย
ต้องเล่นเช่นลูกเตย	พูดเปรียบเปรยเช่นเจ้าของ
ของพี่มากไว้เจ้า	พระน้องท้าวอย่าเศร้าหมอง
เต้าตมประทุมทอง	ทั้งสองเต้าเฝ้ายวนจิต
ตรัสพลางทางประคอง	ขอโทษน้องพี่ต้องผิด
นางพลักพระกรบิด	ท้าวแนบชิดจูบพิศนง
สองจิตประจวบกัน	กันทับกันกระสันส่ง
แนบชงค์กระหวัดชงค์	เกษสรีรย์ก็หลงรัก
อันการสกุไสยาสน์	นรชาติแฉงประจักษ์
หิวเหิมเริ่มแรกรัก	ดังช้างหักบาระดม
มัจฉาเหล่นวาริน	กระโดดดินตามเคลิ้นลม
เปรียบสองพริ้มสม	บมิเอมการชมเชย

รสแห่งความรักอีกตอนหนึ่ง ผู้แต่งกล่าวไว้สั้น ๆ เป็นตอนที่จันทร์ดาวางค์ได้นาง
อำพันและวัลลดีเป็นภรรยา ดังคำประพันธ์ว่า

เป็นมนุจอุตตมตามเภาจ	อยู่ในนิเวศ
เชยชมรมย์เย้าจ้อมชวน	

๖. **บริษัท ชักขีดติดพรรณ**
ต่างกระสันปรับวันย้วนกาย

หลังด้วยกามนุรุษ

(ล.2/น.50)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

เป็นมนุษย์อุดมตามเพศ

อยู่ในนิเวศ

เชยชมรมแปดจอมขวัญ

บริษัท ชัยภูมิ จำกัด

หลังด้วยกามจันท์

ต่างกระสันปั่นป่วนยวนกาย

การบรรยายที่ทำให้เกิดแรงบันดาลใจ ในลักษณะความรักใคร่ปรองดองกัน
ในลักษณะอื่น เช่น ความยินดีที่ได้พบกัน ความสมหวังที่ประสบความสำเร็จผู้แต่งได้บรรยายไว้
อีกหลายตอนแต่ไม่ละเอียดล่อมากนัก

2) วีรธ ได้แก่งร่งแห่งความกล้าหาญหรือกล้าในความเพียร 3 ทางได้แก่ กล้าในทางธรรม การรบ หรือการให้ทาน ในวรรณกรรมเรื่องนี้มีบรรยายไว้หลายตอน เช่นตอนที่นางเกษสุริยงรู้ว่าสุวรรณหงส์ถูกหอกย่นด์ของนางพี่เลี้ยงและตัดสินใจตามไปช่วยสุวรรณหงส์โดยลำพัง แสดงถึงความเด็ดเดี่ยวกล้าหาญของนาง ดังคำประพันธ์ว่า

คำว่ารักจะติดตาม

ร่างบทความช่วยให้อยู่

ยากเย็นจะ เป็นตาย

จะตามชายไปให้ถึง

(ล.1/น.35)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ควรที่จะติดตาม

ร่างบทความชี้ให้เห็นว่า

ยากเย็นจะเป็นตาย

จะตามชายไปให้ถึง

ตอนที่ศิลาบิณฑุกบิลุฑพิวงค์รู้ข่าวว่า มีข้าศึกมาตีเมืองไอยราตันก็รับลาพระอาจารย์
มาช่วยป้องกันบ้านเมือง ผู้แต่งบรรยายให้เห็นรสแห่งความกล้าหาญในทางธรรมคือความ

กตัญญูต่อประเทศชาติและผู้ให้กำเนิด ดังคำประพันธ์ว่า

ว่าศึกมาหานี้	ทางสี่พินารุกราน
ให้เข้ามาตามหาร	กับกระสุนทั่วทั้งหลายน
...	
พรุ่งนี้หลานสองไทย	อาสาไปจับพระญาพาน
โยยกาห้ามว่าหลาน	ยังอ่อนกว่าศึกสงคราม
	(ล.3/น.70)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ว่าศึกมาหานี้	ทางสี่พินารุกราน
ให้เข้ามาตามหาร	กับกระสุนทั่วทั้งหลายน
...	
พรุ่งนี้หลานสองไทย	อาสาไปจับพระยาพาน
โยยกาห้ามว่าหลาน	ยังอ่อนกว่าศึกสงคราม

การบรรยายถึงความกล้าหาญในทางธรรมในลักษณะกล้าให้ทานมีปรากฏหลายตอน เช่น ตอนที่สุวรรณหงส์ออกบวชได้ทำทานแก่คนมากมาย ดังคำประพันธ์ว่า

ปางนั้นวันหงษฤาสาย	กับนาตโณมฉาย
สั่งสอนลูกชายตาต่าง	
แล้วจึงตรัสสั่งขุนนาง	ให้เตรียมม้าช้าง
รถรัดสิ่งละร้อยเขามา	
โคกระบี่หาขีทาสา	สนมนางซ้ายขวา
เสียผ้าเงินทองนองนั้น	
ให้ปาวพวกเขานครัน	มาประชุมกัน
พร้อมตามบ้านชาณริน	

...

ชาวเมืองเนืองมานานัน	รับทานทรงธรรม
ครั้งนั้นระปิภาชา	
	(ล.5/น.4-5)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ปางนั้นวรรณหงส์ฤาสาย	กับนางโคมฉาย
สั่งสอนลูกชายต่างต่าง	
แล้วจึงตรัสสั่งขุนนาง	ให้เตรียมม้าช้าง
รกรักสิ่งละร้อยเข้ามา	
โคกระบือหาสีหาสา	สมนางซ้ายขวา
เสี้ยมม้าเงินทองนองนั้น	
ให้ป่าวพวกชาวนครัน	มาประชุมกัน
พร้อมตามบัญชาธนรินทร์	

...

ชาวเมืองเนืองมานานันต์	รับทานทรงธรรม
ครั้งนั้นระปิอือชา	

3) อัทฺตุตรส ได้แก่อรรถแห่งความประหลาดใจ ตื่นเต้น ผจญภัย ในวรรณกรรม เรื่องสุวรรณหงส์ มีอัทฺตุตรส อยู่บางตอน เช่น ตอนสุวรรณหงส์ออกประพาสป่า ได้ผจญภัย อย่างตื่นเต้นเพราะเป็นวัยหนุ่ม และเกิดความประหลาดใจเมื่อพบมัลลย์ที่เกษสุริยงเสี้ยงหา คู้ ดังคำประพันธ์ว่า

หนีเข้าป่าซัด	ฯนอกกระสัดย	ฯสัดกัถมฤคคิ
ฯปล้ำห่าบัวน	ฯช้วนลาลี	ฯลาดผาดหนี
ตัวเจ้าวันหง	ฯทำอาทาน	ฯการนาไทย
ฯขึ้นสารสร	ฯเจ้าเนาไป	ฯถึงสายไซ
สายปลอยดอกสร	ฯรันพันพอน	ฯถูกมฤกหาย

ๆเห็นมาโล	ๆรูปช่อมาย	ๆจุนใจชาย	ๆยิบมาลี
	ลืพิดติดใจ ะ	ๆจุนชวนไชย ะ	ๆไปถึงสื่อ
ๆใดใครทำ	ๆมาถึงพี	ๆเห็นเห็นที่	ๆเปลี่ยมใจเรียม

(ล.1/น.11-12)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

เห็นเข้าป่าชัย	ชัยหน่อกษัตริย์	สัตว์กัณณกัณ
คืบลิ้วทำบวน	บวนชวนลาลี	ลิลาดผาดเห็น
ตัวเจ้าวรรณหงส์	หงส์ทำอาการ	เห็นเล่นเล่นตัว
ให้ขึ้นสายศร	ศรเจ้าเนาไป	การผ่านหน้า ไท
สายปล่อยดอกศร	ศรรันพันพอน	ไชยดอกพาดสาย
หายเห็นมาลัย	ลัษรูปช่อไม้	พอนกุ่มกุดหาย
ลืพิดติดใจ	จั่วจุนชวน	ชายหิบบมาลี
สื่อใดใครทำ	หามาถึงพี	ไม่ไปถึงสื่อ
	พีเห็นเห็นที่	ที่เปลี่ยมใจเรียม

ตัวอย่างอีกตอนหนึ่ง ที่เกิดอหุตรส คือตอนที่มาตุลีแปลงกายเป็นกวางล่อให้
สุวรรณหงส์ตามไปช่วยนางอรพิมพ์ที่เมืองรัตน เป็นตอนที่สร้างความประหลาดใจและน่า
ตื่นเต้น ดังคำประพันธ์ว่า

มฤกกวางเขาทางประตู	ม้ากระภูตามหลังทราย
ถึงปรางกวางทองหาย	พระฤาสายคิดจงน
กุ่มมาถึงทานี	โยยใหม่มีนิกอนชน
หญิงชายใหม่จอนัน	แต่สักคนบ่เห็นมี
เงินทองของมากมูน	ชนสาบสุนทั้งบุรี
หฤาหลงทานี	หฤาอินทรีย์จับคนกัน
คัจฉาโนยโยยแฉงเหต	พระพุเบชกัณวิน
ปลอยม้ามา เทียวกัน	หนาริมปรางกลาง เทียวดู

(ล.2/น.25)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

มฤคกวางเข้าทางประตู	มาพระภูตามหลังทราย
ถึงปรากฏกว้างทองหาย	พระภาสายคิดฉงน
กู่มาถึงธานี	โยไม่มีในกรชน
หญิงชายไม่จรดล	แต่สักคนบ่ให้เมื
เงินทองของมากมูล	ชนเสาบสูญทั้งบุรี
หรือหาลงธานี	หรืออินทรีย์จับคนกิน
ทำไฉนจะแจ้งเหตุ	พระภูเบศร์คิดฉวิล
ปล่อยม้าเที่ยวหากิน	หน้าริมปรากฏปลางเที่ยวดู

ลักษณะของอหฤตรสที่ปรากฏในเรื่องนี้ เป็นลักษณะของความประหลาดใจ ตื่นเต้น ผจญภัย ระคนกัน ลักษณะการบรรยายเช่นนี้ นอกจากทำให้เกิดรสทางวรรณคดีแล้วยังเป็น กลวิธีในการประสานโครงเรื่องย่อยเข้าด้วยกัน เพราะเมื่อตัวละครขัดข้องสงสัยตอนนั้น ๆ หมดไปได้ ก็จะสืบเนื่องไปสู่โครงเรื่องใหม่อีกเป็นผลต่อการดำเนินเรื่องได้วิธีหนึ่ง

4) รุทรส ได้แก่รสแห่งความโกรธ มีปรากฏในเรื่องนี้ไม่มาก แต่เท่าที่ปรากฏ ผู้แต่งบรรยายให้เห็นถึงความโกรธ อันเป็นรุทรสได้ชัดเจน เช่น ตอนที่ท้าววัฒนฤทธิรู้ ว่า สวรรณหงส์กับนางเกษสุริยง ชิดาของตนแอบได้เสียกัน ท้าววัฒนฤทธิโกรธมาก ดังคำ ประพันธ์ว่า

ฟงลูกทูนอช	มืองกาดตรัษ	ด้วยขัดมาณยา
ลูกชั่วมัวชาย	ธรรมโห้ขายหนา	กู่จ้ให้อัดสุรา
คพชู้ชาย	ทำให้กูอ้าย	ไฟพาแผนดิ
ไปเอาตัวมา	ๆ ให้ยกสิน	ยกาโดยาโทกิม
ถายกโหมโดย	ข้าโพรไพรไล	ชีวรรมันไสย
เร่งเร็วเสหนา	พาผิวหมันไป	โหยกสิโรไช
		ที่นาพระลาน

(ล. 1/น. 69)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ฟังทุกทูลอรรถ	มีโองการตรัส	ด้วยขัตติย์มารยา
ลูกชั้วม้วยชาย	ทำให้ชายหน้า	มิ่งว่า ไม่นิน
คบซู้ส่วย	ทำให้ก้อย	ไพร่ฟ้าแผ่นดิน
ไปเอาตัวมา	มาให้ยกคัลป์	นครเวียงไชย
ถ้ายกไม่ได้	ฆ่าให้ประลัย	ชีวันมันไซ้
เร่งเร็วเสนา	พาห้วยมันไป	ให้ยกคัลป์ไชย
		ที่หน้าพระลาน

รสแห่งความโกรธอีกตอนหนึ่ง คือ ตอนที่รามสู้รู้ว่าสุวรรณหงส์ได้นางสุพันทลิกา
 คู่หมั้นของตนเป็นเมีย รามสู้โกรธมาก ตวาดเสียงดังลั่นพร้อมกับเหาะ ไปจะฆ่าสุวรรณหงส์
 ทันที ดังคำประพันธ์ว่า

อสูรลงพังคะตีย	ดงอดีเฝ้าทรวงไนย
จับศรพระขรรไชย	ระเห็จไปทรงคชสุวรรณ
แผดเสียงสำเนียงถาม	ร้องคฤคามถามทรงธรรม
เห็จนัยโงมหารัต	ลอบคบภรรยพรรยาเรา
...	
ตรัสวามาทรรหิย	หน้าบัลลียเช่นอิเหนา
ลักเมียหวนหวงเข้า	จ้ให้เราหาเมียหม้าย
เราใหม่เหมือนจรรกา	ทีเจ้าวาเราเข้าโงย
งามสนิจเป็นสิทไครย	เจ้าบอกไปโดยสัจจา
	(ล.2/น.55)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

อสูรลงพังคะตีย	ดงอดีเฝ้าทรวงไน
จับศรพระขรรค์ไชย	ระเห็จไปทรงคชวัน
แผดเสียงสำเนียงถาม	ร้องคฤคามถามทรงธรรม
เหตุโงนใจโมหันธ์	ลอบคบกัณภรรยาเรา

...

ตรัสว่ามาทันที
 ลึกเมียบ่านทองเข้า
 เราไม่เหมือนจรกา
 งามสนิทเป็นสิทธิ์ใคร

นำบัดสีเช่นอิเหนา
 จะให้เราหาเมียใหม่
 ที่เจ้าว่าเราเข้าใจ
 เจ้าบอกไปโดยสัจจา

คำประพันธ์ทุกตอนที่แสดงถึงความโกรธแค้น ผู้แต่งบรรยายให้เห็นกริยาอาการ
 ได้ชัดเจน ผู้อ่านรู้สึกเห็นภาพเหตุการณ์ไปด้วย เช่นตอนที่ยักษ์โกรธสุธีโกรธจันทร์ดาราวงค์
 ที่แอบได้เสียกับพี่สาวของตน คืออำพันกับวลลดี ดังคำประพันธ์ว่า

โกรธสุดผูกนุชา
 โกรธใจดังไฟจี
 ลูกสาวท้าวมีชู
 ชังกัโหรยไฉยฤสา
 พวกเราเหล่าราชสี
 เสียเกียรติเสียดเสียยศ

พังเซฐราชักหาดี
 น้อยฤาพิรม้อาย
 จักชูใหญ่ชาย
 พระกลัวตายไหมเสียด้ายนุด
 เห็นมฤคีนีหางหด
 มากกลัวชายโง่หงกา

(ส.4/น.69)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

โกรธสุดผูกนุชา
 โกรธใจดังไฟจี
 ลูกสาวท้าวมีชู
 ช่างกระไรใจฤสา
 พวกเราเหล่าราชสี
 เสียเกียรติเสียดเสียยศ

พังเซฐราชักหาดี
 น้อยหรือพิรม้อาย
 จะยกชูให้ผู้ชาย
 พระกลัวตายไม่เสียด้ายนุด
 เห็นมฤคีนีหางหด
 มากกลัวชายโง่หงกา

รุทรส ในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์นี้ ส่วนใหญ่จะแสดงออกทางอารมณ์และ

การต่อว่าต่อขานกัน มักจะจบลงด้วยการเจรจาความกัน จึงไม่เกิดการสู้รบด้วยอาวุธ

5) ภายนอกได้แก่รสนแห่งความหวาดกลัว ความทุกข์เวทนา มีปรากฏในเรื่อง สุวรรณหงส์บางตอน เช่น ตอนสุวรรณหงส์ถูกหอกของนางพี่เลี้ยงของนาง เกษสุริยงจนต้อง ได้รับความทุกข์เวทนามาก ดังคำประพันธ์ว่า

ชุดองษ์ลงชักหอก
ร้องเรียกอรรโณมฉาย
มาดุดักใจเซกฐา
พืมาผากชีพชง
เรียกเจ้าบ่ญินขาร
พี่ชายโหลาสรร
อหนิจจาฆ่าผิวเสีย
หาคู่เอ็นสนิด
...

หอกณิมพิสหนัก
เห็นจะวายตายด้วยหอก
ความเจ็บพิสดคิด
ครั่งถึงที่ตาย

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ชุดองค์ลงชักหอก
ร้องเรียกอรโณมฉาย
มาดุดักใจเซกฐา
พืมาผากชีพชง
เรียกเจ้าบ่ญินขาน
พี่ชายโหลาสัญ

หมิหลุดออกพระไทยหาย
ช่วยพี่ชายเทิดสุริยง
แล้วจะสาเจ้าดับปลง
แก่สุริยงผู้เมียขวัน
หลานงคราณหลานชีวร
หลานจอมขวันระคางจิต
น้ำมใจเมียประจงคิด
มาชมชิตร่วมเรียงเขนย

พี่ชายชัก ๆ ในหมอก
เจ้าไมออกมาช่วยชาย
ทั้งโลหิตโซมพระกาย
จะอ้ออายชั่วกรรมปา

(ล. 1/น. 32-33)

มิหลุดออกพระทัยหาย
ช่วยพี่ชายเทิดสุริยง
แล้วจะสาเจ้าดับปลง
แก่สุริยงผู้เมียขวัน
หรือนองคราณหลานขวัน
น้ำใจเมียประจงคิด

อนิจจาฆ่าตัวเสีย	หรือจอมขวัญระคางจิต
หาผู้อื่นสิน	มาชมชักร่วมเรียงเขนย
...	
หอกนี้มิพิษนัก	พี่ชายชักชักไม่ออก
เห็นจะวายตายด้วยหอก	เจ้าไม่ออกมาช่วยชาย
ความเจ็บที่สุดคิด	ทั้งโลหิตโซมพระกาย
ครั้งนี้ถึงที่ตาย	จะอ้อบอวยชั่วกัลป

นอกจากความทุกข์เวทนา จนเกิดเป็นความหวาดกลัวแล้ว ภัยอันตรายที่เกิดจากการบรรยายถึงความหวาดกลัวของผู้หญิงและเด็กก็เป็นอีกลักษณะหนึ่งที่ผู้แต่งนิยมใช้เช่น ตอน ที่สุวรรณหงส์ยกศิลป์ธนุประจําเมืองหริตน์ได้ ก็บังเกิดปาฏิหาริย์จนแผ่นดินไหว สัตว์บก นกกา ปลาต่าง ๆ ออกสิ้นขวัญหนี เด็ก ๆ ตกใจเซ็งแซ่ ดังคำประพันธ์ว่า

ทารกตกใจ	ร้องไหยรรรมไร	หวาดไหวทรณิล
มียถียของตก	ขวุ่นกตาหลาบิน	ถวยจรรรานสิ้น
คลุ้มหงอนยีน		
สองเทาชลก	พระสนมทาส	โยทาแตกตื่น
จิตบุตทวิบาท	หรรหวาดตกเคื่น	ซางมามาเผิน
		หัวพื้นเวียงไชย

(ล.1/น.70)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ทารกตกใจ	ร้องไห้ร่ำไร	หวาดไหวทรณิล
มือถือของตก	ฝูงนกกลาบิน	ถวยจรรรานสิ้น
คลุ้มหงอนยีน		
สองท้าวชนก	พระสนมทาส	โยธาแตกตื่น
จิตบุตทวิบาท	หวั่นหวาดครึกครื้น	ซางมามาเผิน
		หัวพื้นเวียงไชย

ภัยอันตราย อีกตอนหนึ่ง ผู้แต่งใช้ถ้อยคำที่ทำให้เกิดรสทางวรรณคดีที่แสดงถึงความหวาดกลัว คือ ตอนที่นางยักษ์สนทรากรายร่างเป็นยักษ์เมื่อถูกจับได้ว่าแปลงกายเป็นเกษสุริยพลอมมา ผู้คนในช่วงนั้นแตกตื่นตกใจกลัวกันจ้าละหวั่นดัง คำประพันธ์ว่า

เขาวงกตนอกใน	เดินตกใจไปฝันเมื่อ
เช็ดผงมฤคเนื้อ	อันสิ่งเลื้อโลฬพัวร์
เถาแก่เหล้าเมานาง	วิ่งรองคางกระหบกพร
วิ่งประกรรสนรร	เสียงเลื่อนลั่นทั้งวังใน
ขุนนางมหาชเล็ก	ผู้ใหญ่เด็กเล็กน้อยใหญ่
เล่นลูกชุกทอนไป	เดินตกใจหงงไปชน
	(ล.2/น.3)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

เขาวงกตนอกใน	เดินตกใจไปฝันเมื่อ
เช็ดผงมฤคเนื้อ	อันสิ่งเลื้อโลฬพัวร์
เถาแก่เหล้าเมานาง	วิ่งรองคางกระหบกพร
วิ่งประกรรสนรร	เสียงเลื่อนลั่นทั้งวังใน
ขุนนางมหาชเล็ก	ผู้ใหญ่เด็กเล็กน้อยใหญ่
เล่นลูกชุกทอนไป	เดินตกใจหงงไปชน

ลักษณะการประพันธ์ให้เกิดภยานกรส ผู้แต่งนิยมเปรียบเทียบกับสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนใช้คำบรรยายถึงอาการของคน สัตว์ และการสันสเทือนของพื้นดิน ภยานกรสในวรรณกรรมเรื่องนี้ที่แสดงถึงความทุกข์เวทนา และความหวาดกลัวของเด็กผู้หญิง และไพร่ต่าง ๆ ที่ต้องประสบกับสิ่งไม่ปรารถนา

6) ภยานกรส ได้แก่รสแห่งความเมตตา สงสาร เป็นรสที่ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกหดหู่นใจไปกับความทุกข์ของตัวละคร และเกิดความเมตตาสงสารในชะตากรรมเหล่านั้น ภยานกรสที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องนี้หลายตอน เช่น ตอนที่สุวรรณหงส์จากนางเกษสุริยงเพื่อกลับมาแจ้งให้บิดามารดาไปสู่ขอนางเกษสุริยงให้ตน แต่เมื่อถูกมารดาห้ามปรามและขอร้องไม่ให้ไปหานาง สุวรรณหงส์เกิดความเศร้าเสียใจ ส่วนนางเกษสุริยงก็มีความเศร้าเสียใจเพราะคิดถึงสุวรรณหงส์เช่นกัน ดังคำประพันธ์ว่า

พงบังมารดา	เจ้าชงโศกา	ลากลับไพชล
เขาห้องไสยญาติ พระบาททุกหน	คิดถึงนิมิต	โหยหวนครวญคราง
กล่าวถึงสร้อย	คิดถึงวรรณ	นิมิตหมองหมาง
เขาคำคำนึง	นึกถึงม้วนนาง	คอยมองช่องปราง
ไม่เห็นแสงสว้ย	ครวญคร่ำรำเพย	ไม่เห็นพักตรา
พี่เลี้ยงทั้งสี่	เห็นพระบิดา	เสาะมองกายา
		ต่างมาทูลถาม

(ล.1/น.28)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

พงบังมารดา	เจ้าชงโศกา	ลากลับไพชล
เข้าห้องไสยญาติ พระบาททุกหน	คิดถึงนิมิต	โหยหวนครวญคราง
กล่าวถึงสร้อย	คิดถึงวรรณ	นิมิตหมองหมาง
เขาคำคำนึง	นึกถึงม้วนนาง	คอยมองช่องปรางค์
ไม่เห็นแสงสว้ย	ครวญคร่ำรำเพย	ไม่เห็นพักตรา
พี่เลี้ยงทั้งสี่	เห็นพระบิดา	เสาะมองกายา
		ต่างมาทูลถาม

ลักษณะข้อความที่ทำให้เกิดกรณสารอีกตอนหนึ่งคือ ตอนนางเกษสร้อยตามหา
สุวรรณหงส์ โดยต้องเดินทางมากลางป่าคนเดียว นางเกิดความเปล่าเปลี่ยว โศกเศร้า
เพราะจนปัญญาที่จะเดินทางต่อไป ดังคำประพันธ์ว่า

ชุดนั่งร่มรุกข์ชาติ	นางนงนาล์ห้อยเหี้ย
วาโอกรรมของเมีย	ไม่รู้คิดจะติดตาม
ขาดรอยยอยโลหิต	จะตามติดคิดเกรงขาม
บาชรัสถัดลวดหนาม	จะลอดข้ามไปเต็มที
นางอิงพิงรุกข์	ชงโศกาถึงสามี
เมียมาหาพันปี	ไม่รู้ทันท่วงที

(ล.1/น.36)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ทรุดนั่งร่มรูกชาติ	นางนงนาฏระห้อยเหี้ย
ว่าไอกรรมของเมีย	ไม่รู้ทิศจะติดตาม
ขาดรอยย้อยโลหิต	จะตามติดคิดเกรงขาม
บ่าชู้ถัดลวดหนาม	จะลอดข้ามไปเต็มที
นางอิงพิงรูกชา	ทรงไศกาถึงสาม
เมียมาหาหั้นเบ	ไม่รู้ที่หนทางไป

ความโศกเศร้าทำให้เกิดความลังเลใจ เพราะธรรมชาติของมนุษย์มีเรื่องของความผัดหวังสมหวังคละเคล้ากันไป ลักษณะเช่นนี้ทำให้ผู้อ่านเกิดความสงสัยตัวละครอยากบดบังโยน เป็นรสแห่งความเมตตาที่ผู้อ่านได้รับจากวรรณกรรม เช่น พฤติกรรมของนางอำพันและนางวัลลภ ที่ต้องจากบิดามารดาไปอยู่กับจันทร์ดาววงศ์ผู้เป็นสามี มารดาของนางมีความโหยหาอาลัย ส่วนนางทั้งสองก็โศกเศร้าคิดถึงมารดา ดังคำประพันธ์ว่า

สัวมกอดหิดา	สองนางยักษ์	โศกามองสี่
ว่าไอสองไทย จักไกลชนนี้	นับเดือนนับปี	แมมิเห็นสมร
เจ้าจากแม่ไป	อกแมดฤาไผ	เฝ้าในอุทร
แต่โพยมารดา มาเห็นสองสมร	แม่มมีทกร้อน	ก่อดอยคล้ายห้าย

...

นึกถึงชนนี้	แมจะทรงไศกี	พิลาบครว้นห่า
ถึงสองลูกรัก จะหมองพักตรา	จักเสวยชลนา	ตางโพชนาหาร
เลี้ยงลูกเติบโตใหญ่	ทิ้งเสียสองไทย	ไปตางเมืองบ้าร
เมื่อน้อยนอนตัก รักแมแต่ลาน	ถ้าแม่ไปสถาน	ไดนาร้องตาม

(ล.4/น.75)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

สรวมกอดหิดา	สองนางยักษ์	โศกามองสี่

ว่าไอ้สองไท	จะไกลชนนี้	นับเดือนนับปี	แม่มีเห็นสมร
เจ้าจากแม่ไป	อกแม่คือไฟ		เผาในอุทร
แต่โพ้นมารดา	มาเห็นสองสมร	แม่นมีทุกข์ร้อน	ก็ค่อยคลายหาย
...			
นึกถึงชนนี้	แม่จะทรงไต่ก็		พิลาปครวญหา
ถึงสองลูกรัก	จะหมองพักตรา	จักเสวยชสนา	ต่างโภชนาหาร
เลี้ยงลูกเติบโตใหญ่	หึ่งเสียดสองไท		ไปต่างเมืองบ้าน
เมื่อน้อยนอนน้ก	รักแม่แฉลน	ถ้าแม่ไปสถาน	ใดน่านร้องตาม

กฤษฎาสี เป็นรสวรรณคดีที่บรรยายถึงความโศกเศร้าของตัวละครทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกเมตตาสงสารไปกับเนื้อเรื่อง การบรรยายถึงความโศกเศร้ามักกล่าวถึงมีผู้ให้คำจำกัดความของกฤษฎาสีว่า เป็นรสแห่งความโศกเศร้าไปก็มี ในวรรณกรรมเรื่องนี้ผู้แต่งเน้นถึงแนวคิดของความทุกข์ที่เกิดจากการพรากจากสิ่งที่รัก ดังนั้น ลักษณะของกฤษฎาสีจึงมีมากและผู้แต่งจะสอดแทรกคติสอนใจไว้ให้คิดเสมอ

7) ศำนตรส ได้แก่ รสแห่งความสงบสุข ซึ่งเกิดจากความไม่ปรารถนาสิ่งใด สละกิเลสตัณหาออกไปได้ ผู้อ่านจะพลอยอึ้งเอิบ รู้สึกมีความสงบเกิดขึ้นในใจ ศำนตรสในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ มีปรากฏหลายตอน ส่วนมากจะแทรกอยู่ในเนื้อเรื่องเป็นช่วงสั้นแต่ที่ปรากฏชัดเจน คือ ในตอนสุดท้ายของเรื่อง เมื่อเหตุการณ์ต่าง ๆ สงบลง วงศ์คณาญาติของสุวรรณหงส์มีความสงบสุขโดยถ้วนหน้า สุวรรณหงส์จึงออกบวชตามความประสงค์ของตนในบั้นปลายชีวิต เพราะได้มองเห็นธรรมดาโลก ดังคำประพันธ์ว่า

ไอ้รูปประรูปา	หญิงชายเกิดมา	เป็นอะหนึ่งจ้ง
ยอมเวียนเกิดตาย บ่มีใดจริง	หนึ่งกองทุกข์	บ่มียังบ่มีเย็น
บ้างดีบ้างร้าย	ทุกรูปร่างกาย	ยกย้ายวันดิน
เมื่อแรกยังหนุ่ม เนื้อหนึ่งชุ่มชื้น	ครันแก่เป็นอื่น	หลุดตามัว
พันพางหลดถอน	เนื้อหนึ่งเหี่ยวอ่อน	นั่งนอนเจ็บตัว

เส้นเอณเชิงซึ่ง	หุตึงตามัว	ผมหอกออกหัว	หัวข้าวราวบุณ
	อนัตตาสุนเปลา	รูกายของเร้า	สญเปลาปัติกุน
เนาเปื่อยสาทาน	วิญญานสาบสญ	กระดุมองมุน	เจือหนุสสุหา
	อันรูกายยัง	ประกอบด้วยทกขัง	อะหังจิงอนัตตา
นิมลไตรลัก	เอกอัครรรมา	เป็นหลักโลกา	แห่งพระ ไตรภุ

(ล.4/น.78, ล.5/น.1)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ไอรูปรูปา	หญิงชายเกิดมา	เป็นอนิจจัง
ย้อมเวียนเกิดตาย	บ่มีใดจีรัง	บ่มียังบ่มียืน
บ้างดีบ้างร้าย	ทุกรูปร่างกาย	ยกย้ายวันคืน
เมื่อแรกยังหนุ่ม	เนื้อหนังชุ่มชื้น	ครั้นแก่เป็นอื่น
	ครั้นแก่เป็นอื่น	หลาตามัว
พันพางหลดกอน	เนื้อหนังเหี่ยวหย่อน	นั่งนอนเจ็บตัว
เส้นเอณเชิงซึ่ง	หุตึงตามัว	ผมหงอกออกหัว
	อนัตตาสุนเปลา	รูกายของเรา
เนาเปื่อยสาธารณ	วิญญานสาบสญ	กระดุมองมุล
	อันรูกายยัง	ประกอบด้วยทกขัง
นิมลไตรลักษณ์	เอกอัครรรมา	เป็นหลักโลกา
		แห่งพระ ไตรภุ

ผู้แต่งบรรยายในลักษณะดังตัวอย่างข้างต้นยืดยาวมาก เป็นเรื่องของธรรมะตามทัศนะของผู้แต่งบ้าง เป็นพุทธบรรหารบ้าง ทำให้ผู้อ่านมีความรู้สึกสับสนใจมีอารมณ์คล้อยตามความคิดที่ผู้แต่งสื่อผ่านตัวละครมา โดยเฉพาะตอนที่นาง เกษสุริยงตัดสินใจตามสุวรรณหงส์ ออกบวชด้วย ผู้แต่งแสดงทัศนะผ่านตัวละครชัดเจน ดังคำประพันธ์ว่า

ตรัสแก่สินธู	แมจักโคร้อย	ด้วยบุดสุดใจ
อันวาความตาย	ไม่ใคร่ลดใคร	ถึงวันจันโล
	ทรัพย์สิ้นข้าวของ	แก้วแหวนเงินทอง
		เป็นของของเข้า

จพาไปมิได้   หงายมือไปเปล่า   บ่มีไชของเรา   สักสิ่งลูกอา
 สิ้นทานห่าไว้   จักเป็นเพื่อนกาย   เราไปกายหนา
 ยดสักเงินทอง   ไซ้ของอาตมา   บ่าวไพร่ชายขวา   บ่มีไชของตัว
 สิ้นทานแม่ผล   นิเผลของตน   ดุจเงาพันหัว
 แม่น้อยที่ใด   ตามไปกับตัว   แม่นิดจกแล้ว   แต่ความมรณา
 (ล.5/น.4)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ตรัสแก่ศิลาบิณฑู   แม่จักใคร่อยู่   ด้วยบุตรสุดใจ
 อันว่าความตาย   ไม่ใคร่ลดใคร   ถึงวันจะบรรลัย   ไปแต่ตัวเปล่า
 ทรัพย์สิ้นเข้าของ   แก้วแหวนเงินทอง   เป็นของของ เขา
 จะพาไปมิได้   หงายมือไปเปล่า   บ่มีไชของเรา   สักสิ่งลูกอา
 ศิลาทานห่าไว้   จักเป็นเพื่อนกาย   เราไปกายหนา
 ยดสักดีเงินทอง   ไซ้ของอาตมา   บ่าวไพร่ชายขวา   บ่มีไชของตัว
 ศิลาทานแม่ผล   นิเผลของตน   ดุจเงาพันหัว
 แม่น้อยที่ใด   ตามไปกับตัว   แม่นิดจกแล้ว   แต่ความมรณา

ศาสนาในวรรณกรรมเรื่องนี้มีส่วนนโหวตเด่นมาก   แสดงให้เห็นถึงภูมิรู้ทาง
 ธรรมะของผู้แต่งได้ทางหนึ่ง

การวิเคราะห์สวรรณคดีตามแนววรรณคดีสันสกฤตในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์
 ฉบับจังหวัดพัทลุงปรากฏว่า มีเนื้อหาที่เป็นสวรรณคดี 7 รส คือ สิ่งคารรส วีรรส อหฤตรส
 รุหรรส ภูยานกรส กรณารส ศาสนารส ส่วนรส พินิตสรส หรือรสแห่งความเกลียดชังขยะแขยง
 และหาสยรส หรือรสแห่งความขบขัน ไม่มีปรากฏ

บทที่ 4

วิเคราะห์สภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์

วรรณกรรมเป็นทั้งกระจกเงาและมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของสังคมทั้งนี้เพราะผู้สร้างสรรค์วรรณกรรมเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ฉะนั้นแนวคิดและภาพสะท้อนต่าง ๆ ที่ปรากฏออกมาส่วนหนึ่งย่อมได้มาจากสภาพแวดล้อมของสังคมในยุคสมัยที่วรรณกรรมนั้น ๆ ถูกสร้างขึ้น ซึ่งอาจจะเป็นประสบการณ์ตรง หรือประสบการณ์โดยทางอ้อมของผู้แต่งก็ได้ และจะถ่ายทอดออกมาโดยเจตนาหรือไม่เจตนาก็ตาม ดังที่ดวงมน จิตรจำนงค์ (2522 : 56) กล่าวถึงวรรณกรรมกับสังคมไว้ว่า วรรณกรรมย่อมสะท้อนให้เห็นภาพของสังคมเพราะสังคมมีส่วนสร้างจินตนาการและความรู้สึกของนักประพันธ์ วรรณกรรมและสังคมย่อมมีอิทธิพลต่อกันความคิดเห็นของกวี อาจเป็นตัวแทนความคิดของคนในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือของสังคมทั้งหมด อาจจะเป็นความคิดที่คล้อยตามความคิดของสังคม หรือเป็นความคิดคัดค้านสังคมของเขาเองก็ได้ ในลักษณะหลังนี้ กวีอาจจะสร้างสรรค์ความคิดใหม่ขึ้นจากการคิดค้นและประสบการณ์ของตนเองหรือได้รับกระแสความคิดจากสังคมหรือวัฒนธรรมอื่น

วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (2531 : 96) กล่าวถึงวรรณกรรมกับสังคมไว้ว่า กวีถึงจะคนเดียวก็เปรียบเหมือน 3 คน คือนอกจากเป็นนักประพันธ์แล้วยังเป็นหน่วยหนึ่งของคนรุ่นนั้นสมัยนั้น และยังเป็นพลเมืองอีกด้วย ด้วยเหตุนี้นอกจากจะต้องสังวรในอาชีพการประพันธ์ของตนในฐานะที่เป็นกวีแล้ว ในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งของคนในสมัยนั้นก็ย่อมจะทำเอาหูไปนาเอาตาไปไร่เสียกับเหตุการณ์ที่ตนเห็นอยู่ไม่ได้และในฐานะที่เป็นพลเมืองก็ต้องใส่ใจในเหตุการณ์บ้านเมือง ความเคลื่อนไหวของประเทศชาติ ความเป็นไปในการงานและอาชีพของตน

ด้วยเหตุนี้วรรณกรรมและสังคมจึงเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันโดยเด็ดขาดไม่ได้เพราะต่างก็มีอิทธิพลต่อกันเสมอมา การวิเคราะห์สภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง แบ่งประ เเด็นดังต่อไปนี้

1. ลักษณะความเป็นอยู่

ลักษณะโครงสร้างของสังคม ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ได้แบ่งบุคคลออกเป็น 4 ประเภท คือ เจ้านาย ขุนนาง ไพร่และทาส ลักษณะความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมแบบยังชีพ มีการค้าขาย การศึกษา การสาธารณสุข การคมนาคมยังไม่เจริญเท่าที่ควร ลักษณะความเป็นอยู่ของประชาชน เราสามารถจะพิจารณาได้จากลักษณะโครงสร้างและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ของสังคมนั้น ๆ ดังต่อไปนี้

1.1 ลักษณะโครงสร้างของสังคม

ลักษณะโครงสร้างทางสังคมในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของสังคมเช่นเดียวกับสมัยกรุงศรีอยุธยาและประกอบด้วยกลุ่มบุคคล 4 ประเภท คือ เจ้านาย ขุนนาง ไพร่และทาส แต่ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีการเปลี่ยนแปลงบางประการ เช่น พระมหากษัตริย์มีความใกล้ชิดกับประชาชนมากขึ้น (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2529 : 412-422)

ในเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุงซึ่งแต่งขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นก็สามารถพิจารณาลักษณะโครงสร้างของสังคมได้จากข้อความบางตอนที่กล่าวถึงกลุ่มบุคคลทั้ง 4 ประเภท ดังนี้คือ

การกล่าวถึงพระมหากษัตริย์หรือเจ้านายอย่างยกย่องเทิดทูน แสดงถึงความจงรักภักดีอย่างจริงใจเช่น ตอนที่ประสูติสุวรรณหงส์ชาวเมืองต่างก็แสดงความชื่นชมยินดี ดังคำประพันธ์ว่า

เขาเมืองภารา	หีบดีเสหนา	พระยานอยใหญ่
ตางมีปรีดา	หาของตองใจ	มากว้ายบุตไทย
		นา ๆ สารพัน
		(ล.1/น.5)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ชาวเมืองพารา	หีบดีเสหนา	พระยานอยใหญ่
ต่างมีปรีดา	หาของต้องใจ	มากว้ายบุตไทย
		นานาสารพัน

และ เมื่อสุวรรณหงส์ถูกหอกยนต์ตาย ประชาชนและข้าราชการต่างก็คร่ำครวญ
ผู้แต่งได้เปรียบเสียงคร่ำครวญกับเสียงคลื่นลมในทะเล ดังคำประพันธ์ว่า

ท้าวพระยาเสนามาฆ	ประชาราษฎ์ไทยหวัน
ร้องไห้พิลาพครวัน	เสียงสะท้อนหัวธานี
เถาแกแถมม	ทวนทุกรมหมุนารีย
รักเจ้าเส้าสุก	บ่มีเว้นประชาชล
มากนั้จะนาระพรณ์	ครั้นนรโกธลาหล
เสมือนเสียงคลื่นในชล	ลมพัดกลักราบทบม่ง

(ล.1/น.34)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ท้าวพระยาเสนามายุ	ประชาราษฎร์ไทยหวัน
ร้องไห้พิลาพครวญ	เสียงสะท้อนหัวธานี
เถาแกแถมม	ทวนทุกรมหมุนารีย
รักเจ้าเส้าสุก	บ่มีเว้นประชาชน
มากนั้จะนาระพรณ์	ครั้นนรโกธลาหล
เสมือนเสียงคลื่นในชล	ลมพัดกลักราบทบม่ง

และ เมื่อชาวเมืองไอยรธาได้ทราบข่าวว่าพระสุวรรณหงส์เสด็จกลับเมืองพร้อมมเหสี
ของพระองค์ ต่างก็มาเฝ้ารอรับเสด็จอย่างเนืองแน่นซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงความจงรัก
ภักดีของประชาชนที่มีต่อผู้ปกครองของตน ดังคำประพันธ์ว่า

ชาวเมืองเฝ้ามา	นอกโนนพารา	ประชาคับคั่ง
มาชมลูกเจ้า	เมื่อเข้านคร	ยัดเยียดเสียดนึ่ง
อมลูกจุฬาลาน	ต้นแตกแซกซาน	สนลานครานถวาย
บังคมชมบุญ	เจ้าคุณมุนาย	บางถามหาสาย
		สัพพัน์ลิกา

(ล.3/น.41)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ชาวเมืองเื่องมา นอกในพารา   ประชาดบัคั้ง
 มาชมลกูเจ้า   เมื่อเข้านครัง   ยัดเยียดเสียดนั่ง   พร้อมทั้งหญิงชาย
 อัมลกูจุทหลาน   ดันแดกแทรกชาน   สนนลานคลานถวาย
 บังคมชมบุญ   เจ้าขุนมูลนาย   บ้างถามหาสาย   สู้พันทลิกา

บรรดาขุนนางอำมาตย์ต่าง ๆ ในราชสำนักจะมีฐานะและหน้าที่ในการเสนอแนะข้อคิดเห็นบางประการต่อองค์ประมุข ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าขุนนางเหล่านั้นเป็นกลุ่มบุคคลที่มีอิทธิพลและบทบาทอยู่หลายประการไม่ว่าจะเป็นเรื่องส่วนพระองค์หรือข้อราชการของบ้านเมือง โดยเฉพาะขุนนางที่มีตำแหน่งเป็นพระอาจารย์ของกษัตริย์มักจะมีบทบาทมากดังจะเห็นได้จากตอนที่บุโรหิตอุปดิษแห่งเมืองปัญจาล์ ได้เสนอแนะให้ท้าวสีพีกรีฑาทหารไปตีเมืองต่าง ๆ โดยออกอุบายหลอกให้กษัตริย์เมืองต่าง ๆ นั้นมาช่วยทำศึกและฆ่ากษัตริย์เหล่านั้นเสียเพื่อความยิ่งใหญ่ของตนเอง ซึ่งท้าวสีพีก็ปฏิบัติตาม ดังคำประพันธ์ว่า

ทาวม๊ะโรหิต   เสนออุประดีด   ความคิดถึงดี
 เป็นอาจานท้าว   พระเจ้ายี่พี   คัดยักพันต์   พระนครน้อยใหญ่
 ทาวตามความคิด   เสนาปะโรหิต   คัดลอดเขาไปย
 โดยประตุพารา   เขาหาทวยไทย   พุดจาปราไสย   ยกคุณราชา
 ...

เจาเมืองทั้งหลาย   ออกหามากมาย   ไพรนายตราไตร
 ด้วยกลความคิด   อุปะคิดประไสย   หลงกลออกไป   หาท้าวสีพี
 ...

คิดด้วยพระบาท   ทาวสีพีราช   ล่งยอมพยอมใจ
 เราจักลับพารา   เอ้าอย่าพิดไสย   ตุมสุราใหญ่   กินในอุทยาน

(ล.3/น.54-55)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ท้าวไม้บุโรहित	เสนกอบุติษ	ความคิดถึงดี	
เป็นอาจารย์ท้าว	พระเจ้าสีห์	คิดยกพลตี	พระนครน้อยใหญ่
ท้าวตามความคิด	เสนกอบุโรहित	คิดสอดเข้าไป	
โดยประตูปาราศ์	เข้าหาท้าวไท	พูดจาปราศรัย	ยกคุณราชา
...			
เจ้าเมืองทั้งหลาย	ออกหาภักมาย	ไพร่นายตราไตร	
ด้วยกลความคิด	อุปติษปราศรัย	หลงกลออกไป	หาท้าวสีห์
...			
คิดด้วยพระบาท	ท้าวสีห์ราช	ลงยอมพร้อมใจ	
เราจะกลับพารา	เอายาพิษใส่	ดุ่มสุราใหญ่	กินในอุทยาน

ในด้านการดำเนินชีวิตส่วนตัว ไทหลวง เป็นบุคคลที่มีบทบาทและอิทธิพลต่อการตัดสินใจของประมุขเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการดุกักขัยมาในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ การทำนายทายทักในกิจกรรมต่าง ๆ หรือในเรื่องของการตั้งชื่อ ทุกสิ่งทุกอย่างก็จะเป็นไปตามคำทำนายหรือข้อเสนอของไทหลวง เหตุการณ์และคำประพันธ์ในตอนต่าง ๆ ดังนี้

การทำนายฝัน ตอนที่นางรัตมาลีฝันก่อนที่สุวรรณหงส์จะเดินทางไปหานางเกษสุริยง ในครั้งที่ 2

คืนฉิมขวัญ	ว่าหญิงอาธรรม	มาตัดหัตถา	
ของแมชดาลิ่ง	มีหญิงหนึ่งมา	เอาโรรษา	ติดหาประสาร
แมตตายหัฐา	เพียงจกัมน์นา	โสกาตลาน	
เป็นนางร้ายลาก	พอยาจากสถาน	งดแจ้งวันวาน	กอนเจ้าจงไปย

(ล.1/น.31)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

คืนนี้แม่ฝัน	ว่าหญิงอาธรรม	มาตัดหัตถา	
ของแมชดาลิ่ง	มีหญิงหนึ่งมา	เอาโรรสา	ติดหาประสาร

แม่เสียตายหัตถา   เพียงจักมรณา   โคกาคตลาญ
เป็นนางร้ายหลาก   ห่ออย่าจากสถาน   งดเจ็ดวันวาร   ก่อนเจ้าจงไป

ผลจากการทำนายฝันปรากฏว่าสุวรรณหงส์ถูกหอกยนต์ตาย ตามคำทำนาย ดังคำ
ประพันธ์ว่า

เดินเอี้ยยพลีรสายพาร	หอกยนต์มารพุ่งมาต
แหงถูกกายจุมพล	ทีเส่อัวชวามมมาช้าย
...	
โลหิตไหลยโชมองม	เจ้าวรรณหงส์ทอนถอน
หายใจออกรอน ๆ	ญกพระกอนประหม่นิ้ว
โหวลาบิตมารดอน	พิชหอกรอนดงเพลิงฉิว
กลุมกลัดหัดไทยปลิว	ถึงสรรรู้นี้ถึงกาย
	(ล.1/น.32-33)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

เดินเหยียบลิ้นสายพาน	หอกยนต์มารพุ่งมาต
แหงถูกกายจุมพล	ทีเส่อ เอวชวามมมาช้าย
...	
โลหิตไหลโชมองม	เจ้าวรรณหงส์ทอนถอน
หายใจมารอนรอน	ญกพระกรประหม่นิ้ว
โหวลาบิตมารดร	พิชหอกรอนดงเพลิงฉิว
กลุมกลัดหัดไทยปลิว	ถึงสรรรู้นี้ถึงกาย

การดูฤกษ์ยาม เพื่อประกอบพิธีกรรม ดังตอนที่ท้าวสุทนต์รับขวัญสุวรรณหงส์และมเหสี
ทั้ง 4 คน ดังคำประพันธ์ว่า

ตรัดตามประโรหิตโหรา	ดูวันฤกษ์นา
ที่โดยจักจมีสุพมถ	
ปะโรหิตพิศทุลยุบล	พรงนี้สุพมถ
ประเล็ดมุงคนมากมถ	
ไทยท้าวผู้เจ้า โอยสุน	พ้งปะโรหิตทุล
ประกาสสังห่มงหมาย	

(ล.3/น.43)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ตรัสถามบุโรหิตโหรา	ดูวันฤกษ์นา-
ที่ใดจะมีสุพมถ	
บุโรหิตพิศทุลยุบล	พรงนี้สุพมถ
ประเล็ดมุงคนมากมถ	
ไทยท้าวผู้เจ้า โอยสุรย์	พ้งบุโรหิตทุล
ประกาสสังห่มงหมาย	

การเลือกคู่ครองของโอรสธิดา โหรก็เป็นบุคคลหนึ่งที่มีบทบาทในการเสนอความคิด ดังจะเห็นได้จากตอนที่ท้าวจักรกฤษณ์ให้ท่านนายชะตาของนางสุพันธุลีกา โหรได้ทำนายดังคำประพันธ์ว่า

จักรองค์บิดา	โหม้รูวาพระบุตร
คบชายไวยปรางสี่ย	พระจักรีคิดบฤกสร
กับด้วยประโรหิต	โหดรวตดิจตุเร็กมา
นาที่ท้าววิวา	หะมุงคน ๆ หงสอง
โหรารับองกาน	ก่อคณหานตามท้านอง
ลงลักจรรรสอง	เป็นอะหรีหมิตองกร
สักหรวดแลห่มพษ	หงสององค์เสจุสุญญ

วาทะสนักราสนกร

สมภาษณ์ลือนไหมดี

(ล.2/น.50)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

จักรีองค์บิดา	ไม่รู้ว่าเป็นพระบุตร
คบชายไว้ปรางค์ศรี	พระจักรีคิดปรึกษา
กับด้วยบุโรหิต	ให้ตรวจจิตตฤกษ์มา-
นาที่ท้าววิวา-	หมงคลคนทั้งสอง
โหรารับโองการ	ก็คูณหารตามท่อนอง
ลงลักันจันทร์สอง	เป็นนริมิต้องกัน
ศักราชแลสมพงษ์	ทั้งสององค์เศษศูนย์รัน
วาสนาก็ศูนย์กัน	สมภาษณ์ลือนไม่ดี

ในที่สุตนางสุพันธุภิกาก็ไม่ได้แต่งงานกับรามสูรตามคำทำนายทุกประการเพราะนางสุพันธุภิกามีความปรารถนาจะครองคู่กับมนุษย์จึงให้พี่เลี้ยงไปขับชอมโฉมนาง และสุวรรณหงส์หลงใหลในคำยอโฉม จึงลักลอบมีความสัมพันธ์ต่อกัน จะเห็นได้ว่าผู้แต่งบรรยายเกี่ยวกับการทำนายได้ละเอียดถี่ถ้วน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้แต่งได้ถ่ายทอดมาจากอาชีพที่เคยเป็นโหรหลวงนั่นเอง

ในเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุงยังได้กล่าวถึงบุคคลในสังคมอีก 2 ประเภทที่แตกต่างไปจากชนชั้นกษัตริย์และขุนนางคือชนชั้นไพร่และทาส อัญชลี สุธาชัย (2525 : 7-8) ได้กล่าวถึงไพร่และทาสว่าคำว่า ไพร่นี้ใช้เรียกราชบุตรของสังคมไทยมาแต่อดีต และเป็นคำกลาง ๆ ใช้เรียกสามัญชนทั้งหญิงและชาย ตามกฎหมายไพร่และทาสอยู่คนละสถานะกันกล่าวคือไพร่จะถือศักดินาระหว่าง 10-25 ส่วนทาสจะถือศักดินา 5 ความเป็นไพร่มีมาแต่กำเนิด และจะได้รับการแบ่งปันไปขึ้นสังกัดตามกรมกองต่าง ๆ เมื่ออายุได้ 9 ปี ขึ้นไปทาสที่เป็นไทและมุลนายที่ทำผิดแล้วถูกลงโทษถอดเป็นไพร่ ทาสโดยทั่วไปเป็นมาแต่กำเนิดคือลูกทาสนอกจากนี้ยังมีเชลยศึก และผู้ที่ขายตัวหรือถูกขายมาเป็นทาสแม้ว่าสถานะภาพของไพร่กับทาสจะต่างกัน แต่คนกลุ่มนี้คือผู้รับภาระทั้งปวงตามระบบไพร่ ในยามสงครามทั้ง

ไพร่และทาสจะถูกเกณฑ์เป็นกำลังรบ ส่วนยามปกติไพร่จะมีพันธะต้องถูกเกณฑ์แรงงานหรือที่เรียกว่าเข้าเดือน มิฉะนั้นจะต้องส่งส่วยสิ่งของหรือเงินให้ทางราชการทุกปี และไพร่ต้องรับใช้มุลนายด้วย ในขณะที่ต้องรับใช้นายเงิน แต่ถ้าเป็นไพร่ที่มาขายตัวเป็นทาสแล้วต้องรับภาระทั้ง 2 ด้าน คือถูกเกณฑ์ทหารและทำงานให้นายเงินสลับกันไป

คำประพันธ์บางตอนที่กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของไพร่และทาสที่ปรากฏในเรื่อง สุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง มีดังต่อไปนี้

ตอนที่สุวรรณหงส์ทำตัวหนัก เพื่อเป็นที่พักในขณะที่ เดินทางออกติดตามนาง เกษสุริยงโดยให้เกณฑ์พวกไพร่มาช่วยทำ ดังคำประพันธ์ว่า

เกณฑ์ไพร่สมเฒ่ามาก	วางฉลากบากม้ายไปย
หัวเมืองเบื่องเหนือใต้	เกณฑ์ไพร่สมระดมทำ
...	
เกณฑ์ไพร่แจกจ่ายหมวฉ	นับตัวตรวจกวาดแขงแรง
เกียนตางข้างม้าแฝง	ให้จัดแจงชนเสียบยง
	(ล.2/น.4)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

เกณฑ์ไพร่สมเฒ่ามาก	วางฉลากบากม้ายไปย
หัวเมืองเบื่องเหนือใต้	เกณฑ์ไพร่สมระดมทำ
...	
เกณฑ์ไพร่แจกจ่ายหมวฉ	นับตัวตรวจกวาดแขงแรง
เกียนตางข้างม้าแฝง	ให้จัดแจงชนเสียบยง

หรือตอนนางศัพของสุวรรณหงส์ ไพร่ก็มีหน้าที่ทำงานทุกอย่างที่กษัตริย์และขุนนางเรียกใช้ เช่นตอนที่ยกทัพศพ ดังคำประพันธ์ว่า

พนักงานทั้งหลายญ	รับสั่งฤาสาย	ไพร่นายปรีดา
ถูกทัพทองพราย	มาถวายราชา	ไทยทาวพิจหน้า เหนว้างดี
		(ล.1/น.46)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

พนักงานทั้งหลาย   รับตั้งฤาสาย   ไพร่หน่วยบริดา
ยกทัพทองพราย   มาถวายราชา   ให้ท้าวพิจารณา   เห็นว่ายังดี

และเมื่อยามมีศึกสงคราม ไพร่ก็ต้องออกทำศึกด้วย ดังตอนที่ท้าวสีเพียกทัพมาตีเมือง
ไอยรธน์ ดังคำประพันธ์ว่า

ยุงฉางเอาไว   บกเรือเหนือใต้   เตรียมให้ท้าวไป
เก็นเลกสมนอก   บ่อก้าวกสนมโน   ให้ระวังระไว   ตำมรวดตรวจกอง
...

เหล่าพวกกล้าเสียง   แจกจ่ายเสบียง   แก่ไพร่ชายสอย
เกียนต่างข้างชน   คนหมิ่นहार้อย   กองหน้าถาคอย   คำนับรับสั่ง
(ล.3/น.61)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ยุงฉางเอาไว   บกเรือเหนือใต้   เตรียมให้ท้าวไป
เกณท์เลกสมนอก   บอกพวกสนมใน   ให้ระวังระไว   ตำรวจตรวจกอง
...

เหล่าพวกกล้าเสียง   แจกจ่ายเสบียง   แก่ไพร่ใช้สอย
เวียนต่างข้างชน   คนหมิ่นहार้อย   กองหน้าถาคอย   คำนับรับสั่ง

บุคคลอีกกลุ่มหนึ่งที่กล่าวถึงในเรื่องสุวรรณหงส์คือทาส ซึ่งมีบทบาทและหน้าที่แตกต่างกันไป ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้ช่วยทำงานต่าง ๆ ทั้งหนักเบาตามที่นายสั่งให้ทำ สถานะของทาสเป็นเหมือนสิ่งของที่หยิบยกให้แก้กันได้ ดังคำประพันธ์ว่า

ตรัษแล้วนงคราณ   จึ่งเอาสังข์ควาน   ประทานให้สายจัย
ข้าหาดีไซสอย   หาร้อยนางโน   แล้วให้สไฟโหมย   ร้อยทกลีพลน
(ล.2/น.19)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ดรัสแก้วนคราญ   จึงเอาสิ่งวาลย์   ประทานให้สายใจ
ข้าหาสใช้สอย   ห้าร้อยนางใน   แล้วให้สะใภ้ใหม่   ร้อยหกสิบคน

นางอรพิมพ์ได้กล่าวถึงสถานภาพของหาส ดังคำประพันธ์ว่า

น้องกลัวมเหสี	ของจักรีจติดา
คำเข้าเฝ้าแพนว่า	ดังหาสาคหาสสินไถย
ถ้าเม่นพระมเหสี	ของจักรีหมี่ทำไพบ์
แกขำยอมไป	ไซเป็นหาสทางบาทมุน
	(ล.2/น.26)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

น้องกลัวมเหสี	ของจักรีจติดา
คำเข้าเฝ้าแพนว่า	ดังหาสาคหาสสินไถ
ถ้าเม่นพระมเหสี	ของจักรีหมี่ทัก
แกขำยอมไป	ไซเป็นหาสทางบาทมุล

ตอนต้อนรับสุวรรณหงส์และกษัตริย์เข้า เมืองผู้แต่งได้บรรยายถึงจำนวนหาสที่ปรากฏว่ามีมากมาย ดังคำประพันธ์ว่า

หาสินับหมื่น	ล้วนรินเร็นงามบาตา
เถาแก่หน้าหน้า	ดังดาราห้อมล้อมจรรธ
	(ล.3/น.29)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

หาสินับหมื่น	ล้วนรินเร็นงามบาตา
เถาแก่หน้าหน้า	ดังดาราห้อมล้อมจันทร์

ทาสที่ถูกเกณฑ์เป็นทหาร เป็นชนกลุ่มหนึ่งที่กล่าวถึงในวรรณกรรมเรื่องนี้ ทาสเหล่านี้ ได้รับการฝึกให้ทำหน้าที่ต่าง ๆ เป็นหมวดเป็นหมู่ ดังคำประพันธ์ว่า

ภวกรฎเตรียมรฎ	พลคชมุคคช	พลบ่ทแต่งคาร	
พลหอกดาบห้วน	แต่งกระบวนทวยหาร	พลอาชาชาน	ถือทวนเกาทัน
ครบกระบวณไพร	สรพทวนถ้วนถ	เป็นเหล่าเป็นหลั่น	
กองหน้าขวาซ้าย	แยกย้ายขย่ายกัน	กองหลวงมรร	เสือป่าแม้วเซา

(ล.3/น.61)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

พวกรฎเตรียมรฎ	พลคชมุคคช	พลบ่ทแต่งคาร	
พลหอกดาบห้วน	แต่งกระบวนทวยหาร	พลอาชาชาญ	ถือทวนเกาทัน
ครบกระบวณไพร	สรพทวนถ้วนถ	เป็นเหล่าเป็นหลั่น	
กองหน้าขวาซ้าย	แยกย้ายขย่ายกัน	กองหลวงลี้วงมัน	เสือป่าแม้วเซา

ภาพสะท้อนโครงสร้างของสังคมที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์เป็นสภาพสังคมในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ผู้แต่งสะท้อนให้เห็นถึงการปกครองซึ่งมีพระมหากษัตริย์เป็นพระประมุข และมีกลุ่มบุคคลแบ่งออกเป็น 4 ประเภทคือ เจ้านาย ขุนนาง ไพรและทาส บุคคลทั้ง 4 ประเภทนี้ได้แบ่งแยกกันโดยเด็ดขาด มีการปะทะสัมพันธ์กันตามสถานะ โอกาส และเหตุการณ์ การดำรงตนในสังคมไทยทั่วไป แต่ละคนจะมีหน้าที่ต่าง ๆ หน้าที่ที่ตนเอง สังคม และประเทศชาติ

1.2 สภาพเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ

สภาพเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพที่ปรากฏในเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุงมีให้เห็นเป็นบางตอน เนื่องจากส่วนใหญ่กล่าวถึงตัวละครที่เป็นกษัตริย์และวงศานุวงศ์ ดังนั้นผู้แต่งจึงมิได้มุ่งเน้นความเป็นอยู่ของกลุ่มชนทั่วไปไว้ในโครงเรื่อง แต่กล่าวถึงความ เป็นอยู่ของผู้คนที่เป็นฉากของเรื่อง เช่น กล่าวถึงความเจริญของกรุงไอยร์ตันว่ามีความ

อุดมสมบูรณ์ ประชาชนอยู่ดีกินดีดังคำประพันธ์ว่า

เมืองน้อยร้อยเอ็ดหาเนิน	บริบูรณ์ทุกถิ่น
อุดมสมบูรณ์มณฑล	
กำบรرسำเพ้า เพตรา	น้อยใหญ่ไปมา
สินค้ามากมายหลายพรร	
เสนาพริกทานานัน	ช้างม้าสารพัน
<u>จ้าวควายไรนาบริบูรณ์</u>	

(ก.1/น.1)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

เมืองน้อยร้อยเอ็ดหานินทร์	บริบูรณ์ทุกถิ่น
อุดมสมบูรณ์มณฑล	
กำบ้านสำเพ้า เพตรา	น้อยใหญ่ไปมา
สินค้ามากมายหลายพรรณ	
เสนาพริกทานานันต์	ช้างม้าสารพัน
<u>จ้าวควายไรนาบริบูรณ์</u>	

อีกตอนหนึ่งที่กล่าวถึงเศรษฐกิจของบ้านเมือง ว่ามีความสมบูรณ์ ดังคำประพันธ์ว่า

สุริยงซงพังอุกศรี	ตรัดวา เมืองนี้
มีบาดมิดลมากมาย	
บริบูรณ์ช้างมาโคฟาย	ช้อยว่า เจ้านาย
อยู่ในสหพิศทานัน	
เห็นคนหาพุดเมืองนั้น	เรือแพจัน
ขึ้นลงไปมาสับสน	

(ก.1/น.42)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

สรีรยงทรงพังยักษ์	ตรัสว่า เมืองนี้
มีบ้านมีคนมากมาย	
บริบูรณ์ช้างม้าโคควาย	ชรอยว่า เจ้านาย
อยู่ในทศทิศทางธรรม	
เห็นคนหาบทุนเืองนันต์	เรือแพจัน
ขึ้นลง ไปมาสับสน	

จากตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้นทำให้เห็นสภาพเศรษฐกิจว่าเป็นเศรษฐกิจค่อนข้างจะมั่นคงนอกจากจะมีการประกอบอาชีพแบบเกษตรกรรมแล้วยังมีชาวเมืองอีกส่วนหนึ่งประกอบอาชีพค้าขายด้วย เช่นตอนที่สุวรรณหงส์พร้อมทั้งมเหสีทั้ง 4 และโอรสธิดาเดินทางไปเยี่ยมท้าววัฒนฤทธิ ๗ เมืองหริตน์ ทางเมืองหริตน์ได้ข่าวประกาศให้ชาวเมืองที่มีอาชีพค้าขายได้มาตั้งร้านเพื่อขายสินค้าให้ชาวเมืองโอยรตน์ที่มาเยี่ยมได้จับจ่ายซื้อของโดยไม่ต้องจ่ายค่า ซึ่งนางรัตมณีเป็นผู้จ่ายค่าตอบแทน ดังคำประพันธ์ว่า

สองฝ่ายมรรคา	โอบอุกทุกกา	ต้นไชยใบชุม
บาวพักแมคดา	แก่เถาสาวหม่ม	หาของมาระนุ
กระทำของไวถา	เหล่าพวกโยธา	มาต้องประสง
กินของสิ่งโดย	ของใครยโหลง	บ้านชีชื้อตรง
เราจคิดค่าไ	แมค้ำท้งหล้าย	ชื้อขายเทาโดย
เหล่าเขาโกยหม	บุปลาหาไป	เร่งจัดรจ้งไว
		ในยวันนีหนา

(ล.4/น.7)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

สองฝ่ายมรรคา	โอบอุกทุกกา	ต้นไทรในชุม
บ่าวพวกแมคดา	แก่เถาสาวหม่ม	หาของมาระนุ
กระทำของไวถา	เหล่าพวกโยธา	มาต้องประสงค์

กินของสิ่งใด   ของใครให้ลง   บัญชีชัดเจน   มากินของใคร
 เราจะคิดค่าให้   แม้ค้าทั้งหลาย   ชื่อขายเท่าใด
 เหล้าข้าว ไก่หมู   บุปผาหาไป   เร่งจัดจงไว   ในวันนั้นหนา

จากเหตุการณ์ที่บรรยายมาทำให้ทราบว่าในสมัยนั้นมีตลาดเป็นสถานที่ค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันและชาวเมืองส่วนหนึ่งก็มีอาชีพค้าขายด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ยังเห็นวิธีการค้าที่เป็นระบบคือมีการใช้ระบบการขายเชื่อในสมัยนั้นด้วย

ตอนที่สุวรรณหงส์ได้ช่วยเหลือนางอรพิมพ์ให้ออกมาจากกลองและรับนางเป็นชายาองค์หนึ่ง เมื่อจะเดินทางกลับเมืองไอยธยันต์ได้มีการสำรวจและขนย้ายทรัพย์สินของนางอรพิมพ์มายังกรุงไอยธยันต์ และเงินทองก็เป็นส่วนหนึ่งที่นางอรพิมพ์มีอยู่มากและถือว่าเป็นของมีค่าที่สามารถแสดงฐานะของบุคคลที่ครอบครอง ผู้แต่งได้กล่าวถึงทรัพย์สินเงินทองของนางอรพิมพ์ว่า

โพนชนเอาหีบ	นอกบังคับทรัพย์มากมี
แต่ของนางเหวี่ยง	มีโยนยศถึงทั้งนอกใน
ขุนนางต่างตรวจของ	ทรัพย์เงินทองของตองกาน
แก้วแหวนแสนสิ่งदान	อะลังการผ้าแพรพรรณ

(ล.2/น.27)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ให้พลชนเอาทรัพย์	นอกบังคับทรัพย์มากมี
แต่ของนางเหวี่ยง	มีโยนยศถึงทั้งนอกใน
ขุนนางต่างตรวจของ	ทรัพย์เงินทองของตองกาน
แก้วแหวนแสนสิ่งदान	อลังการผ้าแพรพรรณ

แต่อย่างไรก็ตามสภาพของชาวเมืองบางส่วนก็ยังยากจนอยู่ดังจะสังเกตได้จากการที่ผู้แต่งได้บรรยายสภาพของยายมาลีที่ทำหน้าที่เฝ้าสวนดอกไม้ให้แก่ท้าวเวรภัย ซึ่งหัสกัณฑ์ไปพบและหัสกัณฑ์ขออาศัยด้วย ยายได้บอกว่าตนเป็นคนจนไม่มีที่จะให้พัก ดังคำประพันธ์ว่า

หนึ่งว่า เจ้า เรือนจ้หลักนอน	บ่มี เบาะหมอน
เสื่อสาดลาดตรงรัง	
สองห้องฟากกลอนมุ้ง	คนไปมานั่ง
หน้าอายยายคิดอา เกียร	
ถ้วยรานจานหม้อปากเหียน	บ่มี โตเตียน
จุดตามคูนาคากรร	
พลหมากบูนอยาสำพัน	ยากทุกสิ่งอรร
เสมียดังร่มไม้บุนปาน	

(ล.4/น.59)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

หนึ่งว่า เจ้า เรือนจะหลักนอน	บ่มี เบาะหมอน
เสื่อสาดลาดตรงรัง	
สองห้องฟากกลอนมุ้ง	คนไปมานั่ง
หน้าอายยายคิดอา เกียรณ	
ถ้วยรานจานหม้อปากเหียน	บ่มี โตเตียน
จุดตามคูนาคากัน	
พลหมากบูนอยาสำพัน	ยากทุกสิ่งอัน
เสมียดังร่มไม้บุนปาน	

จากข้อความนี้สะท้อนให้เห็นว่าคนในสังคมยุคนี้มีทั้งคนที่มีฐานะทาง เศรษฐกิจที่ดีเลิศปานกลางและฐานะยากจน ผู้แต่งจึงนำมาบันทึกไว้ในวรรณกรรม

ส่วนเครื่องมือที่ใช้ให้แสงสว่างในเวลากลางคืนก็ยังนิยมใช้ได้ที่ทำด้วยไม้ผุหรือเปลือกเสม็ดคลุกกับน้ำมันยางและห่อด้วยใบไม้ กาบหมาก หรือใส่กระบอก สมัยนั้นคนที่เป้นไพร่ส่วนใหญ่มงจะ ไม่มีน้ำมันก๊าดหรือตะ เกียงใช้

จากตัวอย่างและ เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่กล่าวมา เป็นหลักฐานส่วนหนึ่งยืนยันได้ว่าสภาพทาง เศรษฐกิจและการประกอบอาชีพของประชาชนในยุคนั้นยังเป็นไปแบบยังชีพถึงแม้ว่าชาว

เมืองบางส่วนจะมีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างจะดีแต่ก็มีชาวเมืองอีกส่วนหนึ่งที่มีฐานะยากจน แต่เนื่องจากวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับของจังหวัดพัทลุง เป็นวรรณกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของตัวละครที่อยู่ในชนชั้นนักตรียและขุนนางมากกว่าชนชั้นสามัญชน ดังนั้นความชัดเจนในเรื่องสภาพทางเศรษฐกิจจึงเด่นชัดในแง่ของเศรษฐกิจดีมากกว่าและในเรื่องของการประกอบอาชีพของสามัญชนจึงไม่ได้กล่าวไว้เด่นชัดเท่าที่ควร

1.3 สภาพทางการศึกษาเล่าเรียน

สภาพการศึกษาในเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุงนั้นจะพิจารณาในประเด็นต่อไปนี้เป็น

1.3.1 วิชาที่ศึกษาเล่าเรียน จากการวิเคราะห์พบว่าวิชาที่ปรากฏในเรื่องนี้มีทั้งวิชาหนังสือ วิชาพิเศษได้แก่วิชาโหราศาสตร์วิชาไสยศาสตร์ ตำราพิชัยสงคราม และวิชาคหกรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นวิชาที่ได้รับการถ่ายทอดโดยตรงมาจากครอบครัว

ตัวละครเอกและตัวละครสำคัญส่วนใหญ่ที่ปรากฏในเรื่องนี้จะมีความรู้ทั้งวิชาหนังสือและวิชาพิเศษ ไม่ว่าจะเป็นชายหรือหญิง เช่น พระสุวรรณหงส์ เป็นนักตรียที่มีความรู้ทั้งในด้านวิชาหนังสือคือสามารถอ่านออกเขียนได้และวิชาพิเศษคือไสยศาสตร์ โหราศาสตร์และการรบทัพจับศึก ดังตัวอย่างคำประพันธ์ว่า

รุ่นหม่นขาวพ่อแพ
เล่าเรียนภาพลิทัน

ภอแลแม่กระเสมสัน
สารพระศาสดาตราคม

(ล.1/น.8)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

รุ่นหม่นขาวพ่อแพ
เล่าเรียนคัมภีร์ธรรม

พ่อและแม่เกษมสันต์
สารพันศาสดาตราคม

อีกตอนหนึ่งที่กล่าวถึงวิชาที่มีผู้นิยมเรียนกันในสมัยนั้น คือวิชาเวทย์มนตร์คาถา ดังคำประพันธ์ว่า

เดิมแรกมาเรียนวิชา   อยู่สามมาสา
ได้เสด็จไตรยเพ็จเวทมน

(ล.2/น.65)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

เดิมแรกมาเรียนวิชา   ได้สามมาสา
ได้เสด็จไตรเพทเวทมนต์

ข้อความข้างต้นแสดงว่าผู้ชายในชนชั้นกษัตริย์จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ทั้งทางวิชาหนังสือ และในวิชาพิเศษคือวิชาทางด้านเวทมนตร์คาถาต่าง ๆ การเรียนวิชาไสยศาสตร์ในยุคนั้นมีความ เชื่อกันว่าสามารถนำมาใช้ได้ผลในการปราบศัตรู ดังนั้นเมื่อมีเหตุการณ์ต่าง ๆ จึงมักนำเอาวิชา เหล่านี้มาใช้ตามความเชื่อ ดังที่ผู้แต่งแสดงทัศนะผ่านพฤติกรรมของตัวละครว่า

ร้ายเวทแปลงสรยุทธ์	เป็นอาวูห์ตกมากมัย
สุริวงษทรงพาศิย	วรรณชลิยแล้วโอมอาร
จินตามหาม่น	กรรหาม่นอาวูห์มาร
นิภบุญคนอาจารย์	คนบิณฺฑมาณฺเฑมาบอริกรรม
อาวูห์กระจ่ายหาย	หมิตองกายพระทรงพระม
แปลงศรย้อยไปพลรร	บรรดาร์เป็นพระพายพา

...

สุริยวงษทรงราชา	ไล่เข็นชากระจ่ายจัท
มาญติชจิตเคื่องขัด	ไหมมสมคิขจิตบัวนปรณ
สิญญหิมาญคิจคราก	ใจกระดากฤาไทยสญ
ชายนี้มีฤทธาน	รู้เทาธรรมภูพรันใจ

(ล.2/น.57-58)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ร้ายเวทแปลงศรยุทธ์	เป็นอาวูชตกมากมัย
สุริวงศ์ทรงพาศิ	วันชลิแล้วโอมอา

จินตามหามนต์	กันห้ามเอาวุธมาร
ในภุมมคุณอาจารย์	คุมบิคุมมารมาบริกรรม
อาวุธกระจายหาย	มีตองกายพระทรงธรรม
แปลงศรย้อนไปพลัน	บันดาลเป็นพระพายพา
...	
สุริยวงษ์ทรงราชา	ไล่เช่นม่ากระจายจัด
มารคิดจิตเคืองขัด	ไม่สมคิดจิตบ้วนบั้น
สิ้นฤทธิ์คิดคราก	ใจกระดากฤทัยสิ้น
ชายนี้มีฤทธิ์ครัน	รู้เท่าทันภูพรั่นใจ

ความนิยมในการเลือกวิชาเรียนนี้แต่งยังสะท้อนให้เห็นอีกหลายตอน เช่นในรุ่นลูกของสุวรรณหงส์ก็นิยมให้ลูกเรียนวิชาทางด้านไสยศาสตร์เช่นกัน ดังข้อความตอนที่กล่าวถึงเกษสุริยวงศ์จะส่งลูกไปเรียนวิชา ดังคำประพันธ์ว่า

ดูรุกรุมกะสิงหาร	หารจงภาบุตรเรานี้
ไปหาพระนาคิ	ให้เจ้าเรียนศาสตราคม
ไปเฝ้าพระไอยกา	จงกราบลาไปบำพณ
แล้ววาพระบรรม	เรียนอาคมแล้วกลับมา
	(ก.3/น.49)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ดูก่อนกุมภสิงหาร	ท่านจงหาบุตรเรานี้
ไปหาพระนาคิ	ให้เจ้าเรียนศาสตราคม
ไปเฝ้าพระไอยกา	จงกราบลาไปบำพณ
บอกว่าพระบรรม	เรียนอาคมแล้วกลับมา

วิชาทั้งสองประเภทคือ วิชาหนังสือ กับวิชาทางไสยศาสตร์ มีระดับการเรียน

ต่างกัน นั่นคือในขั้นต้นต้องเรียนวิชาหนังสือก่อน เมื่ออ่านออกเขียนได้จึงให้เรียนวิชาทางไสยศาสตร์ ซึ่งถือเป็นวิชาที่อยู่ในระดับสูงกว่า ดังคำประพันธ์ว่า

ไตรเพทเวทมนตรา	ของเจตาบันดามี
ปางนั้นพระนาคิ	มีบัญชาว่าสองหลาน
ยังอ่อนตาสอนสั่ง	ตามกำลึงสองกุมาร
เพียนชนะที่ชะวาม	จงสอนอาวชานาญดู
ครั้นถึงวันฤกษ์ดี	พระฤาษีให้ไหวครู
จึงให้สองโณมตรู	ว่าคาถาณ์มัสการ
แต่นั้นพระโคตม	บอกอาคมให้สองหลาน
สิ้นทนต์ชำนาน	ปรีชาชาญฉลาดเฉลียว
	(ล.3/น.53)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ไตรเพทเวทมนตรา	ของเจ้าตาบรรดามี
ปางนั้นพระนาคิ	มีบัญชาว่าสองหลาน
ยังอ่อนตาสอนสั่ง	ตามกำลึงสองกุมาร
พียงชนะที่ชะวาม	จงสอนอาวชานาญดู
ครั้นถึงวันฤกษ์ดี	พระฤาษีให้ไหวครู
จึงให้สอนโณมตรู	ว่าคาถาณ์มัสการ
แต่นั้นพระโคตม	บอกอาคมให้สองหลาน
ศิลปชำนาน	ปรีชาชาญฉลาดเฉลียว

วิชาที่เรียนทั้งสองประเภทนั้น วิชาทางไสยศาสตร์ถือเป็นวิชาที่นำมาใช้มาก ส่วนวิชาหนังสือ ถือเป็นพื้นฐานความรู้ที่จะใช้ในการเรียนวิชาไสยศาสตร์เท่านั้น ดังนั้นจะเห็นว่าผู้แต่งได้เน้นให้เห็นความเชื่อของคนในยุคนั้นว่า เมื่อมีเหตุการณ์ใด ๆ เกิดขึ้นจะต้องนำเอาวิชาคาถาอาคมมาใช้ และใช้ได้มลเสมอ แสดงถึงความศรัทธาต่อวิชานี้อย่างมาก ดังคำ

ประพันธ์ว่า

โยหาเสหนารับ	โหดลบเขารุกราน
สิ้นท่นพระกษมา	กำโหมอ่านสัตราคม
ยกสอนตั้งเหนือเกล้า	นึกคุณท้าวพระโคดม
หัตถ์ถึงตั้งประหม่อม	ขึ้นสอนสีกักดีดสาย
เสียงสนั่นลั่นท่น	พักโยท่นท่นกระจ่าย
บางเหล่นลั่นขวันหงาย	ช่างฟังพรายลิมลิมประดี
อาวุธหลุดจากมือ	ดอกศรฤาเป็นนาคี
รวบรัดมัดกาย	ร้อยขัตติพงษ์ลงเนระนาด

(ล.3/น.72)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

โยหาเสหนารับ	โหดลบเขารุกราน
สิ้นท่นพระกษมา	กำโหมอ่านสัตราคม
ยกสอนตั้งเหนือเกล้า	นึกคุณท้าวพระโคดม
หัตถ์ถึงตั้งประหม่อม	ขึ้นสอนสีกักดีดสาย
เสียงสนั่นลั่นท่น	พักโยท่นท่นกระจ่าย
บางเหล่นลั่นขวันหงาย	ช่างฟังพรายลิมลิมประดี
อาวุธหลุดจากมือ	ดอกศรฤาเป็นนาคี
รวบรัดมัดกาย	ร้อยขัตติพงษ์ลงเนระนาด

ข้อความที่นำมาเป็นตัวอย่างในการกล่าวถึงวิชาที่เลือกเรียนจะ เห็นได้ว่าผู้ที่จะเรียนวิชาต่าง ๆ ได้มักเป็นผู้ชาย ส่วนผู้หญิงนั้นไม่ค่อยนิยมเรียนมากนัก เว้นแต่ชั้นมัธยมศึกษา อาจจะมีโอกาสเรียนได้บ้าง เช่นการที่นางเกษสุริยง แต่งร้อยกรองเขียนลงไปในมาลา ที่นางลอยไปเสียดาคู่ แสดงว่านางมีความรู้ในวิชาหนังสือ จนสามารถแต่งร้อยกรองได้ แต่จะเรียนโดยมีครูสอน หรือโดยการจดจำจากที่พบเห็นในวังนั้นผู้แต่งไม่ได้กล่าวไว้ คำประพันธ์ในตอนนี้อาจกล่าวได้ว่า

คิดโฉนดจากตัว	เห็นความชั่วให้พ้นกาน
ควนงูแ่งงสาร	ลงใบตารจะรอยกรอง
...	
แล้วนางรอยบุพผา	เป็นรูปร่างมประไพ
กลืนฟุ้งตรงเอาใจ	แล้วชามไวยเขียนอักษร
	(ล.1/น. 9)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

คิดโฉนดจะพาตัว	เห็นความชั่วจึงพ้นกาน
ควนงูจะแ่งงสาร	ลงใบตารจะรอยกรอง
...	
แล้วนางรอยบุพผา	เป็นรูปร่างมประไพ
กลืนฟุ้งจริงใจ	แล้วทรมวยเขียนอักษร

นอกจากวิชาหนังสือแล้ว สตรีชั้นชั้นกษัตริย์ ก็อาจจะเล่าเรียนวิชาดาตาอาคมจากสำนักอาจารย์ได้เช่นกัน เช่นตอนที่นางเกษสุริยกับนางอรพิมพ์ ไปตามสุวรรณหงส์ที่เมืองเนินจักรวาล ก็ได้แวะไปศึกษาวิชาดาตาอาคมกับพระฤาษีอินทโคดมก่อน เพื่อนำความรู้ไปใช้ในระหว่างเดินทาง ดังคำประพันธ์ว่า

ครุฑาโปรดว่าเห็นสม	จขเรียนอาคม
เจตาไปรักศัติน	
คนตาจงบอกพระมร	แบลงรพายุตร
เป็นสัตว์จัดบาบหสีย	
...	
เวมรดาตาประสิด	ไหสองสมคิษ
ไหโดดั่งจิตประสงค์	

(ล. 2/น. 66)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

คุณตา โปรดว่า เห็นสม	จะขอเรียนอาคม
เจ้าตา ไปรักษาดน	
คุณตาจะบอกพระมนต์	แปลงรูปกายตน
เป็นสัตว์จุตบาทครบดี	
...	
เวทมนต์คาถากายสิทธิ์	ให้สองสมคิด
ให้ได้ดังจิตประสงค์	

โดยทั่วไปผู้หนึ่งในยุคที่ผู้แต่งตั้งแห่งวรรณกรรมนั้นส่วนใหญ่จะต้อง เรียนวิชาการบ้าน การเรือนจากผู้รู้ในครอบครัว เพราะจะต้องคอยดูแล เรื่องการกินอยู่ของคนในครอบครัว ผู้หนึ่งที่ขาดความรู้ในเรื่องนี้ถือเป็นมด้อยของตน ในเรื่องสุวรรณหงส์ได้สะท้อนให้เห็นข้อเท็จจริงเรื่องนี้ เช่นตอนที่นางมณีสวรรค์ ซึ่งอยู่กับนางเมขลามาแต่เล็ก กินแต่อาหารทิพย์ ไม่มีความรู้ในการทำอาหารมนุษย์ เมื่อต้องมาเป็นแม่เลี้ยงจึงร้อนใจ ดังคำประพันธ์ว่า

อาทานเทพดา	ละเอียดนักหนา	ร่หชาถึงดี	
อาทานหม่มนุ้ย	หยาบสุดแสนทวี	ข้าวอ้วบึงจี	แกงส้มต้มหวาน
ลูกใหม่เคยทำ	แม่จ้งแนะนำ	ให้ซำรูการ	
สุรียงตอบว่า	เจ้าย่าวิจาน	ไวตกหน้างาน	แม่จกสั่งสอน

(ล.4/น.6)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

อาหารเทพดา	ละเอียดนักหนา	ร่หชา(ดี)ถึงดี	
อาหารหม่มนุ้ย	หยาบสุดแสนทวี	ข้าวอ้วบึงจี	แกงส้มต้มหวาน
ลูกไม่เคยทำ	แม่จ้งแนะนำ	ให้ซำรูการ	
สุรียงตอบว่า	เจ้าย่าวิจารณ์	ไวตกหน้างาน	แม่จกสั่งสอน

การศึกษาเล่าเรียนในสมัยที่แต่งเรื่องสุวรรณหงส์ แสดงว่าเป็นช่วงที่คนตื่นตัวในการศึกษาเล่าเรียนกว้างขวาง คนไม่มีความรู้ทั้งในวิชาหนังสือและวิชาทางไสยศาสตร์จะเป็นที่ดูถูกเหยียดหยามจากบุคคลอื่น ผู้แต่งสะท้อนทัศนะของตนในฐานะที่เป็นคนในสมัยนั้นผ่านตัวละครไว้หลายตอน เช่น คำกล่าวของศิลปิน ซึ่งอธิบายถึงความจำเป็นที่ตนต้องจากชายาไปศึกษาเล่าเรียน ดังคำประพันธ์ว่า

มีหัวทกตัวสัตว์	การวิบัติเกิดนิรันดร
เป็นชายไหมรอร	ใดตั้งข้างไหมมีงา
เจ้าเมืองไหมมีฤทธิ์	ประจามิตรมักอิจฉา
ดูมันหินแคลนว่า	ประหมาดกวนชวนวิวาท
เจ้าดีมีวิชา	กระสัดรายอมเข็ดขยาด
ศัตรูหนีสู้อาด	ทำกำเกินประมาทเรา
คนปราชจากวิชา	ผู้เมหาว่าโหดเขลา
ปัญญาอย่ากว่าเขา	ก็เสียทีทุกประการ

(ล. 3/น. 51)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

มีหัวทกตัวสัตว์	การวิบัติเกิดนิรันดร
เป็นชายไม่รู้อื่น-	ใดตั้งข้างไม่มีงา
เจ้าเมืองไม่มีฤทธิ์	ปัจจามิตรมักอิจฉา
ดูมันหินแคลนว่า	ประมาทกวนชวนวิวาท
เราดีมีวิชา	กัษตราย่อมเข็ดขยาด
ศัตรูหนีสู้อาจ	ทำกำเกินประมาทเรา
คนปราชจากวิชา	ผู้เมหาว่าโหดเขลา
ปัญญาน้อยกว่าเขา	ก็เสียทีทุกประการ

สภาพการศึกษาเล่าเรียนในเรื่องวิชาที่เลือกเรียนปรากฏว่า วรรณกรรมเรื่องนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงวิชาที่เลือกเรียนของผู้ชาย คือวิชาหนังสือและวิชาทางไสยศาสตร์ ส่วนผู้หญิงโดยทั่วไปจะเรียนวิชาการบ้านการเรือน ผู้หญิงที่เป็นชนชั้นกษัตริย์ อาจจะเรียนวิชาหนังสือและวิชาทางไสยศาสตร์ได้ด้วย อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นว่าคนในสมัยที่ต่างวรรณกรรมเรื่องนี้ให้ความสำคัญในการศึกษาเล่าเรียนกันกว้างขวางพอสมควร

1.3.2 วิธีการศึกษาหาความรู้ การศึกษาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นเป็นการศึกษาตามวัดหรือการศึกษาจากแหล่งที่มีผู้รู้ โดยผู้ที่ต้องการศึกษาจะต้องไปหาผู้สอนเองเพื่อขอศึกษาเล่าเรียน ยังไม่มีสำนักการศึกษาที่เปิดสอนโดยการรับสมัคร ในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง สะท้อนให้เห็นถึงวิธีการศึกษาหาความรู้ไว้บางตอน เช่น ตอนที่ สุวรรณหงส์ ไปขอเรียนวิชาจากฤาษีเทวินอันหโคดม ดังคำประพันธ์ว่า

หลานมาประสงค์ศำตรา	เล่าเรียนวิชา
เกรือกว่ารามสุนไพบยรีย	
คุณดาโปรทาบทสี่ย	บอกเวทวิทย์
ให้ข้าพเจ้าเล่าเรียน	
หลานรักจักตั้งความเพียร	บริบ่านอารีเขียน
หญิงเรื่องวิทยาอาคม	

(ล. 2/น.45)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

หลานมาประสงค์ศำตรา	เล่าเรียนวิชา
เกรือกว่ารามสุนไพบยรีย	
คุณดาโปรดข้าบทสี่รีย	บอกเวทวิทย์
ให้ข้าพเจ้าเล่าเรียน	
หลานรักจักตั้งความเพียร	บริบาคอ่านเขียน
ซึ่งเรื่องวิชาอาคม	

แหล่งที่ให้ศึกษาหาความรู้นั้น ยังมีไม่มากเพราะผู้รู้ส่วนใหญ่จะไม่แสดงตน ดังนั้น การศึกษาเล่าเรียนจึงมักยึดสำนักใดสำนักหนึ่ง เป็นสำนักประจำของครอบครัว คือ พ่อ ลูก หลาน จะเรียนจากสำนักเดียวกัน เพราะมีความผูกพันกันด้วยความศรัทธา เช่นตอนที่ โอรสของสุวรรณหงส์ คือ ศิลป์ชนู ไปเรียนวิชา ก็จะไปเรียนกับฤาษีเทวินอินทโคดม ซึ่งเป็น อาจารย์ของสุวรรณหงส์ด้วยเช่นกัน ดังคำประพันธ์ว่า

ดูกรกุ่มกึ่งหาร	ท่าจรจงภาบุตรเรานี้
ไปหาพระนาดี	ให้เจ้าเรียนศาสตราอาคม
เจ้ามาลาไอยกา	จรไปหาพระโคดม
เรียนว่าวิชาคม	ไว้ป้องกันทนสอน
	(ล.3/น.49)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ดูกรกุ่มกึ่งหาร	ท่านจงพาบุตรเรานี้
ไปหาพระโยคี	ให้เจ้าเรียนศาสตราคม
เจ้าลา ไอยกา	จรไปหาพระโคดม
เรียนว่าวิชาอาคม	ไว้ป้องกันอันตราย

วิธีการศึกษาเล่าเรียนสมัยนั้น ครูอาจารย์กับศิษย์จึงมีความผูกพันกันมากเพราะจะ สอนกันตั้งแต่รุ่นพ่อ รุ่นลูก รุ่นหลาน ต่อ ๆ กันไป นอกจากการเรียนกับสำนักที่มีครูผู้สอนเป็น กิจลักษณะแล้ว ยังมีวิธีการศึกษาภายในครอบครัว โดยจะอบรมสั่งสอน ถ่ายทอดกันไปเป็น ช่วง ๆ ดังที่ปรากฏในเรื่องสุวรรณหงส์ ตอนที่ยักษ์กุ่มกึ่งมีลูกชื่อกุ่มกึ่งหาร ก็มีการถ่ายทอด วิชากันเป็นระบบครอบครัวดังคำประพันธ์ว่า

กุ่มกึ่งมีลูกชาย	อายุได้สิบสามปี
เอามาถวายแก่หลานศรี	เจ้าสินทนต์รื้อวงษ
ชื่อกุ่มกึ่งหาร	มีฤทธิชานบ้านบึงตรง

เห็นหารโนยกานสง	ครามสาหตปรากฏฤทธิ์
บิตดาบอกอาคม	ลั้วนอดมประกาสีท
คิดได้ได้สมคิด	เนรมิตไรตฤทประการ
	(ล. 3/น.47)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

กมกณห์มีลูกชาย	อายุได้สิบสามปี
เอามาถวายแก่หลานศรี	เจ้าศัลย์ธนสุริยวงษ์
ชื่อกมกณห์สิงหาร	มีฤทธิ์ปานปีศาจ
ท้าวหาญในการสง-	ครามสาหสปรากฏฤทธิ์
บิตดาบอกอาคม	ลั้วนอดมกายสิทธิ์
คิดได้ได้สมคิด	เนรมิตได้ทุกประการ

ส่วนสตรีก็จะได้รับการฝึกสอนวิชา เกี่ยวกับการบ้านการเรือนจากบุคคลในครอบครัว เช่นกัน จะเห็นได้จากคำพูดของนางเกษสุริยง ที่รับปากว่าจะสอนวิชาการบ้านการเรือนให้กับนางมณีสาคร ดังคำประพันธ์ว่า

อาทานเทพดา	ละเอียดนักหนา	ร่ทชาถึงดี
อาทานหม่มนุช	หยาบสุดแสนทวี	ชั่วอ้วบึงจี
ลูกใหม่เตี้ยท่า	แม่จึงแนะนำ	ให้ชำระการ
สุริยงตอบว่า	เจ้ายาวีจาง	ไวตกหน้างาน
		แม่จักสั่งสอน
		(ล.4/น.6)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

อาหารเทพดา	ละเอียดนักหนา	ร่ทชา(ดี)ถึงดี
อาหารหม่มนุช	หยาบสุดแสนทวี	ชั่วอ้วบึงจี
ลูกไม่เคยท่า	แม่จึงแนะนำ	ให้ชำระการ
สุริยงตอบว่า	เจ้ายาวีจาง	ไวตกหน้างาน
		แม่จักสั่งสอน

ในเรื่องสุวรรณหงส์ บุคคลส่วนใหญ่ที่ได้รับการศึกษา คือ บุคคลที่อยู่ในระดับชั้น บัณฑิต บัณฑิต จะได้รับการศึกษาตามวิธีการต่าง ๆ ตามลำดับ คือ ในวัยเด็ก จะได้รับการศึกษาจากพ่อแม่ โตขึ้นก็ได้รับการศึกษาจากครูอาจารย์ ที่พ่อแม่จัดหามาให้ จากนั้นจึงจะไปศึกษาเล่าเรียนตามความถนัดของตนตามสำนักต่าง ๆ ดังคำประพันธ์ว่า

เมื่อเจ้าวัฒนา	โคตหลายวงศ์	พุดจาคนัน
ชรลูกในหวา	เจ้าจาสาระพร	ฉนวนลอดพลอดกัน
		ชงหรณิน

(ล.1/น.6)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

เมื่อเจ้าวัฒนา	โคตหลายวงศ์	พุดจาคนัน
สอนลูกให้ว่า	เจ้าจาสารพัน	ฉนวนลอดพลอดกัน
		ทรงธรรมยินดี

และ เมื่อโตเป็นหนุ่มก็ได้รับการศึกษา จากครู-อาจารย์ที่พ่อจัดหาให้ ดังคำประพันธ์ว่า

รุ่นหนุ่มบัวพ่อแพ	พ่อแลแม่กระ	เสมสัน
เล่าเรียนกาฬลิทัน	สารพันสาตราคม	

(ล.1/น.8)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

รุ่นหนุ่มบัวพ่อแพ	พ่อและแม่เกษมสันต์
เล่าเรียนคัมภีร์ธรรม	สารพันสาตราคม

เมื่ออายุมากขึ้น สุวรรณหงส์ก็ได้ไปศึกษาเล่าเรียนกับสำนักอาจารย์ดังกล่าวแล้ว นอกจากนั้น วรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง ยังสะท้อนให้เห็นถึงความเสมอภาคในการให้โอกาสแก่โอรสในการศึกษาเล่าเรียน เช่น ศิลาจารึกเป็นโอรสจากมเหสีเอก ส่วนวิสุทธิวงศ์เป็นโอรสจากมเหสีรอง แต่สุวรรณหงส์ก็ให้โอกาสในการศึกษาเล่าเรียนเหมือนกัน ดังคำประพันธ์ว่า

ทูลว่าบุตรวันหงษ์	ทั้งสององค์พระภูมาน
สินธุบุตรนงคราญ	เกษสุริยงจำหนงมา
เจ้านี้ชื่อวิสุตทิวงษ์	เป็นบุตรองค์นางพิมพา
ปิตุราชพระมาตุรา	โหลจนพากราบบาทไทย
ภาคเพียรศาสตร์ราคม	พระโคดมบรมไตรย
นาคีพังดีใจ	ตรัสถามไถ่บราโฮยชม
	(ล.3/น.52-53)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ทูลว่าบุตรวรรณหงส์	ทั้งสององค์พระกุมาร
ศิษฐ์บุตรนงคราญ	เกษสุริยงจำหนงมา
เจ้านี้ชื่อวิสุทธีวงศ์	เป็นบุตรองค์นางพิมพา
ปิตุราชพระมาตุรา	ให้ฉันพากราบบาทไท
หากเพียรศาสตร์ราคม	พระโคดมบรมไตร
นาคีพังดีใจ	ตรัสถามไถ่บราศรีชม

นอกจากให้โอกาสในการศึกษาแล้ว ยังให้โอกาสในการนำผลการศึกษามาใช้ตามความสามารถ โดยสุวรรณหงส์ให้เงื่อนไขแก่โอรสทั้งสองว่า

แมนไฉววิชาอาคม	ลาโคดมกลับเวียงไชย
จักเสกสองหน่อไทย	ครองท่งนั้นเป็นกระษัตริ
	(ล.3/น.50)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

แมนไฉววิชาอาคม	ลาโคดมกลับเวียงไชย
จักเสกสองหน่อไท	ครองธานีนั้นเป็นกษัตริย์

จากตัวอย่างเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้มองเห็นสภาพการศึกษาเล่าเรียนในสมัยนั้นว่ายังอยู่ในวงจำกัด ผู้ที่มีโอกาสได้รับการศึกษาจริง ๆ มีน้อย วิชาการต่าง ๆ ที่นิยมเรียนมีทั้งวิชาหนังสือ และวิชาพิเศษประเภทวิชาโหราศาสตร์ โสยศาสตร์ และด้านการใช้ศาสตร์อาชญาต่าง ๆ ส่วนการถ่ายทอดวิชานั้นก็จะมีผู้รู้หรือครูเป็นผู้ถ่ายทอดให้ โดยเฉพาะบุคคลที่อยู่ในชนชั้นปกครอง ส่วนบุคคลชนชั้นถูกปกครองก็จะเรียนรู้จากบุคคลที่ใกล้ชิดหรือในครอบครัว และกลุ่มบุคคลที่มีโอกาสในการศึกษาเล่าเรียนมากที่สุด คือ กลุ่มชนชั้นปกครอง

1.4 สภาพาสาธารณสุขและการแพทย์

การวิเคราะห์เรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง ปรากฏข้อความที่จะนำมาเป็นข้อพิจารณาในเรื่องสภาพาสาธารณสุขและการแพทย์ได้ 2 ลักษณะด้วยกัน คือการรักษาโดยอาศัยวิธีการและยาแผนโบราณ กับการรักษาโดยวิธีโอสยศาสตร์ ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างพฤติกรรมของตัวละคร ดังต่อไปนี้

เมื่อนางรัตมาลีทรงครรภ์ ท้าวสุทนต์ได้จัดหาหมอยาและหมอนวด ซึ่งเป็นหมอแผนโบราณมาดูแลพยาบาล และนางรัตมาลีก็ปฏิบัติตนทั้งในด้านอาหารการกิน ความเป็นอยู่ ตามวิธีการของหมอแผนโบราณตลอดมา จนกระทั่งคลอด ดังคำประพันธ์ว่า

จัดคนรักสา	นางพระยา	หมอยาประจำงาน
หมอนวดเส้นสาย	ทั้งหลายพยาบาล	พลึงแปรงภูมาน
โภชนาอาหาร	เมษรอนหมิการ	บริบารรักษ
ท้าวสังกำชัย	กับพัวกหัวปรา	ถาโครูเบกสา
...		ชัยวันบรโหล

หมอนวดหมอยา	พนักงานซ้ายขวา	วงษามากมี
บัดเดียวกุมาร	ถึงวันทุกดี	ประสูตทันที
		มียากมารดา

(ล.1/น.4)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

จัดคนรักษา	ครรภ์นางพระยา	หมอยาประจำงาน

หมอนวดเส็นสาย หึงหลายพยาบาล พลิกแปรงมาร ทุกวันอัตรา
 โภชนากระยาหาร เม็ดรื้อนมืพาน บริบาลรักษา
 ท้าวสังกัชัย กับพวกหัวบ่ากั ถ้าใครอูเบกษา ชีวันบรรลัย
 ...
 หมอนวดหมอยา พนักงานซ้ายขวา วงศาภาคมั
 บัดเดียวกุมาร ถึงวารฤกษ์ดี ประสูติทันที บมียากมารดา

นอกจากการใช้อยากกลางบ้านแล้ว ยังมียาที่ได้จากความสำเร็จในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นำมาใช้
 ในการรักษาพยาบาล เช่นตอนที่นางเกษสุริยงเดินทางไปช่วยสุวรรณหงส์ให้คืนชีพ นาง
 เกษสุริยงก็ได้ยาจากพระอินทร์ ผู้แต่งสะท้อนลักษณะยาตามความเชื่อผ่านเหตุการณ์ในเรื่อง
 ดังคำประพันธ์ว่า

อินทพรามวาน้ำมนัณิ กับพระขันไชย
 ฤทธิฤทธาสากัน
 ...
 น้ำมนัณินทาวันหง จะคืนชีพขง
 เป็นมาเจายาโสกลัน

(ล.1/น.39)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

อินทร์พรามณ์ว่าน้ำมนัณิ กับพระขรรค์ไชย
 ฤทธิฤทธาสากัน
 ...
 น้ำมนัณินทาวรรณหงส์ จะคืนชีพขง
 เป็นมาเจ้ายาโสกลัณย์

การใช้อยาที่ได้ตามความเชื่อต่าง ๆ ผู้คนยังนิยมกันและ เห็นว่าใช้ได้ผลในการรักษา

โรคหลายชนิด เช่นตอนที่ นางเกษศุริยงใช้น้ำมันรักษาสุวรรณหงส์ ก็สามารถใช้ได้ผลดี ดังคำประพันธ์ว่า

ด้วยฤทธิ์น้ำมัน	ของไทเทววรรณ	หอกนั้นเคลื่อนออก
เทวีดีใจ	ทราบบัซซอก	หลุดเลื่อนเคลื่อนออก เร็วพลันทันที
แผลขีดติดหาย	บ่มระคาย	แผลกายใหม่
นางรู้อองข	ชีพคงคืน	สุขเกษมเปรมปรีดิ์ มารุ่สิกราบกราน

(ล.1/น.41)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ด้วยฤทธิ์น้ำมัน	ของไทเทววรรณ	หอกนั้นเคลื่อนออก
เทวีดีใจ	ทราบบัซซอก	หลุดเลื่อนเคลื่อนออก เร็วพลันทันที
แผลขีดติดหาย	บ่มระคาย	แผลกายไม่มี
นางรู้อองข	ชีพคงคืน	สุขเกษมเปรมปรีดิ์ มารุ่สิกราบกราน

ภาพสะท้อนความเป็นอยู่ของผู้คนในด้านการแพทย์ และการสาธารณสุขที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องนี้ สรุปได้ว่า การแพทย์และการสาธารณสุขยังไม่เจริญ ผู้คนนิยมรักษาโรคต่าง ๆ ตามความเชื่อ โดยยาสมุนไพร และยาที่ได้ตามความเชื่อ เช่น น้ำมันนํ้ามัน การรักษายังมีพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อช่วยทางด้านกำลังใจด้วย

1.5 สภาพการคมนาคม

การคมนาคมในสมัยก่อน มีทั้งทางบกและทางน้ำ ทางบกนิยมใช้ช้าง ม้า วัว ควาย เพื่อลากเกวียนเป็นยานพาหนะและการเดินเท้าเปล่า ส่วนการเดินทางทางน้ำนั้นก็จะใช้เรือสำเภา เป็นยานพาหนะในการเดินทาง

จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง ปรากฏว่า การคมนาคมในเรื่องนี้จะเดินทางโดยทางบกและทางน้ำ การเดินทางโดยทางบกเป็นการเดินทางที่คนทั่ว

ไปนิยมใช้ ซึ่งอาจจะเดินทางเพียงคนเดียวโดยใช้พาหนะ การเดินทางเป็นหมู่ หรือการเดินทางเป็นกองทัพ จากเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง ผู้แต่งได้กล่าวถึงการเดินทางบงไฉ่หลายตอนดังตัวอย่าง เช่น ตอนที่สุวรรณหงส์จะเดินทางไปหานางสุพันธุลิกา แต่จะต้องไปศึกษาดาวอาคมจากฤาษีเทวินอินทโกฏีก่อน สุวรรณหงส์ใช้ม้าเป็นยานพาหนะในการเดินทาง ดังคำประพันธ์ว่า

กรมม้าอาชา เร่งไป	ผูกอาชานัย
สิ้นหีบครบเครื่องอัสว	
...	
เสด็จประภาศบุษาน	สู่พาทกราบกราน
แล้วชงอาชาคลาคลัย	
...	
เทวนำมาคลาคลาญ	สู่ถึงอาวาส
นาคนักลีทอสมัน	
...	
พระลงจากอาชาชาน	เก็บบุศบาบาน
เข้าไปกราบกรานมุนี	
	(ล.2/น.45)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

กรมม้าอย่าช้า เร่งไป	ผูกอาชา นัย
สิ้นหีบครบเครื่องอัสว	
...	
เสด็จประภาศบุษาน	สู่พาทกราบกราน
แล้วทรงอาชาคลาคลาย	
...	
เทวนำมาคลาคลาญ	สู่ถึงอาวาส

นำคืนนักโทษอาศรม

...

พระสงฆ์จากอาชาชาญ

เก็บขุมบาบาน

เข้าไปกราบกรานมุนี

เมื่อนาง เกษสุริยงตัดสินใจติดตามสุวรรณหงส์ที่ถูกหอกยนต์ของพี่เลี้ยง นางเดินทาง
ทางเท้ามาเพียงลำพัง ดังคำประพันธ์ว่า

เยื้องย่างจากปรางจันทร์	คิดกระสรรเสียดายของ
จิตหนึ่งคำนึงบอ	เห็นเลือดฉ่ำหัวใจหาย
เดินตามสายโลหิต	นางตรอมจิตคิดถึงชาย
เดินพลางนางโหมฉาย	พิลาพให้พายนน้ำตา
ออกจากกรุงไอยสรวัน	ไทยเทวันมูมรดา
คืนหนึ่ง เดินถึงท่า	สืบโอรสธมาพันแดนमार

(ล.1/น.36)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

เยื้องย่างจากปรางค์จันทร์	คิดกระสันเสียดายของ
จิตหนึ่งคำนึงบอ	เห็นเลือดฉ่ำหัวใจหาย
เดินตามสายโลหิต	นางตรอมจิตคิดถึงชาย
เดินพลางนางโหมฉาย	พิลาบให้พายนน้ำตา
ออกจากกรุงไอยศวรรย์	ไทยเทวันมูมรรดา
คืนหนึ่ง เดินถึงท่า-	สืบโอรสธมาพันแดนमार

ตอนที่สุวรรณหงส์ไปรับนาง เกษสุริยงจากนางเมขลา และเดินกลับสู่เมืองไอยรัตน์
พร้อมกับนางพิมพ์ ทั้งสามกษัตริย์และข้าราชการเดินทางโดยทางบก ใช้รถทรงและช้าง
ม้าเป็นยานพาหนะ ต้องใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 15 วัน ดังคำประพันธ์ว่า

ไกลรุ่งสุริยา   หงสามกระสัตร   ทรงเครื่องเรืองรอง
ขึ้นทรงรถเพชร   ท้าวเล็ดจรมรยมอง   พวคนางหงมมอง   ขึ้นข้างระวางไน

...

กล่าวถึงสุริยงค์   กับหน่อจักรพงษ์   อนงค์กิมภา
ทรงรถเดียวกรร   ชมภรณ์เสีปา   คำประทับกลับกลา   รุ่งลีลามรร

...

สืบทาราดรีย   เขาแดนทานิ   นิคมร้ายทาง
ชาวบ้านนิคม   มาชมสองนาง   ถวายของต่างๆ   พรางชมบุญนาย
(ล.2/น.16)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ไกลรุ่งสุริยา   หังสามกษัตรา   ทรงเครื่องเรืองรอง
ขึ้นทรงรถเพชร   ท้าวเล็ดจรมรยมอง   พวคนางหังมมอง   ขึ้นข้างระวางไน

...

กล่าวถึงสุริยง   กับหน่อจักรพงศ์   อนงค์กิมพา
ทรงรถเดียวกัน   ชมพันธ์ุสัตว์ป่า   คำประทับลับหลา   รุ่งลีลามัน

...

สืบทาราดรี   เข้าแดนธานี   นิคมร้ายทาง
ชาวบ้านนิคม   มาชมสองนาง   ถวายของต่างๆ   พรางชมบุญนาย

เมื่อท้าวสิพัตริย์ผู้นิยมการล่าเมืองขึ้น   ได้ยกทัพมาเพื่อจะตีเมืองไอยรตัน
พระองค์ก็ให้เคลื่อนขบวนทัพทางบกโดยเดินเท้า   ทั้งนี้เพราะมีคนร่วมขบวนจำนวนมากมาย
และมีรถช้าง ม้า เป็นยานพาหนะ ดังคำประพันธ์ว่า

กล่าวถึงจักรี   พระเจ้าสีพี   ทว่ยกจัดตรง
พลขางม้ารถ   พลบพเดินดง   จัตีเมืองวันหงษ   มากพันพันหวี
ม่าสืบทาวัน   กองหน้ากัชน   ถึงแดนบุรี

ชาวด่านชั้นนอก ออกตามโยธี บอกว่าจักรี ท้าวสีฟ้าราช
(ล.3/น.59)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

กล่าวถึงจักรี	พระเจ้าสีฟ้า	ท้าวยกจตรงค์
พลช้างม้ารถ	พลบหเดินดง	จะตีเมืองวรรณหงษ์
มาสีบห้าวัน	กองหน้ากระชั้น	ถึงแดนบุรี
ชาวด่านชั้นนอก	ออกตามโยธี	บอกว่าจักรี
		ท้าวสีฟ้าราช

การเดินทางโดยทางเรือ เป็นการเดินทางที่พบน้อยที่สุดในเรื่องนี้ ทั้งนี้อาจจะ เป็น เพราะความเหมาะสมในการเดินทางเรือสำหรับชนชั้นปกครองมีความจำเป็นน้อยกว่าชนชั้น ถูกปกครอง โดยเฉพาะในเรื่องสุวรรณหงส์ลี้ภัยจังหวัดพัทลุง ผู้แต่งมุ่งเน้นที่จะ เสนอพฤติกรรม และบทบาทของตัวละครที่เป็นชนชั้นปกครองมากกว่าชนชั้นถูกปกครอง ตัวอย่างการเดินทาง โดยการใช้เรือ ปรากฏดังต่อไปนี้

ตอนที่สุวรรณหงส์และนาง เกษสุริยง เดินทางกลับเมืองไอยร์ตัน ด้วยหงส์ยนต์ แต่ บังเอิญพายุพัดจนหงส์ยนต์แตกหักและตกลงพื้นดิน ใกล้แม่น้ำจรัญดี ดังนั้น สุวรรณหงส์และนาง เกษสุริยงจึงจำเป็นต้องไปขออาศัยเรือของยาย (นางยักษ์แปลงมา) เพื่อเดินทางต่อไป ดัง คำประพันธ์ว่า

กีกกองทองอากาศ	สายยลชายสองหาซไหวย
พักหงตกลงโนย	ปากกรีกสพไพรรมันตีย
...	
ทิ้งหงทรงกรรแสง	สองเที่ยวแสวงหานาวา
บ่มีสหพเพตรา	เจ้าสองราโสกาถัย
...	
ขามาเที่ยวหาเรือ	แมบุรณเหลือเมื่อไมยตริย
สงขาข้ามวารีย์	สองขานียแทนคนยาย

(ล.1/น.78)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ก็กก้องท้องอากาศ	สายย่นซ์ขาดสองหวาดไหว
พัดหงส์ตกลงใน-	ป่าพฤษ์ไพรรมนที
...	
หึ่งหงส์ทรงกรรแสง	เที่ยวแสวงหานาวา
ไม่ประสบพบเกศรา	เจ้าสองรา ไคกาถัย
...	
ข้ามาเที่ยวหาเรือ	แม่บุญเหลือเมื่อไม่ตรี
ส่งข้าข้ามวารี	สองข้านี้แทนคุณยาย

เมื่อนางสุทนต์ถือการจะเสี่ยงทายหาคู่ เพราะตนไม่พอใจที่จะแต่งงานกับรามสูร โดยนางให้ช่างมาเขียนรูปนางพร้อมทั้งแต่งสาราใส่ลงไปในหีบทอง และให้พี่เลี้ยงลอยไปพร้อมกับเรือ ซึ่งใช้เวลาในการเดินทางนานถึง 1 เดือน จึงถึงที่หมาย ดังคำประพันธ์ว่า

เทนมพรอมกรแล้ว	เขียนรูปนางแก้ว	ลงแผนทองบน
แล้วชื่อกำพรณ์	อรธังงามสุทนต์	แต่งสารานสุบมล
...		ในนางทิสถาน
...		
ขอจงกระพ่าย	พาเรือเสี่ยงทาย	มากมายผายมรร
ไปถึงหาถึย	บุรีทรงพร	มุดติณรร
...		ในรันจันหา
...		
เสจคำทิดสธาร	แล้วจิงนงคราน	เอาหีบสุวรรณา
ส่งค์ไหพิเลียง	แต่งเสบียงเพชร	จัดพัวอะสุรา
...		ค่นไชไวจัย
...		
กำชัพไพรนาย	สีพิเลียงบาย	ลงค์ไหเรือใหญ่
ครันไคเร็กคลอง	ไหลองเรือชัย	ลมคลองตองบัย
...		เรือไปยตามลุ่ม
...		

มรคาเดือนเสจ   เหววราเดต   ประเวศสามวรรณ
ถึงกรงไอยรต์   ตบัดเร็วพลร   ยักแปลงกายรต์   เป็นเพมณสา
(ล.2/น.35)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

เห็นพร้อมกันแล้ว   เขียนรบบางแก้ว   ลงม่นทองบน
แล้วชื้อก้าน   อ้นงามโสภณ   แต่งสารศุภมล   ให้นางอิษฐาน

...

ของพระพาย   พาเรือเสี่ยงท่าย   มากมายผายผัน
ไปถึงธานี   บุรีทรงธรรม   มีคัตินัน   ให้รณจวนหา

...

เสร็จคำอิษฐาน   แล้วจึงนงคราญ   เอาหีบสุวรรณ
ส่งให้พี่เลี้ยง   แต่งเสบียงเกตรา   จัดพวกก่อสร้าง   คนใช้ไว้ใจ

...

กำชัยไพร่นาย   พี่เลี้ยงไป   ลงท้ายเรือใหญ่
ครั้นได้ฤกษ์คล่อง   ให้ล่องเรือไชย   ลมคล่องต้องใบ   เรือไปตามลม

...

มรคาเดือนเศช   นาวาวรเดช   ประเวศสามวัน
ถึงกรงไอยรต์   ตบัดเร็วพลัน   ยักแปลงกายัน   เป็นเพมณสา

และที่ปรากฏว่ามีการใช้การคมนาคมทางเรือก็คือกลุ่มของประชาชนที่มีอาชีพค้าขาย ซึ่งก็ไม่ปรากฏเด่นชัดนัก ดังตอนที่กล่าวถึงสภาพบ้านเมืองไอยรต์ว่ามีการเดินทางเรือ ดังคำประพันธ์ว่า

กำปรรสำเพ้าเพชร   นอยใหญ่ไปมา
สินค้ามากมายหล้าพร

(ล.1/น.1)

ถอดเป็นภาษามาตรฐานกำนันส่าเกาเกดรา

น้อยใหญ่ไปมา

สินค้ามากมายหลายพรรณ

สภาพบ้านเมืองของเมืองรัตนที่พยายามสร้างเลียนแบบเมืองไอยรตัน ก็จะมีการกล่าวถึงการคมนาคมทางเรือเพียงเล็กน้อย ดังคำประพันธ์ว่า

แบ่งพวกม่นุสสา	ไปอยู่พารา	คนมากกว่าล้าน
ท่าไร่ไถนา	โพชนากระยาหาร	แสนสนุกสูกสาร
คลองลึกกว้างใหญ่	เรือทรามาไป	มีไคของขัด
ส่าเกากำปั่น	ชวนกันแต่งจัด	สินค้านานัด
		สารพัดค้าขาย

(ล.4/น.78)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

แบ่งพวกม่นุสสา	ไปอยู่พารา	คนมากกว่าล้าน
ท่าไร่ไถนา	โพชนากระยาหาร	แสนสุขสำราญ
คลองลึกกว้างใหญ่	เรือแพมาไป	มีไคของขัด
ส่าเกากำปั่น	ชวนกันแต่งจัด	สินค้านานัด
		สารพัดค้าขาย

สภาพการคมนาคมที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องนี้สรุปได้ว่า มีการคมนาคมทางบกมากที่สุด ซึ่งมีทั้งการใช้พาหนะ เช่น วัว ควาย ช้าง ม้า และการใช้เกวียน

1.6 เครื่องอุปโภคและเครื่องบริโภค

หมายถึง ข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ ตลอดจนที่อยู่อาศัย และอาหารการกินในที่นี้แยกพิจารณา เป็น 2 ประเด็นคือ

1.6.1 เครื่องอุปโภค หมายถึง ข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ ตลอดจนที่อยู่อาศัย สำหรับเครื่องอุปโภค ที่ปรากฏในเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง มีดังต่อไปนี้

1.6.1.1 เครื่องมือเครื่องใช้เบ็ดเตล็ดในการดำเนินชีวิตประจำวัน

ทั้งที่เป็นของชาวบ้าน อันได้แก่ ถ้วย ชาม จาน หม้อ เสื้อ สาด ได้ เบาะ หมอน เกวียน ฯลฯ และที่เป็นของเจ้านายได้แก่ ม่าน มุ้ง แทนบรมม พัดโบก จามร บัลลังก์ อาสน์ ารถรง เป็นต้น มีข้อความที่กล่าวถึงเครื่องอุปโภคบริโภคที่กล่าวมาแล้ว ปรากฏอยู่ในตอนต่าง ๆ ดังนี้

เครื่องอุปโภคที่เป็นของชาวบ้าน ตอนที่นางเกษสุริยงเดินทางมายังเมืองไอยธัญ กับยักษ์กุมภคณี นางเกษสุริยงกล่าวถึง สภาพบ้านเมืองมีข้อความตอนหนึ่ง กล่าวถึง การหาบคอน แสดงให้เห็นว่าในสมัยนั้น มีคนหาบเป็นเครื่องใช้ชนิดหนึ่งด้วย ดังคำประพันธ์ที่ว่า

เห็นคนหาบหูนื่องนั้น	เรือแพจัน
ขึ้นลงไปมาสับสน	
	(ล.1/น.42)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

เห็นคนหาบหูนื่องนั้น	เรือแพจัน
ขึ้นลงไปมาสับสน	

เมื่อเมืองรัตนถูกปล่อยใหร้างเพราะคนในเมืองถูกใช้ทำตายกันหมด และนางอรพิมพ์ ก็ไปเป็นชายาของสุวรรณหงส์ ดังนั้นฝ่ายกรมการเมืองไอยธัญจึงมาเก็บรวบรวมทรัพย์สินต่าง ๆ พาไปยังเมืองไอยธัญ ข้อความตอนนี้กล่าวถึง เชี่ยนหมากซึ่งเป็นภาชนะอีกประเภทหนึ่ง ดังคำประพันธ์ว่า

ภาชนะของตะการ	เชี่ยนขันพานजरสุวรรณ
นับร้อยรายกวตขรรค์	มอบหมายกันมิพรรเมื่อ
	(ล.2/น.27)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ภาชนะของตะการ	เชี่ยนขันพานजरสุวรรณ
นับร้อยรายกวตขัน	มอบหมายกันมิพรรเมื่อ

และเมื่อห้สัถย์ไปพบยายเฝ้าสวนของท้าวเวร้มภัย พานหมากก็เป็นภาชนะอย่างหนึ่ง
ที่ยายกล่าวถึงว่าควรจะมีไว้ในบ้าน ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่า เชี่ยนหมากหรือพานหมากเป็น
ภาชนะที่อยู่คู่กับบ้านของคนสมัยนั้น ดังคำประพันธ์ว่า

ว่าจมีคชพานหมาก	หมอหายไว้มาก
ว่าจักชีคานหามทอง	
	(ส.4/น.59)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ว่าจมีคชพานหมาก	หมอหายไว้มาก
ว่าจักชีคานหามทอง	

ตอนที่ห้สัถย์ได้เดินทางลงเข้าไปในเมืองเวร้มภัย และขออาศัยอยู่กับยายมาลีซึ่ง
เป็นคนเฝ้าสวน แต่นางปฏิเสธโดยให้เหตุผลว่า นางไม่มีที่ให้หลับนอน ไม่มีเครื่องอุปโภค
ห้สัถย์จึงเเนรมิตเครื่องอุปโภคให้ยายไหม่ ดังคำประพันธ์ที่กล่าวถึงเครื่องอุปโภคของชาวบ้าน
ใช้อยู่เป็นปกติวิสัยในสมัยนั้นว่า

หนึ่งว่าเจ้าเรือนหลับนอน	บ่มีเบาะหมร
<u>เสื่อสาดลาดปูรง</u>	
สองทองฟากกลอนมุ้ง	คนไปมานั่ง
หน้าอ้ายยายคิซอเกียร	
<u>ถ้ายรานจามหม้อปากเหียน</u>	บ่มีโตเตียน
จุดตามคุดนาตากรร	
	(ส.4/น.59)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

หนึ่งเล่าเจ้าเรือนจะหลับนอน	บ่มีเบาะหมอน
<u>เสื่อสาดลาดปูรง</u>	

สองห้องพากกลอนมัท
คนไปมานั่ง
นำอายยายคิดอาเกียรณ์
ถ้อยรานจวนหม้อปากเหียน
บ่มได้เตียน
จุดตามคูน้าตากัน

เครื่องใช้ที่กล่าวถึงในตอนนี้เป็น เบาะ หมอน เสื้อ ถาด (ผ้าปูบนเสื้อ) ถ้วย จาน หม้อ ใต้ สิ่งเหล่านี้เป็นของที่ชาวบ้านใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งผู้แต่งสะท้อนให้เห็นในวรรณกรรมเรื่องนี้

เครื่องอุปโภคที่เป็นของเจ้านาย เครื่องอุปโภคที่เป็นของเจ้านายนั้น ส่วนใหญ่มีลักษณะพิเศษคือ มีความสวยงามมีราคาสูง โดยเฉพาะเครื่องอุปโภคที่ใช้ในราชพิธีต่าง ๆ ย่อมจะมีลักษณะเฉพาะไปอีกรูปแบบหนึ่ง ข้อความที่กล่าวถึงเครื่องอุปโภคในเรื่องสุวรรณหงส์ เช่น ตอนท้าวณาคีสั่งให้พวกวาสกรีตตกแต่งห้องหอให้แก่นางพิมพาและสุวรรณหงส์ ผู้แต่งได้กล่าวถึงความสวยงามของม่านมุ้งและเครื่องประดับต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่าในสมัยนั้นมีการใช้ตะเกียง เหียน ในการให้แสงสว่าง ดังคำประพันธ์ว่า

ทุกเหียนชวลา เพดานม่านน้ำ ทิพมาสาราย
แวนแก้วเจ็จประกั้น ชัชว้นเจ็ดฉาย อาทแก้วพร้าพราย แดงไวครบครัน
(ธ.2/น.11)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ชูปเหียนชวลา เพดานม่านน้ำ ทิพมาสาราย
แวนแก้วเจ็จประกั้น ชัชวาลเจ็ดฉาย อาสน์แก้วพร้าพราย แดงไวครบครัน

ตอนที่ท้าวสุทนต์อภิเษกนางเกษสุริยง นางพิมพา นางอรพิมพและนางสุทันทลิกา กับสุวรรณหงส์ ข้อความในตอนนี้จะกล่าวถึงเครื่องใช้ในพิธีอภิเษกสมรสมี 6 ประการคือ ราชวัติ จัตร ธงม่าน เบญจา และบายศรี ดังคำประพันธ์ว่า

ราชวัดฉัตรทองประจงเจียน	เพดานม่านเสกียร
ห้อยย้อยอุบะบุบผา	
แล้วประดับซึ่งพระเป็นจา	เจจันเรตจณา
ประดับสรพรายพลายพัน	
ใบสีมีรูปต่างกัน	แกวแกมสุวัน
เจจันมีรูปตะการ	
(ล.3/น.43)	

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ราชวัดฉัตรทองประจงเจียน	เพดานม่านเสกียร
ห้อยย้อยอุบะบุบผา	
แล้วประดับซึ่งพระเบญจา	เจจันเรตจนา
ประดับสรพรายพรายพรณ	
บายศรีมีรูปต่างกัน	แกวแกมสุวรรณ
เจจันมีรูปตะการ	

ลักษณะของเครื่องใช้เบ็ดเตล็ดต่าง ๆ ที่ปรากฏในเรื่องนี้ทั้งที่เป็นของชาวบ้านและราชสำนัก ส่วนใหญ่จะไม่บรรยายถึงลักษณะโดยละเอียดแต่มีปรากฏค่อนข้างมาก ของใช้ดังกล่าวข้างต้นมีทั้งที่ทำมาจากพืช จากสัตว์และทำจากโลหะตามธรรมชาติ

1.6.1.2 เครื่องแต่งกาย จากการศึกษาเครื่องแต่งกายในเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง ปรากฏว่าผู้แต่งได้กล่าวถึงเฉพาะการแต่งกายของบุคคลที่เป็นเจ้านาย หรือชนชั้นปกครองเท่านั้น เช่น

ตอนที่ท้าวสุทัน จัดงานศพให้แก่สุวรรณหงส์ ในพิธีมีการกล่าวถึงการแต่งกายของข้าราชการที่เข้าร่วมในงานพิธี ดังคำประพันธ์ว่า

เอาผาไทรวาง	บนพรายทาง	ขนนางแดงมา
เลื้อยครุยลายเพ็ล๊ะ	ดูเหมี่ยวเพพดา	นงหมกาสา
		มากกว่าร้อยพัน
(ล.1/น.44)		

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

เอาม้า ไตรวาง	บนรูปรายทาง	ขุนนางแต่งมา
เสื่อครุยลายเปลาะ	ดูเหมาะเทพดา	นั่งหมกาสาว
		มากกว่าร้อยพัน

ตอนที่สุวรรณหงส์จะจากนางเกษสุริยง เพื่อกลับเมืองไอยรัตน์สุวรรณหงส์ได้แต่ง
ตัวด้วยชุดมหาสังวาลย์ ดังคำประพันธ์ว่า

ไถยขันสนั่นหวั่นการา	เจ้าสงคองคา
เสียดงกุศลสังหวน	
	(ล.1/น.26)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ไถยขันสนั่นพารา	เจ้าสร้งคองคา
ทรงเครื่องมหาสังวาลย์	

และ เมื่อสุวรรณหงส์เข้าพิธีอภิเษกกับนางสุพันทลิกา ผู้แต่งกล่าวถึงการแต่งกายของ
สุวรรณหงส์ไว้ว่า

เสฏฐะพระ เกศแก้ว	จึงพระแก้วทรงพสุา
เครื่องทรงอะลังกา	ทรงมหามงกุฎกลั่น
	(ล.2/น.59)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

เสร์จสระพระ เกศแก้ว	จึงพระแก้วทรงบุษ
เครื่องทรงอลงการ	ทรงมหามงกุฎพัตน

เมื่อนางพิมพาจะ เข้าพิธีอภิเษกกับสุวรรณหงส์ นางเมขลาได้แต่งตัวให้กับนางพิมพา
ด้วยทิพย์อาภรณ์ ดังคำประพันธ์ว่า

เมษภานารีย์   แดงนางสองสีย   เกราเพริดเจ็ดจัน
 ล้วนทิพอาภร   บั้วอรพรายพรหม   งามดจสาวสวัน   ชรรด้าวดิงสา
 (ส.2/น.11)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

เมฆตานารี   แต่งนางสองศรี   เพราเพิศเณดนั้น

ล้วนทิพย์อาภรณ์   บวรพรายพรรณ   งามดั่งสาวสวรรค์   ขึ้นดาวดั่งสาย

เมื่อสุวรรณหงส์ นางเกษสุริยง และนางพิมพ์ ได้เดินทางกลับเมืองไอยร์ตัน
ท้าวสุทนต์ได้จัดขบวนมาต้อนรับ ในขบวนมีการกล่าวถึงการแต่งกายของสุภาพสตรี ที่เข้าร่วม
ขบวน ดังคำประพันธ์ว่า

ท้าวจัตนาภกระสัตรี   ท้าวยนารีย์   รูปดิออนแอน
 ล้วนลูกผดุง   มั่งมีปีกแมน   นุ่งไหมยโสยแหวน   จรภูตตัน
 (ถ.2/น.97)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ท้าวจัดนางกษัตริ	หำร็อยนารี	รูปดีอ่อนแอ้น	
ล้วนลกมัตต์	มั่งมีปีกม่น	น่งโหมเ้า่นหวน	จนทกต่น

จากการศึกษาเครื่องแต่งกายในเรื่องนี้ปรากฏว่าผู้แต่งมิได้บรรยายรายละเอียดของเครื่องแต่งกาย เพียงแต่กล่าวถึงชนิดของเครื่องแต่งกายนั้น ๆ บ้างเล็กน้อย

1.6.1.3 เครื่องดนตรี จากการศึกษาเครื่องดนตรีในเรื่องสุวรรณหงส์ ฉบับจังหวัดพัทลุงปรากฏว่าวรรณกรรมเรื่องนี้ได้กล่าวถึงเครื่องดนตรีอยู่หลายตอน เช่นตอนที่ ท้าวสุทนต์จัดงานศพของสุวรรณหงส์ ได้กล่าวถึงเครื่องดนตรี 4 ชนิดด้วยกันคือ ม้อง กลอง โหม่ ทับ ดังคำประพันธ์ว่า

เหล้าฟักดนตรี   คองกลองกองมี   โทนต์บรัหณ์
 ชงไซโปยหนา   จะหมอนทานต์วัน   บางถือบุดบับ   ครบครันทุกประการ
 (ถ. 1/น. 44)

อย่างทิพย์เสภาดนตรี

บ้างร้องหัดขามโหรี

ถ่านาคำดี

เป็นที่ประ โสมคันทหา

จากตัวอย่างต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้นเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าในยุคนั้นมีเครื่องดนตรี ทั้งเครื่อง ดีด สี ดี เป่า ซึ่งส่วนใหญ่การเล่นดนตรีจะปรากฏอยู่ในราชสำนัก ในราชพิธี และพิธีที่เกี่ยวกับประเพณีต่าง ๆ จากการศึกษาพบว่าผู้เขียนไม่ได้กล่าวถึงดนตรีที่เป็นของชาวบ้านที่ใช้บรรเลงอยู่นอกราชสำนักเลย

1.6.1.4 ที่อยู่อาศัย ในวรรณกรรมเรื่องนี้กล่าวถึงที่อยู่อาศัยที่เป็นของเจ้านายหรือพระมหากษัตริย์มากกว่าที่จะกล่าวถึงที่อยู่ของสามัญชนโดยจะใช้คำเรียกที่อยู่อาศัยของเจ้านายว่า ปราสาท ปราสาท เช่น ตอนที่กล่าวถึงปราสาทของสุวรรณหงส์ว่ามีความงดงามดังคำประพันธ์ว่า

ไทยท้าวสุทนต์ราช	ท้าวปราสาทพระลูกชาย
บรรเจิดประจักษ์หมาย	ณพระตำหนักจัดแสง
ล้วนแก้วประดับทอง	งามเรืองรองกระจายแสง
สุริยพระคลแสง	เดือนเต็มดวงประพรายตา
เกยร้อนแล่เกยเอ๋ย	บุคลเห็นวันโนนนา
ทุกแห่งแต่จรงหนา	ประจักษ์เจียนเขียนปราสาท
เป็นรูปสัสดาอ่าง	ประดับทางจอร์พิลาช
พรายพริ้มริมปราสาท	สุคลชาษกระจายจอร์
	(ล.1/น.9)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ไทท้าวสุทนต์ราช	ท้าวปราสาทพระลูกชาย
บรรเจิดประจักษ์หมาย	ณพระตำหนักจัดแสง
ล้วนแก้วประดับทอง	งามเรืองรองกระจายแสง

สุริยพระคนแสง	เดือนตะวันประพรายตา
เกยร้อนและ เกยเย็น	บุคคลเห็นเป็นขั้วอุณยานา
ทุกแห่งแต่จรงนา	ประจเจียรเขียนปราสาท
ปั้นรูปสัตว์สำอาง	ประดับทางจรรยาศาสตร์
พรายพริ้มริมปราสาท	สคนธชาติกระจายจร

ตอนที่สุวรรณหงส์ จะอภิเษกศิลป์ชนกับนางมณีสวรร ได้มีการสร้างปราสาทปราสาท
ขึ้นใหม่ ดังคำประพันธ์ว่า

จัดแจงแต่งปรุงปราสาท	สถาปนาอุทกยา
โอบกวางขวางไพฑูริ	
ล้วนแก้วแกมทองมอมมูร	ประดับสร้อยไพฑูริ
พระปลัดชายชวาหน้าหลัง	
	(ล.4/น.15)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

จัดแจงแต่งปลูกปราสาท	สถาปนาอุทกยา
โอบล้อมกว้างใหญ่ไพฑูริ	
ล้วนแก้วแกมทองมอมมูร	ประดับสร้อยไพฑูริ
พระปลัดชายชวาหน้าหลัง	

ตอนที่ท้าววิมลฤทธิ์ และนางรัตมณีนี้นับสุวรรณหงส์และนางเกษสุริยง ท้าววิมลฤทธิ์
ได้ตั้งอำมาตย์ให้ไปดูความเรียบร้อยของบ้านเมือง ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงสภาพบ้าน
ของสามัญชนอยู่บ้างเล็กน้อย ดังคำประพันธ์ว่า

เจ้าระตะมะนี้	จัดหาของดี	เรานี้จะออกไป
พวกเหล่าอำมาต	แต่งปราสาทไชย	รานตลาดแห่งใด ทำถนนหนทาง

จากการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง ปรากฏว่า การกล่าวถึงที่อยู่ของตัวละครทั้งในกลุ่มราชสำนักและสามัญชน ผู้แต่งมิได้แจ้งรายละเอียด แต่เมื่ออ่านแล้วก็สามารถที่จะทราบได้ว่าเป็นที่พักอาศัยของบุคคลระดับใด เพราะการใช้คำ และ ระดับภาษา เป็นตัวบ่งชี้

1.6.1.5 เครื่องศาสตราวุธ ในวรรณกรรมเรื่องนี้มีข้อความที่กล่าวถึง เครื่องศาสตราวุธหลายตอนด้วยกันเช่น ตอนที่พี่เลี้ยงทั้ง 4 ของนางเกษสุริยงคิดจะฆ่า สุวรรณหงส์ด้วยการใช้หอกยนต์ ดังคำประพันธ์ว่า

ยาให้ใครเห็น	สายพานยนต์เส้น	เล็กเช่นปลายผม
วานพวกรเว้นนอก	ลับหอกให้คม	แซ่หอกประสม
หอกนี้มีพิศ	แทงบาดลึกหนิด	ชีวิตรบิลดปลง
ประจุกพราย	ร้ายกาตฉิ่งฉง	วันนั้นคำลง
แต่งเครื่องมัตตมาง	ไวเช่นมีสาง	ริมปรางข้างนอก
ให้หอกตริงปัก	ใครชักยาออก	ให้ตายคาหอก
		เจ้าทั้งสี่คน

(ล.1/น.29)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

อย่าให้ใครเห็น	สายพานยนต์เส้น	เล็กเช่นปลายผม
วานพวกรเว้นนอก	ลับหอกให้คม	แซ่หอกประสม
หอกนี้มีพิศ	แทงบาดลึกหนิด	ชีวิตรบิลดปลง
ประจุกพราย	ร้ายกาจยิ่งยง	วันนั้นคำลง
แต่งเครื่องมัตตมาง	ไวเช่นมีสาง	ริมปรางข้างนอก
ให้หอกตริงปัก	ใครชักยาออก	ให้ตายคาหอก
		เราทั้งสี่คน

ตอนที่ท้าววิมลฤทธิ์ทราบเรื่องนางเกษสุริยงซ่อนสุวรรณหงส์ไว้ในห้องและท้าววิมลฤทธิ์ ต้องการให้สุวรรณหงส์พิสูจน์ตนเองว่าเป็นบุคคลที่มีความสามารถตามคตินิยมของการเป็นกษัตริย์ โดยการให้ยกคิลป์ธู ซึ่งเป็นอาวุธประเภทหนึ่งของแผ่นดิน ดังคำประพันธ์ที่กล่าวถึงเหตุการณ์ ตอนนั้นว่า

โหชาเยกสิฬ	สำรพณดิน	ยกไดโหนด	
ถาวาโมโด	ขาโหเดจตุล	บมิโหชาชน	ลูกเรสึบไป
		(ล.1/น.69)	

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

โหชาเยกสิฬ	สำรพณดิน	ยกไดโหนด	
ถายกโมโด	ขาโหเดจตุล	บมิโหชาชน	ลูกเรสึบไป

ตอนนาง เกษสุริยงและนางอรพิมพอกไปติดตามสุวรรณหงส์ที่ไปหลงเสน่หานางสุพันทลิกา
มีข้อความที่กล่าวถึงพระขรรค์ของ เกษสุริยง ดังคำประพันธ์ว่า

เมธมาจข้าควรร	ด้วยพระขรรค์อันคักดา
ขรรค์นี้มฤทธา	ท้าวเมธวาประสาพร
	(ล.2/น.63)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

เมธมาจข้าควรร	ด้วยพระขรรค์อันคักดา
ขรรค์นี้มฤทธา	ท้าวเมธวาประสาพร

ตอนที่ท้าวสุทันและนางรัตมาลีเสด็จออกไปรับสุวรรณหงส์ นางเกษสุริยงและนาง
พิมพาที่ซานเมือง ท้าวสุทันได้จัดขบวนทหารไปรับพร้อมอาวุธครบมือ คือ หอก ดาบ กระบี่
ง้าวและทวน ดังคำประพันธ์ว่า

เลื้อหมวกตางสีย	หอกดาบกระบี่	เงาทวนจายมา
เครื่องต้นน้ำทรง	ถวายองค์ราชา	ทหารอาสา
		โยหานับแสน
		(ล.2/น.17)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

เลื้อหมวกตางสีย	หอกดาบกระบี่	เงาทวนจายมา
เครื่องต้นน้ำทรง	ถวายองค์ราชา	ทหารอาสา
		โยหานับแสน

ตอนที่สุวรรณหงส์ออกไปประพาสป่าและได้พบนางอรพิมพอยู่ในกลอง ขบวนประพาสป่าของสุวรรณหงส์มีการเตรียมพร้อมทางด้านอาวุธ หลากอย่าง เช่น ดาบ หอก ปืน และ เกาทัณฑ์ ดังคำประพันธ์ที่กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

โยหาเส้าหมื่น	ถือดาบบินหอกเกาทัณฑ์
จายสเปียงเรียงตัวกรรย์	ทุกเกียรติราชเดินทางป่า
	(ล.2/น.23)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

โยฮาสี่หมื่น	ถือดาบบินหอกเกาทัณฑ์
จายสเปียงเรียงตัวกัน	ทุกเกียรติราชเดินทางป่า

จากตัวอย่างของเครื่องศาสตราวุธทั้งหลายที่กล่าวมาข้างต้น เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าคนในสมัยนั้นมีความรู้ความสามารถในการประดิษฐ์และใช้อาวุธได้หลายชนิด แม้ว่าในสมัยนี้อาวุธบางชนิดได้ถูกแปรสภาพเป็นเพียงเครื่องมือในการจับสัตว์ไปแล้วก็ตาม แต่ความภาคภูมิใจในความเก่งกล้าสามารถของบรรพบุรุษไทยก็ยังคงอยู่ในสามัญสำนึกของลูกหลานไทยต่อไป

1.6.2 เครื่องบริโภคน หมายถึงอาหารการกินต่าง ๆ จากการศึกษาเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุงปรากฏว่ามีการกล่าวถึงเรื่องอาหารการกินหลายตอนด้วยกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอนที่นางรัตมาลีตั้งครรภ์สุวรรณหงส์ นางรัตมาลีจะต้องดูแลเรื่องอาหารที่จะมีผลกระทบต่อเด็กในครรภ์ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าคนสมัยนั้นเห็นความสำคัญในสุขภาพของเด็กในครรภ์และมารดา ดังคำประพันธ์ว่า

โภชนาอาหาร	เมษรอนหมิการ	บริบานรักสา
ท้าวสังกัซบ	กับพวกหัวบรา	ถ้าใครอุเบกสา
		ชียวันบรัโหล
		(ล.1/น.4)

(ล.1/น.4)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

โภชนาการะยาหาร	เผ็ดร้อนมิพาน	บริหารรักษา
ท้าวสั่งกำชับ	กับพวกหัวบ่าก	ถ้าใครอุเบกษา
		ชีวิตบรรลัย

ตอนที่นางมณีสาคร บอกกับนางเกษสุริยงและคนอื่นว่านางนั้นไม่เคยกินอาหารมนุษย์
จึงหาอาหารของมนุษย์ไม่เป็น เป็นการสะท้อนให้เห็นชนิดและวิธีหาอาหารของชาวภาคใต้
ดังคำประพันธ์ว่า

อาหารเทพดา	ละเอียดนักหนา	รชชาถึงดี
อาหารหม่มนุ้ย	หยาบสุดแสนทวี	ข้าวอ้าวบึงจี้
		แกงส้มต้มหวาน

(ล.4/น. 6)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

อาหารเทพดา	ละเอียดนักหนา	รชชา(ดี)ถึงดี
อาหารหม่มนุ้ย	หยาบสุดแสนทวี	ข้าวอ้าวบึงจี้
		แกงส้มต้มหวาน

ตอนที่ท้าววิมลฤทธิ์เตรียมต้อนรับสุวรรณหงส์และนางเกษสุริยง มีการกล่าวถึงเรื่อง
ของอาหารการกินที่จะทำให้หรรณกัณ ดังคำประพันธ์ที่กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนนั้นว่า

เราจัดคิดคำไห	แม่คำทั้งหลาย	ซื้อขายเท่าใด
เหล้าเขาโกยหม	บุปลาหาไป	เร่งจัดจงไว
		ในวินันนี้หนา

(ล.4/น.7)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

เราจะคิดคำไห	แม่คำทั้งหลาย	ซื้อขายเท่าใด
เหล้าขาวโกยหม	บุปลาหาไป	เร่งจัดจงไว
		ในวินันนี้หนา

จากการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องนี้ปรากฏว่านอกจากอาหารที่กล่าวมาแล้ว

ยังมีอาหารประเภทผลไม้อีกหลายชนิด ที่ใช้กินเป็นอาหารในภาวะที่เกิดความจำเป็นดัง เช่น ตอนที่สุวรรณหงส์ เดินทางกลับเมืองไอยราพร้อมกับนางยักษ์ที่ปลอมตัวเป็นนาง เกษสุริยง ทั้งคู่ต้องรอนแรมมาในป่าและกินผลไม้เป็นอาหาร ดังคำประพันธ์ว่า

เหนื่อยพักหัก เก็บกิน	พรกรีกกินกินสองสีก
ค่านอนรุ่งจอนลีย	สิบราตริยลุดนเมือง
	(ล.1/น.75)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

เหนื่อยพักหัก เก็บกิน	ผลพุกกินกินสองศรี
ค่านอนรุ่งจรี	สิบราตริยลุดนเมือง

ตอนที่สุวรรณหงส์ ออกเดินทางไปยังเมืองเนนจักรวาล เพื่อไปพบนางสุพันทลิกา สุวรรณหงส์อ้างกับนางศุภลักษณ์พี่เลี้ยงว่าตนต้องทนทุกข์ทรมานในการเดินทางต้องกินผลไม้ แทนอาหาร ดังคำประพันธ์ว่า

นัชาสามสิบห้าวันจ่า	หระมาทาระกะ
กลัวจะเสียคำสัตย์ปรัดตียน	
<u>กินผลไม้ต่างอาหาร</u>	บุญประสพพบพาน
พระนางสว่างอาหรม	
	(ล.2/น.49)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

นัชาสามสิบห้าวันจ่า	หระมาทาระกะ
กลัวเสียคำสัตย์บัญญัติ	
กินผลพุกต่างอาหาร	บุญประสพพบพาน
พระนางสว่างอารมณ์	

เมื่อครั้งที่นาง เกษสุริยงและนางอรพิมได้ออกติดตามสุวรรณหงส์ที่เมือง เนนจักรวาล นางทั้ง 2 ก็กินผลไม้แทนอาหาร ดังคำประพันธ์ว่า

แล้วเก็บผลไม้มาทับทิมน้อยหน้าละมุดสีตามะปรางรำไรมะโงะพราง

เก็บถวายเป็นนาง

เสวยต่างโภชนาสาหลิ

(ล.2/น.67)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

แล้วเก็บผลไม้มา

ทับทิมน้อยหน้า

ละมุดสีตามะปราง

รำไรมะโงะพราง

เก็บถวายเป็นนาง

เสวยต่างโภชนาสาหลิ

จากการศึกษาเรื่องเครื่องอุปโภคบริโภคดังที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่า เครื่องอุปโภคนั้นมีหลายชนิด อันได้แก่ เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด เครื่องแต่งกาย เครื่องดนตรี ที่อยู่อาศัย และเครื่องสำอาง ส่วนเครื่องบริโภคนั้นมีข้าวเป็นอาหารหลัก นอกเหนือจากข้าวแล้วก็มีผลไม้ที่สามารถหาได้จากป่าในกรณีที่ต้องเดินทางรอนแรมอยู่ในป่าและไม่มีอาหารอื่น ลักษณะอาหารของราชสำนักจะมีลักษณะแตกต่างไปจากอาหารของสามัญชน ไม่ว่าจะเป็นวิธีการปรุงหรือชนิดของอาหาร

สภาพความเป็นอยู่ของคนในสมัยนั้นเท่าที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณพหุสัณฐาน จังหวัดพัทลุง ประชาชนอยู่กันอย่างมีความสุขตามอัตภาพและสถานภาพที่ตนดำรงอยู่ ทั้งนี้เพราะโครงสร้างของสังคมในยุคนั้นมีการแบ่งระดับชั้น ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศจะประกอบอาชีพเกษตรกรรมแบบยังชีพ การศึกษายังกระจายไม่ทั่วถึง ชั้นชนปกครองเท่านั้นที่มีโอกาสในการศึกษาจากผู้รู้หรือครู ส่วนสามัญชนก็จะได้รับการถ่ายทอดความรู้จากครอบครัวหรือบุคคลที่ใกล้ชิด การสาธารณสุขและการแพทย์นิยมที่จะรักษาด้วยวิธีการแบบโบราณและใช้ไสยศาสตร์มาช่วยในการรักษาเยียวยา ส่วนการคมนาคมนั้นนิยมที่จะเดินทางโดยทางบกและทางเรือ โดยใช้เรือสำเภาเป็นยานพาหนะ การเดินทางใช้เวลามาก ทางด้านเครื่องอุปโภคและบริโภคก็เป็นผลผลิตที่ได้มาจากการผลิตภายในท้องถิ่น ซึ่งมีอยู่ตามธรรมชาติ

2. การเมืองการปกครอง

จากการศึกษาวิเคราะห์ด้านการเมืองการปกครองในเรื่อง สุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุงปรากฏว่าลักษณะการเมืองการปกครอง ในยุคนั้นเป็นแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระมหากษัตริย์เป็นบุคคลที่มีอำนาจสิทธิ์ขาดแต่พระองค์เดียว ต้องประสงค้อย่างไร เมื่อสั่งไปแล้วทุกคนต้องปฏิบัติตาม มิฉะนั้นจะถูกลงโทษถึงขั้นประหารชีวิต ดังจะเห็นได้จากตอนที่นางยักษ์สนทราได้แปลงกายเป็นนางเกษสุริยง เข้ามาอยู่ในวังกับสุวรรณหงส์และจับนางสนมกินทุกวัน สุวรรณหงส์จึงสั่งให้สออสวนและหากหน่วยไหนละ เลยหน้าทีก็จะถูกประหารชีวิต ดังคำประพันธ์ว่า

พงษ์ทูลมุลคดี	พระจักรีมีบันท้าน
ถามพวกโชตนทวาฬ	ทุกหนาดานทวาฬไชย
คนหายไยหลายคน	ไม่รู้หนตำบลใด
โชตนทวารบ้านนอกใน	มิตรจตุหนุไปมา
กำแพงบ้อมเชิง เ็น	ต่างละ เ็นไม่รักษา
แต่นไยมีตรา	กฤษฎีกาให้ฆ่าฟัน
	(ล.1/น.76)
<u>ถอดเป็นภาษามาตรฐาน</u>	
พงษ์ทูลมุลคดี	พระจักรีมีบรรหาร
สั่งพวกโชตนทวาร	ทุกหนาดานทวารไชย
คนหายไยหลายคน	ไม่รู้หนตำบลใด
โชตนทวารบ้านนอกใน	มิตรจตุหนุไปมา
กำแพงบ้อมเชิง เ็น	ต่างละ เ็นไม่รักษา
แต่นไยมีตรา	กฤษฎีกาให้ฆ่าฟัน

ตอนที่สุวรรณหงส์พิพากษาคดีที่นางพี่เลี้ยงทั้งสี่ของเกษสุริยง ซึ่งลอบดักหอกย่นฆ่าตน จากข้อความตรงนี้เป็นการแสดงให้เห็นว่า หากกษัตริย์ประสงคสิ่งใดก็ต้องเป็นไปเช่นนั้น

ดังคำประพันธ์ว่า

ว่าเราทั้งศรี	คนค้มมัยดี	บียเบียดอยู่หัว	
คิดดักหอกย่น	ทืบลหน้าจั่ว	โหดมิชิตตัว	<u>ฆ่าตายไว้วายเป็น</u>
เจ้าฟงพิเลียง	ทูลความตามเที่ยง	ทรงฤทธิ์คิดเห็น	
กำของกุส้าง	แต่ปางก่อนเป็น	ครันกูขู่เข็ญ	ฆ่านางศรีคล
จักเป็นเวรา	ณเวรตามชา	กันไปหลายหล	
จำกูขับไป	อยู่นอกไพรชล	คิดแล้วจุมพ	<u>ในหีบขี้นาง</u>

(ล. 1/น. 72)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ว่าเราทั้งศรี—	คนคิดไม่ดี	เบียดเบียนอยู่หัว	
คิดดักหอกย่น	ที่บนหน้าจั่ว	โหดผิดตัว	ฆ่าตายไว้วายเป็น
เจ้าฟงพิเลียง	ทูลความตามเที่ยง	ทรงฤทธิ์คิดเห็น	
กรรมของกุส้าง	แต่ปางก่อนเป็น	ครันกูขู่เข็ญ	ฆ่านางศรีคน
จักเป็นเวรา—	นุเวรตามฆ่า	กันไปหลายหล	
จำกูขับไป	อยู่นอกไพรชน	คิดแล้วจุมพ	ให้ขี้นาง

ยังมีข้อความบางตอนที่แสดงให้เห็นว่า เมื่อพระมหากษัตริย์มีพระประสงค์สิ่งใดทุกคน จะจัดหามาให้ด้วยความจงรักภักดี และเต็มใจดังตอนที่ท้าวสุทนต์ ประสงค์จะมีโอรสไว้สืบสกุล มเหสีและชายาทุกองค์ก็พร้อมที่จะสนองตอบและทำทุกอย่าง เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่พระมหากษัตริย์ ประสงค์ ดังคำประพันธ์ว่า

แล้วให้ประกาศ	ทุกองนงนาค	ให้ปรากฏหน้าเ้า	
ใครมิบุชาย	จะเพริดพรายเพร่า	แต่ยังยุบพะเยา	เร้าจ้ให้สมบัด
พระสนมทั้งหลาย	อยากจ้มิบุดชาย	ทางไหนแต่งจัด	
เครื่องพลีบูชา	เทวนานันต์	ทุกแห่งแต่งบัด	พลีก็มอบวาง

บางบนต้ายาย   พระอิศวรณราย   บางโหวมีหล่ง
 ไปเจาสักลิต   บางคิยเสียข่วง   บางกinyaหน่วง   โลหิตพระกาย
 (ส.1/น.2)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

แล้วท้าวประกาศ   ท้องค้งนาฏ   ให้ปรารภนาเอา
 ใครมีบุตรชาย   จะเพริศพรายเพรา   แต่ยังยุพเยาว์   เราจะให้สมบัติ
 พระสนมทั้งหลาย   อยากมีบุตรชาย   ต่างให้แต่งจัด
 เครื่องปลื้มบูชา   เทวนานัต   ทุกแห่งแต่งบัต   พิธีกรรมบำบวง
 บ้างบนต้ายาย   พระอิศวรณรายณ์   บ้างโหวมีหล่ง
 บู่เจ้าคักคี่ลือฮี   บ้างคิตเสียข่วง   บ้างกinyaหน่วง   โลหิตพระกาย

ตอนที่ท้าวสุทนต์จัดงานศพสุวรรณหงส์ พระองค์ได้ให้ท้าวเมืองนำเงินทองข้าวของ
 เพื่อมาใช้ในการและท้าวเมืองก็นำมาถวาย ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าทุกฝ่ายต้อง
 ปฏิบัติตามเมื่อเป็นพระประสงค์ของพระมหากษัตริย์ ดังคำประพันธ์ที่กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

ตามอย่างกระสัษตรา   แต่งรจนาวีลาวรรณ
 แล้วท้าวให้จัดสรรน   แร่งกะ เกณฑ์ท่าเมรทอง
 รอยเอ็จเมืองนอยใหญ่   หนังสือไปเกณฑ์เข้าของ
 อากอนขับเงินทอง   ทุกตำแหน่งแต่งม้าถว้าย
 (ส.1/น.34)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ตามอย่างกษัตรา   แต่งรจนาวีลาวรรณ
 แล้วท้าวให้จัดสรร   แร่งกะ เกณฑ์ท่าเมรทอง
 รอยเอ็ดกษัตริย์ใหญ่   หนังสือไปเกณฑ์ข้าของ
 อากรหัพย์เงินทอง   ทุกตำแหน่งแต่งมาถวาย

นอกจากนี้ยังกล่าวถึงการปกครองว่ามี 3 ส่วน คือ ส่วนกลาง ซึ่งมีกระทรวงต่าง ๆ 6 หน่วยงาน ส่วนภูมิภาคมีหัวเมืองเอก โท ตรี จัตวา และการปกครองประเทศราช ดังข้อความบางตอนที่กล่าวไว้ เช่น ตอนที่สุวรรณหงส์เสด็จกลับเมืองไอยรต์พร้อมกับนางเกษสุริย และนางพิมพ์ ท้าวสุทันได้เตรียมจัดขบวนไปรับกษัตริย์ทั้ง 3 มีการกล่าวถึงกระทรวงและเสนาบดีกระทรวง (จตุสดมภ์) เวียง วัง คลัง นา ดังปรากฏในคำประพันธ์ว่า

ฟังเสด็จข่าวสาร	ตรัสมีองค์กาน	ไหเบรียมจัดรง
กูจักออกไป	รับไทยสามองค์	แล้วจัดเครื่องทรง
ไปจงมากมาย	เสนาข้าหลวง	ทุกหัวกระทรวง
ทั้งบวงมากมาย	ผู้ขางม้ารท	กำหนดม่นนาย
ชาวครึ่งทั้งหล้าย	จายเคื่องศาสตรา	(ล.2/น.17)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ฟังเสด็จข่าวสาร	ตรัสมีโองการ	ให้เตรียมจัดรง
กูจักออกไป	รับไทยสามองค์	แล้วแต่งเครื่องทรง
ไปจงมากมาย	เสนาข้าหลวง	ไปทุกกระทรวง
ทั้งบวงมากมาย	ผู้ขางม้ารท	กำหนดม่นนาย
ชาวครึ่งทั้งหล้าย	จายเคื่องศาสตรา	

ตอนที่ท้าวสุทันจัดงานศพของสุวรรณหงส์ ได้กล่าวถึงการเกณฑ์คนมาทำงานว่า มากันทุกระทรวงดังคำประพันธ์ว่า

ท้าวพระยาข้าหลวง	มาทุกต่ตรวง	ลูกหลวงพร้อมหนา
คั้งคั้งพร้งพรุ	พสุมาลา	ยกหีบทองมา
จากปราสาทไชย	(ล.1/น.43)	

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ท้าวพระยาข้าหลวง	มาทุกกระทรวง	ลูกหลวงพร้อมหน้า
คั้งคั้งพร้งพรุ	ภูษามาลา	เชิญหีบทองมา
จากปราสาทไชย		

กรมเมืองถวายนคร

กรมหน้าม่อนถวายนคร

ตำแหน่งแต่งของถวาย

ถวายนครนายกถวายมา

ประเพณีสืบมา

กษัตราภิเษกใหม่

นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงการปกครองส่วนภูมิภาคมีหัวเมือง เอก โท ตรี จัตวา
เหนือและใต้ ดังตอนที่สุวรรณหงส์เสด็จกลับเมืองไอยราต์พร้อมกับนางมารสนทราที่แปลงตัว
เป็นนางเกศสุริยง และท้าวสุทนต์ได้เตรียมการต้อนรับกษัตริย์ทั้ง 2 เหตุการณ์ตอนนี้ได้กล่าวถึง
หัวเมืองต่าง ๆ ดังคำประพันธ์ว่า

เสนาถาจกรี	แต่งสารสี่เส็จหมื่นน
แต่งทูตไปพูดกาน	ถือราชสารแยกกรรยไปย
ทุกประเทศเชษฐบุรี	เอกโทตรีมีตราไตร
วันหงษ์มูทรวงไชย	กราบลาไทยมามนเทียน

(ล.1/น.76)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

เสนาถาจกรี	แต่งสารศรีเส็จหมื่นน
แต่งทูตไปพูดการ	ถือราชสารแยกกันไป
ทุกประเทศเชษฐบุรี	เอกโทตรีมีตราไตร
วรรณหงส์มูทรวงไชย	กราบลาไทยมามนเทียน

เมื่อสุวรรณหงส์ได้รับนางสุพันทลิกาเป็นมเหสีอีก 1 องค์ ท้าวสุทนต์จึงได้จัดงานอภิเษก
สมรส และส่งพระราชสาส์นไปยังหัวเมืองต่าง ๆ ดังคำประพันธ์ว่า

ท้าวผุบิตดา	สั่งไหเสนา	มีตราไปวาง
ปากโตมายเหนือ	บกเรือม้าชาง	เราจักเสกนาง
เสหน้ามูใหญ่	รับองค์การไทย	มีตราบอกส่ง
ปากโตมายเหนือ	บกเรือจำหนง	แต่งพวกจัดตรง
		ไปยทุกหานี้

(ล.3/น.42)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ท้าวผู้บิดา	สั่งให้เสนา	มีตราไปวาง
บัณฑิตฝ่ายเหนือ	บอกเรื่องม้าช้าง	เราจักเขกนาง
เสนาผู้ใหญ่	รับโองการไ	มีตราบอกส่ง
บัณฑิตฝ่ายเหนือ	บอกเรื่องจวน	แต่งพวกจัดรงค์
		ไปทุกธานี

จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องสุวรรณหงส์ปรากฏว่า มีหัวเมืองในลักษณะดังกล่าวมากมาย ดังตัวอย่างที่ปรากฏข้างต้น ดังนั้นเมื่อเมืองใดขาดกษัตริย์ไปปกครอง ก็จะยกเมืองให้กับบุคคลต่าง ๆ ไปครองเมือง เช่น ท้าววัฒนฤทธิ์ต้องการที่จะขอสืบเชื้อสายไปครองเมืองหริตน์ ดังคำประพันธ์ว่า

หนึ่งท้าววันริด	กับท้าวจักรกริด	บพิตรสีกะสัตร
วันริดสุริวง	เมืองการตรัด	แกนาศีสวัสดิ์
พดิดบองอยู่	หมายจ้รับสืบพัน	ไปอยู่พยาบาล
ในเมืองหะริตร	นั้นมอบให้หลาน	แม้งคิดอ่าน
		ทูลเจ้าวันหง

(ส.4/น.29)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

หนึ่งท้าววัฒนฤทธิ์	กับท้าวจักรกฤษณ์	บพิตรสีกษัตริย์
วัฒนฤทธิ์สุริวงศ์	มีโองการตรัส	แก่นาศีศรีสวัสดิ์
พดิดบองอยู่	หมายจะรับสืบเชื้อ	ไปอยู่พยาบาล
ในเมืองหริตน์	นั้นมอบให้หลาน	แม้งคิดอ่าน
		ทูลเจ้าสุวรรณหงส์

และตอนที่สุวรรณหงส์ให้วิสุทธิวงศ์ไปครองเมืองอินทปัต และกรุงรัตน ดังคำประพันธ์ว่า

เจ้าเกิดสุริยง	ตรัสว่าพระองค์	ลงคำจะนยา
ในเจ้าชุดทวง	ไปกรุงรัตน	อินทปัตมหา
		นครหานี้

(ส.4/น.33)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

เจ้าเกษสุริยง	ตรัสว่าพระองค์	ลงคำนุญาต
ให้วิสุทธิวงศ์	ไปอยู่กรุงรัตน	อินทปัทมา
		นครธานี

สำหรับหัวเมืองในส่วนภูมิภาค ก็จะมีการส่งส่วยมาให้แก่เมืองหลวงตามอัตราที่กำหนดหรือในกรณีที่เมืองหลวงมีพระราชพิธีหรือกิจกรรมต่าง ๆ ดังตอนที่ศิลปินขึ้นครองเมืองหัวเมืองต่าง ๆ ก็จะส่งส่วยมาเป็นการแสดงความจงรักภักดี ดังคำประพันธ์ว่า

กล่าวถึงสิรินพพาน	ปกครองสถงสถาน
กับสามนงคราญเหสี	
บรมสุขทุกกรุงธานี	รอยเอื้อบุญ
ส่งส่วยพิศอดตรา	
บางถวายบุตรบริวาร	จ้าวควายช้างม้า
รตรัดพัดเงินทอง	

(ล.4/น.35)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

กล่าวถึงศิลปินพาล	ปกครองศฤงคาร
กับสามนงคราญเหสี	
บรมสุขทุกกรุงธานี	รอยเอื้อบุญ
ส่งส่วยพิศอดตรา	
บ้างถวายบุตรบริวาร	จ้าวควายช้างม้า
รตรัดพัดเงินทอง	

จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง ปรากฏว่าลักษณะของพระมหากษัตริย์ในเรื่องนี้จะปกครองประชาชนด้วยหลักทศพิธราชธรรมดังตอนที่ทางเกษสุริยงกล่าวถึงสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนในเมืองไอยรตันว่าอยู่อย่างมีความสุขเพราะกษัตริย์ปกครองด้วยหลักทศพิธราชธรรม ดังคำประพันธ์ว่า

3. ค่านิยมของสังคม

ค่านิยมของสังคมที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง แบ่งได้เป็น 4 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

3.1 ค่านิยมทางสังคม

เป็นค่านิยมซึ่งจูงใจให้บุคคลสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและ เข้าร่วมในสังคมได้ มีดังนี้

3.1.1 ความเมตตา ความเมตตาเป็นหนึ่งในพรหมวิหารธรรม 4 ประการ ซึ่งเป็นความปรารถนาที่จะให้ผู้อื่นเป็นสุข เมตตาธรรมที่มนุษย์โลกมีต่อกันเป็นเครื่องดำรงโลกให้อยู่ได้อย่างมีความสุข ในวรรณกรรมเรื่องนี้ปรากฏค่านิยมความเมตตาอยู่บางตอน เช่น ตอนที่นางรัตมาลี จำศีลภาวนาเพื่อเป็นการแผ่เมตตาให้แก่ผู้อื่นโดยการให้ทาน ดังคำประพันธ์ว่า

แตนรักลยา	จำสันทาวนา	เมตตาแผ่ไม	
ให้ทานกระหยาดจก	ทะลิกเข่นใจ	เจียนการนารไป	ครบถ้วนทมาษ
(ล.1/น.4)			

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

แต่นักลยา	จำศีลภาวนา	เมตตาแผ่ไม	
ให้ทานกระหยาดจก	วิพากเข่นใจ	เจียรการนารไป	ครบถ้วนทมาศ

ตอนสุวรรณหงส์ขอนางมณีสาครจากนางเมขลา ไปเลี้ยงในฐานะลูกของตน มีข้อความที่กล่าวถึงความเมตตาปราณีว่า

ยังแต่บิดา	เจ้าเป็นภาพรา	เอกาหมองสี	
เห็นแต่แม่เจ้า	คำเขาเอก็	จงทรงปราณี	ให้ข้าพาไป
(ล.4/น.4)			

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ยังแต่บิดา   เจ้าเป็นกำพร้า   เอกาหมองศรี
เห็นแต่แม่เจ้า   คำเข้าเอ๋ย   จงทรงปราณี   ให้ข้าพาไป

ตอนที่นางเมขลาสอนนางมณีนีศาครเรื่องการปฏิบัติในฐานะลูกเลี้ยงของนางเกษสุริย
นางพิมพ์ และนางอรพิมพ์ จะต้องทำตนให้บุคคลทั้ง 3 เมตตา ดังคำประพันธ์ว่า

เจ้าจงฝากกาย   กำนารถโถมฉาย   บิดราชมาตุรงค์
สุริยพิมพ์   เมตตาสอนสั่ง   ประหมาดพลาดปลั่ง ยารังเกียดกรร
(ล.4/น.4)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

เจ้าจงฝากกาย   แก่นาฏโถมฉาย   บิดราชมาตุรงค์
สุริยพิมพ์   เมตตาสอนสั่ง   ประมาทพลาดปลั่ง   อย่างรังเกียจกัน

ตอนที่วิทยากรขอชีวิตจากนางเกษสุริยและยักษ์กุมภภัก ได้กล่าวว่าขอให้ทั้งสองได้
เมตตาและสงสารตน ดังคำประพันธ์ว่า

ขามิตหานิดชเฝ้าบุญ   จักเฝ้าพระคุณ
ปกเกล้ากราบเท้าวันตาย   วิทยามอบกาย
สุริยค์ทรงพึงพิบราญ   วิทยามอบกาย
เป็นหาทนางสงสาร
(ล.2/น.64)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ขามิตหานิดชเฝ้าบุญ   จักเฝ้าพระคุณ
ปกเกล้ากราบเท้าวันตาย   วิทยามอบกาย
สุริยค์ทรงพึงอภิปราย   วิทยามอบกาย
เป็นหาสนาถสงสาร

จากตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าความเมตตาเป็นค่านิยมที่สร้างสันติสุขและความสงบสุขให้แก่สังคม ดังนั้นหากมนุษย์ทุกคนในโลกที่มีความเมตตาต่อกัน มนุษย์ก็จะอยู่กันอย่างมีความสุข ผู้แต่งจึงได้สะท้อนค่านิยมนี้ให้เป็นคติเตือนใจแก่ผู้อ่าน

3.1.2 ความกตัญญูทวาที ความกตัญญูทวาทีในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง ปรากฏอยู่หลายตอน เช่น

ตอนที่พระอินทร์แปลงกายเอน้ำมันวิเศษมาให้นางเกษสุริยงเพื่อนำไปชุบชีวิตสุวรรณหงส์ ข้อความตอนนี้ได้กล่าวถึงเรื่องของความกตัญญู ดังคำประพันธ์ว่า

นางสดับพรามณาที	ปัตติยันดี
ผอกรชฎีกรากราน	
พราหมณ์ขอเป็นพ่อนาน	ตราบถึงนิรพาน
โปรดข้าครานี้เต็มจน	
	(ล.1/น.39)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

นางสดับพรามณาที	ปัตติยันดี
ผอกรชฎีกรากราน	
พราหมณ์ขอเป็นพ่อนาน	ตราบถึงนิรพาน
โปรดข้าครานี้เต็มจน	

ตอนนางเมขลาช่วยนางเกษสุริยง ซึ่งถูกนางมารสนทราเกลี้ยให้เรือแตกและจมลงสู่มหาสมุทร นางเกษสุริยงสำนึกในบุญคุณนางเมขลา ดังคำประพันธ์ว่า

มีคนจับขาดว้าง	มาตกกลางสมุทร
สามวรรณดิ้นลอยนัย	มีปลาบิณฑาขามา
บุญคุณของแม่เจ้า	ปกเกษเกลายกขามา
แต่ตัวผัวของชา	มิรู้ว่าเป็นฉันท์ใด
	(ล.1/น.75)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

มีคนจับข้าขว้าง	มาตกกกลางสมุทรทัย
สามวันคืนลอยใน	มีปลาไปพาข้ามา
บุญคุณพระแม่เจ้า	ปกเกษเกล้ายกข้ามา
แต่ตัวมัวของข้า	ไม่รู้ว่าเป็นคนใด

ตอนที่สุวรรณหงส์กลับเมืองไอยรธน์พร้อมกับนางสุพันทลิกา สุวรรณหงส์ได้แวะเยี่ยมคารวะฤาษีเหวินอินทโกฏิ ในฐานะเป็นพระอาจารย์ ดังคำประพันธ์ว่า

ส่งคำไธรมทัพไชย	ภานางไปหาโคตม
นาคาเห็นพระบรม	นั่งบังคมพระสีหา
ถวายของประจงเจียน	ทั้งทูกเทียนดอกมาลา
นาคีมีวาจา	เจ้าหลานยาจไปโยไทย

(ล.3/น.25)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

สั่งให้แรมทัพไชย	พานางไปหาโคตม
นาคาเห็นพระบรม	นั่งบังคมพระสีหา
ถวายของประจงเจียน	ทั้งทูกเทียนดอกมาลา
นาคีมีวาจา	เจ้าหลานยาจจะไปไหน

คำนิยามเรื่องความกตัญญูทเวทีในเรื่องนี้ยังมีปรากฏอีกมากมาย ไม่เฉพาะแต่ตัวละครที่เป็นมนุษย์เท่านั้นที่มีความกตัญญูทเวที แม้แต่ตัวละครที่เป็นอมมนุษย์ก็มีสำนึกในเรื่องนี้เช่นกัน แสดงให้เห็นว่าคำนิยามในเรื่องความกตัญญูทเวทีนั้นซึมซาบอยู่ในจิตใจและสายเลือดของคนไทยในสมัยนั้นอย่างเห็นวามเด่นชัด ดังจะเห็นได้จากพฤติกรรมของยักษ์กุมภกัณฑ์ที่นางเกษสุริยงได้ชุบชีวิตให้ขึ้น ยักษ์กุมภกัณฑ์สำนึกในบุญคุณของนางเกษสุริยง ดังนั้นยักษ์กุมภกัณฑ์จึงยอมสละตนว่าจะเป็นผู้คอยช่วยเหลือนางเกษสุริยงเมื่อนางได้รับความเดือดร้อนหรือต้อง

การให้ช่วย และในที่สุดยักษ์กุมภกรักษ์ก็ได้รับความไว้วางใจจากนางเกษสุริยงและครอบครัว
แต่งตั้งให้เป็นผู้ดูแลบ้านเมืองแทนตน ดังตัวอย่างคำประพันธ์ที่กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

กุมภกรักษ์บุณโณมฉาย	วาพิถึงตาย
แม่ช่วยชีวิตเป็นตัว	
คุณแม่มกไว้เหนือหัว	จะอาสาพาตัว
แม่ไปให้ถึงหานี้	
ให้สัดปัตติยานมมัญญ	บ่หมิ่นคิดคดกัน
คราพาพาชีวาปราโหลย	

(ล.1/น.42)

ถอดเป็นภาษามাত্রฐาน

กุมภกรักษ์บุณโณมฉาย	ว่าพิถึงตาย
แม่ช่วยชีวิตเป็นตัว	
คุณแม่มกไว้เหนือหัว	จะอาสาพาตัว
แม่ไปให้ถึงหานี้	
ให้สัดปัตติยานมมัญญ	จะไม่คิดคดกัน
คราพาพาชีวาประลัย	

ผู้แต่งได้สะท้อนค่านิยมของสังคมผ่านสายตาและพฤติกรรมของตัวละคร โดยได้เน้น
ให้เห็นถึงผลของความเมตตาว่ามีคุณอย่างไร รวมทั้งแสดงให้เห็นว่าผู้คนในสังคมยุคนั้นแสดง
ออกทางความเมตตาอย่างไรบ้าง โดยสรุป คือ บุคคลจะต้องมีความเมตตา เมื่อเห็นผู้อื่นได้
ได้รับความเดือดร้อน

3.1.3 การเคารพนับถือผู้อาวุโส สังคมไทยให้ความสำคัญยกย่องผู้อาวุโสเพราะถือ
เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของลูกหลาน โดยเฉพาะบิดามารดา ค่านิยมในลักษณะนี้มีปรากฏอยู่หลายตอน
มักจะแสดงออกโดยการไปลามาไหว้ส่วนผู้อาวุโสเองก็จะกล่าวคำอวยพรให้เพื่อเป็นสิริมงคล
ต่อผู้ที่ด้อยอาวุโส ค่านิยมในลักษณะที่กล่าวมานี้ ปรากฏในเรื่องสุวรรณพหุสัจจบัณหวัดพหุส

หลายตอนด้วยกัน เช่น

ตอนที่สุวรรณหงส์จะไปหานางเกษสุริยงตามข้อความในสารที่ได้รับ สุวรรณหงส์ได้ลาบิดามารดา ทั้งสองได้อวยพรให้เดินทางโดยสวัสดิภาพ ดังคำประพันธ์ว่า

กราบลาบิดาชนนี	ต่างให้สวัสดิ์ดี
จงมีเดชากวาคล	
โรคาอาพาธอย่ามัจจน	สัตว์ตรมูคล
จงแพ้แก่พระสุกรัก	

(ล.1/น.18)

ถอดเป็นภาษามাত্রฐาน

กราบลาบิดาชนนี	ท้าวให้สวัสดิ์ดี
จงมีเดชากว่าคน	
โรคาอาพาธอย่ามัจจน	สัตว์ตรมูคน
จงแพ้แก่พระสุกรัก	

ลักษณะของความเคารพผู้อาวุโส สามารถแสดงออกได้หลายทาง เช่น การให้เกียรติแก่บุคคลเหล่านั้น โดยการให้ท่านได้รับรู้ว่าบุคคลในครอบครัวจะหาอะไรอย่างไร เรื่องนี้สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมเกี่ยวกับการเคารพผู้อาวุโสโดยการบอกกล่าวให้ทราบถึงพฤติกรรมของตน เช่น ตอนที่สุวรรณหงส์ กลับจากเมืองหริตน์ ก็จะขึ้นไปหาบิดามารดาเพื่อแจ้งให้ทราบว่า ผลการเดินทางของตนเป็นอย่างไร ดังคำประพันธ์ว่า

ขึ้นเฝ้าบิดตรงชลนี	เขาไปโนนที่
บังคมสมเด็จบิดมาร	
สองเห็นโอรสดยฐาน	ดังใดพิมาร
เซ็นบารโชนัดตรัดถาม	
ไปยประสพพนาตโถมงาม	จงแจ้งแสดงความ
ไกลไกลเปนไฉนลูกอา	

(ล.1/น.26)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ขึ้นเฝ้าบิดรชนนี้	เข้าไปในที่
บังคมสมเด็จพระบิดมาร	
สองเห็นโอรสสุพาน	ดังได้พินาน
ขึ้นบานโสมนัสตรัสถาม	
ไปประสบพบนาฏโหมงาม	จงแจ้งแสดงความ
ใกล้ไกลเป็นโณลูกอา	

ตอนที่สุวรรณหงส์จะกลับเมืองไอยรธัน สุวรรณหงส์ได้ไปลาท้าววัฒนฤทธิ ซึ่งเป็นการแสดงความเคารพ ดังคำประพันธ์ว่า

ทูลว่าข้าบาท	กราบลาสองราช	จักไปยราชสถาน
เอี่ยมสองชลกา	ลูกยามานาน	ท้าวมัยแฉงกาน วารายหฤดี
...		
ฟังลูกทูลลา	สองท้าวยักษ์	ตรัสมาทรรค์ทัย
พ่อไปวัยมา	ยาชาหลายปี	เราทั้งสองนี้ ชอราลงทุกวัญ
		(ล.1/น.71)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ทูลว่าข้าบาท	กราบลาสองราช	ไปยังราชสถาน
เอี่ยมสองชนกา	ลูกยามานาน	ท้าวไม่แจ้งการณ ว่าร้ายหรือดี
...		
ฟังลูกทูลลา	สองท้าวยักษ์	ตรัสมาทันท
พ่อไปไวมา	อย่าช้าหลายปี	เราทั้งสองนี้ ชราลงทุกวัน

ตอนที่นางสุพันทิกาให้พี่เลี้ยงทั้ง 4 ไปกับเรือเลี้ยงหายหาคู่ ก่อนออกเดินทางนางทั้งสี่ก็ลานางสุพันทิก้าผู้เป็นนาย ดังคำประพันธ์ว่า

พิเลียงลียานาฏ   กราบลาพระบาท   ถิ่นลาดมาดมรร
 ลงสู่นาวา   ออกจากท่าพลัน   ไซโยยกำบรรจ   สามวรถึงเมือง
 (ล.2/น.39)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

พิเลียงลียานาฏ   กราบลาพระบาท   ถิ่นลาดมาดมรร
 ลงสู่นาวา   ออกจากท่าพลัน   ไซโยยกำบรรจ   สามวันถึงเมือง

ลักษณะของคำนิยมในการเคารพผู้อาวุโส ผู้แต่งสะท้อนความคิดผ่านสายตาของ
 ตัวละครอีกหลายตอน เช่นตอนที่สุวรรณหงส์ไปเรียนวิชากับฤาษีเทวินอินทโคดม ครั้นเรียน
 จบไปลาฤาษีกลับก็ได้รับการอวยพรเป็นคำสอนให้เคารพผู้อาวุโส ดังคำประพันธ์ว่า

เมณฑานจะห่มกานลือก   จงใดสมนึก
ถ้านึกถึงครูผู้สอน
 (ล.2/น.46)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

เมณฑานจะทำการลือก   จงได้สมนึก
 รำลึกถึงครูผู้สอน

และ เมื่อมีโอกาสสุวรรณหงส์ก็จะไปเยี่ยมคารวะฤาษีเทวินอินทโกฏิเพื่อแสดงความ
 เคารพต่อผู้อาวุโสที่มีพระคุณ ดังเช่นตอนที่สุวรรณหงส์เสด็จกลับเมืองไอยรธาณ์ พร้อมกับนาง
 สุปันหลิกาสุวรรณหงส์ก็แวะเยี่ยมฤาษีเทวินอินทโกฏิ ดังคำประพันธ์ว่า

ส่งงค์ไฉนรมทัฬไชย   ภานางไปยหาโคดม
 นาคาเห็นกระบรม   นั่งบังคมกระสีทา
 ถวายของประจงเจียน   หึงทุกเทียนดอกมาลา
 นาคีมีวาจา   เจาหลานนยาจไปยไหญ
 (ล.3/น.25)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

สั่งให้บรรทมพิชัย	พานางไปหาโคดม
นาคาเห็นพระบรม	นั่งบังคมพระสีหศา
ถวายของประจงบเจียน	ทั้งอุปเหียนดอกมาลา
นาคมีวาจา	เจ้าหลานยาจะไปไหน

ข้อความอีกตอนหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมในการเคารพนับถือผู้อาวุโส คือผู้เป็นน้องต้องเชื่อฟังพี่ ซึ่งชาวไทยเชื่อว่า พี่เป็นเสมือนพ่อ ดังนั้นน้องทุกคนจึงต้องเคารพและเชื่อฟังพี่ ดังจะเห็นได้จากตอนที่ สุวรรณหงส์และนางเกษสุริยงได้สอนสินสมุทรและสินนุราชก่อนที่จะออกไปศึกษาวิชาความรู้ และเรื่องการเชื่อฟังพี่ที่เป็นอีกค่านิยมหนึ่งที่สุวรรณหงส์ และเกษสุริยงกล่าวถึง ดังคำประพันธ์ว่า

สินสมุทรเขายามี	ฉันทาคาตี
สินนุราชผู้นองบองกรร	
ผู้นองยาบองเดียดจรร	เกียงพิตรัน
อดออมกนอมกันโดยธรรม	

(ล.4/น.37)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

สินสมุทรเขยอ่ามี-	ฉันทาคาตี
สินนุราชผู้นองบองกัน	
ผู้นองอย่าบองเดียดฉันท	เกียงพิตรัน
อดออมกนอมกันโดยธรรม	

ตัวอย่างค่านิยมในการเคารพนับถือผู้อาวุโสที่กล่าวมาข้างต้น นอกจากแสดงให้เห็นถึงการรู้จักมีสัมมาคารวะแล้ว ยังสร้างความรู้สึกผูกพันระหว่างคนในสังคม ซึ่งส่งผลต่อการดำรงชีวิตร่วมกันอย่างสันติได้อีกทางหนึ่งด้วย

3.2 คำนิยมด้านศาสนา

เป็นค่านิยมที่บุคคลปรารถนาับถือศาสนา เชื่อถือคำสั่งสอนในศาสนา นั้น ๆ
ค่านิยมด้านศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง ได้แก่

3.2.1 การนับถือเทวดาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องเหนือ
ธรรมชาติไม่สามารถพิสูจน์ให้เห็นชัดเจนได้ว่ามีหรือไม่มี วรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับ
จังหวัดพัทลุง ได้กล่าวถึงค่านิยมในการนับถือเทวดาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไว้หลายตอน และทุกครั้งที่
ที่มีการขอความช่วยเหลือไม่ว่าจะเป็นด้านใด โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต
ประจำวันในครอบครัว เทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็จะเข้ามามีบทบาทด้วยเสมอ ดังตัวอย่างต่อไป
นี้

ตอนที่ท้าวสุทันต้องการที่จะมีโอรสเพื่อสืบสกุล พวกนางสนม ชายาและมเหสีก็จะทำ
พิธีบวงสรวงขอบุตรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ตนนับถือซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงค่านิยมในการนับถือ
เทวดาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของตนในยุคนั้นว่า ชนทุกระดับชั้น มีค่านิยมในการนับถือเทวดาหรือ
สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังคำประพันธ์ว่า

คิดชอบนักหนา	เราจักบูชา	เทพดาบวงสรวง
ขอให้เทวบุท	จตุจากต์ห้วง	ลงมาสู่ห้วง
...		พินามแห่งเรา
พระสนมทั้งหลาย	อยากจมีบุตรชาย	ท้าวโพนตงจัด
พลีเครื่องบูชา	เทวนานันต์	ทุกแห่งแต่งบัด
บางบนต้าย้าย	พระอิศวรณราย	บางโหวมีหลิ่ง
ไปเจาสักลิด	บางดิษเสียวข่วง	บางกนิยาหน่วง
นับถือสิ่งใด	ทำตามชอบใจ	จำให้มีลูกชาย
แตนางมาลี	มเหสีฤาสาย	นางโหมชวนชวาย
		บ่วงสรวงสิ่งใด

(ส.1/น.2)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

คิดชอบนักหนา	เราจักบูชา	เทพดาบวงสรวง
ขอให้เทวบุตร	จตุจากสรวง	ลงมาสู่ห้วง
		พินามแห่งเรา

...

พระสนมทั้งหลาย   อยากรจะมีบุตรชาย   ท้าวให้แต่งตั้ง-
 พลีเครื่องบูชา   เทวนาไนต์   หักแห่งแต่งบัด-   พลีกรรมบ่าว
 บณานดาตาย   พระอิศวรนาเรนทร์   บ้างให้ไว้มีหลวง
 บู่เจ้าศักดิ์สิทธิ์   บ้างคิดเสียขวง   บ้างกินยาหม่อง   โลหิตพระกาย
 นับถือสิ่งใด   ทำตามชอบใจ   จะให้มีลูกชาย
 แด่นางมาลี   มเหสีฤาสาย   นางไม่ชวนชวาย   บวงสรวงสิ่งใด

ข้อความตอนนี้นางเกษรียงอธิษฐานเพื่อให้มาลัยเสี่ยงหาคู่รักของตนไปตกอยู่กับชาย
 ที่เป็นเนื้อคู่ของนาง นางอธิษฐานให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายได้ช่วยเหลือนาง ดังคำประพันธ์ว่า

นางเขียนอักษรไสย	ไวโนมรุมลาบาน
ทุกเขียนตามขัดช้วน	นางนงคราญกราบกรานลง
สัจจังตั้งติดสถาน	ด้วยสมภารชาสุริยง
เคยคุณไฉนจง	เทพทุกองค์เมตตา
	(ล.1/น.10)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

นางเขียนหนังสือใส่	ไว้ในรูปมาลาบาน
ธูปเขียนตามขัดช้วน	นางนงคราญกราบกรานลง
สัจจังตั้งอธิษฐาน	ด้วยสมภารชาสุริยง
เคยคุณไฉนจง	เทพทุกองค์เมตตา

จากตัวอย่างที่กล่าวมาจะ เห็นได้ว่าคำนิยมเกี่ยวกับการนับถือเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์
 นั้น ปรากฏอยู่ทั่วทุกชนชั้นและทุกสังคม และคำนิยมในเรื่องนี้ได้สืบทอดเป็นมรดกทางวัฒนธรรม
 อย่างหนึ่งของสังคมไทย โดยเฉพาะสังคมชนบทภาคใต้คำนิยมนี้ยังคงมีอยู่มาก เพราะพื้นฐานของคำนิยม
 เกิดจากความเชื่อก่อนแล้วจึงปฏิบัติต่อกันมาจนเป็นคำนิยม

3.2.2 ความศรัทธาในพระรัตนตรัยและคำสอนของพุทธศาสนา ชาวไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ดังนั้นค่านิยมในเรื่องความศรัทธาในพระรัตนตรัยและคำสอนของพุทธศาสนา จึงได้รับการถ่ายทอดมาสู่ชนรุ่นหลังค่อนข้างมาก จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ ฉบับจังหวัดพัทลุงปรากฏว่ามีข้อความที่สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมดังกล่าวอยู่หลายตอน ดังเช่นตอนที่นางรัตมาลี ได้ปฏิบัติตนรักษาศีลห้าศีลแปด และให้ทาน ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ นอกจากที่ปฏิบัติตนดังกล่าวด้วยความศรัทธา และตั้งใจ ทำให้นางตั้งครุฑตามต้องการ เพราะพระอินทร์เห็นความดี ดังคำประพันธ์ว่า

...

แต่นางรัตมาลี   มเหสีฤาสาย   นางโมยชวนชวาย   บัวงิ้วสิ่งสิ่งโดย

นางสมาทานศีล   แปดหาอาจิน   เทพินเข้าไป

สุทองไสยาช   หงนางประหมไนย   รักษาน้ำใจ   ไม่มีฉันทา

...

ด้วยอาหนาชบ   นางเชื้อถือคุณ   จำสิ้นในทาน

รอนถึงอาชเจ้า   โหวามักม่วง   อาสัณแก้วประภา   บันดาร์รอนรน

...

ถือสินลาจัน   แปดหาสมาทาน   นงครารปรากฏนา

ซึ่งพระวิรุบุด   อดดมมรา   ควรกุสงงหา   พระนางมาลี

...

ถึงทิฆมาร   มีเทวองการ   วาหานจงไป

สางสมโพธิยา   สินสาแมไม   เอ้าปรัติสนไนย   คัพพาแห่งนง

(ส.1/น 2-3)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

...

แต่นางรัตมาลี   มเหสีฤาสาย   นางโมยชวนชวาย   บัวงิ้วสิ่งสิ่งโดย

นางสมาทานศีล   แปดหาอาจิน   เทพินเข้าไป

สุทองไสยาสน์   หงนางประหมไนย   รักษาน้ำใจ   ไม่มีฉันทา

...
 ด้วยอำนาจบุญ   นางเชื้อถือคุณ   จาคีลให้ทาน
 ร้อนถึงอาสน์เจ้า   ไทหัวม้วน   อาสน์แก้วประพาส   บันดาลร้อนรน

...
 กือศัลยาจารย์   แบท้าสมาทาน   นงคราญปรารถนา
 ชั่งพระวรบุตร   อุดมนรา   ควรกึ่งหา   พระนางมาลี

...
 ถึงพิภพนิมาน   มีเทวโองการ   ว่าท่านจไป
 สร้างสมโพธิญาณ   ศัลยาแม่ไม   เอาปฏิสนธิใน   ครรภานั่นองค์

จากตัวอย่างที่กล่าวมา เป็นการชี้ให้เห็นว่าชาวพุทธในภาคใต้มีความศรัทธา เรื่อง การทำบุญ การทำดี หากบุคคลใดทำดีหรือสร้างกุศลไว้แล้ว ย่อมจะได้รับผลดีตอบแทน ดัง คำกล่าวที่ว่า "คนทำดีย่อมได้ดี"

นอกจากนี้ในวรรณกรรมเรื่องนี้ ยังมีข้อความที่สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมเกี่ยวกับ เรื่องกรรมคือตอนที่นาง เกษสุริยง คร่ำครวญว่า เหตุที่นางต้องมา เกิดในเมืองยักษ์ เป็น เพราะกรรมของนางที่เคยได้ทำไว้และผู้ที่เกิดมาเป็นยักษ์ เป็นเพราะว่าได้ทำความชั่วหลาย ประการ ดังคำประพันธ์ว่า

นางคิดจิตง่วงง	วากุหลงเกิดแล้วหนา
เข้าทองของมารา	แล้วเกษมาเป็นสัตว์ตรี
เมืองยักษ์สักสูงใหญ่	เกิดมา โฉมโหดยวดี
ลิ้นห่ากำมากมี	มีกอสางหางกุน
สินทานการภาวนา	พิวักยักษ์สาภากันวัน
ไมยใดคิดชวายนวัน	หางกุนไม่นำพา
คิดหาแต่การบาพ	ใจหยงหย่าพใหม่เลือกน้ำ
เลี้ยงสัตว์เข้าเฝ้า	บางหาปลา เนื้อมาขาย

โหมคิดอะหนิจจัง
นึกว่าจะไม่ตาย
นางดำซาตาเอง
สร้างกำระยำผง

แลทุกซังทั้งผึงชาย
ทั้งผึงชายพากันหลง
อ้เจ้าเพลงสุริยง
จึงหลงเกียกำเหนิดมาร
(ล.1/น.9)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

นางคิดจิตงวียงง
เข้าห้องของมารา
เมืองยักษ์ศักดิ์สูงใหญ่
ล้วนทำกรรมมากมี
ศีลทานการภาวนา
ไม่ได้คิดช่วยชวน
คิดหาแต่การบาป
เลี้ยงสัตว์ขายเอาค่า
ไม่คิดอนิจจัง
นึกว่าจะไม่ตาย
นางดำชะตาเอง
สร้างกรรมระยำผง

ว่ากุหลกเกิดแล้วหนา
แล้วเกิดมาเป็นสตรี
เกิดมาโยให้ป่วยที่
มิได้สร้างทางกุศล
พวักยักษาพากันนวน
ทางกุศลไม่นำพา
ใจงุญหายบไม่เลือกหน้า
บ้างหาปลาเ็นอมาขาย
แลทุกซังทั้งผึงชาย
ทั้งผึงชายพากันหลง
อ้เจ้าเพลงสุริยง
จึงหลงเกิดกำเหนิดมาร

อีกตอนหนึ่งที่ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่าประชาชนในยุคนั้นมีค่านิยมและศรัทธา คำสั่งสอนของ
พุทธศาสนาอย่างแรงกล้า เมื่อจะทำการสิ่งใดที่มีลักษณะพิเศษไปกว่าการดำเนินชีวิตประจำวัน
และเรื่องอันเป็นสิ่งที่ดีงามก็จะมี การนำเอาคำสอนในพระพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เช่น
ตอนที่นางเกษสุริยงจะเดินทางไปช่วยสุวรรณหงส์ นางก็อธิษฐานขอให้คุณพระศรีรัตนตรัย
และความดีของนางคุ้มครอง ดังคำประพันธ์ว่า

จักพบพระสาหม

จะเห็นเทนิรินธ

คิดพลางนางบังอร	ประหม่อมกอนดงสัจจา
ไหว้คุณพระไตรรัตน์	ทั้งสามนี้ซ่มรรดา
ให้ไปถึงพารา	พระพิศดาอย่าไหลยหลง
คุณล้นท้นบารมี	จงปราณีข้าสุริยง
บิดราชคุณมาตรง	อีกคนองไทยเทวา
เบื้องบนจนพรหมมิน	โนยแผ่นดินถึงอัศดา
โดยรอบขอบจักรระวา	หมเทวาช้วยปราณี

(ล.1/น.35)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

จักพบพระสาม	จะเห็นที่นรินทร์
คิดพลางนางบังอร	ประหม่อมกอนดงสัจจา
ไหว้คุณพระ ไตรรัตน์	ทั้งสามนี้ซ่มรรดา
ให้ไปถึงพารา	พระพิศดาอย่าไหลยหลง
คุณล้นท้นบารมี	ปราณีข้าสุริยง
บิดราชคุณมาตรง	อีกคนองค์ให้เทวา
เบื้องบนจนพรหมินทร์	ในแผ่นดินถึงอัศดา (อัศทางค์)
โดยรอบขอบจักรวาล	ภูมิเทวาช้วยปราณี

ข้อความอีกตอนหนึ่งที่ชี้ให้เห็นถึงค่านิยม เกี่ยวกับการรักษาศิลปาวนาและการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่บุคคลที่ล่วงลับไปแล้ว โดยผู้แต่งกำหนดให้พฤติกรรมของสุวรรณหงส์ เป็นผู้ที่ดำรงอยู่ในศีลธรรม ศรัทธาในคำสั่งสอนของพุทธศาสนา ดังนั้นบ้านเมืองของสุวรรณหงส์จึงอยู่กันอย่างมีความสุข ดังคำประพันธ์ว่า

วันหงษ์บ่าหรง เมือง	ตางรุ่ง เรืองทุกทานิย
เขาปราพาศาลัย	บริบูรณ์พูนผล
ไยทานรักสาสิน	เป็นอาจีนป็นภูวน

ภาสายไทยไพรพน	ไปชนหรัพเมืองรัตน
เอ้ามาทักสน	แล้วแผนส่วนบุญ
ไปถึงเจ้าโศดา	อันมรนาชีวาไลย
	(ล.2/น.3)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

วรรณหงส์บำรุงเมือง	ต่างรุ่งเรืองทุกธานี
ข้าวปลาพุกษาลี	บริบูรณ์มณฑลผาผล
ให้ทานรักษาศิล	เป็นอาจินปั้นภูวดล
ภาสายให้ไพรพล	ไปชนหรัพเมืองรัตน
เอามาทักสน	แล้วแม่ผลส่วนบุญ
ไปถึงเจ้าโศดา	อันมรนาชีวาไลย

3.3 ค่านิยมทางเศรษฐกิจ

สถานภาพทางเศรษฐกิจ เป็นตัวกำหนดให้บุคคลอยู่ในสังคมได้ตามอัตภาพ ในสังคมนิยมยกย่องบุคคลที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจดี ดังนั้นจึงเกิดค่านิยมทางเศรษฐกิจขึ้นคือ หากบุคคลใดมีฐานะทางเศรษฐกิจดีก็จะได้รับการยกย่องและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เป็นที่ยกย่องนับถือของสมาชิกในสังคม

ข้อความตอนที่พระอินทร์ได้นำหงส์ย่นต์มาให้เป็นของขวัญวันเกิดสุวรรณหงส์ ท้าวสุทนต์ให้อำมาตย์ตีราคาหงส์ย่นต์ว่ามีราคาค่างวดมากน้อยเพียงใด ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่า หากของที่ได้รับมามีค่ามากก็จะเป็นที่ชื่นชมของผู้รับและเป็นการแสดงสถานภาพทางเศรษฐกิจของผู้ให้ด้วย ดังตัวอย่างคำประพันธ์ที่กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนนีว่

เอ้ารูปหงษณูร	มาถวายจุมพล	บัดตนทูลสนอง
ลาท้าวหมินาร	กลับวีमारทอง	สู่ทันรับของ
เอ้ารูปหงษณูน	ให้พวักมคมล	ตรีตีราคา
ญอชแพะประดับ	จะนำพลลดา	แดตญอชท้าวว่า
		ค้าแสนตำสิ่งทอง

เพชรประดับสองตา   หักรายทั้งขวา   คาเมืองเรืองรอง
 เทพท้าวตนจิต   ให่คิดค่าของ   หงญนเป็นทอง   เพชรของถวนดี
 คาหงทองนร   ตีคำรอยพร   โกฏีลานแสนทวี
 หงนรงามสรพ   ครบถวนถวนถ   วาหงทองดี   มีสวัสดมุงคุณ
 (ล.1/น.5)

ถอดเป็นภาษามাত্রฐาน

เอารูปหงส์ย่นต์   มาถวายจุมพล   บัดตลทูลสนอง
 ลาท้าวมินาน   กลับวิมานทอง   สุกันรับของ   ไว้แก้วบริดา
 เอารูปหงส์ย่นต์   ให้พวกมุขมน-   ตีดีราคา
 ยอดเพชรประดับ   จะนับคณา   แต่ละยอดท่านว่า   คำนแสนกำลังทอง
 เพชรประดับสองตา   หักซ้ายหักขวา   คาเมืองเรืองรอง
 เทพท้าวตนจิต   ให่คิดค่าของ   หงส์ย่นต์เป็นทอง   เพชรของถวนดี
 คำหงส์ทองนั้น   ตีคำรอยพร   โกฏีลานแสนทวี
 หงส์งามสรพ   ครบถวนถวนถ   ว่าหงส์ทองดี   มีสวัสดิมงคล

ข้อความอีกตอนหนึ่งแสดงให้เห็นถึงค่านิยมที่มีต่อเครื่องอัญมณีต่าง ๆ คือตอนที่นาง
 เกษสุริยงได้มอบของขวัญให้แก่กุมภกลิงหาร ซึ่งเป็นลูกของยักษ์กุมภภทที่นาง เกษสุริยงนับถือ
 เหมือนพี่ ดังนั้นนางจึงให้ของมีค่าแก่หลาน ดังคำประพันธ์ว่า

ชื่อพระกุมพลิงหาร   แล้วพระห้านเครื่องส่งกฎ
 กณณมาลายด   ประดับพลอยพรอยพรายเพชร
 ทองคำทำมาลา   งามรจนาแก้วกายเกิด
 สึงหวานประดับเพชร   เสือเกราะนอมสอมไสยกาย
 (ล.3/น.47)

ถอดเป็นภาษามাত্রฐาน

ชื่อกุมภกลิงหาร   แล้วประทานเครื่องอลงกต

กณทมาลายศ

ทองคำหามาสา

สังวาลย์ประดับเพชร

ประดับพลอยหรือเพชรเพชร

งามรจนาแก้วกาบแก้ว

เสื้อเกราะนวมสวมใส่กาย

นอกจากจะนิยมเรื่องอัฐมณีแล้ว เงินทองก็เป็นสิ่งที่มีค่าไม่น้อยไปกว่าอัฐมณี ทุกครั้ง
ที่กล่าวถึงอัฐมณี เงินกับทองก็จะถูกกล่าวถึง แสดงให้เห็นว่าเงินทองเป็นของที่มีค่ามากในยุคนั้น
เช่นกัน ดังตอนที่สุวรรณหงส์และนางเกษสุริยง รับนางมณีสาครมาอยู่ในเมืองไอยรต์
นางมณีสาครได้รับของกำนัลจากสุวรรณหงส์และนางเกษสุริยงมากมาย ดังคำประพันธ์ว่า

แต่นางมณีสาครอน

ท้าวพระทานบังอร

แต่ละสิ่งละส่วนล้วนดี

...

เงินทองแก้วแหวนแสนพร

แล้วท้าวมีบรรชา

ตรัสว่าคนทั้งปวง

(ล.4/น.13)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

แต่นางมณีสาคร

ท้าวพระทานบังอร

แต่ละสิ่งละส่วนล้วนดี

...

เงินทองแก้วแหวนแสน

แล้วท้าวมีบูชา

ตรัสว่าคนทั้งปวง

ข้อความที่กล่าวถึงการส่งส่วยหรือเครื่องบรรณาการจากหัวเมืองต่าง ๆ มายัง
เมืองหลวง เงินทองก็เป็นเครื่องบรรณาการอย่างหนึ่งที่ขาดเสียมิได้ ดังจะเห็นได้จากตอนที่
ศิลปินขึ้นครองเมืองไอยรต์หัวเมืองต่าง ๆ ได้ส่งส่วยมาให้เพื่อเป็นการแสดงความภักดี
ดังคำประพันธ์ว่า

กล่าวถึงสิรหุพาน
กับสามนังครานมเหสี

ปกครองสภาสถาน

• • •

บางกวยบุตรบุตร
รดรดรดเงินทอง

จวบคว่ายข้างม้า

(ก.4/น.35)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

กล่าวถึงศิลปะนฤบาล
กับสามนงคราญมเหสี

ปกครองศฤงคาร

***

บ้างถวายบุตรบริวาร
รถรักหัดสัดเงินทอง

วัวควายช้างม้า

เงินและทองเป็นสิ่งที่กำหนดฐานะของบุคคล ดังนั้น บุคคลใดฐานะร่ำรวยก็จะเป็นที่ยกย่องของสังคม หากมีฐานะยากจนก็จะเป็นที่รังเกียจของสมาชิกในสังคม ดังจะเห็นได้จากตอนที่นาง เมขลา ได้สอนนางมณีนีสาครว่าคนจนเป็นคนที่สมาชิกในสังคมไม่ต้องการ ดังคำประพันธ์ว่า

น้อยหรรษ์อุปประพาก	ผู้ดีมีมาก	เจ้าจิ้งผากกาย
อันคนน้อยหรรษ์	มิแต่จ้อบอวย	ทูลพ่นจ่นร้าย
ผู้ดีมีหรรษ์	ค่นยอมค่านับ	โคลยกับพระยา
แม้ว่ายากจ่น	ทูลพ่นนาถา	คนฉินินทา
		ว่าประหม่าหมิ่นแคลน
		(ล.4/น.4)

แม้ว่ายากจน   หุรพสนาภา   คนดั้นนันทา   ว่าประมาทหนึ่งแค้น

ค่านิยมเกี่ยวกับฐานะทางเศรษฐกิจปัจจุบันนี้ยังคงมีอยู่โดยเฉพาะค่านิยมเกี่ยวกับเงินทอง ปัจจุบันหากขาดเงินและทองการดำเนินชีวิตก็ค่อนข้างจะยุ่งยาก อีกทั้งยังเป็นที่ยึดถือของสังคมอีกด้วย

3.4 ค่านิยมทางการศึกษา

การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองไปสู่สิ่งที่ดีกว่า ในอดีตการศึกษาขึ้นอยู่กับฐานะทางสังคม ดังนั้นจึงมีกลุ่มบุคคลเพียงบางส่วนเท่านั้นที่มีโอกาสได้ศึกษาจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ ที่อยู่ในยุคนั้น และวิชาที่เรียนก็นิยมเรียนวิชาพิเศษ จากการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง มีข้อความที่ชี้ให้เห็นถึงค่านิยมเกี่ยวกับการศึกษาอยู่หลายตอนด้วยกัน ทั้งนี้อาจจะ เป็นเพราะวรรณกรรมเรื่องนี้ มุ่งสะท้อนพฤติกรรมและบทบาทของชนชั้นปกครองมากกว่าชนชั้นถูกปกครอง และในยุคนั้น กลุ่มบุคคลที่ได้รับการศึกษาก็คือกลุ่มชนชั้นปกครอง ดังเช่นตอนที่ศิลปินกับพระมเหสีกล่าวกับสินสมุทรและสินสุราชเกี่ยวกับเรื่องประโยชน์ของการศึกษา ดังคำประพันธ์ว่า

วันหนึ่งบิดามารดา	ตรัดเรียกลูกอ่อน
ทั้งสองมาเคียงถาสาย	
ตรัดว่า เจ้าทั้งสองชาย	เที่ยวเล่นตามสบาย
บ่มีประโยชน์สักอรรถ	
เช่น เจ้าเขาในไพรยสร	เล่าเรียนเขียนหรร
กับพระนักสืตที่ชาน	
ใครรู้หนังสือชานาร	จลืบ่วงวารย
ก่ร่กุนของเร้า เหลาหงษ	
ผู้ใดชานานชานมั่งร่ง	ก่จ้โดยทรง
ภิกพจบทั่วดินแดน	

ยกพลมาบุกรุกแดน
ด้วยเข่าข่มเหงน้ำใจ

ใดความเคืองแค้น

(ล.4/น.36)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

วันหนึ่งบิดามารดร
ทั้งสองมาเคียงกาย

ตรัสเรียกลูกอ่อน

ตรัสว่า เจ้าทั้งสองชาย

เที่ยวเล่นตามสบาย

บ่มีประโยชน์สักอัน

เชิญเจ้า เข้าในไพรศักดิ์

เล่าเรียนเขียนธรรม

กับพระนักสิทธิ์ชาญ

ใครรู้ธนูศิลป์ชำนาญ

จะตีบวงวาน

ตระกูลของเรา เหล่าหงส์

ผู้ใดชำนาญชาญรงค์

ก็จักได้ทรง

พิภพจบทั่วดินแดน

ยกพลมาบุกรุกแดน

ได้ความเคืองแค้น

ด้วยเข่าข่มเหงน้ำใจ

ส่วนศิลปินนั้นมีความคิดเกี่ยวกับการศึกษาว่า เป็นชายหากไร้การศึกษาเปรียบเสมือน
ช้างที่ไร้เงา ดังคำประพันธ์ว่า

มีหัวทุกตัวสัตว์
เป็นชายใหม่รูอร
เจ้าเมืองใหม่มีฤทธิ์
ดูมินหินแคลนว่า
เราดีมีฤทธิ์
สัตว์หมิสู่อาศัย

การวิบัติเกิดขึ้นร
ใดตั้งช้างใหม่มีเงา
ประจามิตรมักอิจฉา
ประหมาดถ้วนชวนวิวาท
กระสัทรายอมเข็ดขยาด
ทำกำเกินประหมาทเรา

คนปราศจากวิชา
ปัญาน้อยกว่าเขา

ผู้เมหาว่าโศดเชลา
ก็เสียทีทุกประการ
(ล.3/น.51)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

มีหัวทุกตัวสัตว์
เป็นชายไม่รู้อื่น
เจ้าเมืองไม่มีฤทธิ์
คุณนั้นอันแสนว่า
เราดีมีฤทธา
ศัตรูมีสู้อาจ
คนปราศจากวิชา
ปัญหาน้อยกว่าเขา

กาสิบัติเกิดนรินทร์
ใดดังช้างไม่มีงา
ปัจจามิตรมกัจฉา
ประมาทถ้วนชนวิวาท
กษัตราย่อมเช็ดขยายด
ทำกำเกินประมาทเรา
ผู้เมหาว่าโศดเชลา
ก็เสียทีทุกประการ

จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุงในเรื่องของค่านิยมทางการศึกษา ปรากฏว่า คนในยุคนั้นนิยมที่จะศึกษาความรู้กันโดยเฉพาะบุคคลที่อยู่ในชั้นปกครองนิยมเรียนวิชาหนังสือและวิชาพิเศษ โดยเฉพาะวิชาพิเศษเป็นวิชาที่นิยมเรียนกันในหมู่ผู้ชายเป็นส่วนมาก

4. ความเชื่อ

ความเชื่อ หมายถึง ความพยายามของมนุษย์ในการที่จะหาข้ออธิบายถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่ทราบสาเหตุ วิธีการอธิบายถึงสาเหตุของเหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านั้น อาจจะหาโดยสร้างสิ่งสมมุติขึ้นมาเพื่อให้เป็นต้นเหตุที่ทำให้เกิดเหตุการณ์นั้น ๆ ความเชื่อจึงเกิดจากความไม่รู้ ไม่เข้าใจ และความขลาดกลัวในสิ่งที่เกิดขึ้น โดยที่มนุษย์ไม่สามารถควบคุมเหตุการณ์เหล่านั้นให้อยู่ในอำนาจได้ มนุษย์ก็จะเชื่อว่าเหตุการณ์เหล่านั้นเกิดจากสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ และความเชื่อนี้จะถ่ายทอดกันไปจนเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม

สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ 2529 เล่ม 2 (2529 : 467-468) กล่าวถึง

ความเชื่อของชาวใต้ไว้สรุปได้ว่า ความเชื่อเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านประเภทหนึ่ง ซึ่งมีอิทธิพลต่อแนวความคิดและพฤติกรรมของชาวบ้านกลุ่มนั้นอย่างลึกซึ้ง เพราะการสืบทอดความเชื่อ มีการปลูกฝังสืบทอดกันมาหลายชั่วคน ความเชื่อของชาวไทยภาคใต้จำแนกได้เป็น 4 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ความเชื่อเกี่ยวกับลัทธิศาสนา ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ความเชื่อเกี่ยวกับจรรย์วัตร ความเชื่อที่เกี่ยวกับยากลางบ้านและการรักษาอาการเจ็บป่วย

สำหรับการศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อจากวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ ฉบับจังหวัดพัทลุง ผู้วิจัยอาศัยแนวการศึกษาความเชื่อที่ปรากฏในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ ซึ่งได้จัดประเภทของความเชื่อออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

4.1 ความเชื่อเกี่ยวกับลัทธิศาสนา

จากการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง พบว่าลักษณะความเชื่อที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องนี้จะเป็น 2 ลัทธิศาสนา คือ

4.1.1 ความเชื่อในศาสนาพุทธ จากการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง ปรากฏว่ามีความเชื่ออันสืบเนื่องมาจากพุทธศาสนาอยู่หลายประการด้วยกัน แม้ว่าบางอย่างจะปนเปื้อนอยู่กับความเชื่อดั้งเดิมที่เกี่ยวกับผีสงฆ์และลัทธิพราหมณ์ ความเชื่อในลักษณะดังกล่าวได้แก่ ความเชื่อเรื่องกรรมเก่า โดยตัวละครจะเชื่อว่าการที่ตนเองจะต้องตกอยู่ในภาวะที่เป็นอยู่อย่างทุกข์ทรมานนั้นเป็นเพราะกรรมเก่าที่เคยทำมาแต่ชาติปางก่อน ดังตัวอย่างตอนที่นางเกษสุริยง แสดงความไม่พอใจกับชาติกำเนิดของนางที่เกิดมาในตระกูลยักข์ เป็นเพราะกรรมเก่า ดังตัวอย่างคำประพันธ์ว่า

นางคิดจิตจ้งวียงง	ว่ากุหลองเกิดแล้วหนา
เข้าทองของมารา	แล้วเกิดมาเป็นสัตตริ
นางดาซึ่งตัวเอง	อ้อเจ้า เพลงสุริยง
<u>สง่ากระยาผง</u>	<u>จึงหลงเกียกำเหนิดมาร</u>
คิดโงนย้ง่าตัว	หนีความชั่วให้พ้นนาน
จำกูจ้แต่งสาร	ลงใบตารจะรอยกรอง

(ล.1/น.9)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

นางคิดจิตงวียงง	ว่ากฺหลังเกิดแล้วหนา
เข้าห้องของมารา	แล้วเกิดมาเป็นสตรี
นางดำซึ่งตัวเอง	อ้เจ้าเพลงสุริยง
<u>สร้างกรรมระยำม่ง</u>	<u>จึงหลังเกิดก่าเนิดมาร</u>
คิดไฉนจะพาตัว	เห็นความชั่วให้พ้นพาล
จำกูจะแต่งสาร	ลงใบตาลจะร้อยกรอง

ความเชื่อเรื่องกรรมเก่าปรากฏชัดเจนในวรรณกรรมเรื่องนี้ ผู้แต่งได้สะท้อนความเชื่อเรื่องกรรมไว้ว่า หากทำกรรมใดไว้ก็จะได้รับผลกรรมนั้นตอบสนอง ดังนั้นเมื่อใครทำอะไรไม่ดี ก็ารู้สึกกลัวว่าจะต้องได้รับผลในทางไม่ดีด้วยเช่นกัน ดังตอนที่สุวรรณหงส์ยิงนกบัว 2 ตัวแล้วเมีย สุวรรณหงส์เกิดความหวาดกลัวถึงผลกรรมที่จะตามมา ดังคำประพันธ์ว่า

ยิงถูกตัวผู้	ปีกหักพลัดอยู่	พรัดคู่รักเสีย	
เจ้าคิดอะนิจจา	ซงมาชั่วเขีย	สงสารนกเหมีย	เสาเสียหือฤาไทย
เจ้าให้หมอยา	ต่อปีกสักกุนา	เอายาทาไสย	
นกมันเดินดง	คอยดำรงไป	<u>เจ้าคิดฉุใจ</u>	<u>กลัวไฟเวรา</u>

(ล.1/น.11)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ยิงถูกตัวผู้	ปีกหักพลัดอยู่	พลัดคู่รักเสีย	
เจ้าคิดอนิจจา	ทรงม้าชั่วเขีย	สงสารนกเหมีย	เศร้าเสียฤทัย
เจ้าให้หมอยา	ต่อปีกสักกุนา	เอายาทาใส่	
นกที่เดินดง	คอยดำรงไป	เจ้าคิดฉุใจ	กลัวภัยเวรา

ความเชื่อเรื่องผลกรรมดังกล่าว จะทำให้ผู้ที่ได้กระทำอะไรในทางที่ไม่ดี มักจะเกิดความกังวลอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นเมื่อมีอะไรเกิดขึ้นกับตนในภายหลัง ก็จะป้กใจว่าเกิดจากผลกรรมที่ตนได้ทำไว้ เช่น เมื่อสุวรรณหงส์ถูกหอกของพี่เลี้ยงแทงก็คิดไปทันทีว่าเป็นเพราะการที่ตนยิงนกแมวเมียนั่นเอง ดังคำประพันธ์ว่า

<u>ด้วยกรรมอุหัว</u>	<u>ซึ่งยิงนกบัว</u>	พรพัวติดตาม
ดนใจพี่เลี้ยง	เคียดเคียดโถมงาม	ทั้งสี่มีคว้าม
		โกรดแกสรุ่ย
		(ล.1/น.29)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

<u>ด้วยกรรมอุหัว</u>	<u>ซึ่งยิงนกบัว</u>	พันพัวติดตาม
ดนใจพี่เลี้ยง	เคียดเคียดโถมงาม	ทั้งสี่มีความ
		โกรดแกสรุ่ย

ความเชื่อเรื่องกรรมในพุทธศาสนาของคนในสังคมที่ผู้แต่งสะท้อนภาพให้ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องนี้ ยังมีความเชื่อว่าผลกรรมสามารถถ่ายทอดไปยังจากบุคคลหนึ่งสู่อีกบุคคลหนึ่งได้ด้วย โดยเฉพาะบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันเช่น พ่อแม่กับลูก สามีกับภรรยา เป็นต้น ดังปรากฏตอนที่นางรัตมาลี ซึ่งเป็นมารดาของสุวรรณหงส์คร่ำครวญว่า การที่สุวรรณหงส์ต้องมาเสียชีวิตครั้งนี้ เป็นเพราะผลกรรมที่นางได้กระทำไว้ในชาติปางก่อน ดังคำประพันธ์ว่า

กูเกิดมามีกรรม	ประหมาดทำอะไรสุล
ปานาข้าสัดชล	บุตรทุกหนต้องรับกรรม
	(ล.1/น.34)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

กูเกิดมามีกรรม	ประมาททำอะไรสุล
ปานาม่าสัดชล	บุตรทุกหนต้องรับกรรม

นอกจากจะเชื่อในเรื่องกรรมแล้วในวรรณกรรมเรื่องนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องการรักษาสิบลำเพ็ญทาน คือเชื่อว่าการกระทำดังกล่าวจะทำให้เกิดความสุขแก่ตนเองและบริวาร โดยจะมีสิ่งเหนือธรรมชาติคอยช่วยเหลือ ดังปรากฏในพฤติกรรมของนางรัตมาลี นางได้บำเพ็ญศีลห้าและศีลแปด พร้อมทั้งทำบุญให้ทาน ผลจากการกระทำของนางทำให้นางได้โอรรถตามประสงค์ ดังคำประพันธ์ว่า

นางสมาทานสิ้น	แปดหาอาจิน	เทพินเข้าไป
สุทองไสยาช	นงนาชประหมไนย	รักษาน้ำมใจ
		ไม่มีฉันทา
...		
ด้วยอาหนาชบุณ	นางเชือกิอคุณ	จำสินให้ทาน
รอนถึงอาชเจ้า	โททวักมขวาน	อาสน์แก้วประภากร
		บันดารรอนรน

(ล.1/น.3)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

นางสมาทานศีล	แปดหาอาจิน	เทพินเข้าไป
สุทองไสยาสน์	นงนาชประหมไน	รักษาน้ำใจ
		ไม่มีฉันทา
...		
ด้วยอาหนาชบุญ	นางเชือกิอคุณ	จำศีลให้ทาน
รอนถึงอาสน์เจ้า	โททวักมขวาน	อาสน์แก้วประภาส
		บันดารรอนรน

ข้อความตอนหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า การบำเพ็ญศีลและให้ทานนั้น จะช่วยให้รอดพ้นจากภัยพิบัติได้ ดังตอนที่สุวรรณหงส์ถูกหอกยนต์ สุวรรณหงส์ได้ขอให้ผลบุญที่ตนทำนั้นช่วยให้ตนเองสามารถกลับไปตายที่เมืองไอยรธานีได้ ดังคำประพันธ์ว่า

ชุดนงตงงทิศถาน	นิภาโพธิยารทหารบารหมี่
สมสงปางกอเมื	ปราหมี่ด้วยชัยบองกัน
ขอเฝ้าไปยถึง	ซึ่งกรงไกรยไอยสวร

เทพยไนยทุกขรรณ

ช่วยดีฉันผู้คนหลง

(ล.1/น.33)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

หลุดนั่งตั้งอธิษฐาน

นิภาโพธิญาณทานบารมี

สมสร้างปางก่อนนี้

ปราณีด้วยช่วยป้องกัน

ขอให้ข้า ไปถึง

ซึ่งกรุง ไกรโศวรรย์

เทพไทในทุกชั้น

ช่วยดีฉันผู้คนหลง

ตอนที่นางเกษสรีรัง ตามไปช่วยสุวรรณหงส์ซึ่งถูกหอกของพี่เลี้ยงทั้ง 4 ได้ภาวนา โดยยกเอาผลจากการที่นางเคยบำเพ็ญศีลให้ทานมาช่วยให้นางไปถึงเมืองไวยรัตน์ด้วยความปลอดภัย ข้อความตอนนั้นแสดงให้เห็นถึงความเชื่อของคนโดยทั่วไปว่า เมื่อตนได้บำเพ็ญศีลให้ทานตามหลักพุทธศาสนาแล้ว ก็ควรจะได้รับผลในทางที่ตนปรารถนา ดังคำประพันธ์ว่า

ไหวศุภพระ ไตรรัตน์

ทั้งสามนี้ผู้มีราคา

ไหวไปถึงภารา

พระพักดาอย่าไหลหลง

คุณเส้นท้านบารมี

จงปราณีข้าสรีรัง

บิตุราชคุณมาตรง

พระคุณองค์ไทยเหา

(ล.1/น.35)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ไหวศุภพระ ไตรรัตน์

ทั้งสามนี้ผู้มีราคา

ไหวไปถึงภารา

พระพักดาอย่าไหลหลง

คุณศีลทานบารมี

จงปราณีข้าสรีรัง

บิตุราชคุณมาตรง

พระคุณองค์ไทยเหา

ข้อความตอนนั้นแสดงถึงความเชื่อเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ทั้งเรื่องของความศรัทธา ในคุณของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ความเชื่อในผลของการบำเพ็ญศีล ให้ทาน และ

เชื่อในเรื่องของบารมีจากบุพการีว่าสามารถให้ความคุ้มครองแก่บุตรได้

ลักษณะความเชื่อที่สะท้อนผ่านวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ นอกจากผู้แต่งจะกล่าวโดยตรงแล้ว ยังปรากฏในคำสอนต่าง ๆ คือโดยธรรมชาติของมนุษย์นั้น เมื่อมีความเชื่ออย่างไร ก็จะสอนคนอื่น ๆ ไปตามความคิดความเชื่อของตน ความเชื่อในศาสนาพุทธที่ปรากฏในคำสอน เช่น ตอนที่นางเกษสุริยจะออกบวช นางได้สอนศิษย์ถึงการบำเพ็ญศีลให้ทาน ดังคำประพันธ์ว่า

สินทานทำไว้	จักเป็นเพื่อนกาย	เราไปกายหนา	
ยศศักดิ์เงินทอง	ใช้ของอาตมา	บ่าวไพร่ซ้ายขวา	มิใช่ของตัว
สินทานแม่ผล	นิมิตของตน	ดุจเงาพันพัว	
แม่น้อยที่ใด	ตามไปกับตัว	แม้หนีคิดกลัว	แต่ความมรณา

(ล.5/4)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ศีลทานทำไว้	จักเป็นเพื่อนกาย	เราไปกายหนา	
ยศศักดิ์เงินทอง	ใช้ของอาตมา	บ่าวไพร่ซ้ายขวา	มิใช่ของตัว
ศีลทานแม่ผล	นิมิตของตน	ดุจเงาพันพัว	
แม่น้อยที่ใด	ตามไปกับตัว	แม้หนีคิดกลัว	แต่ความมรณา

ความเชื่อเกี่ยวกับคำสอนในศาสนาพุทธ ที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องนี้ที่ชัดเจนอีกประการหนึ่งคือ ความเชื่อเรื่องบาปบุญคุณโทษ ซึ่งเป็นความเชื่อที่พุทธศาสนิกชนยึดถือ และเชื่อมั่นในแก่นของพุทธศาสนาที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ตัวอย่างของความเชื่อเรื่องนี้ปรากฏร่วมกับความเชื่อเรื่องกรรม คือ การทำบุญถือเป็นการสร้างกรรมดีและการทำบาปก็คือการทำกรรมชั่ว ดังได้กล่าวแล้วข้างต้นในตอนท้ายของเรื่องผู้แต่งแสดงถึงความเชื่อเรื่องบาปบุญไว้ชัดเจน ดังคำประพันธ์ว่า

มนหินคือกรรม	กรรมล้างด้วยน้ำ	น้ำคือผลศีล
ศีลจักกลางบาป	บาปคือมลทิน	มาพบสบกลิ่น
...	...	...
บาปธรรมสิบสี่	ตัวท่านกล่าวชี้	ตามพุทฺธกัฏฐา
โมโหจิตหลง	ง่วงงงราคา	อะหิริกังท่านว่า
อะโนตตบั้ง	มีสดงบาปยัง	อุกหังหยังอุยาบ
อุทะจิงพุ้งชาน	จิตรพานทำบาป	โลโกโลภลาก
		เอ้าหรับท่านมา

(ล.5/3)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

มลทินคือกรรม	กรรมล้างด้วยน้ำ	น้ำคือผลศีล
ศีลจักล้างบาป	บาปคือมลทิน	มาพบสบกลิ่น
...	...	...
บาปธรรมสิบสี่	ตัวท่านกล่าวชี้	ตามพุทฺธกัฏฐา
โมโหจิตหลง	ง่วงงงราคา	อะหิริกังท่านว่า
อะโนตตบั้ง	มีสดงบาปยัง	อุกหังหยังอุยาบ
อุทะจิงพุ้งชาน	จิตพาลทำบาป	โลโกโลภลาก
		เอ้าหรับท่านมา

นอกจากนี้คนโบราณยังเปรียบเทียบว่าคนที่ทำแต่บาปนั้นเปรียบเสมือนกับคนโง่ เป็นเหมือนวัว เหมือนควาย ดังคำสอนของสุวรรณสงส์ที่ได้กล่าวกับประชาชนก่อนที่จะออกบวช ดังตัวอย่างคำประพันธ์ที่กล่าวถึงคำสอนนั้นว่า

ผู้ใดใจบาป	โลโกโลภลาก	ทำบาปจริง
บมริกสินทาน	เป็นพานโมหัง	มีสติบตรับฟัง
คนเข็นนั้นไถ่	ดังสัตว์ควาย	แรดช้างกลางพรง
เกิดพาสาชนา	ยังคว่ำบาหลง	ครันดับชีพหลง
		คงจะไปอะบ้าย

(ล.5/น.5)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ผู้ใดใจบาบ	โศโกโศกลาภ	ทำบาบจริง
นมรักคิลทาน	เป็นพาลโมทั้ง	มีศัตบตรับฟัง
คนเช่นนั้นไซ้	ดังสัตว์ว้าวควาย	แรดช้างกลางพง
เกิดพบศาสนา	ยังคว่ำบ่าหลง	ครั้นดับชีพลง
		คงจะ ไปอบาย

ความเชื่อในพุทธศาสนา ผู้แต่งสะท้อนไว้เด่นชัดมาก ทั้งนี้เพราะว่าแนวคิดหลักของเรื่องมุ่งแสดงถึงความสับสนวุ่นวายของชีวิต ซึ่งจะต้องดับด้วยธรรมะแห่งพุทธศาสนา ดังนั้นลักษณะของความเชื่อในเรื่องศาสนาพุทธ จึงปรากฏในวรรณกรรมเรื่องนี้หลายตอน และแสดงถึงความเชื่อในสังคมยุคแห่งวรรณกรรมว่ามีความยึดมั่นในพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด

4.1.2 ความเชื่อเรื่องเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ศาสนาพราหมณ์เชื่อว่าในธรรมชาติทุกอย่างมีเทพสิงสถิตอยู่ โดยเฉพาะเทพเจ้าที่สำคัญมีอยู่ 3 องค์ คือ พระพรหมเป็นผู้สร้างสรรพสิ่งทุกอย่างในโลก พระนารายณ์เป็นเทพเจ้าผู้รักษา ส่วนพระอินทร์เป็นผู้ทำลายล้างอธรรม จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง มีข้อความหลายตอนที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อในลักษณะดังกล่าวข้างต้น ดังเช่น ตอนที่นางสนมของท้าวสุทันได้อ้อนวอนเพื่อให้ได้บุตรชายตามที่ท้าวสุทันปรารถนา ทุกคนพยายามที่จะบูชาบวงสรวงต่อเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ที่ตนเคารพให้ช่วยเหลือเพื่อจะได้บุตรดังที่ปรารถนา ดังตัวอย่างคำประพันธ์ที่กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนนั้นว่า

พระสนมทั้งหลาย	อยากมีบุตรชาย	ต่างให้แต่งบัต
พลีเครื่องบูชา	เทวนานันต์	ทุกแห่งแต่งบัต
บางบนต้าย้าย	พระอิศวรนาราย	บางให้หมีหล้าง
ไปเจาสักลิด	บางดิษเสียข่วง	บางกินยาหน้าง
		โลหิตรุธ่าย

(ล.1/น.2)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

พระสนมทั้งหลาย	อยากมีบุตรชาย	ต่างให้แต่งบัต

พลีเครื่องบูชา	เทวานาไนต์	ทุกแห่งแต่บังคับ	พิธีกรรมบำบวง
บ้างบนตាយาย	พระอิสริยารายณ์	บ้างให้ผู้มีหลวง	
ปู่เจ้าคักคักสิทธิ์	บ้างคิดเสียของ	บ้างกินยาหน่วง	โลหิตรูก่าย

ตอนที่สุวรรณหงส์จะ เดินทางไปหานาง เกษสุริยง เป็นครั้งแรกด้วยหงส์ย่นนางรัตมาลี ได้ทำพิธีบวงสรวง เทพเจ้าทั้งหลาย เพื่อให้ช่วยคุ้มครองสุวรรณหงส์ให้ปลอดภัยจากอันตรายต่าง ๆ ดังปรากฏในคำประพันธ์ว่า

ตัวต้นอัมรินทร์อินชา	สืบหกพรหมมา
ณ'รายณ์ร้อยสี่วัน	
ลูกมบนทั้งสี่องค์ชวน	ลงมาหน้าจวน
รับเครื่องโอชากระยาหาร	
อาหรักลักสิดทุกสถาน	เสื่อเมืองเรียงชาน
พระพุ่มพระกายไฉจอร	
หรณิเมกหลาสาคอน	อาทิตย์จันทอน
อังคารพระหัตถ์สุกเสา	
ราหูเกตุพนพเนา	ช่วยส่งยุพเฝ้า
ลูกข้าไปมานี้รัน	
ไทไปถึงกรงหะรีตร	ปลอญแคล้วไผอัน
ตะรายทั้งหลายหายสูญ	

(ล.1/น.17-18)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ตั้งต้นอัมรินทร์อินทรา	สืบหกพรหมมา
นารายณ์รินทรอินศัรวา	
โลกบาลทั้งสี่องค์ชวน	ลงมาหน้าจวน
รับเครื่องโอชากระยาหาร	

อารักษ์ศักดิ์สิทธิ์ทุกสถาน	เสือเมืองเรืองชาญ
พระภูมิพระพายให้จร	
ธรรณีเมขลาสาคร	อาทิตย์จันทร์
อังคารพยุพระหัสศกร์เสาร์	
ราหูพระ เกตุนพเนา	ช่วยส่งยุพะเยาว์
ลูกข้า ไปมานรินทร์	
ให้ไปถึงกรุงหริต	ปลดแกล้วภัยอัน
ตรายทั้งหลายหายสูญ	

จากคำประพันธ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า คนในสังคมมีความเชื่อถือในเทพเจ้ามากมาย หลายนองค์ ทั้งเป็นเทพเจ้าลัทธิพราหมณ์ และเทพเจ้าที่สมมุติขึ้นตามความเชื่อของผู้คนในท้องถิ่น นอกจากความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดังที่กล่าวมาแล้ว วรรณกรรมเรื่องนี้ยังกล่าวถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์อีกลักษณะหนึ่งคือ ความเชื่อที่เกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ โดยสมมุติให้เทพเจ้ามีตัวตนขึ้นในธรรมชาติ แล้วนำมากล่าวโยงให้สัมพันธ์กันตามความเชื่อ เช่น เชื่อว่าพระราหูเป็นอสุรตนหนึ่ง มีร่างกายครึ่งท่อน เนื่องจากถูกพระนารายณ์ขว้างด้วยจักร แต่ไม่ตายเพราะขโมยดื่มน้ำอมฤตเข้าไป พระราหูตนนี้ทำให้เกิดสุริยคราสและจันทรคราส โดยอมพระอาทิตย์หรือพระจันทร์เอาไว้ ในเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุงได้กล่าวถึงเรื่องของพระราหูอมพระอาทิตย์และพระจันทร์ไว้ในตอนที่นางรัตมาลีฝันก่อนที่เทพบุตรจะจุติลงสู่ครรภ์ของนาง ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าความเชื่อเกี่ยวกับพระราหูนี้มีอิทธิพลต่อความนึกคิดของบุคคลในยุคนั้น ดังปรากฏในคำประพันธ์ที่กล่าวถึงเหตุการณ์ความฝันของนางรัตมาลีว่า

ในยวันนั้นไสย	ว่าราหูคลาย	เห็นดวงรูปพรู
ส่งแสงแจจาง	สว่างก่จางอยู่	นานมาราหู
เหวติไฉย		จูบกลับภัย
พรั่งนางเดิน	อุ้งเสื่อในมวาย	ภาไทยไฉยหาย
ชิงดวงอาทิตย์	ไหมพนางคิษ	ผิดส่วงสงกา

นางรูวาชวีญ   ตัวศุภารันปลา   ตรงตริกนิกว่า   จะรายหาดี
(ล.1/น.3)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ในนั้นไซริ	ว่าราหูคลาย	เห็นดวงรุพรู	
ส่งแสงจิ้งข้าง	สว่างกระจ่างอยู่	นานมาราหู	จู้กลับภัย
เหว็ดใจ	เห็นดวงอินทัย	ใสแสงพราย	
พอรุ่งนางตื่น	ยังสะอื้นไม่วาย	หฤทัยใจหาย	กรกรายคว่ำหา
ซึ่งดวงอาทิตย์	ไม่พบนางคิด	พิศวงสงกา	
จึงรู้ว่าฝัน	ตัวคือรันปลา	ตรงตริกนิกว่า	จะร้ายหรือดี

จากการศึกษาวิเคราะห์และตัวอย่างที่กล่าวมาแล้วข้างต้นเป็นการสะท้อนให้เห็นว่า คนในสมัยที่วรรณกรรมเรื่องนี้เกิดขึ้นมีความเชื่อเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายอันเกิดจาก อิทธิพลและแนวความคิดของศาสนาพราหมณ์ที่เข้าไปมีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของชาวไทย พร้อม ๆ กับศาสนาพุทธ จนบางครั้งดูเหมือนว่าความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์กับการปฏิบัติ ตามพุทธศาสนาจะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

4.2 ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์

โหราศาสตร์เป็นวิชาการแขนงหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนใน สมัยก่อนเป็นอย่างมาก เพราะไม่ว่าเขาต้องการจะทราบเหตุการณ์อะไรก็ตามที่เกี่ยวกับ อนาคตก็ต้องอาศัยบรรดาโหราจารย์ต่าง ๆ ช่วยทำนายและส่วนใหญ่ก็เชื่อปฏิบัติตามคำทำนาย เหล่านั้นอย่างเคร่งครัด ถ้าใครไม่เชื่อฝ่าฝืนกฎแห่งดวงชะตาก็จะเกิดเหตุอาเพศซึ่งเป็น จริงตามคำทำนายเหล่านั้น

จากการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง ได้ปรากฏ ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์หลายตอนและหลายรูปแบบดังต่อไปนี้

4.2.1 เชื่อการทำนายฝัน ตอนที่นางรัตมาลีจะตั้งครรภ์นางได้ฝันว่าดวง อาทิตย์และดวงจันทร์องค์าสจนหมดดวง แล้วตกลงมายังแท่นบรรทม นางร้องไห้ถอดดวง

อาทิตย์ไว้ โหรทำนายว่าจะมีโอรสสูงศักดิ์ มีลักษณะงามแต่ต้องสิ้นชีพเมื่ออายุ 17 ปี และต้องพลัดพรากจากคู่รักเพราะคนอิจฉา โชคชะตาได้ที่พระราหู คือ อยู่ในตำแหน่งที่พระจันทร์ผ่านจากใต้ระนาบสุริยวิถีขึ้นสู่เหนือระนาบสุริยวิถี ดังคำประพันธ์ว่า

เซ็นโหรทั้งสี่	มาพลันหันที่	จักรมีบัน	
ชาวาราตรี	เทวีเจ้าขวัน	ว่าอาทิตย์จัน	สองหันตกลง
เหนือแห่งไสยยา	นารีสีสวาช	นงนพพิศสง	
วาราหุจับ	อับแสงสุริย	มีตมิตบดองม	นางชงโสกา
เสาเสกกลขวัน	ท้านแสงแบ่งปรณ	ความขวัณกลยา	
มโรสทิดทั้งสี่	ชูลีรับันชา	ท้ายตามตำรา	ว่าจะมีบุตรชาย
รพงามชามรัก	สูงสี่มีสักดี	แต่จักอันตรัย	
อาหุสับเจ้า	ขาดเดจชัย	ตำราทหารท้าย	ใดเมื่อราหู
ทองจักมีควา	ตัวขาดอาตมา	กลางสะสินทุ	
วาลักน้ำมกิน	อามรินชมช	โกรหาราหู	ดูหมิ่นอันตรา
อาทิตตามจันท์	คฤาครักกัน	ติดพันเสนา	
ราหูจับ	แสงอันลับตา	คฤาคลอจฉา	เบียรพระโอรส
ไทเกิดวิบัติ	จอนจากพรากพร	วิบัติสาหา	
พันตนรรมา	ฤาชาปราค	โทษร้ายหายหมด	มิญชสักสูง

(ล.1/น.4)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

เซ็นโหรทั้งสี่	มาพลันหันที่	จักรมีบัน	
ชาวาราตรี	เทวีเจ้าขวัน	ว่าอาทิตย์จันท์	สองหันตกลง
เหนือแห่งไสยาส	นารีศรีสวาท	นงนพพิศสง	
วาราหุจับ	อับแสงสุริย	มีตมิตบดองค	นางทรงโสกา
เสาเสกกลขวัน	ท้านแสงแบ่งบัน	ความผันกลยา	
บุโรทิตทั้งสี่	ชูลีรับันชา	หายตามตำรา	ว่าจะมีบุตรชาย

รูปงามทรมารัก	สูงศรีมีศักดิ์	แต่จักอันตราย	
อายุสิบเจ็ด	ขาดเดิดชีพวาย	ตำราท่านทาย	ได้เมื่อราหู
ต้องจกัฒมว	ตัวขาดอาตมา	กลางสระสินธุ	
ว่าลักน้ำกิน	อัมรินทร์ชมชู้	โกธธารานู	คูหมื่นอินทรา
อาทิตยตามจันทร์	คือคู่รักกัน	ติดพันเสนหา	
ราหูจวบ	แสงอันลับตา	คือคนอิจฉา	เบียนพระโอรส
ให้เกิดวิบัติ	จรจากพรากพลัด	วิบัติสาหัส	
พันแต่เนิ่นมา	ลือชาปรากฏ	โทษร้ายหายหมด	มียศศักดิ์สูง

จากข้อความซึ่งเป็นความเชื่อนี้ ผู้แต่งได้ใช้เป็นโครงเรื่องในการแต่ง เพราะเหตุการณ์ต่อจากนั้น จะเป็นไปตามคำทำนายฝันทั้งหมด ซึ่งเท่ากับเป็นการเน้นให้เห็นว่าความฝันนั้นเป็นจริง เชื่อถือได้ ลักษณะดังกล่าวนี้จัดได้ว่าวรรณกรรมมีผลต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมได้ส่วนหนึ่ง

ลักษณะความเชื่อเรื่องฝัน และการทำนายฝันในท่านองที่กล่าวแล้ว อีกตอนหนึ่งคือตอนที่ศิลปินฝันว่ามีไฟไหม้เมืองไอยธยันต์ กุมภกัณฑ์ทำนายฝันว่าศิลปินอุปราชศัตรูได้และจะมีชื่อเสียงเป็นที่ยำเกรงของเมืองต่าง ๆ ดังคำประพันธ์ว่า

ตรัดแกยักกุมพล	เราจันด้นำเนินทาง
ขามรรเห็นเป็นกลาง	ว่าไฟสว่างรอบทานี
กินไปโยกลอกำแพง	กองเพลิงแสงเทาเครี
สว่างจับหัวทานี	ขาเขาดีเพลิงอับแสง
ยังเล็กเทาอิงห้อย	รัชมน้อยร้อยเอ็จแห่ง
ขาจับเอาไฟแดง	ยางเหยียบไว้ได้บาทา
...	
กุมพลวิทยาทอน	ประหม่อมกอนอะพัวน
ทูลว่าพระฝัน	โนวันเสาใดเจ้าหน้า

ผ่นนี้ดีประ เสรฐ	จำไว้เกิดพระหลารยา
กองไผ่สงใหญ่กลา	คฤชติยาร้อยเอ็ดองค์
...	
เจ้าจักได้เป็นใหญ่	กว่าท้าวไผ่ร้อยเอ็ดองค์
พรุ่งนี้พวกขัตติวงษ	ร้อยเอ็ดองค์พบหลานขวัน
	(ล.3/น.67)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ตรัสแก่ยักษ์กุมภมณฑ์	เราจะดลดำเนนทาง
ข้าพ้นเห็นเป็นนาง	ว่าไผ่สว่างรอบธานี
กินไปใกล้กับพ	กองเพลิงแสงเท่าคิริ
สว่างจบทั่วธานี	ข้าเข้าดีเพลิงอับแสง
ยังเล็กเท่าหิ้งห้อย	รัศมีน้อยร้อยเอ็ดแห่ง
ข้าจับเอาไฟแดง	ย่างเหยียบไว้ได้บาท

...	
กมภมณฑ์วิทยาธร	ประณมกรอภวันท์
ทูลว่าพระพ่อมัน	ในวันเสาร์ได้เราหนา
ผ่นนี้ดีประ เสรฐ	จำไว้เกิดพระหลาณา
กองไผ่สงใหญ่กลา	คือขัตติยาร้อยเอ็ดองค์
...	
เจ้าจักได้เป็นใหญ่	กว่าท้าวไผ่ร้อยเอ็ดองค์
พรุ่งนี้พวกขัตติวงศ์	ร้อยเอ็ดองค์พบหลานขวัน

ผ่นเป็นสิ่งที่เชื่อถือได้ ข้อความอีกตอนหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเกี่ยวกับความฝันว่าจะเป็นจริงตามที่ฝันคือ ตอนที่นางอัมมและนางวลลุตีฝันก่อนที่จะจันทร์ดาววงศ์จะเดินทางมาถึง นางทั้งสองฝันว่าพระยานาคมารัดตัว พี่เลี้ยงทำนายว่าเป็นผ่นดีจะมีคู่ครองดังคำประพันธ์ที่กล่าวถึงความฝันว่า

โนชวันนั้นว่าพระยานาค	เลื่อยลงมาจาก
ยอดกำพันตรัดนาง	
มัดแนบนอยู่บนแท่นปราง	รัดไว้ไหมวาง
สองนางวาดหัววันหนึ่ง	
แล้วว่าพระยาว่าสูกกรี	อุมองมารลี
ไปทิศบูรพาพาชม	
...	
สุนทรีพี่เลี้ยงโถมตรู	ว่ามันคือ
ผู้เฒ่ากล่าวถึงดี	
ชายมันจ้ได้กัศยาณี	ถ้าว่าชัดรี
ผรร่าจะมีคู่เคียง	

(ล. 4/น. 60)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ในนั้นนั้นว่าพระยานาค	เลื่อยลงมาจาก
ยอดกำพันตรัดนาง	
มัดแนบนอยู่บนแท่นปรางค์	รัดไว้ไหมวาง
สองนางวาดหัววันหนึ่ง	
แล้วว่าพระยาว่าสูกกรี	อุมองค์มารลี
ไปทิศบูรพาพาชม	
...	
สุนทรีพี่เลี้ยงโถมตรู	ว่ามันคือ
ผู้เฒ่ากล่าวถึงดี	
ชายมันจะ ได้กัศยาณี	ถ้าว่าชัดรี
มันว่าจะมีคู่เคียง	

จากข้อความตัวอย่างที่กล่าวมา เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องความฝัน

และการทำนายฝัน เชื่อว่าผลจากการทำนายมักจะ เกิดตามคำที่ทำนายเสียส่วนใหญ่ จึงมีผล ทำให้ความเชื่อประเภทนี้ยังลึกลงไปในความรู้สึกของมนุษย์ในแต่ละยุค และสืบทอดกันมา เป็นมรดกทางวัฒนธรรม

4.2.2 เชื่อการดูฤกษ์ยาม การดูฤกษ์ยามเป็นความเชื่อทางโหราศาสตร์อีกประเภทหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนไทย ซึ่งสืบทอดจากอดีตถึงปัจจุบัน และเป็นความเชื่อที่อยู่กับสังคมไทยได้คงทนที่สุด เพราะไม่ว่าสิ่งแวดล้อมจะพัฒนาไปมากน้อยเพียงใดผู้คนก็ยังนิยมที่จะดูฤกษ์ยาม หรือดูโชคชะตาราศีของตนกันอยู่ ภาพสะท้อนในอดีต ซึ่งปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ เช่นตอนที่สุวรรณหงส์แต่งงานกับนางเกษสุริยง นางพิมพ์ และนางอรพิมพ์ ท้าวสุทนต์ได้สั่งให้โหรดูฤกษ์สำหรับการทำพิธี ดังคำประพันธ์ว่า

จัดพร้อมเส็จการ	เสนาพนักงาน	ทูลสาธยาย
ท้าวตรัสถามมา	โหรทำนาย	กำหนดจกหม้าย
โหรสาธยาย	ดูเวทยาสาท	คาดวันทันที
พรุ่งนี้บรรพชิต	นักชดถึกดี	ข้างเขาเขาสี
ท้าวฟังโหร	กำหนดมาสา	วาระสุพรรณ
สั่งให้เสนา	ท้าวพระยามุขมนตรี	ตรียมาทุกคน
		ให้ทราบเวลา

(ล.2/น.20)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

จัดพร้อมเส็จการ	เสนาพนักงาน	ทูลสาธยาย
ท้าวตรัสถามมา	โหรทำนาย	กำหนดกฎหมาย
โหรสาธยาย	ดูเวทศาสตร์	คาดวันทันที
พรุ่งนี้บรรพชิต	นักชดถึกดี	ข้างเขาเขาสี
ท้าวฟังโหร	กำหนดมาสา	วาระสุพรรณ
สั่งให้เสนา	ท้าวพระยามุขมนตรี	ตรียมาทุกคน
		ให้ทราบเวลา

ลักษณะความเชื่อทางโหราศาสตร์อีกลักษณะหนึ่งที่มีการกล่าวถึงเล็กน้อย เช่น ความ

เชื่อเกี่ยวกับชะตาของบ้านเมืองโดยเชื่อว่า ทุกสรรพสิ่งในโลกย่อมถูกกำหนดให้เป็นไปตาม
โชคชะตา แม้แต่บ้านเมืองซึ่งเป็นที่ไม่มีชีวิต ก็มีโชคชะตาราศีเช่นกัน ดังเนื้อเรื่องตอน
ที่ท้าวสีฟ้าจะเข้าตีเมืองไอยรตัน แต่บุโรหิตห้ามไว้โดยบอกว่าช่วงนี้ชะตาของเมืองไอยรตัน
กำลังแข็ง แม้จะเข้าตีก็ไม่สามารถเอาชนะได้ ดังคำประพันธ์ว่า

ท้าวสีฟ้าราช	พญาลพประภาต	มีราชบรรหาร
ขาแต่พระครู	ผู้เป็นอาจารย์	ควนเรคิดอ่าน
เท็ดหาอาจารย์	อุปะดิดุสสาร	ว่าการยังขัด
ด้วยดาวประจำเมือง	รุ่งเรืองจามรัส	ในกรุงไอยรตัน
		แจ่มแจ้งแสงไสย

(ล.3/น.66)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ท้าวสีฟ้าราช	พญาลพประกาศ	มีราชบรรหาร
ข้าแต่พระครู	ผู้เป็นอาจารย์	ควนเรคิดอ่าน
เถิดหรืออาจารย์	อุปะดิดุสสาร	ว่าการยังขัด
ด้วยดาวประจำเมือง	รุ่งเรืองจามรัส	ในกรุงไอยรตัน
		แจ่มแจ้งแสงไสย

การเลือกเดือนในการแต่งงานก็เป็นความเชื่ออีกประการหนึ่งที่วรรณกรรมเรื่องนี้
สะท้อนให้เห็น โดยเชื่อว่าเวลาที่ถูกต้องและเหมาะสมเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการทำให้ชีวิต
สมรสมีความสุขและครองคู่กันตลอดไป ความเชื่อเรื่องเดือนสำหรับทำพิธีมงคลสมรสนั้น
คนในท้องถิ่นภาคใต้นิยมเลือกเดือนคู่ เพราะถือว่าชีวิตสมรสเป็นชีวิตที่คน 2 คนต้องมาใช้ชีวิต
คู่กัน ในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ปรากฏความเชื่อเรื่องนี้ ตอนที่สุวรรณหงส์จัดพิธีอภิเษก
สมรสให้กับศิลาปฐุมและวิสุทธิวงศ์ ก็ได้เลือกเอาเดือน 4 และเดือน 6 เป็นเดือนที่เหมาะสม
ดังคำประพันธ์ว่า

เดือนสี่นี้จักเสกองค์	สินหนูสุริวง
กับบุตรเจ้ากรุงปรรจา	

เดือนหกยกขึ้นปีหน้า
 บิดราชมาตุราณังการ

จะ เสกบุตรทลิกา

(ล.4/น.15)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

เดือนสี่นี้จักเซกองค์
 กับบุตรเจ้ากรุงปัญจาลี
 เดือนหกยกขึ้นปีหน้า
 บิดราชมาตุรงค์ังการ

ศัลย์อนุสรวิวงศ์

จะ เสกบุตรทลิกา

ลักษณะความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์อีกประการหนึ่งคือ เรื่องของเนื่อคู่โดยถือว่า เรื่องของเนื่อคู่เป็นเรื่องของบุพเพสันนิวาส คนที่จะใช้ชีวิตคู่ร่วมกันได้ต้องมีชะตาราศีเหมาะสมกันหรือที่เรียกว่า ดวงสมพงศ์กัน ความเชื่อเรื่องนี้ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ ตอนที่ สุวรรณหงส์ให้โหรดูโชคชะตาราศีของโอรสธิดาว่าใครเป็นเนื่อคู่กับใคร ดวงของใครสมพงศ์กัน เพื่อจะได้จัดอภิเษกให้เป็นคู่ครองกัน ดังคำประพันธ์ว่า

ปะโรหิตคิดถามวัน
 แล้วงดวงชาตา

ปีเดือนชรยามเพล
 ตามชั้นะสาทั้งสองสี่

...

จึงทูลว่าสินหนู
 มณีสาครอนันไสย
 เกนชะตาถูกต้องกรร
 เดินปีวันสายสมอน
 นางสมนไกรยสอนสี่ตร
 นางสุวรรณก่าพ
 ปีเดือนวันนาหิ
 สมภาสและสมพงษ์

นั้นล้วนคู่สามทราวมไวย
 กับวรดิถีพเกสอร
 ไนยลักจันนั้นถาวอน
 เป็นคู่มิตรกับสินหนู
 เป็นคู่มิตรกับโถมตรู
 นั้นคู่ควนวิสุทวง
 เป็นไมตรีกันโดยจง
 พร้อมสักราชวาศหนา

(ล.4/น.18)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

บุโรหิตคิดตามวัน	ปีเดือนชั้นยามเพลา
แล้วลงดวงชะตา	ตามชั้นซาหึ่งสองศรี
...	
จึงทูลว่าศิลาบ่อน	นั้นควรคู่สามหามวัย
มีศาครันนไสร	กับบรรดิหทัยเกสร
เกณฑ์ชะตาถูกต้องกัน	ในลักคนั้นจันทร์นภาว
เดือนปีวันสามสมร	เป็นคู่มิตรกับศิลาบ่อน
นางสมณทไกรสรสิทธิ์	เป็นคู่มิตรกับโฉมตรู
นางสุวรรณภาพุ	นั้นคู่ควรวิสุทธิวงศ์
ปีเดือนวันนาท	เป็นไมตรีกันโดยจง
สมภาสและสมพงศ์	พร้อมคักราชาวาสนา

4.2.3 เชื่อโชคลาง ข้อความที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อทางโหราศาสตร์ อีกรูปแบบหนึ่งคือ การเชื่อในเรื่องของโชคลางหรือลางสังหรณ์ สุนัขจิ้งจอก พงศ์ไพบูลย์ และ คนอื่น ๆ (2521 : 110) ได้กล่าวถึงความเชื่อเรื่องโชคลางของชาวภาคใต้ว่าชาวภาคใต้เชื่อเรื่องโชคลางกันมานานแล้ว โดยถือว่าเหตุร้ายหรือดีที่จะเกิดกับตนหรือการที่คิดทำขึ้น จะมีเครื่องหมายบ่งบอกให้ปรากฏ เครื่องหมายอาจจะจะเป็นความรู้สึกผิดปกติ ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งในร่างกาย เช่น เขม่นตา ขนพอง ฯลฯ หรือเป็นปรากฏการณ์ของสิ่งแวดล้อมภายนอกก็ได้ เช่น แมงมุมตอก จิ้งจกหัก กาบินผ่านหน้าเป็นต้น ลักษณะเหล่านั้น โบราณถือว่าเป็นเครื่องบอกเหตุร้ายให้รู้ล่วงหน้า ในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง ปรากฏความเชื่อในเรื่องนี้หลายตอนด้วยกัน เช่น ตอนที่ท้าววิสุทธิธรรมบอกกับสุวรรณหงส์ในเรื่องของการใช้หงส์ย่นต์เมื่อเดินทางไปหานางเกษสุริยง เรื่องการหักของจิ้งจกว่า หากจิ้งจกหักให้ระวังตัวดังคำประพันธ์ว่า

ถ้างจกหัก   เจ้ายาโหมหัก   จักเกิขเหตฺกลาง
 ยาขึ้นเข้าไป   ที่กายในบรารัง   พิจรณาทำทาง   จะย่างเดินดู
 (ส.1/น.16)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ถ้างจกหัก   เจ้ายาโหมหัก   จักเกิดเหตุกลาง
 ยาขึ้นเข้าไป   ที่กายในบรารัง   พิจารณาทำทาง   จะย่างเดินดู

ถ้างจกหัก เป็นนางบอกเหตุร้ายที่เชื่อถือกันในท้องถิ่นภาคใต้การแสดงออกตามความ
 เชื่อนี้คือ ไม่ว่าจะทำหรือคิดอะไรอยู่ หากได้ยินเสียงถ้างจกร้องขึ้น จะต้องหยุดทำหยุดคิดใน
 เรื่องนั้น ๆ ทันที เพราะสิ่งที่ทำที่คิดนั้นจะส่งผลร้ายมายังตนเอง วรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์
 ฉบับจังหวัดพัทลุงสะท้อนให้เห็นความเชื่อนี้ตอนที่สุวรรณหงส์แอบไปหานางเกษสุริยงในขณะที่
 พี่เลี้ยงดักหอกยนต์ไว้บนหน้าต่างแล้ว สุวรรณหงส์ได้ยินถ้างจกร้องหัก แต่สุวรรณหงส์ก็ยัง
 เข้าไปจึงถูกหอกยนต์ของพี่เลี้ยงทั้ง 4 ดังคำประพันธ์ว่า

บางนรณพระวรรณ	หย่อนสายลงด้วยจับไว
มาลาเคยชงไป	กลับเหี่ยวแห้งไม่มีรด
จิงจกหักรอบปรารัง	บอกเหตุกลางให้ปรากฏ
ชงนงพวงรันท	สลัดจิตคิดตแหนดคลง
...	
เดินเอยียพลีรสายพาร	หอกญมารพุ่งมาदन
แหงถูกกายจุมพล	ทีเสอัวชวาแณมมาช้าย

(ส.1/น.32)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

บางนรณพระวรรณ	หย่อนสายลงด้วยจับไว
มาลาเคยชงไป	กลับเหี่ยวแห้งไม่มีรด
จิงจกหักรอบปรารัง	บอกเหตุกลางให้ปรากฏ

ทรงนั่งฟังรันทด

สถิตจิตคิดแหม่งแคลง

...

เดินเหยียบกลิ่นสายพาน

หอกย่นตำรพุ่มมาดล

แห่งถูกกายจุมพล

ที่สะเอวชวามั้มมาซ้าย

จากข้อความข้างต้นนอกจากเรื่องจิ้งจกหักแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นความเชื่ออีก ประเด็นหนึ่ง คือ เชื่อว่าคนที่กำลังอัปโชค ไม่ว่าจะใส่เครื่องประดับอะไร สิ่งเหล่านั้นก็จะ พลอยเหี่ยวแห้งเหี่ยวหมองไปด้วย ดังคำประพันธ์ข้างต้นว่า "มาลาเคยชงไป กลับเหี่ยวแห้ง ไม่มีรด" เป็นต้น นอกจากนั้นวรรณกรรมเรื่องนี้ยังสะท้อนภาพความเชื่อของคนในท้องถิ่นภาค ใต้ว่า ก่อนที่เหตุการณ์ใด ๆ จะเกิดขึ้น จะต้องมีการบอกเหตุให้ทราบก่อนล่วงหน้าเสมอ ซึ่งใครจะเห็นหรือไม่อยู่ที่ผลกรรมของแต่ละคน เช่น ตอนที่สุวรรณหงส์จะถูกหอก ก็ได้เกิด ลางบอกเหตุให้ทราบล่วงหน้าแล้ว แต่ผลกรรมได้บังตาสุวรรณหงส์เอาไว้ ดังคำประพันธ์ว่า

ปางนรพระ เลือเมือง	เห็นบนเรื่องชักณบัน
ออกขวางทางพูนันท์	ดูชงำด้าใหญ่สูง
บอกไปยไ้เห็นกัน	จ้างหอกณดักนกณ
แห่งถูกนกกลางฝูง	ปลาดิ้นรนบนอากาศ
<u>เจ้าเห็นลางขวางหน้า</u>	<u>ด้วยเวราตามมาดล</u>
<u>ตนใจยไ้ประหมาด</u>	ตรัสประกาศส้าหับไปย
เลื้อเมืองกลับมั่งสถาน	ชง เมืองพารมาบัตใจย
เอาหอกแห่งซึ่งไทย	ติดหอกดินลันชิวง
เจ้าเห็นลางสองสิ่ง	พระไทกริงไ้ครกลับหลัง
<u>ผลกำจามาบัง</u>	<u>พระไทไวไ้ลิมหลง</u>

(ล. 1/น. 31)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ปางนั้นพระ เลื้อเมือง

เห็นบนเรื่องชักณบัน

ออกขวางทางภูมินทร์	ดูขงว่าดำใหญ่สูง
บอกใบ้ให้เห็นกล	จ้างหอกยนต์ดักนกยูง
แหงถุกนกกลางฝูง	ปล้ำดินรบนบออากาศ
เจ้าเห็นกลางขวางหน้า	ด้วยเวราตามมาฆาต
ดลใจให้ประมาท	ตรัสประภาษส่ำหับใบ
เสื่อเมืองกลับยังสถาน	ทรงเมืองผ่านมาบัดใจ
เอาหอกแหวงซึ่งไก่อ	ติดหอกดินสิ้นชีวัง
เจ้าเห็นกลางสองสิ่ง	พระทัยกริ่งไคร่กลับหลัง
มลกรรมจำปิดบัง	พระทัยไว้ให้ลืมหลง

ตัวอย่างของความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ที่ถูกบันทึกไว้ในวรรณกรรมเรื่องนี้ ช่วยอธิบายถึงการดำเนินชีวิตของคนในยุคที่ต่างวรรณกรรมว่า โหราศาสตร์เข้าไปผูกพันและมีส่วนในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมค่อนข้างมาก เช่นการเดินทาง การเดินทาง การเลือกคู่ครอง เป็นต้น ความเชื่อเหล่านี้มาใช้ในการดูฤกษ์ยาม ดูโชคชะตาราศี การทำนายโชคกลาง ซึ่งมีการจารจรลงสังคมได้ทางหนึ่ง

4.3 ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์

ไสยศาสตร์ เป็นสิ่งลึกลับที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ดังที่ เสฐียรโกเศศ (2510 : 84) กล่าวว่า ลักษณะของไสยศาสตร์ที่พบเห็นอาจเป็นการใช้เวทมนต์คาถา วัตถุสิ่งของ หรือพิธีกรรมต่าง ๆ มาช่วยในการดำรงชีวิตของมนุษย์ เช่น การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ การสะเดาะเคราะห์ เสน่ห์ยาแฝด วัตถุมงคล การแสดงอภินิหารย์ ตลอดจนการใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อให้โทษแก่ผู้อื่น ที่เรียกกันว่าคุณไสย เป็นต้น

ดังนั้นความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์จึงเกี่ยวข้องโดยตรงกับเวทมนต์ คาถา เครื่องรางของขลัง สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ไม่มีใครสามารถพิสูจน์ได้ว่าจริงหรือไม่จริง และไม่มีใครประสงค์จะอธิบาย จึงรับและเชื่อถือกันตามคำเล่าลือสืบต่อกันมา ลักษณะของไสยศาสตร์แต่ละภาคแต่ละท้องถิ่นจะแตกต่างกันไปตามความเชื่อของคน สำหรับภาคใต้ปรากฏความเชื่อ

ทางไสยศาสตร์สอดคล้องสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตมากมาย ดังที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง
สุวรรณหงส์หลายลักษณะดังนี้

4.3.1 เชื้ออำนาจของเวทมนต์คาถา การปลุกเสกวัตถุสิ่งของเพื่อทำลาย
ฝ่ายปรปักษ์ เช่น ตอนที่สุวรรณหงส์กับรามสูรสู้รบกัน ผู้แต่งสะท้อนความเชื่อนี้ผสมกับจินตนาการ
ผ่านพฤติกรรมของตัวละคร ดังคำประพันธ์ว่า

ร้ายเวทแปลงสรยุทธ์	เป็นอาวุธตกมากมี
สุริวงษ์ทรงพาชัย	อรรชี่สิ้นแล้วโอมอาร
จินตามหามั่น	กรรหาณอาวุธิมาร
ในภุมณคนอาจารย์	คุณบิดมามาภิกรรม
อาวุธที่กระจายหาย	หมิตองกายพระทรงธรรม
แปลงศรย่อนไปพลรร	บรรดารเป็นพระพายพา
อาวุธของขุนมาญ	อรรค์ร่ทาน ณ กลางเวหา
ยักษ์แปลงศรเข้ามา	เป็นนาคานาตบาท
เจ้าเสียนเล็กพงพาร	เสียงสทวนอากาศหวาด
พระจับดอกศรพาดณ	แลวพูนากโหมเนาสาย
แปลงไปเป็นสุบรร	เขารุมรันดัจกนาคห้าย
อะสุรามาพาณไสย	สรกลับกลายเป็นเบลาวไผ

(ล.2/น.57)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ร้ายเวทย์แปลงศรยุทธ์	เป็นอาวุธตกมากมี
สุริวงษ์ทรงพาชัย	อรรชี่สิ้นแล้วโอมอาร
จินตามหามั่น	กันหาณอาวุธิมาร
ในภุมณคนอาจารย์	คุณบิดมามาภิกรรม
อาวุธกระจายหาย	มิตองกายพระทรงธรรม
แปลงศรย่อนไปพลัน	บันดาลเป็นพระพายพา

อาวุธของขุนมาร	อันตรธาน ณ กลางเวหา
ยักษ์แปลงศรเข้ามา	เป็นนาคานาคบาด
เจ็ดเศียรเล็กทั้งพาน	เสียงสะท้อนอากาศหวาด
พระจับดอกศรพาด	แล้วภูวนาถโหม่นาวสาย
แปลงไปเป็นสัปรสม	เข้าโรมรันจิกนาคหาย
อสรมาพาดสาย	ศรกลีบกลายเป็นเปลวไฟ

การใช้อำนาจของเวทมนตร์คาถา นอกจากจะแสดงออกโดยการเสกเป่าให้เกิดเป็นสิ่งต่าง ๆ ไปทำลายฝ่ายตรงกันข้ามแล้ว คนในท้องถิ่นภาคใต้ยังเชื่อว่าอำนาจของคาถาอาคม สามารถบันดาลให้ผู้บริกรรมคาถามีฤทธิ์อำนาจเกิดขึ้นในตัวได้ด้วย เช่นการเหาะเหินเดินอากาศ การแปลงกาย การกำบังกาย เป็นต้น ในวรรณกรรมเรื่องนี้ ผู้แต่งได้บันทึกความเชื่อลักษณะดังกล่าวไว้ เช่น ตอนที่ยักษ์กุมภภักจะเดินทางไปยังที่ต่าง ๆ ก็จะมีบริกรรมคาถาอาคมแล้วเหาะเหินเดินอากาศไป เมื่อมีลูกชายชื่อกุมภสิงหาร ยักษ์กุมภภักก็สอนคาถาอาคมให้ลูกชายเหาะเหินเดินอากาศได้เหมือนตน ดังคำประพันธ์ว่า

ชื่อกุมพันธ์สิงหาร	มีฤทธิ์ชานบานบิตรุง
เหาะเหินในอากาศ	ครามสาหัสปรากฏฤทธิ์
บิดาบอกอาคม	ล้วนอดมประกาศิต
คิดได้ใดสมคิด	นี้ก็มีตริตทุกประการ
เหาะเหินเดินหาหน	ทางอำพันขัดค่นาน
รองไว้อยกเล่าหาร	เป็นพี่เลี้ยงเจาสินหนู
	(ล.3/น.47)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ชื่อกุมภภักสิงหาร	มีฤทธิ์ชานบานบิตรุง
เหาะเหินในอากาศ-	ครามสาหัสปรากฏฤทธิ์
บิดาบอกอาคม	ล้วนอดมประกาศิต

คิดได้ คิดสมคิด

นิรมิตได้ทุกประการ

เหาะเหินเดินหาเวน

ทางอาพนัดคนนาค

ว่องไวใจกล้าหาญ

เป็นที่เลื่องเจ้าศิลปะชั้น

การเชื่ออำนาจของเวทย์มนตร์คาถาเพื่อแปลงกายจากตนเองเป็นสิ่งต่าง ๆ ได้ เช่น ตอนที่สุวรรณหงส์ไปหานางสุพันทลิกาที่เมืองเนนจักรวาล ได้ร้ายเวทย์มนตร์คาถาแปลงกายเป็นนก เพื่อไม่ให้คนอื่นสงสัย ดังคำประพันธ์ว่า

ฤาสายใดเรื่องคดี

เขาไปโยนยหิย

หมักร้ายเวทแปลงกาย

เป็นนกสาริกாமาย

จับกิ่งไม้ราย

กินผลลูกไม้หลายพรรณ

(ล.2/น.47)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ฤาสายใดเรื่องคดี

เขาไปในที่

หมักร้ายเวทแปลงกาย

เป็นนกสาริกாமาย

จับกิ่งไม้ราย

กินผลลูกไม้หลายพรรณ

ความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเวทย์มนตร์คาถาดังกล่าวข้างต้น เป็นภาพสะท้อนที่เป็นทัศนะและจินตนาการของผู้แต่ง แต่เนื่องจากผู้แต่งเป็นบุคคลหนึ่งในสังคม จึงอนุมานได้ว่าความเชื่อเหล่านี้เป็นความเชื่อของคนกลุ่มหนึ่งในท้องถิ่นภาคใต้ นอกจากนั้นลักษณะของความเชื่อเรื่องเวทย์มนตร์คาถาดังกล่าวข้างต้นยังคงปรากฏอยู่ในสังคมภาคใต้จนถึงทุกวันนี้

4.3.2 เชื่ออำนาจของสิ่งวิเศษและของขลัง โดยเชื่อว่า ของบางอย่างสามารถบันดาลให้เกิดเหตุการณ์ หรือเกิดสิ่งที่เป็นเจ้าของต้องการได้ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ปรากฏความเชื่อลักษณะนี้ตอนที่สุวรรณหงส์นางเงือกสุนทรีย์

กลับเมืองไอยธัญ ก่อนจากกันสุวรรณหงส์ได้มอบแหวนวิเศษแก่นางสุนทรีย์ไว้ป้องกันตัว ดัง
คำประพันธ์ว่า

พระองค์ทรงฟัง	ถ้อยคำรำสึงค์	ชลนังพังไพล
ทอดพระทัยมรณ	สงไหสายใจ	เอาไวกรรไพล
		แทนตัวผู้ชวร

(ล.2/น.13)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

พระองค์ทรงฟัง	ถ้อยคำรำสึง	ชลนังพังไพล
ทอดพระทัยมรณ	สงไหสายใจ	เอาไวกันภัย
		แทนตัวผู้ชวร

ของวิเศษนอกจากจะช่วยในการป้องกันภัยอันตรายแล้ว คนในยุคนั้นยังเชื่อว่า ของ
วิเศษบางอย่างมีอำนาจที่จะดลบันดาลให้เกิดทรัพย์สินอื่น ๆ อีกมากมาย เช่น ตอนที่นาง
เมขลามอบแหวนให้นางมณีนีศาตร นางได้บรรยายสรรพคุณของแหวนดังกล่าว ดังคำประพันธ์ว่า

แม่จะให้จินดา	แก่พระสุกยา	ดีคำพิณแมน
พิณพิไล	คำเท่ากับแหวน	วงนี้ดีแสน
		แมนเจ้าค้นเคื่อง
จะปรากฏหน้าสิ่งใด	ใดสมตามใจ	ฤทัยบุญเรื่อง
ช่างม้าบริหรวาน	สิ่งขานบ้านเมือง	เงินทองนองเนื่อง
		เขาปลาชยาหาน
แล้วเอาหามรง	ประทานโฉมยง	สาครนงคราญ
คำนี้รับแหวน	คิดแดนสังสาร	ลูกจพรากจากมาร
		ดาแล้วเปลาทรวง

(ล.4/น.5)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

แม่จะให้จินดา	แก่พระสุกยา	ดีคำพิณแมน
พิณพิไล	คำเท่ากับแหวน	วงนี้ดีแสน
		แมนเจ้าค้นเคื่อง
จะปรากฏหน้าสิ่งใด	ใดสมตามใจ	ฤทัยบุญเรื่อง
ช่างม้าบริวาร	สิ่งขานบ้านเมือง	เงินทองนองเนื่อง
		ข้าวปลากระหาร

แคว้อาหมรงค์   ประธานโหมยง   ศาครนงคราญ
 คำนับรับแหวน   คัดค้นสังสาร   ลูกจะพราภจากมาร-   คาน้ำเปล่าทรง

อำนาจของของขลังนอกจากจะ เชื่อว่าสามารถบันดาลให้เกิดสิ่งต่าง ๆ ได้แล้วยังมีความเชื่ออีกว่า เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยสามารถนำเอาของขลังไปใช้ในการรักษาโรคได้อีกด้วย ดังปรากฏในเรื่องสุวรรณหงส์ตอนที่สินสมุทรและสินธุราชใช้แหวนมนต์น้ำให้นางมุลินท์ดื่มเพื่อให้ฟื้นคืนชีวิต ดังคำประพันธ์ว่า

เจ้าอาพระหมรงค์	ขันน้ำส่งนาตนาคราญ
ซีพชงคณคณสถาน	พระกษมาบรเทิงใจ
	(ล.4/น.43)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

เจ้าอาพระหมรงค์	ขันน้ำส่งนาตนาคราญ
ซีพชงคณคณสถาน	พระกษมาบรเทิงใจ

ความเชื่อเกี่ยวกับของขลังและของวิเศษ เป็นสิ่งที่ช่วยสร้างความมั่นใจให้กับผู้เชื่อ ถือเป็นเครื่องจรรโลงใจแก่คนในสังคม ลักษณะความเชื่อในเรื่องของขลังจึงมีอิทธิพลต่อคนในสังคมสมัยก่อนค่อนข้างมาก

4.3.3 เชื่อเกี่ยวกับภูตผีปิศาจ เป็นความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณของมนุษย์ว่า เมื่อกายตายไปแล้วยังคงมีวิญญาณเหลืออยู่ วิญญาณเหล่านี้เป็นไปตามกรรม หากก่อนตายได้ทำกรรมดีไว้ วิญญาณก็จะได้ไปอยู่บนสวรรค์ ส่วนคนที่ทำกรรมชั่ว วิญญาณก็จะวนเวียนอยู่คอยรับกรรม เป็นภูตผีปิศาจ หน้าตาน่าเกลียดน่ากลัว ความเชื่อดังกล่าวจะปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์บางตอน ส่วนใหญ่จะกล่าวถึงการเรียกภูตผีมาในพิธีกรรมที่เป็นอวมงคล เช่นตอนที่พี่เลี้ยงทั้ง 4 ของนางเกษสุริยง ได้ทำหอกยนต์อาบยาพิษและลงอาคมโดยการเชิญผีชนิดต่าง ๆ ให้สิงสู่อยู่ในหอกยนต์ ดังคำประพันธ์ว่า

หอกพุ่งโดนหน	ทะลุโดยปุน	รูปหุ่นย่องฟู	
ทั้งสี่ดีใจ	ชี้ให้กันดู	แล้วผูกโกยหม	มาเส้นผีสร้าง
มีตายโหงหา	ควายพรพ้ามา	มีตายชายทาง	
ตายด้วยดาบหอก	ออกกึกมด้นมาง	มีรักสาบราง	มีกลางหาณี
เข้ามาให้สิ้น	ชักชวนกันกิน	มด้นมางอย่างดี	
กินแล้วลึงสุ	อยู่ในยหอกนี้	ถาซู่เหว	มาเอียบสายพาน
พวกผีทุกคน	ช่วยฟังหอกน	ก็มียานาร	
ถูกที่สำคัญ	จงบรรโหลสถาน	หอกติดประสาน	ชักยาหลดถอน

(ล.1/น.30)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

หอกพุ่งโดนหน	ทะลุโดยปุน	รูปหุ่นย่องฟู	
ทั้งสี่ดีใจ	ชี้ให้กันดู	แล้วผูกโกยหม	มาเส้นผีสร้าง
มีตายโหงหา	ควายพรพ้ามา	มีตายชายทาง	
ตายด้วยดาบหอก	ออกกึกมด้นมาง	มีรักสาบราง	มีกลางหาณี
เข้ามาให้สิ้น	ชักชวนกันกิน	มด้นมางอย่างดี	
กินแล้วลึงสุ	อยู่ในหอกนี้	ถาซู่เหว	มาเอียบสายพาน
พวกผีทุกคน	ช่วยฟังหอกน	ก็มียานาร	
ถูกที่สำคัญ	จงบรรลัยลาญ	หอกติดประสาน	ชักอย่าหลดถอน

ข้อความอีกตอนหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องผี คือ ตอนที่นางเกษสุริยง ทำพิธีบูชาชีวิตสุวรรณหงส์ จะเชิญผีร้ายออกไปแล้วเชิญฝ่ายดีมาช่วย ดังคำประพันธ์ว่า

ในคัมภีระภาษ	วาผีประสาท	หัวราชธานี	
ตายด้วยดาบหอก	ออกกินเคลือบลิ	แล้วกลับไป	อยู่สุกค้ทุกคน
แล้วนางนงลัก	เชื้อเชินผียัก	ผู้รักกุสน	
กินแล้วสุนระลัก	ช่วยชักหอกน	ในหลุดจากตน	จุมพณเร็วพลัน

(ล.1/น.48)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ในคำประกาศ	ว่ามีปราชญ์	ทั่วราชอาณาจักร
ตายด้วยดาบหอก	ออกกินเครื่องพลี	แล้วกลับไปอยู่ที่สุขทุกตน
แล้วนางนงลักษณ์	เชื้อเชื่อนมัยักษ์	ผู้รักกุศล
กินแล้วสุรศักดิ์	ช่วยชักหอกยนต์	ให้หลุดจากตน จมพลเร็วพลัน

ความเชื่อในเรื่องภูตผีปีศาจจากคำประพันธ์ที่ยกมาแสดงว่ามีการแบ่งผีออกเป็น 2 พวก คือ ผีฝ่ายดี และผีฝ่ายร้าย ในพิธีที่เป็นมงคลต้องเชิญผีฝ่ายดีมาอยู่ในพิธี เช่น ผีบรรพบุรุษ ผีผู้คุ้มครองสถานที่ต่าง ๆ ส่วนในพิธีที่เป็นอัปมงคล ต้องเชิญผีฝ่ายร้าย เช่น ผีตายโหง ที่ตายด้วยคมศาสตราวุธ ตายด้วยฟ้าผ่า ตายด้วยควายพัน หรือผีตายข้างถนน

จากการศึกษาเรื่องความเชื่อจากวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ พบว่าความเชื่อต่าง ๆ ส่วนใหญ่มีลักษณะร่วมกันกับความเชื่อของคนไทยโดยทั่วไป ส่วนข้อปลีกย่อยของความเชื่ออาจแตกต่างกันไปตามความคิด ค่านิยม สภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นและพบว่าความเชื่อหลายอย่างเป็นมรดกสั่งสมที่รับต่อช่วงกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน ผลของความเชื่อเป็นเครื่องมือร้อยความเป็นชาติไทยไว้ได้จนทุกวันนี้

5. ประเพณี

พระยาอริยราชชน (2514 : 8-26) ได้แบ่งประเพณีเป็น 3 ประเภท คือ จารีตประเพณี เป็นเรื่องเกี่ยวกับศีลธรรม ซึ่งคนในสังคมถือว่าเป็นสิ่งที่มีค่าแก่ส่วนรวม ถ้าใครฝ่าฝืนหรือดื้อไม่ทำตาม ก็ถือว่าเป็นความผิดความชั่ว ขนบประเพณีคือ ประเพณีที่วางระเบียบแบบแผนไว้โดยตรงหรือโดยปริยาย คือรู้กันเอง และไม่ได้วางเป็นระเบียบแบบแผนไว้ว่าควรจะทำปฏิบัติหรือปฏิบัติอย่างไร ธรรมเนียมประเพณี คือ ประเพณีเกี่ยวกับเรื่องธรรมดาสามัญไม่มีผิดมีถูกเหมือนจารีตประเพณี ผู้ใดทำผิดหรือฝ่าฝืนก็ไม่ถือเป็นเรื่องสำคัญอะไรนัก ธรรมเนียมประเพณีเป็นเรื่องที่นิยมและถือเป็นธรรมเนียมสืบต่อกันมาในหมู่คณะ

สำหรับประเพณีที่ปรากฏในเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุงนั้นจะพิจารณาตามแนวการแบ่งประเภทของประเพณีทั้ง 3 ประเภทดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

5.1 จารัตประเพณี

หมายถึงประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรม ทุกคนในสังคมต้องปฏิบัติตาม จารัตประเพณีที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณพหุสัณทตบั้งหวัดพหุส คือเรื่องการรักษาสงวนตัวของผู้หญิง คือ หากผู้หญิงยินยอมให้ผู้ชายล่วงเกินในที่ลับตาคนหรือโดยพ่อแม่มิได้รู้เห็นหรือยกให้ตามประเพณี การกระทำเช่นนั้นถือว่าเป็นการผิดจารัตประเพณี เมื่อทำผิดก็ให้สาธยายผิดกับพ่อแม่เพื่อที่จะหาทางแก้ไขต่อไปดังเช่นตอนที่ นางเกษสุริยงคิดจะเลือกคู่ครองเองโดยไม่ปรึกษาหรือผ่านการยินยอมของพ่อแม่ นางเกษสุริยงถือว่าเป็นสิ่งที่ผิดสมควรกระทำ ดังคำประพันธ์ว่า

คิดมาตุหนายาย	เหมือนชวนชายให้มาหา
ผู้ชายได้ที่ว่า	จักรหาตุที่แคลน
จะกล่าวคาลาวลือ	ให้อังอ้อไปทุกแดน
ณินหาว่ากุแสน	งอนขอชายอดสู
เมื่อนางเกษสุริยง	ทึษการสงรูปมาโลย
แล้วนึกสีกใจ	ตัวขามไวคิดอายชาย
ห้ามดากระสัดตรี	คนผู้ดีบัดสือาย
พูดผิดคิดใจหาย	นิกายชายละอายหา
คลชั่วไม้กล้ออาย	ไปคบชายหาระยา
คลดีมีอาษา	มันตกตาไมสาตัว
(ล.1/น.10-11)	

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

คิดมาตุหนายาย	เหมือนชวนชายให้มาหา
ผู้ชายได้ที่ว่า	จักรหาตุที่แคลน
จะกล่าวคำเล่าลือ	ให้อังอ้อไปทุกแดน
ณินหาว่ากุแสน	งอนขอชายอายอดสู
เมื่อนางเกษสุริยง	อธิษฐานส่งรูปมาโลย
แล้วนึกสะสีกใจ	ตัวทรมวยคิดอายชาย

ธรรมดากษัตริ	คนผู้ดีบัดนี้
ทำผิดคิดใจหาย	ในอายชายละอายทำ
คนชั่วไม่กลัวอาย	ไปคบชายทำระยำ
คนดีมีอาจทำ	แม้เนตทำไม่สำตัว

และเมื่อพี่เลี้ยงทั้ง 4 ของนางเกษสุริยงรู้ว่านางเกษสุริยงซ่อนสุวรรณหงส์ไว้ในห้องนางทั้ง 4 ก็ไม่พอใจและถือว่าเป็นการกระทำที่ผิดประเพณี ดังคำประพันธ์ว่า

บางนั้นสุริยง	แคลงในใจจง	ทั้งสี่หม้าง
พิฤไทยแกพี่	ทั้งสี่พินาง	พิเลียงระคาง
...	ต่างโกรธคิดความ	
ว่าคบชู้ชาย	แล้วกล่าวอุบาย	โฉมฉายไม่ตรง
พูดเคลือบกลขวาง	ไม่แจ้งสิ่ง	น้อยหาสุริยง
		หลงคบชู้ชาย

(ล.1/น.29)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

บางนั้นสุริยง	แคลงในใจจง	ทั้งสี่หม้าง-
พิฤไทยแกพี่	ทั้งสี่พินาง	พระพี่เลียงระคาง
		ต่างโกรธคิดความ
ว่าคบชู้ชาย	แล้วกล่าวอุบาย	โฉมฉายไม่ตรง
พูดเคลือบกลขวาง	ไม่แจ้งสิ่ง	น้อยหรือสุริยง
		หลงคบชู้ชาย

เมื่อท้าววิสุทธิทราบว่านางเกษสุริยงทำผิดจารีตประเพณีก็กริ้วและสืบหาความจริงจากนางเกษสุริยง เมื่อทราบเรื่องก็หาทางแก้ไขเพื่อลบความอาย ด้วยการให้สุวรรณหงส์ยกศิลาบ่อน และสุวรรณหงส์ก็สามารถยกได้ ดังคำประพันธ์ที่กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนนีว่

สองท้าวชลา	ตรัดถามลูกยา	วา แก้วสุริยง
สองเดือนเสกปลาย	แล้วไม่เห็นองค์	ใหม่เฝ้าโดยตรง
		ปลงด้วยสิ่งโดย

...

นางพงสองไท   ใสความถามไถ   หิญาโองางขันนาง
 ทุนว่าลูกมืซ   คิซนอกสูทาง   คพชายวัยปราง   จิงห่างเฝ้าไทย

...

โหดลูกคิดมิด   แล้วแต่ทรงฤทธิ   จัคจิปรานี้
 ขาดายวายเป็น   เห็นชั่ววาดิ   เอ้าผาพลี   ปกเกล้าแกศา
 พงลูกทูลอัส   ม้องการตรัส   ด้วยขัตติมาญา
 ลูกชั่วมัวชาย   ธรรมให้ขายหนา   กุจให้อัดสุรา   หนึ่งวาไหมยินดี
 คพชูลูชาย   ท้าใหญ่อ้าย   ไผมาแผนดิล
 ไปเอาตัวมา   ำใหญ่กลืน   ยกโดยให้กิม   บานเมืองเวียงไชย
 ทยกใหม่โดย   ข้าโปปราไหลย   ชีวธรรมันไสย
 เร่งเร็วเสหนา   พาผิวหมันไปย   ใหยกสิโรไชย   ที่หนาพระลาน

...

ดอกศรีคืนหลัง   เสนามาแจ้ง   ทุนความตามไนย
 พระองค์ทรงสิ้น   เฝ้าปิ่นภพไตร   ตรงชมขุนท่าย   บุตเขยทรงทัน

(ล.1/น.69)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

สองท้าวชนกา   ตรัสถามลูกยา   ว่าเกษสุริยง
 สองเดือนเศษปลาย   แล้วไม่เห็นองค์   ไม่เฝ้าบิตรงค์   ปลงด้วยสิ่งใด

...

นางพงสองไท   ใสความถามไถ   ฤทัยางขนาง
 ทุนว่าลูกมิด   คิตนอกสูทาง   คบชายไว้ปรางค์   จิงห่างเฝ้าไท

...

โหดลูกคิดมิด   แล้วแต่ทรงฤทธิ   จะคิดปรานี
 มาตายไว้เป็น   เห็นชั่ววาดิ   เอาผาธฤ   ปกเกล้าเกศา
 พงลูกทูลอรรค   มี้องการตรัส   ด้วยขัตติมารยา

ลูกชั้วมัวชาย	ทำให้ขายหน้า	ก็จะให้อสุรา	มึงว่า ไม่ยินดี
คบชู้ชู้ชาย	ทำให้ก๊วย	ไพร่ฟ้าแผ่นดิน	
ไปเอาตัวมา	มาให้ยกคิลป์	ยกได้ให้กิน	บ้านเมืองเวียงไชย
ถ้ายกไม่ได้	มาให้ประลัย	ชีวิตมันเสีย	
เร่งเร็วเสนา	พาผัวมันไป	ให้ยกคิลป์ไชย	ที่หน้าพระลาน
...			
ดอกศรัคินแหล่ง	เสนามาแจ้ง	ทุกความตามนัย	
พระองค์ทรงคิลป์	เฝ้าบ่เนาไพร	ต่างชมบุญไท	บุตรเขยทรงธรรม

ข้อความอีกตอนหนึ่งที่ชี้ให้เห็นถึงจารีตประเพณีเกี่ยวกับการรักนวลสงวนตัว คือตอนที่นางสุพันธุภิกษา แอบสวธรมหงส์ไว้ในห้อง โดยมีพี่เลี้ยงรู้เห็นเป็นใจ เมื่อท้าวจักรกฤษณ์ทราบเรื่องจากโหรก็กริ้วและอายมาก แต่เมื่อนางสุพันธุภิกษายอมรับ ท้าวจักรกฤษณ์ก็ให้สวธรมหงส์แก้ปัญหาโดยการออกรับกับรามสูรตัวต่อตัว หากใครชนะก็จะได้นางสุพันธุภิกษาไป ดังเหตุการณ์ที่ปรากฏในคำประพันธ์ว่า

รามสูรมาทำทาน	จ่อแต่งงานพิเสกขัสม
โหรวาทรามข่ม	มิคู่สมนัยปรางษิย
...	
ยกมารไฟเป็นผัว	พหูหิวจรเขนขา
ลูกไหว้ายชีวา	แล้วบิดาสงลูกไปย
...	
ลูกนิมิคูลแล้ว	ทูนกระหมอนแก้วทราบบพระยาน
งชโหชไดอโพรตปราน	กระหมอมฉานมบุตรี
...	
ครึ่งนีกูเจบอ้าย	ชนทั้งงหล่ายไหมเชื้อถือ
เกราะโมอถามบุญฤอาอ	ลูกจึงคือคชนอกจัย

เสียภัยจากเสียภัย
อสุราจะโยนโพยร้อย

...

กุดิขอายุจิตใจ
ทำผิดใหม่คิซเกรง

...

มั่นชูหมิงสู่อวด
สองซอสุประจรรธ
ไครยดียกอดไคเมีย
ตามใจไปยบฤศา

ถอดเป็นภาษามাত্রฐาน

รามสูรมาทำการ
โหร่าว่าหรามชม

...

ยกมารให้เป็นัว
ลูกให้วายชีวา

...

ลูกนี้เมื่แล้ว
งดโทษได้โปรดปราน

...

ครั้งนี้กูเจ็บอาย
เพราะไม่ถามบุญคือ
เสียภัยรตูกเสียยศ
อสุราจะโยไฟ

...

จปราดักตหัวแดนไตรย
ไปยครั้งนียดมมีสิก

ลูกจงงหรือจัยนักเลง
อเจาเพลิงทำไหวน

ยาไฟไพรอเมืองรบันท์
ชิงเมียรณตามปญา
ไครแพเสียเมียหล่นา
ผิวจวาประกานไคย

(ล.2/น.52)

จะแต่งงานภิเษกสม
มีคู่สมในปรางค์ศรี

พ่อทูนหัวจงเช่นว่า
แล้วบิดาส่งลูกไป

หุลกระหม่อมแก้วทราบพระญาณ
กระหม่อมฉันผู้บุตร

ชนทั้งหลายไม่เชื่อถือ
ลูกจึงคือคิดนอกใจ
จะปรากฏหัวแดนไตร
ไปครั้งนั้นคงมีตัก

กุดิออยจิตใจ	ลูกจัญไรใจนักเลง
ทำผิดไม่คิดเกรง	อีเจ้าเพลงทำให้วน
...	
มั่นขี้มึงสู้ได้	อย่าให้ไพร่เมืองรบรัน
สองขี้สู้ประจัญ	ชิงเมียกันตามปัญญา
ใครดีก็ได้เมีย	ใครแพ้เสียเมียแลหนา
ตามใจไปปรึกษา	ผัวจะว่าประการใด

จากตัวอย่างและข้อความที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าจารีตประเพณีนั้นเป็นเรื่องศีลธรรมและค่านิยมเข้ามาเกี่ยวข้อง ถ้าหากใครไม่ปฏิบัติตามสังคมจะถือว่าเป็นความผิดซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบของศีลธรรมเพื่อให้ตนเองสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

5.2 ชนบระเพณี

ชนบระเพณี คือ ประเพณีที่วางระเบียบแบบแผนไว้อย่างชัดเจน หรือเพียงแต่เล่าสืบต่อกันมา แต่ทุกคนก็สามารถประพฤติปฏิบัติตามอย่างกันมาได้จนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ประเพณีเกี่ยวกับเทศกาล ประเพณีเกี่ยวกับการทำบุญในลักษณะต่าง ๆ เป็นต้น ชนบระเพณีจะปรากฏอยู่ทั้งในสังคมของชนชั้นปกครองและชนชั้นถูกปกครอง จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง ปรากฏว่าในวรรณกรรมเรื่องนี้มีชนบระเพณีของชนชั้นปกครองเสียเป็นส่วนใหญ่โดยเฉพาะในเรื่องของราชพิธีต่าง ๆ ดังนั้นจึงวิเคราะห์เฉพาะชนบระเพณีที่เป็นของชนชั้นปกครองในด้านราชบระเพณีต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ราชบระเพณี เป็นชนบระเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาเฉพาะในราชสำนักในวรรณกรรมเรื่องนี้ปรากฏว่าได้กล่าวถึงราชบระเพณีต่าง ๆ หลายบระเพณีด้วยกัน คือ ราชบระเพณีเกี่ยวกับการประสูติ การทำขวัญ และการถวายพระนาม เช่น ตอนพินางรัตมาลีประสูติ สุวรรณหงส์มีการรับด้วยข้ายทอง มีการหาหม่อมมาทำพิธีทางไสยศาสตร์มีการถวายพระนาม การทำขวัญและการจัดหาแม่นม พี่เลี้ยง และพระสหายมากมายดังคำประพันธ์ที่กล่าวถึง

เหตุการณ์ตอนนั้นว่า

หมอนวดหม้อยา	พนักงานทนายขวา	วงษามากมี	
บัดเดียวกุมมาร	ถึงวันฤกษ์ดี	ประสูติทันที	บมียากมารดา
ขายทองรองรับ	พญาผาพับ	รับโอธสา	
ข้ามระพระกาย	หายมุนหินรา	พิวกแตรส่งมา	สามลาประ โคมพลัน
ท้าวผู้บิดา	เห็นโอธสา	ราชา เสมสรร	
สั่งให้หมอเอก	มาลง เลกณัน	ส้ามรับป้องกัน	อันตะรายโผยโผย
เราจักถว้ายน้ำม	ลูกรักโถมงาม	ตามหงทองณ	
ชื่อส้วนหงทอง	เราปองมุงคุณ	ท้าวพระยาสามล	เลาชลทั้งหลาย
เห็นพร้อมว่าดี	พระสงพรามธิ	วาหมื่นพรพราย	
ชื่อส้วนหงทอง	พร้อมกุนสองขวย	ท้าวขวันลูกชาย	ต่างถว้ายพรพลัน
แล้วเลือกแมน	กรกุนอดม	นามเนมหวานมัน	
หกลีบสีนาง	ส้าอางวีรรัตน์	บริรักษ์จอมขวัน	เจ้าส้วนหงทอง

(ล.1/น.5)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

หมอนวดหม้อยา	พนักงานซ้ายขวา	วงศา มากมี	
บัดเดียวกุมาร	ถึงวันฤกษ์ดี	ประสูติทันที	บมียากมารดา
ขายทองรองรับ	พญาผาพับ	รับโอธสา	
ข้ามระพระกาย	หายมุนหินรา	พวแกตรสังขมา	สามลาประ โคมพลัน
ท้าวผู้บิดา	เห็นโอธสา	ราชา เกษมสันต์	
สั่งให้หมอเอก	มาลง เลขยันต์	สำหรับป้องกัน	อันตะรายโผยภัย
เราจักถวายนาม	ลูกรักโถมงาม	ตามหงส์ทองยนต์	
ชื่อสุวรรณหงส์ทอง	เราปองมุงคล	ท้าวพระยาสามล	เหล่าชนทั้งหลาย
เห็นพร้อมว่าดี	พระสงฆ์พราหมณ์	ว่ามิแพร้งพราย	
ชื่อสุวรรณหงส์ทอง	พร้อมตระกูลสองฝ่าย	ท้าวขวันลูกชาย	ต่างถว้ายพรพลัน

แล้วเลือกแม่หม่ม   ตระกูลอุดม   น้ำนมหวานมัน
 หกสิบสี่นาง   สาวอางวรกัน   บริรักษ์จอมขวัญ   เจ้าสุวรรณหงส์ทอง

ราชประเพณีอีกอย่างคือ พระราชพิธีราชาภิเษกเพื่อให้โอรสขึ้นครองราชย์ ต่อจาก
กษัตริย์องค์ก่อน ดังตอนที่ท้าวเวรมภัยได้มอบราชสมบัติให้แก่จันทร์दारาวงศ์และพระธิดาทั้ง
สองครองเมืองมยราตต่อจากพระองค์ ผู้เขียนได้กล่าวถึงราชพิธีราชาภิเษก ดังคำประพันธ์ว่า

พ่อจ๊กเสกสอง	ไหเจ้าบครอง	ประชาทั้งหลาย	
ในเมืองมยุรา	มอพระลูกชาย	กับสองโฉมฉาย	อำพันวันสุดี
แล้วพระราช	ไหประขุมวงษา	พฤษศยามารมซี	
มาพร้อมทุกสถาน	ตั้งการพิถี	ให้ห่าบายลี	นำมารองไชย
ชีพรามอาณูเวด	พาสาอะสุระเพด	ร้ายเวดมั่งคะสา	
ตามอย่างกระสัตร	จักกระพัดราชา	แล้วทรงพุสา	เสด็จเขาโรงคั่น
พร้อมยาดวงสา	แกเถาท้าวพระยา	แซงแซนจรร	
ให้สามกระสัตรนั้น	บันลังส์วัน	กองทองพริ้วพรร	กองแก้วแพรวพราย
ไหจุดเทียนไชย	ประกาศครูใหญ่	เส็ดโนปริยาย	
ร้องเกริ่นเซ็นชวน	จบพลันโดยหม้าย	จุดเทียนเวณร้าย	เวียนชายหาขวา
เก้ารอบขอบที	แล้วดับอัคิ	ตางเติมะระรา	
แล้วเฉลิมเจิมบาท	เยาวราชขัตติยา	เส็ดการวิวา	มุงคัลที่เสก
ท้าวเวร่าไผ	มอเบณกรงไกรย	ให้ลูกหลวงเอก	
พร้อมด้วยวงษา	ท้าวพระยานาเนา	เส็ดการอะพีเสก	มุงคนสั้วดี

(ส.4/น. 72-73)

มาพร้อมทศสถาน   ตั้งการพิธี   ให้ทำบายศรี   นำมาโรงชัย
 ชีพราหมณ์อ่านเวท   ภาษาสุรเทศ   ร่ายเวทมงคลา
 ตามอย่างกษัตริย์   จักรพรรดิราชา   แล้วทรงบูชา   เสด็จเข้าโรงคัล
 พร้อมผูกดวงคำ   แก่เฒ่าท้าวพระยา   เชิงแขนจัน
 ให้สามกษัตริย์นั่ง   บัลลังก์สุวรรณ   กองทองพรายพรรณ   กองแก้วแพรวพราย
 ให้จุดเทียนชัย   ประกาศครุใหญ่   เสร็จในปริยาย
 ร้องเกริ่นเชิดขวัญ   จบพั่นโดยหมาย   จุดเทียนเวียนราย   เวียนซ้ายหาขวา
 แก้วรอบขอบที่   แล้วดับอัคคี   ต่างได้มวรา
 แล้วเฉลิมเจิมบาท   เยวราชชัตติยา   เสร็จการวิวาท   มงคลภิเศก
 ท้าวเวรัมภัย   มอบเวนกรงไกร   ให้ลูกหลวงเอก
 พร้อมด้วยวงคำ   ท้าวพระยานาเนา   เสร็จการภิเศก   มงคลสวัสดิ์

ราชประเพณีที่จัดเป็นชนบประเพณีอีกประการหนึ่ง คือ ประเพณีเกี่ยวกับการ
 สวรรคต พระราชพิธีการจัดงานพระศพที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ ปรากฏให้
 เห็นตอนที่ท้าวสุทนต์ จัดงานศพให้แก่สุวรรณหงส์ที่ถูกหอกยนต์ตายผู้เขียนได้บรรยายถึงการ
 ตกแต่งศพดังกล่าวประพันธ์ว่า

นางพังพัตสดา   คอยสร้างสุกา   กลับมาปรางจรน
 สหนามูใหญ่   เขินสพโปปลัน   เอาหีบสุวัน   วางเหนือรถง
 พัดโบกจามอร   รัมดับชัพซอน   รดกอนพระสง
 รกัถพตกลาง   นำทางปรายลง   เขาตอกไหวงษ์   กระสัดปรายโปรย
 รดหลังตั้งสก   สอดเชือกสายทบ   เข็มขัดรัดโรย
 เอามาเทียมรถ   สกดแอกรดโดย   ค่มา เชือกโสย   รอบคพาชี
 รายรูปต่าง ๆ   ค่ขลิหมิซาง   เลือสางราชสีย
 สิ่งโตโคม่หิง   กระหิงกิดหริ   ครุดทานาคิ   คมทรนเทวา
 เอาพาไตรวาง   บนรูปรายทาง   ขุนนางแดงมา

เสียดรุษลายเพลาะ ดูเหมาะเพชดา   นุ่งหมกาสา   มากหาร้อยพัน
 เหล้าพวกดนตรี   คองกลองก้องมี   โพนทับรัทกัน
 หงไชโยหนา   จาหมอนทานต์วัน   บางถึบดขันธ์   ครอบครันทุกประกณ

...

เสนาหมู่ใหญ่   ไหโหเอ้าไชย   ครอบถ้วนสามหน
 ประโคมเครื่องแห   ซึ่งแซฆากน   ชักเชือกทุกคน   รถใหม่ไหวแฉลน
 (ล. 1/น.44)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

นางพังกัสดา   ค่อยสร้างโศกา   กลับมาบรวงค์จันทร์
 เสนาหมู่ใหญ่   เชิญศพไปพลัน   เอาทับสุวรรณ   วางเห็นอรกทรง
 พัดโบกจามร   ถัดบับช้อน   รถก่อนพระสงฆ์
 รถถัดตรงกลาง   นำทางปรายลง   ข้าวตอกไหววงศ์   กัษัตริย์ปรายไปรย
 รถหลังตั้งศพ   สอดเชือกสายทม   เข็มขัดรัดโรย
 เอาม้าเทียมรถ   สกตแอรกโดย   คอม้า เชือกโศย   รอบคอพาชี
 รายรูปต่างต่าง   คชสีห์หมี่ช้าง   เสือส่างราชสีห์
 สิ่งโตโคมหงษ์   กระหิงกินรี   ครุฑนาคิ   คนธรรพ์เหว
 เอาม้าไทรวาง   บนรูปรายทาง   ขุนนางแต่งมา
 เสียดรุษลายเพลาะ   ดูเหมาะเพชดา   นุ่งหมกาสาว   มากกว่าร้อยพัน
 เหล้าพวกดนตรี   ม้องกลองก้องมี   โพนทับรัทกัน
 หงไชโยหนา   จามรทานต์วัน   บางถึบดขันธ์   ครอบครันทุกประกณ

...

เสนาหมู่ใหญ่   ไหโหเอ้าไชย   ครอบถ้วนสามหน
 ประโคมเครื่องแห   ซึ่งแซฆากน   ชักเชือกทุกคน   รถใหม่ไหวแฉลน

นอกจากนี้ยังมีราชประเพณีอีกอย่างหนึ่งที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ คือ พระราชพิธีการรับเสด็จ ตอนที่เมืองไอยรัตน์เตรียมต้อนรับการกลับเมืองของสุวรรณหงส์และ

นางเกษสุรีย์ มีการตกแต่งบ้านเมืองด้วยฉัตรธง ดังคำประพันธ์ว่า

สั่งให้ตกแต่งเมือง	ให้รุ่งเรืองทุกสถานถิ่น
ร้านตลาดบัดกวาดสิ้น	ให้แต่งถนนชนทรายไสย
ราชวัดปักฉัตรทั้ง	แต่งควบรจรงรายรั้วไถย
ใหม่ปลูกตำหนักชัย	ริมสวลขรรคนรอุทัยาน
ในยสวลช้วนแผ้วถาง	ให้ส่วางกลางภูมิสถาน
เสนาหาราชการ	เกณฑ์งานตามตำแหน่ง
ต่างมาระดมทำ	ให้สูงต่ำจากกำแพง
ร้านตลาดกวาดตกแต่ง	ปักราชวัดฉัตรทั้งไชย
ทุกแห่งแต่งตามสรรพ	แต่งราชวังหลังน้อยใหญ่
ปราสาทราชวังไฉย	จัดแจงกวาดสอาดตา
...	
หาสีมีนบเหม็น	ล้วนรินเร็นงามบ่าดำ
เถาแกกหน้าหน้า	ดังดาหระหอมลอมจรรธ
โยพาทลาฟุ่มมด	ซึ่งมารกบพจรมร
คองกล้องก้องนักรัน	บรรลู่ถึงทรีอุทัยาร
วิญหษ์ทรงพาชี	นางมเหสีทรงกาการ
ไปยรับจอมจักรภาน	มานัสสถานพรมนางนม

(ล.3/น.28-29)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

สั่งให้ตกแต่งเมือง	ให้รุ่งเรืองทุกฐานถิ่น
ร้านตลาดบัดกวาดสิ้น	ให้แต่งถนนชนทรายใส่
ราชวัดปักฉัตรธง	แต่งบรรจรงรายรั้วไถ่
ใหม่ปลูกตำหนักไชย	ริมสวลขวณันท์อุทัยาน
ในส่วนช้วนแผ้วถาง	ให้ส่วางกลางภูมิสถาน

เสนาข้าราชการ	เกณฑ์พนักงานตามตำแหน่ง
ต่างมาระดมทำ	ที่สูงต่ำจากกำแพง
ร้านตลาดกวาดตักแต่ง	ปักราชวัติฉัตรธงไชย
ทุกแห่งแต่งตามสั่ง	แต่งราชวังหลังน้อยใหญ่
ปราสาทราชวังใน	จัดแจงกวาดสะอาดตา
...	
หาสมีนับหมื่น	ล้วนร่วมรื้อนามบาดตา
แต่งแก้วหน้าหน้า	ตั้งดาราหอมล้อมจันทร์
โยธาดละมุนมด	ข้างม้ารถบพจรผัน
มือกลองก้องนักรื่น	บรรลุกิ่งซึ่งอุทยาน
วรรณหงส์ทรงพาชี	นางมเหสีทรงวิภากาญจน์
ไปรับจอมจักรพาล	มาสถานพร้อมนางนม

จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ ฉบับจังหวัดพัทลุง ในเรื่องของ
ราชประเพณีปรากฏว่า มีการละเล่นของหลวงปรากฏอยู่ด้วย ดังตัวอย่างตอนที่ ท้าวสุทันและ
นางรัตมาลีได้จัดพิธีต้อนรับสุวรรณหงส์ นางเกษสุริยและนางพิมพ์ ว่ามีการละเล่นต่าง ๆ
ให้ประชาชนดู ดังตัวอย่างคำประพันธ์ว่า

โขนชวาชาตรี	หุ่นหนังทั้งนี้	ละคอนมอญรำ
หกดะ เเมนไต่ยลวด	มงครุเมศรำ	ของสี่การะบำ
...		เร่งทำทุกแห่ง
โรงเหลนเด่นรำมณ	โขนชวาระบำ	โรงทำฟัสบกาน
เบนจาห้าซรร	จัดสันชัชวาน	นายซังชำนาน
		ฉลุลาดวาดเขียร

(ล.2/น.20)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

โขนชวาชาตรี	หุ่นหนังทั้งนี้	ละคอนมอญรำ

หกดะ เม่นไต้ลวด มงครุ้มครุ้มครุ้ ของสะการะบ่า เร่งท่าทุกแห่ง

...

โรงเรียนเต็นรำ โชนชวาระบ่า โรงท่าสภาร
เบญจาห้าชั้น จัดสรรชัชวาล นายช่างชำนาญ ผลิตภาควาดเขียน

จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องชนบประเพณีในส่วนของพระราชพิธี จะเห็นได้ว่าผู้แต่งมิได้เน้นในเรื่องรายละเอียดของแต่ละประเพณีมากนัก ทั้งนี้อาจจะเนื่องด้วยเหตุผล 2 ประการ คือ ประการแรก ผู้แต่งเขียนไปตามภูมิความรู้ของตนเองคือ รู้อะไรเพียงใดก็จะเขียนตามที่รู้มา ประการที่ 2 ผู้แต่งอาจคิดว่าผู้อ่านหรือผู้ฟังในยุคหนึ่งคงจะมีความรู้และความเข้าใจในชนบประเพณีดังกล่าวดีอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องเสียเวลาอธิบายรายละเอียดมากเกินไป อย่างไรก็ตามยังทำให้คนรุ่นหลังมองเห็นถึงลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมของคนในยุคหนึ่งได้ว่า ลักษณะของชนบประเพณีส่วนใหญ่จะ เน้นหนักไปทางชนบประเพณีเกี่ยวกับชีวิตและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ

5.3 ธรรมเนียมประเพณี

หมายถึง ประเพณีที่นิยมปฏิบัติต่อ ๆ กันมาในสังคม ส่วนใครจะปฏิบัติหรือไม่ นั้นไม่ถือเป็นเรื่องถูกผิด สำหรับในวรรณกรรมเรื่องนี้ ได้แก่ การไปลามาไหว้และการให้พร ซึ่งปรากฏอยู่หลายตอนเช่น

ตอนที่สุวรรณหงส์จะเดินทางไปหานางเกษสุริยง สุวรรณหงส์ได้ลาบิดามารดา ดังคำประพันธ์ว่า

กราบลาบิดาขลนี้	ทางไหสวัดดี
จงมิเดชากวาดล	
โรคาอาพาตยาผจน	ศัตรูผูลล
จงแนกพระลูกรัก	

(ล.1/น.18)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

กราบลาบิดาชนนี	ต่างให้สวัสดิ
จงมีเดชากว่าคนๆ	
โรคาอาพาธอย่ามัจฉา	ศัตรูผู้คน
จงแพ้แก่พระสุกรีก	

และ เมื่อสุวรรณหงส์กลับมายังเมืองไอยรธน์ก็เข้าไปเฝ้าพระบิดามารดา เป็นเบื้อง
แรก ดังคำประพันธ์ว่า

ขึ้นเฝ้าบิดตรงชลนี้	เขาไปยไนยที
บังคมสมเด็จบิดมาร	
สองเห็นโอรสยูกาน	ดังใดพิฆมาร
ขึ้นบารโสมันดรัตถกาม	

(ล.1/น.26)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ขึ้นเฝ้าบิดตรงชนนี	เข้าไปในที่
บังคมสมเด็จบิดมาร	
สองเห็นโอรสยูกาน	ดังใดพิฆมาน
ขึ้นบานโสมันดรัสถกาม	

เมื่อสุวรรณหงส์ได้อภิเษกกับนางเกษสุริยงและอยู่ที่เมืองหริตถ์นานถึง 3 เดือน
สุวรรณหงส์คิดจะกลับไปบ้านเมืองไอยรธน์ โดยมีนางเกษสุริยงไปด้วยทั้งสองได้ไปทูลลาท้าว
วฤทธิ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงมารยาทและประเพณีโบราณมาไหว้ ดังปรากฏในคำประพันธ์
ว่า

บางนั้นสองท้าว	ให้ลูกขึ้นเฝ้า	ท้าวตรัสปราสัย
ขึ้นมาแต่เช้า	สองเจ้าจะไปไหน	ธรรมาการใด
		จงแจ้งแสดงการณ

<u>ทูลว่าข้าบาท</u>	<u>กราบลาสองราช</u>	<u>ไปยังราชสถาน</u>
เยี่ยมสองชนยา	ลูกยามานาน	ท้าวไม่แจ้งการณ ว่าร้ายหรือดี
		(ล.1/น.71)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

ปางนั้นสองท้าว	เห็นลูกขึ้นเฝ้า	ท้าวตรัสปราศรัย
ขึ้นมาแต่เช้า	สองเจ้าจะไปไหน	จรประการใด
		จงแจ้งแสดงการณ
<u>ทูลว่าข้าบาท</u>	<u>กราบลาสองราช</u>	<u>ไปยังราชสถาน</u>
เยี่ยมสองชนยา	ลูกยามานาน	ท้าวไม่แจ้งการณ ว่าร้ายหรือดี

ข้อความอีกตอนหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นธรรมเนียมประเพณีการไปกลามาไหว้คือ ตอน
ที่นางเกษสุริยงและนางพิมพ์ฯ ขอท้าวสุทัศน์และนางรัตมาลีเพื่อจะไปตามหาสุวรรณหงส์ที่เมือง
เนินจักรวาล ดังคำประพันธ์ว่า

สามนางตรงไปเฝ้า	พระปิ่นเกล้าเจ้านครัน
<u>ทูลลาพระทรงธรรม์</u>	<u>ฉรรกราบลาพาทูลีย</u>
ตามพระสุริวงษ	อรรเขาดงป่าพร่งพริย
ชานารประหมานบิย	หมักกลับมาสัญญาชาด
...	
สององค์ทรงพงงลา	พระราชธาตริตวาไปย
หันทางกลางพร่งไพรย	ยากสุทไจยลั่วลนามหนา
...	
สองไท้โหพะไชย	เซ็นเจ้าไปยโหพบกรณ
สองนางตางอพิวธรณ	มาปรางจรรสงงทรทีย
	(ล.2/น.62)

ถอดเป็นภาษามาตรฐาน

สามนางตรงขึ้นเฝ้า	พระปิ่นเกล้าเจ้านครัน

หลาพระทรงธรรม

ตามหาพระสุริยวงศ์

ชำนานูประมาณปี

...

สององค์ทรงพึ่งลา

หนทางกลางพงไพร

...

สองให้ให้พรชัย

สองนางต่างอภิวันท์

ฉันทราบลาม่าฮลิ

อันเข้าดงป่าพงพี

มีกลับมาสัญญาขาด

พระราชตรัสว่าไป

ยากสุดใจล้วนหนามหนา

เชิญเจ้า ไปให้พบกัน

มาปรากฏจันทร์สังกัณฑ์

จากตัวอย่างข้างต้น ธรรมเนียมการไปลามาไหว่นั้นเป็นเรื่องที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา และการที่วรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ มีการกล่าวถึงประเพณีต่าง ๆ ในท้องถิ่นภาคใต้ เป็นการช่วยบันทึกความเป็นอยู่ของสังคมที่ดึกดำบรรพ์ให้อนุชนรุ่นหลังประพจน์ปฏิบัติสืบต่อกันมา

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบและสุนทรียภาพของเรื่อง ตลอดจนเพื่อศึกษาสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องนี้ โดยศึกษาจากต้นฉบับซึ่งเป็นหนังสือชุด ของวัดโพธิ์ตำนาน อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง จำนวน 5 เล่ม

ผลการศึกษา ปรากฏว่าวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง แต่งโดยหลวงพุทธราชคัคคา กวีในท้องถิ่นของจังหวัดพัทลุง โดยได้เค้าเรื่องมาจากละครนอกเรื่องสุวรรณหงส์สมัยกรุงศรีอยุธยา จุดประสงค์ในการแต่งเพื่อใช้เป็นหนังสือสำหรับสวดหรืออ่านเล่นในหมู่บ้าน สันนิษฐานว่าน่าจะแต่งในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น อักษรวิธีในการบันทึกไม่มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัว โดยจะบันทึกตามสำเนียงภาษาถิ่นได้เป็นสำคัญ

องค์ประกอบของเรื่องสุวรรณหงส์ เปิดเรื่องโดยกล่าวถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น 2 สถานที่ควบคู่กันไป แล้วนำเหตุการณ์ทั้งสองมาประสานเข้าเป็นเหตุการณ์เดียวกัน การดำเนินเรื่องจากความขัดแย้งหนึ่ง ไปสู่อีกความขัดแย้งหนึ่ง คือเมื่อความขัดแย้งอันหนึ่งสิ้นสุดลง ก็เกิดความขัดแย้งใหม่เป็นเหตุการณ์ต่อเนื่องกัน และเมื่อปราศจากความขัดแย้งหรือตัวละครเอาชนะความขัดแย้งได้เรื่องก็จบลง การปิดเรื่องเป็นแบบสุขนานุกรม ตัวละครในเรื่องผู้แต่งเป็นผู้แนะนำเองทั้งรูปร่างและลักษณะนิสัย การสร้างตัวละครมี 2 ลักษณะคือ ตัวละครที่มีนิสัยหลายลักษณะ ได้แก่ ตัวเอกของเรื่องทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง กับตัวละครที่มีนิสัยน้อยลักษณะ ซึ่งมีเป็นจำนวนมากทั้งที่เป็นมนุษย์และอมมนุษย์ ฉากของเรื่องเป็นฉากเมืองและฉากป่า โดยสร้างจากจินตนาการของผู้แต่งและฉากที่เลียนแบบสภาพแวดล้อมที่มีจริง องค์ประกอบของเรื่องดังกล่าว ผู้แต่งใช้กลวิธีในการแต่งให้ประสาทมลกลืนกันอย่างมีศิลปะ เพื่อให้แนวคิดของเรื่องเด่นชัด คือแสดงให้เห็นถึงผลที่เกิดจากการตกอยู่ในวังวนของกิเลสตัณหา ต้องมัจจุกับความทุกข์ซึ่งเกิดจากความรัก โลภ โกรธ หลง รวมทั้งการแสดงคุณธรรมที่มนุษย์พึงปฏิบัติในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น เพื่อความผาสุกของสังคมและ เสนอทางออกเพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์ที่เกิดจากกิเลสตัณหา

รูปแบบคำประพันธ์ เรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภท ภาพ 3 ชนิด ได้แก่ ภาพยานี 11 ภาพฉบบัง 16 และภาพสร้างคนางค์ 28 การเลือกใช้ภาพแต่ละชนิดใช้ตามลักษณะเนื้อหา คือ ภาพยานี 11 มักใช้บรรยายบพมธรรมชาติ การคร่ำครวญรำพึงรำพัน ภาพฉบบัง 16 ใช้บรรยายเรื่องราวที่เป็นพิธีการหรือบรรยาย เหตุการณ์ตอนสำคัญ ๆ ส่วนภาพสร้างคนางค์ 28 ใช้เมื่อต้องการดำเนินเรื่องให้รวดเร็ว การเดินทาง การสู้รบ การเดินทาง เป็นต้น ลักษณะการแต่งโดยทั่วไปผู้แต่งยึดธรรมเนียมนิยม ในการแต่งตามที่วิรูณเก่า ๆ ปฏิบัติต่อกันมาทั้งด้านการกำหนดโครงสร้างและการพรรณนา เข้าแบบ

การศึกษาด้านสุนทรียภาพในการประพันธ์ จากวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัด พัทลุง ประกอบด้วยสุนทรียภาพในคำ และสุนทรียภาพในความ

สุนทรียภาพในคำ เกิดจาก เสียงของคำและการเล่นคำ ด้านเสียงของคำ ได้จาก การเล่นเสียงสัมผัส การเล่นเสียงวรรณยุกต์ และการกลายเสียงของคำ ในเรื่องการเล่น เสียงสัมผัส มีทั้งสัมผัสอักษรและสัมผัสสระ ลักษณะการสัมผัสมีทั้งสัมผัสชนิดและสัมผัสคั่น การ เล่นสัมผัสชนิด มี 3 ลักษณะคือ สัมผัสชนิดกัน 2 คำ สัมผัสชนิดกัน 3 คำ และสัมผัสชนิดกัน 4 คำ ส่วนการเล่นสัมผัสคั่น มี 2 ลักษณะคือ สัมผัสที่มีคำอื่นมาคั่นระหว่างคำสัมผัส 1 คำ และ คั่น 2 คำ สำหรับการเล่นเสียงวรรณยุกต์เพื่อให้เกิดความไพเราะทางด้านเสียงของคำนั้น มีเพียงการเล่นเสียงวรรณยุกต์ใน 2 คำ ลักษณะเดียว ส่วนเสียงของคำที่ได้จากการกลาย เสียงคำ ประกอบด้วย การยืมเสียง การเพิ่มเสียง การลดเสียง การกร่อนเสียงและ การตัดเสียง ในด้านการเล่นคำเพื่อให้เกิดสุนทรียภาพ ในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์นี้ มี ปรากฏ 5 แบบคือ การเล่นคำซ้ำ การเล่นคำซ้อน การเล่นคำที่มีความหมายต่างระดับ การเล่นคำชุดและการเล่นคำในลักษณะการล้อความ

สุนทรียภาพในความ เกิดจากการใช้โวหารภาพพจน์ รสวรรณคดี โวหารภาพ พจน์ที่ใช้ในเรื่องสุวรรณหงส์ มี 4 แบบ คือ ภาพพจน์อุปมา อุปลักษณ์ นามนัยและอหิพจน์ กระบวนการแต่งทำให้เกิดรสวรรณคดี 7 รสคือ สิ่งคารรส วีรรส อหิบุตร รุทธรส ภยานกรรส กรณารส และคานทรรส ตามแนวรสวรรณคดีสันสกฤต

การศึกษาด้านสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง

ทำให้ทราบถึงสภาพความเป็นอยู่ของผู้คนในสมัยที่วรรณกรรมนี้เกิดขึ้นในด้านโครงสร้างของสังคมซึ่งประกอบด้วยบุคคล 2 ชั้น คือชนชั้นปกครอง อันได้แก่กษัตริย์ เจ้านายและขุนนาง กับชนชั้นถูกปกครอง อันได้แก่ ประชาชนทั่วไปและทาส ส่วนสภาพเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ ปรากฏว่าสภาพเศรษฐกิจโดยทั่วไปเป็นแบบยังชีพประชาชนมีอาชีพเกษตรกรรมและการค้าขาย ชาวเมืองมีฐานะยากจน สำหรับสภาพการศึกษาเล่าเรียน ปรากฏว่ายังมีการเล่าเรียนกันตามฐานะบุคคลและตามเพศ วิชาที่นิยมเรียนมีทั้งวิชาหนังสือ วิชาไสยศาสตร์ การใช้ศาสตราวุธต่าง ๆ โดยมีผู้รู้เป็นผู้ถ่ายทอดประจำวงศ์ตระกูล ในส่วนของการสาธารณสุขและการแพทย์ ถือว่ายังไม่เจริญ มีการรักษาพยาบาลผู้เจ็บป่วยด้วยสมุนไพร การบีบвод และอาศัยพิธีกรรมตามความเชื่อทางไสยศาสตร์เข้าช่วย ด้านการคมนาคมยังไม่เจริญ การเดินทางส่วนใหญ่เป็นการเดินทางทางบก โดยใช้สัตว์เป็นพาหนะ ต้องใช้เวลาในการเดินทางนานมาก ส่วนภาพสะท้อนเกี่ยวกับเครื่องอุปโภคและเครื่องบริโภค โดยมากจะกล่าวถึงเครื่องอุปโภคของกษัตริย์ เกี่ยวกับที่นั่ง ที่หลับนอน และที่สะท้อนให้เห็นเด่นชัดที่สุด คือเกี่ยวกับศาสตราวุธต่าง ๆ ส่วนเครื่องบริโภคปรากฏในวรรณกรรมเรื่องนี้ไม่เด่นชัด

ในด้านการเมืองการปกครอง วรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง สะท้อนสภาพการเมืองการปกครองในลักษณะการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขและมีอำนาจสิทธิ์ขาดเพียงพระองค์เดียว แบ่งการปกครองเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และการปกครองประเทศราช

ในส่วนของวัฒนธรรมนั้น ได้สะท้อนให้เห็นถึง ค่านิยม ความเชื่อและประเพณีต่าง ๆ ของคนในสังคม ค่านิยมที่ปรากฏได้แก่ ค่านิยมทางสังคม คือความเมตตาปราณี ความกตัญญู กตเวที การเคารพผู้อาวุโส ค่านิยมทางด้านศาสนาและความเชื่อ ได้แก่ ความศรัทธาในพุทธศาสนา การนับถือเทวดาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ค่านิยมทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การให้ความสำคัญในคุณค่าของเพชรนิลจินดา แก้วแหวนเงินทองต่าง ๆ ส่วนค่านิยมทางด้านการศึกษานั้น นิยมศึกษาทั้งวิชาหนังสือและเวทมนตร์คาถา ตลอดจนการใช้ศาสตราวุธต่าง ๆ

วัฒนธรรมด้านความเชื่อ ปรากฏว่ามีความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ คือ เชื่อเรื่องลัทธิศาสนา ทั้งศาสนาพุทธและลัทธิต่าง ๆ ของศาสนาพราหมณ์ ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ เช่น การทำนายฝัน การดูฤกษ์ยามและการพยากรณ์โชคกลางต่าง ๆ ตลอดจนความเชื่อเกี่ยว

กับไสยศาสตร์ เช่น การใช้เวทมนตร์คาถา การล่องหน แบลงกาย หายตัว วัตถุมงคล เครื่องรางของขลัง และภูตผีปีศาจ

วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับประเพณีต่าง ๆ ที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง ได้แก่ จารีตประเพณี เช่น การรักษาวาสงวนตัวของสตรี การอยู่ในโอวาทของบิดามารดา สำหรับชนบประเพณีนั้น ปรากฏเด่นชัดเฉพาะราชประเพณี ส่วนประเพณีของสามัญชนไม่ได้กล่าวถึงในวรรณกรรม สำหรับธรรมเนียมประเพณีปรากฏในเรื่องการเคารพผู้อาวุโส การไปลามาไหว้ การให้พร

อภิปรายผล

การศึกษาวิเคราะห์เรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง ทำให้ทราบถึงองค์ประกอบและสุนทรียภาพของเรื่อง ตลอดจนได้รับความรู้เกี่ยวกับสภาพสังคมวัฒนธรรมของท้องถิ่นภาคใต้ที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องนี้

การบันทึกเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุงในหนังสือชุดเป็นการบันทึกตามสำเนียงพูดในภาษาถิ่นใต้ แต่ไม่มีระบบที่แน่นอน อักษรวิธีต่าง ๆ เป็นไปตามที่ผู้บันทึกเห็นสมควร ผู้อ่านต้องทำความเข้าใจความหมายของคำจากบริบท บางครั้งทำให้เกิดความสับสนซึ่งถือเป็นจุดด้อยของหนังสือชุดเรื่องนี้

องค์ประกอบของวรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุงนี้ ผู้แต่งกำหนดโครงเรื่องและเนื้อเรื่องให้เห็นวิถีชีวิตของคนถึง 4 ชั่วอายุ เพื่อแสดงความเป็นไปของชีวิตมนุษย์ที่ต้องเวียนว่ายอยู่ในวังวนของกิเลสตัณหาตามแนวคิดของเรื่องทำให้เนื้อเรื่องในช่วงหลัง ๆ มีลักษณะซ้ำ ซาดความเข้มข้น เพราะดำเนินเรื่องในทำนองเดียวกันกับช่วงชีวิตของตัวเองในตอนต้น ผู้อ่านจึงเกิดความรู้สึกจำเจ ไม่แปลกใหม่ และการที่เหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่องพ้องกับเหตุการณ์ในวรรณคดีไทยเก่า ๆ หลายเรื่อง แม้จะเป็นการแสดงถึงภูมิรู้ของผู้แต่ง แต่ทำให้วรรณกรรมเรื่องนี้ขาดจุดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของเรื่องไป

ข้อสังเกตเกี่ยวกับเนื้อเรื่องอีกประการหนึ่งคือ การที่ผู้แต่งพยายามหลีกเลี่ยงเหตุการณ์ที่ทำให้มีการฆ่าฟันกันถึงตาย ทั้ง ๆ ที่เค้าเรื่องสุวรรณหงส์ที่เคยแสดงละครนอกในสมัยกรุงศรีอยุธยามีการฆ่าฟันกันถึงตายหลายตอน แต่เรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง

พยายามหาทางออกให้เรื่องดำเนินไปโดยไม่มีการฆ่าฟันกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้แต่งต้องการ “แต่งไว้ให้เด็กอ่านเล่น” ตามจุดมุ่งหมายที่ระบุไว้ จึงไม่ประสงค์ให้เด็กได้เห็นตัวอย่างที่ไม่เหมาะสมจากวรรณกรรม

ในด้านสุนทรียภาพในคำประพันธ์ แม้ว่าเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง จะมีจุดด้อยอยู่บ้างในด้านการแต่งคำประพันธ์ โดยเฉพาะการส่งสัมผัสที่บังคับตามฉันทลักษณ์ ผู้แต่งจะใช้คำ ๆ เดียวกันสัมผัสกัน หรือการพยายามเปลี่ยนแปลงรูปคำเพื่อให้รับสัมผัสจนทำให้รูปคำผิดเพี้ยนไป แต่เมื่อมองในภาพรวมแล้วพบว่าผู้แต่งมีความสามารถในการใช้ภาษาอย่างมีศิลปะ จึงทำให้วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้เรื่องนี้มีความงามที่เป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นด้านสุนทรียภาพในการใช้คำที่มีความไพเราะทางเสียงของคำ การเล่นคำซึ่งก่อให้เกิดจังหวะอย่างมีศิลปะ หรือสุนทรียภาพในความ ซึ่งมีลักษณะเด่นด้านภาพพจน์และสวรรณคดีที่ทำให้ผู้อ่านได้อรรถรสและความบันเทิง

ผลการศึกษาสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเรื่องสุวรรณหงส์ พบว่าวรรณกรรมเรื่องนี้สะท้อนสภาพความเป็นอยู่ ความเชื่อ ประเพณีการเล่นต่าง ๆ ของสังคมภาคใต้ชัดเจนกว่าด้านอื่น ๆ ทั้งนี้เป็นเพราะวรรณกรรมเรื่องนี้มุ่งแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของมนุษย์มากกว่าการแสดงทัศนะเกี่ยวกับสภาพบ้านเมือง นอกจากนั้นพบว่าวรรณกรรมเรื่องนี้มีความสัมพันธ์กับสังคมภาคใต้อย่างใกล้ชิด คือสังคมและวรรณกรรมมีอิทธิพลต่อกันแยกจากกันมิได้ ดังนั้นเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง จึงเป็นวรรณกรรมที่ผู้คนในภาคใต้รู้จักกันอย่างแพร่หลาย และนำเอาอนุภาคบางตอนไปใช้แสดงมหรสพ และใช้เป็นสำนวนพูดจนถึงปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง ผู้วิจัยมีแนวคิดที่จะเสนอแนะไว้ดังนี้

1. เนื่องจากวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้เรื่องนี้มีแนวคิดที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมมาก น่าจะมีการประมวลแนวคิดเหล่านี้ร่วมกับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้เรื่องอื่น ๆ แล้วพิมพ์เผยแพร่ให้กว้างขวาง
2. ควรวิเคราะห์วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้เรื่องสุวรรณหงส์ในแนวเปรียบเทียบ

วรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับหอสมุดแห่งชาติหรือฉบับอื่น ๆ ที่มีเนื้อหาเช่นเดียวกันนี้ เพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของวรรณกรรมแต่ละภาคได้ชัดเจน

3. ควรมีการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้เรื่องอื่น ๆ อีกเพื่อช่วยให้เข้าใจสภาพสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นของภาคใต้ในแง่มุมที่กว้างขวางเป็นจริงมากขึ้น และเป็นการเผยแพร่ศิลปะวัฒนธรรมด้านวรรณกรรมของท้องถิ่นได้ทางหนึ่งด้วย

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กำชัย ทองหล่อ. หลักภาษาไทย. กรุงเทพฯ : รวมสาส์น, 2523.
- กิ่งแก้ว อัดถากร. วรรณกรรมจากบ้านใน. กรุงเทพฯ : หน่วยงานพิเศษ กรมการ-
ฝึกหัดครู, 2513.
- กุหลาบ มลลิกะมาส. คติชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย, 2509.
- _____. วรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2528.
- จิตรลดา สุวัติกุล. "วรรณคดีวิจารณ์แนวสุนทรียศาสตร์," ใน เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 7 (หน่วยที่1-6). พิมพ์ครั้งที่ 2. หน้า 189-239. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2532.
- เจือ สตะเวทิน. วรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพฯ : สุทธิสารการพิมพ์, 2518.
- ฉันท หองช่วย. ภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2536.
- ชัยวุฒิ พิชะกุล. "การรวบรวมและศึกษาวรรณกรรมภาคใต้ประเภทหนังสือชุด ของศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง," ใน เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่องวรรณกรรมภาคใต้จากหนังสือชุด. หน้า 4-6. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2528. อัดสำเนา.
- ชลดา ศิริวิทย์เจริญ. การศึกษาผลิตตะเลงพ่ายในแนวสุนทรียศาสตร์. วิทยานิพนธ์ อ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519. อัดสำเนา.
- ชลธิรา กัดอ้อย. "สุนทรียภาพในลิลิตพระลอ," ใน วรรณคดีบ่วงชน. กรุงเทพฯ : อักษรสาส์น, 2517.
- ดวงมน จิตรจำนงค์. สุนทรียภาพในภาษาไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2527.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระมหา. "อธิบายบทละครเรื่องระเด่นลันได," ใน บทละครเรื่องระเด่นลันได. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร, 2518.
- ตรีศิลป์ บุญขจร. พัฒนาการการศึกษาค้นคว้าและวิจัยวรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ : คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.

เตือนใจ สันตะเกิด. วรรณคดีชาวบ้านจาก "วัดเกาะ". ปริณิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ

: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2520. อัดสำเนา.

ทักษิณคดีศึกษา, สถาบัน. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้

พ.ศ.2529 เล่ม 1-10. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์การพิมพ์, 2529.

_____. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เรื่องวรรณกรรมภาคใต้จากหนังสือบด.

สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2528. อัดสำเนา.

ธนิต อยู่โพธิ์. "ค่าน้ำ," ใน บทละครนอกเรื่องสุวรรณหงส์. หน้าค่าน้ำ. กรุงเทพฯ :

ม.ป.ท., 2494.

ธวัช บุญโหมก. วรรณกรรมท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2525.

นงเยาว์ หนูรัตน์แก้ว. การศึกษาวิเคราะห์เรื่องจันทะมาตฉบับภาคใต้. ปริณิพนธ์ กศ.ม.

สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2534. อัดสำเนา.

ประพนธ์ เรืองณรงค์. "พระวรวงศ์" วรรณกรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี : การศึกษาเชิง

วิเคราะห์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2523.

อัดสำเนา.

_____. "วรรณกรรมประเภทลายลักษณ์," ใน เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ

เรื่องวรรณกรรมภาคใต้จากหนังสือบด. หน้า 1 - 12. สงขลา : สถาบันทักษิณ

คดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2528. อัดสำเนา.

ปราณี ขวัญแก้ว. วรรณคดีชาวบ้านจาก "บุดคำ" ตำนานพื้นปักษ์ใต้. กรุงเทพฯ : หน่วย

ศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2518.

พิศาลธรรมรังสี, พระ. สุวรรณหงส์ ตอน 1. พิมพ์ : โรงพิมพ์พิบูลย์, 2512.

รัตนา พันธุ์สุริยาชัย. การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องโคบุตร, วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้.

วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2530. อัดสำเนา.

วงเดือน สุขบาง. การศึกษาพระบรมสมโพธิ์ถาในแนวสุนทรียะ. ปริณิพนธ์ กศ.ม.

กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2524. อัดสำเนา.

วิทย์ ศิวะศรียานนท์. วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2531.

วิภา กงกะนันทน์. วรรณคดีศึกษา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2523.

วาคญ (นามแมง). อสังการศาสตร์. แปลโดย บ.ส.ศาสตร์. ม.ป.ท., ม.ป.ป.
ศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, มหาวิทยาลัย. โลกทรรศน์ไทยภาคใต้. สงขลา : โรงพิมพ์
ไทรนา, 2521.

สมหมาย ปิ่นพุทธศิลป์. "ลักษณะคำประพันธ์ในหนังสือбуд," ใน เอกสารประกอบการสัมมนา
ทางวิชาการเรื่องวรรณกรรมภาคใต้จากหนังสือбуд. หน้า 19. สงขลา :
สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2528. อัดสำเนา.

สวน ทองช่วย. เป็นผู้นำสัมภาษณ์, สมศักดิ์ ทองช่วย เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 90/72
ซอยทรายทอง ถนนกาญจนวนิช อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 2 มกราคม
พ.ศ. 2534.

สุโขทัยธรรมาธิราช, มหาวิทยาลัย. ภาษาไทย 7 (หน่วยที่ 1-6). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
อักษรไทย, 2529.

———. ภาษาเพื่อการสื่อสาร (หน่วยที่ 1-7). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2528.

———. สังคมศึกษา 5 (หน่วยที่ 6-10). กรุงเทพฯ : บริษัท วิดีโอรีเฟอเวออร์พอยท์
จำกัด, 2529.

สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. "ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับการศึกษาและวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่น
ภาคใต้," ใน เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่องวรรณกรรมทางภาคใต้
จากหนังสือбуд. หน้า 4, 8. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ, 2528. อัดสำเนา.

———. "คำปรารภ," ใน วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทนิทานประโลมโลก.
สงขลา : โรงพิมพ์เมืองสงขลา, ม.ป.ป.

———. "วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้," วารสารสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. 8 :
1-20 ; มกราคม - มิถุนายน 2519.

———. วรรณคดีวิเคราะห์. สงขลา : มงคลการพิมพ์, 2524.

สุรีย์ โรจน์สกุลพานิช. วิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองที่ชนะเลิศการประกวดของธนาคาร
กรุงเทพ. ปริญญาโท กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร, 2520 อัดสำเนา.

อนมานราชชน, พระยา. การศึกษาวรรณคดีแห่งวรรณศิลป์. พิมพ์ครั้งที่ 4. โดย

เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, 2533.

อัญชลี สุสัยณ์ท์. "ความเปลี่ยนแปลงของระบบไพร่และผลกระทบต่อสังคมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว," ใน อักษรศาสตร์นิพนธ์ 1 : รวมบทความทางประวัติศาสตร์ไทย. หน้า 7-8. กรุงเทพฯ : คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.

อุดม หนูทอง. วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทนิทานประโลมโลก. สงขลา : โรงพิมพ์เมืองสงขลา, ม.ป.ป.

———. "สุวรรณหงส์," ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ.2529 เล่ม 10. หน้า 3868-3871. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์การพิมพ์, 2529.

Richards, I.A. Practical Criticism. London : Routledge & Kegan Paul, 1966.

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ นายสมศักดิ์	ชื่อสกุล	ทองช่วย
เกิดวันที่	5 ธันวาคม	พุทธศักราช 2497
สถานที่เกิด	จังหวัดพัทลุง	
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	146/21 ถนนประชาอุทิศ เขตราชบุรีบูรณะ กรุงเทพฯ 10140	
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	อาจารย์ 2 ระดับ 6	
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	อิสลามวิทยาลัยแห่งประเทศไทย เขตราชบุรีบูรณะ กรุงเทพฯ 10140	
ประวัติการศึกษา		
พ.ศ.2512	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3	โรงเรียนคณะราชบุรุษบำรุง อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา
พ.ศ.2514	ป.กศ.	จากวิทยาลัยครูยะลา
พ.ศ.2516	พ.ม.	สนามสอบจังหวัดยะลา
พ.ศ.2522	กศ.บ.	จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา
พ.ศ.2536	กศ.ม.	จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

สุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง : การศึกษาเชิงวิเคราะห์

บทคัดย่อ

ของ

สมศักดิ์ หองช่วย

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชา เอกภาษาไทย

มีนาคม 2537

ปริญญานิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องสุวรรณหงส์ฉบับ
จังหวัดพัทลุง ในด้านองค์ประกอบของเรื่อง สุนทรียภาพในการประพันธ์ สภาพสังคมและ
วัฒนธรรมที่ปรากฏในเรื่อง โดยเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์

เรื่องสุวรรณหงส์ฉบับจังหวัดพัทลุง ส่วนนวนหลวงพุทธราชคัถา ซึ่งแต่งในสมัย
กรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ได้เค้าเรื่องมาจากบทละครนอกเรื่องสุวรรณหงส์สมัยกรุงศรีอยุธยา
มีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้เป็นหนังสือสำหรับสวดภายในหมู่บ้าน อักษรวิธีในการเขียนต้นฉบับไม่มี
กฎเกณฑ์ตายตัวแน่นอน ยึดสำเนียงพูดภาษาถิ่นได้เป็นสำคัญ ในด้านองค์ประกอบของเรื่อง
ประกอบด้วยโครงเรื่องซึ่งเปิดเรื่องด้วยเหตุการณ์ที่เป็นความขัดแย้ง และดำเนินเรื่องจาก
ความขัดแย้งหนึ่งไปสู่ความขัดแย้งหนึ่ง ปิดเรื่องแบบสุขนาวกรรม แนวคิดของเรื่องแสดง
ให้เห็นถึงความสับสนวุ่นวายของโลกที่มนุษย์ต้องตกอยู่ในวังวนของห้วงกิเลสตัณหา ตัวละคร
ส่วนใหญ่เป็นตัวละครที่มีนิสัยน้อยลักษณะ ฉากในเรื่องเป็นฉากเมืองและฉากป่า ในด้าน
สุนทรียภาพประกอบด้วยสุนทรียภาพในคำ ได้แก่ เสียงของคำและการเล่นคำ กับสุนทรียภาพ
ในความ ได้แก่ การใช้ภาพพจน์และวรรณคดี วรรณกรรมเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพ
ความเป็นอยู่ การเมืองการปกครอง ค่านิยมของสังคม ความเชื่อและประเพณีต่าง ๆ ของ
ท้องถิ่นภาคใต้ในยุคที่วรรณกรรมเกิดขึ้นอย่างชัดเจน

SUWANNAHONG VERSION OF CHANGWAT PHATTHALUNG : AN ANALYSIS STUDY

AN ABSTRACT

BY

SOMSAK THONGCHUAY

Presented in partial fulfillment of the requirements

for the Master of Education degree in Thai

at Srinakharinwirot University

March 1994

The purpose of this research was to study and analyze the Phatthalung's version of Suwannahong in terms of its composition literary technique, and social and cultural reflections. The results of the study were presented by using the descriptive analysis techniques.

Regarding the composition, it was found that the Suwannahong was composed by the local author of Phatthalung Province namely Luangputtarachasakda. It was composed during the beginning of Ratanakosin era. The purpose was to use the Suwannahong as the lyric within the villages. The orthography of the manuscript was written without considering the use of the standard Thai language, but it was mainly based on southern dialect. Therefore, the Suwannahong was famous in southern provinces of Thailand

The theme of the Suwannahong was presented by description of events and characters, beginning with conflict and ending with comedy. It presented concepts on confusion of the people on earth, entangled with love, anger, greediness, and misunderstanding. The characters were normally introduced by the author. However, most characters were to static type. They were both realistic and surrealistic setting, portrayed by the author himself or through the eyes of the characters. Also, this literary work clearly presented southern social and cultural aspects in terms of social life, politics, government, values, belief, traditions and morale.